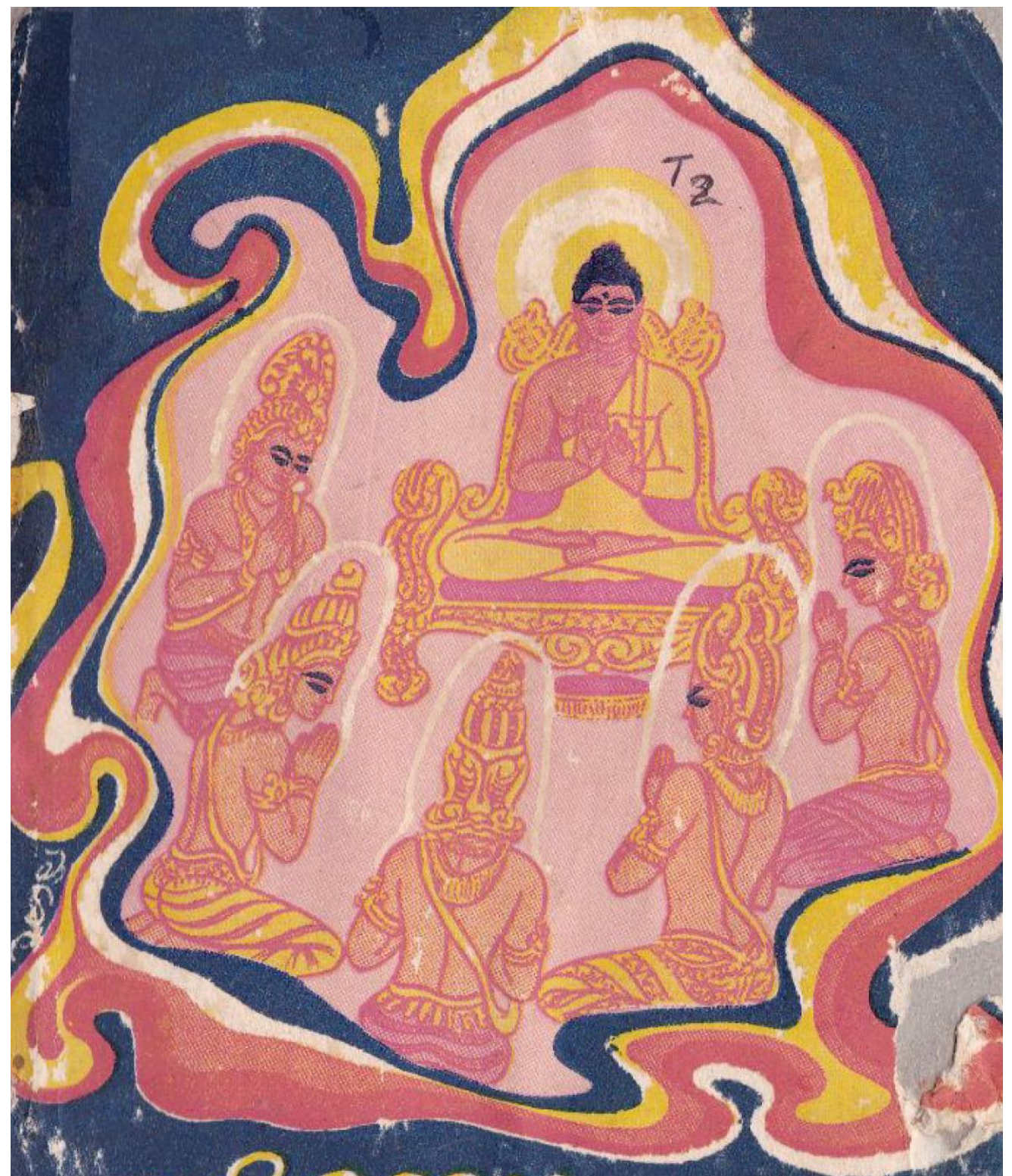

අභිධම්මත්ථි සංග්‍රහො

නමස්ස ථිකා

T2

အသစ် ဝိစုဒ္ဓိဇာန် အဝိဇ္ဇာသင်တန်း
ဓာတ်တိုက် ဝိသုဒ္ဓိ

අනුරාධාමයේ මිරිමිනා

අභිධම්මසංකල්පනා

නිසං ව

කොසමබ්බාසනා ධර්මානුකූලාසනා කතා

නවතිතරිකා

ලන්ඩන් විශ්වවිද්‍යාලයේ බී. ඒ. (භාරව) උපාධිධාරිකා
උදම්මිට්ඨ භාමසෙන ධර්මසෙනානි සතිනා
පාකිස්තාන

කොළඹේ නගරේ මරදනපදෙසේ
බිත්ස් නාම මගෙහි 177,
මංගල මුද්‍රාලයේ මුද්‍රාපිතය.

මංගල ප්‍රේමරත්න ගත්ථාලයෙහි ප්‍රකාශිතය.

හදනන අනුරුද්ධාවාසයෙන් විසින් විරචිත

අභිධම්මාඪී සංග්‍රහය

— හා —

කොසම්බේකුල ජනිත
ධම්මානන්ද ශූරීන් විසින්
විරචිත

නවනිකරිකාව

මෙම සංස්කරණය
ලන්ඩන් විශ්වවිද්‍යාලයේ බී. ඒ. (ගෞරව) උපාධිධාරී
උදම්මට ධම්මජෝති ශිෂ්‍යන් විසිනි.

4. 00

ප්‍රසංගාවතා

බුදුරජාණන් වහන්සේ විහර්ජවාදී වූ සේක. උන්වහන්සේ විසින් සුදෙසිත සංඛ්‍යාමය මූලින් ම සම්මුති පරමසුඛයයි දෙයාකාරයකින් විහසනය. ගස්, ගල්, සත්ත, පුග්ගල ආදී වශයෙන් ලොකව්‍යවහාරය නොඉක්ම හැටි දෙකක පරමසුඛය. පරමාභියන්ගේ විසාර විහාග ක්‍රමබලව ඇත්තේ අභිධම්මපිටකයේ ය. සම්මුතිය දකුටද අභිධම්ම මැනවින් නොදැන ධම්මයේ පරමාභියන් පිරිසිදු නො දත හැකිය.

මේ නව්‍යය පසක්කප්‍ර පොරාණාවරියවරයෝ මූලින් ම අභිධම්මපිටකයට බැසගන්නා අභිධම්මාභිලාෂින් සදහා සරල සුගම මා සෙවුන. එහි සුමධුර ප්‍රතිඵලය වූයේ ‘සංඛ්‍යා’ නමින් හැදින්වෙන අත්පොත් බිහිවන්නට වීමය.

මහානාම රජුන් දවස (ක්‍රි: ව: 412-434) ලක්දිව පැමිණ ත්‍රිපිටකයට අටුවා ලී බුද්ධඝෝෂ හිමියන්ගේ සමකාලිකයකු වූ චොළදෙශයේ උරගපුර බුද්ධදත්ත හිමියන්ගේ අභිධම්මාවතාරය¹ ඒ ගණයේ ප්‍රථම කෘතිය විය හැකියි. විනයවිනිවර්ජයේ ද රචනාශූන් වූ උන්වහන්සේ විසින් රූපාරූපවිභාග² නම් එබඳුම තවත් ග්‍රන්ථයක්

1. අග්ගමහාපණ්ණිත පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත කෘතියක් විසින් සම්පාදිත (මේ ප්‍රසංගාවතාවේ එන) පහත සඳහන් පොත් ලන්ඩන් පාලිපොත් සමාගම විසින් ප්‍රකාශයට පමුණුවා තිබේ: නාමරූප පරිච්ඡේද (1914), අභිධම්මාවතාර (1915), රූපාරූපවිභාග (1915).

2. අභිධම්මය ඉගෙනීමේ පිණිස බුරුමරටේ භාජිත වන අත්පොත් නවයකි.

1. අභිධම්මසම්මසංඛ්‍යා	අනුරාද්ධ	හිමි
2. පරමසුඛවිනිවර්ජය	අනුරාද්ධ	හිමි
3. අභිධම්මාවතාර	බුද්ධදත්ත	හිමි
4. රූපාරූපවිභාග	බුද්ධදත්ත	හිමි
5. සම්මසංඛ්‍යාව	ධම්මපාල	හිමි
6. මොහවිවෙජ්ජනී	කසුප	හිමි
7. බෙමපපසාරණ	බෙම	හිමි
8. නාමාවාරද්වය	සද්ධම්මජොතිපාල	හිමි
9. නාමරූපපරිච්ඡේද	අනුරාද්ධ	හිමි

රූපාරූපවිභාගය ද එක් අත්පොතක් බව මින් පැහැදිලිය.

ලියා ඇත. එකොළොස් වන සියවස තරමේ දී අභිධම්මයේ ආධුනිකයන්ට සුරැගුරු වූවෝ අනුරාද්ධ හිමියෝ ය. උන්වහන්සේ ලක්දිව මූලසෞම් විහාරයේ වැඩවෙසෙද්දී නම්බි නම් උපාසකතුමන්ගේ ආරාධනයෙන් අභිධම්මසංසඛිතය කළ බව එහි අවසන්හි එන ගාථාසූගලය පවසයි. උන්වහන්සේ නාමරූපපටිච්ඡේදය ලියන්නට ඇත්තේත් මූලසෞම් විහාරයේ වැඩවෙසෙන සමයේ ම වියහැකියි. මුන්වහන්සේ ලාංකික තෙරවරයෙකැයි බුරුම බෞද්ධයන් අතර ඇති විශ්වාසය මූලසෞම් විහාරයේ වැඩවිසිම උඩ ගොඩනැගුනකි. එහෙත් අනුරාද්ධ හිමි කාඤ්චිපුර (කොන්ජිවරම්) කාවේදි පවුන්හි උපන්නෙකි. ඒ බව උන්වහන්සේ කාඤ්චිපුර වැඩවෙසෙද්දී කළ පරමසංවිනිච්ඡයේ ග්‍රන්ථතිගමනය පැහැදිලිව පවසයි.

අභිධම්මසංසඛිතය අභිධම්මාධුනිකයන්ගේ ‘පළමුවන පාඩම් පොත’ ලෙස ලඛ්‍යාවේ මෙන්ම බුරුමයේත් භාවිතයට පත්වීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් දෙරටේ ම එය පහසුවෙන් ඉගෙනීමට උපයෝගී නොයෙක් විකා හා සන්න පහලුවන්නට විය.¹

ඒ පරිවාර ග්‍රන්ථ අතර මහාපරික්‍රමබාහු සමයෙහි (1152-1186) තත්කාලීනශාසනසංශෝධනයෙහි මූලතැන් ගත් දිමුලාගල කාශ්‍යප මාහිමියන් විසින් සම්පාදිතයැයි සැලකෙන අභිධම්මසංසඛිත පුරාණවිකාවක් ශාස්ත්‍ර

1. “පොරණෙහි අනෙකැව් කතා යා පත වණිණනා න තාහි සක්කා සබ්බස් අපේවා විඤ්ඤාතවෙ ඉබ්;

අභිධම්මසංසඛිතවිකාවේ ප්‍රාරම්භයෙහි එන මේ ගාථාවෙන් එය ලියූ කාලයෙහි ද තවත් වණිණා රහියක් තුබුන බව පැහැදිලිය. බුරුමයේ මහා අරියවංස හිමියන් (ක්‍රි: ව: 1442) විහාච්ඡි විකාවට මණිසාරමඤ්ජුසා නම් අනුචිකාවක් ලියන ලදි. සද්ධම්ම ජොතිපාල හිමියෝ අභිධම්මසංසඛිතයට සම්බන්ධවිකාවක් ලියූහ. බුරුමයේ ඤාණධර්ප හිමියන් විහාච්ඡිවිකාවේ ගුණදෙස විවේචනය කළමින් පරමේන්ද්‍රජාති නම් විකාව ලියාතිබෙන්නේ ක්‍රි: ව: 1897 දීය.

සබ්ගරාජයන් විසින් ලියූ සිංහල සන්නයන්¹ එ සන්නය අනුව යෙමින් උන්වහන්සේ සේ ශිෂ්‍ය සුමබ්ගල හිමියන් සමපාදන අභිධම්මසම්පිභාවිනී විභාවන් ආභිධම්මකයන් අතර අභිශයින් සම්භාවිතය.

විසිවන ශතවර්ෂයෙහි අභිධම්මසම්පිභාවයට නොයෙක් භාෂාවන්ගෙන් ලියැවුණු පරිවාරග්‍රන්ථ රාශියෙකි. පෙරවාද බෞද්ධධර්මයේ විකාරදයකු වූ ස්වර්ණ ධර්මානන්ද භෞමිකී පඬිතුමා විසින් පාලිභාෂාවෙන් ලියූ නවනිතවිභාව ඉන් අග්‍රගණ්‍යය.

මෙතෙක් කල් තාගරී අකුරින් පමණක් මුද්‍රිතව පැවතී මේ අමුල්‍ය ග්‍රන්ථරත්නය සිංහල අකුරින් මුද්‍රණය වූ ප්‍රථම වාරය මෙය වේ.

බී. ඒ. (ලන්ඩන්) ගෞරවොපාධිධාරී කොළඹ මහල විද්‍යාලයාභිපති උදම්මිට ධම්මඡෝනි සථවිරයන් වහන්සේ කෘතභක්ත අනුවාදකයාණ කෙනෙකි; පළපුරුදු ලේඛක-යෙකි.² නවනිතවිභාව සමපාදනය වී ඇත්තේ උන්වහන්සේ අතිනි. සමපාදකකාසීය මැතවින් කෙරී ඇත. පාලිසාහිත්‍යයට හා බෞද්ධදර්ශනයටත් කර ඇති මේ අත්‍යුද්‍යර සේවයට සකල ශිෂ්ට ලෝකයම ධම්මඡෝනි සථවිරයන්වහන්සේට කෘතඥ වනු ඇත.

හම්මලව සදාකර්මය

2504 වෙසක්පූරපසළොස්වන් දින
1962 ඔවින්ග්ටන් උද්‍යානයේ ලන්ඩන්
බෞද්ධවිහාරයේදීය.

1. මෙය විසතාච්චණිතාව නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. මෙහි සංශෝධනයාණෝ තොටගමුවේ පඤ්ඤාමොලී නිසස මහාකායක හිමියෝය. (1926).
 2. ධම්මඡෝනි සථවිරයන්ගේ වෙනත් කෘති: ධම්මපද ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනය (1943. .).
- සමණිකුමිය (1948): බ්‍රිසිස්ට් ඉන්ඩියා (බෞද්ධවිහාරය)
සිංහල පරිවර්තනය (1956).

හැඳින්වීම.

බම්මානන්ද කෝසම්බි තුමා මෙලොව එළිය දුටුවේ 1876 යේ ඔක්තෝබර් මස මස 9 වැනි දින ඉන්දියාවේ ගෝවා නැමැති පෘතුගීසි විජිතයේ සසසන දිසත්‍රික්කයේ සබවල් නමැති ග්‍රාමයේදීය. එතුමාගේ අධ්‍යාපනය ප්‍රාථමික පාඨශාලා අධ්‍යාපනයට සීමාවිය. කුඩා කල සිටම එතුමා බමිියට ලැදි කමක් දැක්වූයේය. මරුසි පත්‍රයක පළ වූ බුද්ධ බමිය පිළිබඳ ලිපියක් කියවීමෙන් පසු බුද්ධ බමිය කෙරෙහි එතුමා තුළ විශේෂ රුචියක් ඇතිවිය. ස්වාධ්‍යායනයෙන් එතුමා සිය බුද්ධ බමිඥනය දියුණු කර ගත්තේ ය.

බුද්ධ බමිය පිළිබඳ තමාගේ දැනීම දියුණු කරගැනීමට සංස්කෘත භාෂා ඥානය අවශ්‍යයයි කල්පනා කළ කෝසම්බි තුමා 1899 දී ගේදොර අත්හැර පූජා නගරයට ගියේය. පූජා නුවර කලක් ඉගෙනීම කර ඉන් පසු බරණැසට ගිය එතුමා දෙහන්ති ම ප්‍රදේශ් මහා ජනාධාරයෙන් රැකෙමින් සංස්කෘත ඉගැනීම කළේය. 1902 දී එතුමා මිත්‍රයකු සමග නේපාලයට ගියේ ය. නේපාලයට යෑමේ පරමාර්ථය වූයේ එහිදී බෞද්ධ පණ්ඩිතයන් මුණ ගැසී බුද්ධ බමිය ඉගෙනීමය. එහෙත් නේපාලයේ දී එතුමාට එනම් බෞද්ධ පණ්ඩිතයකු වත් භික්ෂුවක් වත් හමු නොවී ය. නේපාලයෙන් ආපසු පැමිණීමෙන් පසු එතුමා බුද්ධගයාවට ගියේය. බුද්ධගයාවේදී එතුමාට චන්ද්‍රජොති මහාසථවිරපාදයන් වහන්සේ හමුවිය. කෝසම්බි තුමා තුළ බුද්ධාගම ඉගැනීමට ඇති බලවත් ආශාව දැනගත් උන්වහන්සේ එතුමාට ලංකාවට යාමට යෝජනා කළහ. එහෙයින් එතුමා උන්වහන්සේගේ යෝජනාව පරිදි කල්කටාවේ මහාබෝධිසමාගමේ උපකාර ඇතිව 1902 දී නොවැම්බර් මාසයේ ය.

එතුමා කොළඹ විද්‍යාදාය පිරිවෙනට ගොස් හින්දු මිත්‍ර සමාගම නායක භාමදුරුවන් වහන්සේගෙන් පාලි ඉගැනීම ආරම්භ කළේ ය. සංස්කෘති භාෂාව පිළිබඳ හොඳ දැනුමක් තිබුණ නිසා එතුමාට පාලි ඉගැනීම ඉතා පහසු විය. දස මාසයකින් පසු කෝසම්බි තුමා සාමනේර භූමියට

ඇතුළත්විය. උන්වහන්සේට ලංකාවේ කෑම හිතකර නොවූ නිසා උන්වහන්සේ ඉන්දියාව බලා පිටත්වූහ. මදුරුසියට පැමිණෙත්ම උන්වහන්සේ අත තුබූ මුදල් අවසාන විය. එහිදී බුරුමය බලායන ශිෂ්‍ය පිරිසක් හමුවී ඔවුන් සමග ඔවුන්ගේ වියදමින් උන්වහන්සේ බුරුමය බලා පිටත්වූහ.

බුරුමයේ මෝල්මින් නගරයේ එක්තරා විහාරයක දී උන්වහන්සේ උපසම්පදාව ලබා ගත්තේකැ. බුරුමයේදී ද ආහාර හිතකර නොවූ නිසා උන්වහන්සේ 1904 දී භාරතයට ආපසු පැමිණියහ. ඉන්පසු උන්වහන්සේ වීථි දෙකක් පිණිස පානසෙන් ජීවත් වෙමින් භාරතයේ නොයෙක් පලාත් වල වාරිකාවෙහි හැසුරුණහ. ඉන්පසු උන්වහන්සේ තැවත බුරුමයට වැඩම කර භාවනා පුරුදු කිරීමෙහි යෙදුණහ. ටික කලකට පසු තැවත උන්වහන්සේ භාරතයට ආපසු පැමිණීමට නිශ්චය කරගත්හ. එහෙත් එකල භාරතයෙහි හිඤ්ඤ ජීවිතය ගතකිරීම අපහසු නිසා ගිහිජීවිතයට පැමිණීමට ද ඉටු ගත්හ.

1906 සේ ජනවාරි මාසයේ දී කෝසම්බිතුමා කල්කටා වට පැමිණියේය. එහිදී එතුමාට කල්කටා ප්‍රසිඛෙන්සි විද්‍යාලයයේ පාලී කපිකාවාය්, හරනාථ ඩේ මහතා හමුවිය. හරනාථ ඩේ මහතා පාලී විෂයයෙන් ඇම්. ඒ. උපාධිය සඳහා සුදුකම් වෙමින් සිටියේය. එතුමාට විභාගය සඳහා අභිධම්ම පිළිබඳ පොතක් ඉගැනීමට අවශ්‍යවිය. මේ කාලයේදී කෝසම්බි තුමා කල්කටා ජාතික විද්‍යාලයයේ පාලී ඉගැන්වීමේ යෙදී සිටියේය. ඉන්පසු එතුමා මහාවාය් ඩේ මහතාගේ උත්සාහයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් කල්කටා විශ්ව විද්‍යාලයයේ පාලී මහාවාය් තනතුරට පත්විය.

1910 දී එතුමා විසුඳුමාගීය සම්පාදනය කිරීමට හාර්වඩ් විශ්වවිද්‍යාලයයෙන් ආරාධනා ලැබ එංගලන්තය හරහා ඇමෙරිකාවට ගියේ ය. ඇමෙරිකාවේ සිට ආපසු පැමිණීමෙන් පසු එතුමා ඉන්දියානු නිදහස් සටනට සහභාගි විය. පසුව බෞද්ධ කලා ශාස්ත්‍ර බිරලා සිටුතුමා

කෝසම්බිතුමාට බොම්බයේ විහාරයක් තනවා දුන්නේය. විසා කලකට පසු කෝසම්බි තුමා එම විහාරය ඉන්දියා මහාබෝධි සමාගමට භාරදී අවසාන කාලය ඉසිපතනයේ ගත කිරීම සදහා 1940 දී පමණ බරණැසට පැමිණියේය. එහිදී කෝසම්බි තුමාගෙන් අභිධම්මානු සංග්‍රහය ඉගැනීමේ භාග්‍යය මට අත්විය. එතුමා නවනිතරීකාව පිළියෙල කළේද ඒ කාලයේදී ය. නාගර අකුරෙන් මුද්‍රිත එය සිංහල අකුරෙන් මුද්‍රණය කරවන ලෙස ඒ දිනවලම එතුමා මගෙන් ඉල්ලීමක් කෙළේය. එකල ඉසිපතනයේ විසු සිංහල හොදින් දන් නේපාල ජාතික මහානාම හිමියන් ලවා සම්පූර්ණ පොත සිංහල අකුරෙන් ලියවීම. එහෙත් එකල මම දඹදිව විසු නිසා පොත මුද්‍රණය කිරීමට අවස්ථාවක් නො ලදිමි. පසුගිය අවුරුද්දේ දිනක අල්මාරියක පොත් පරික්ෂා කිරීමෙහි දී මහානාම හිමියන් විසින් ලියන ලද නවනිතරීකාව සහිත සම්පූර්ණ අභිධම්මානු සංග්‍රහය ඇතුළත් කොපි පොත් තුනෙන් දෙකක් සොයාගනිමි. පළමුවැනි පොත සොයා ගැනීමට නොහැකි විය. එහෙයින් එම කොටස නැවත මම පිළියෙල කෙළෙමි.

සිංහල අනුවාදයකුත් සමග මෙම පොත පළි කරවීම මගේ බලාපොරොත්තුව විය. එහෙත් හැකි තාක් ඉක්මනින් මෙම පොත ලංකාවේ පාඨකයන් අතට පත් කිරීමට මා තුළි බලවත් අභිලාෂයක් තිබුණ නිසා අනුවාදය පළ කිරීම පසුවට කල් තැබුවෙමි. හැකිතාක් ඉක්මණින් මිලග මුද්‍රණය සිංහල අනුවාදකයකුත් සමග පළිකිරීමට බලා - පොරොත්තු වෙමි. සිංහල අකුරෙන් මුද්‍රිත පාළි සාහිත්‍ය යට 'නවත්' පොතක් එක් කිරීමට ලැබීම බලවත් ප්‍රීතියකි. එසේම අභිධම්මය ඉගැනීමේ යෙදී සිටින අයට මෙම පොත ඉතා ප්‍රයෝජනවත් වෙති යි හඟිමි.

මුද්‍රණකරුවන්ගේ පහසුව සදහා ඇතැම් තැන්වල සංස්කෘතාක්ෂර වෙනුවට හල් අකුරු යොදා තිබේ. මෙ පොත මුද්‍රණය වූයේ ඉතාම අවිචේක සමයක නිසා මෙහි දෝෂ සහ

බැලීමේදී බොහෝ අඩුපාඩු ඇති වී තිබේ. එනිසා පොතේ අගට ගුණි පත්‍රයක් යෙදීම.

තෘතී අකුරෙන් මුද්‍රිත පොත පළ කරවන ලද්දේ ඉන්දියා මහාබෝධි සමාගම මගිනි. එමනිසා ඉන්දියා මහාබෝධි සමාගමේ ප්‍රධාන සම්පාදක දෙවප්‍රිය චලිසිංහ මහතාට ලියා යවා සිංහල පිටපත මුද්‍රණය කිරීමේ බලය පළමුව ලබාගෙන පොත මුද්‍රණයට භාර දුනිමි.

මෙය සිංහල පාඨකයන් අතට පත් කිරීමට අවසර දීම ගැන පළමුකොටම ඉන්දියා මහාබෝධි සමාගමේ ප්‍රධාන සම්පාදක දෙවප්‍රිය චලිසිංහ මහතාට කෘතඥතාව පළ කරනු කැමැත්තෙනි. එසේම මේ පොත සිංහල අකුරෙන් ලියාදුන් මහානාම නිමියනට මගේ කෘතඥතාව හිමිවේ. මේ බමි දානමය කුශලයෙන් ලත් පුණ්‍ය සම්භාරය සියලු ම සමයක් දුෂ්ටික දෙව සමූහයා අනුමෝදන්ව බුද්ධ ශාසනය ආරක්ෂා කෙරෙත්වා! එසේ ම මා ඇතුළු විශාල පිරිසකට නැණැස පාද ගැණීමට මහෝපකාරී වූ මගේ ගුරුදේවයන් වූ ශ්‍රී දේවමිත්ත බම්මපාල බුද්ධාභිකුරෝත්තමයාණන් වහන්සේට ද, මාගේ ආවායඝී උපාධ්‍යයන් වහන්සේලාට ද පරලෝ සැපත් මව් පියන් ඇතුළු වැඩිමහළු සෝහොසුරුව ද, මට ද, මෙයට සහාය දුන් නුදුන් සියලු දෙනාට ද නිවන් සුව ලබාගැනීමට මේ බමිදානමය කුශල කමිය හේතු වේවා!

උදමමට බම්මපෙනි.

මංගල විද්‍යාලය ය
177, ඩින්ස් පාර,
මරදන-කොළඹ.
9-6-62.

සලැපනය.

අතිධම් පිටකය ඉගෙනීම සඳහා අතිධම්මානු සංග්‍රහය නමැති කූඩා පොත අත්‍යවශ්‍යතාවය බව පාලී ඉගෙනීම ගැන උනන්දුව දක්වන කවුරුත් දන්නා කරුණකි. මම කොළඹ විද්‍යාදාය විද්‍යාලයයෙහි පාලී ඉගැන්වෙහි යෙදී සිටියදී මේ බව දැන ගතිමි. මම දෙවමිනන මහාසථවිරයන් වහන්සේගේ අතිධම්මානු සංග්‍රහ සංස්කරණය ගෙන එය තේරුම් ගැනීමට උත්සාහ කෙළෙමි. එහෙත් එය එකල අපහසු කරුණක් විය.

ඒ කාලයෙහිදීම මට බෞද්ධ සමාධිය පිළිබඳව දැනීමක් ඇතිකර ගැනීමට අවශ්‍ය විය. පියරතන නමැති තරුණ භික්ෂූන්වහන්සේ තමන් බුරුම අකුරෙන් මුද්‍රිත විසුද්ධි මාර්ගයක් මට දී සමාධිය පිළිබඳ සියල්ල එහි ඇතුළත් යයි කීහ. මම බුරුම අකුරු උගැනුමෙන් පසු එම පොත කියවීමෙහි සමත්විමි. මුලදී එය තේරුම් ගැනීමට නොහැකි විය. එහෙත් මම උත්සාහය අත් නොහළෙමි පොත තැවත තැවත කියවීම නිසා ක්‍රමක්‍රමයෙන් තේරුම් ගැනීමටත් රසවිඳීමටත් හැකි විය.

1904 රේ දෙසැම්බර් මාසයේදී මම දෙවැනි වරට බුරුමයට ගොස් සගයින් කඳුකරයෙහි සිටි මසක් පමණ විසිමි. එහිදී මම සමාධි භාවනාව පුරුදු කරමින් විසුද්ධිමාර්ගය ඉගෙන ගතිමි. 1905 හේ ග්‍රිෂ්ම සෘතුවේ දී සගයින් කඳුකරයෙහි පිරිසුදු ජලයත් ආහාරත් සොයා ගැනීම ඉතා අපහසු විය. එම නිසා මට මණ්ඩලේ නුවරට පැමිණීමට සිදුවිය. එහි ද දෙගුණය හා ආහාර මට හිතකර නො විය. මා ජීවර රෝගයෙන් පෙළෙමින් ඉතා දුප්ලව සිටිනිසා මෝල්මින් නුවරට පැමිණ වසාන කාලය වෛජයන්ත විහාරයෙහි ගත කෙළෙමි.

මේ විහාරයට ආසන්නව (තම මට අමතක වී තිබෙන) තවත් විහාරයක් විය. එහි අධිපති පදවිය දැරුයේ ගරු සඤ්ඤාසාමි සථවිර පාදයන් වහන්සේ ය. උන්වහන්සේට

මගෙන් මුහුදුබෝධ ව්‍යාකරණය ඉගෙනීමට ඕනෑ විට. එම නිසා වස් අවසානයෙහි දී මට එහි තැවැත්මට උත්වහන්සේ ආරාධනය කළහ. මා ව්‍යාකරණය උත්වහන්සේට උගන්වන අතර උත්වහන්සේ අභිධම්මානු සංග්‍රහය ඉගෙනීමට මට බල කළහ. එය මට අවබෝධ කරවිය හැකි බව උත්වහන්සේ කීහ. මාගේ සාමාර්ථය ගැන මා තුළ සැක පහළ වූ නමුත් උත්වහන්සේ සතුටු කිරීම සඳහා මම එය උත්වහන්සේගෙන් ඉගෙනීම ආරම්භ කෙළෙමි. උත්වහන්සේ පඤ්චාදාර විපි ප්‍රමුඛ කොට ඉගැන්වීම ආරම්භ කළහ. එය මේ ටිකාවෙහි උත්වහන්සේ තේරුම් කරදුන් අසුරුම යොදා තිබේ. වෙනසක් වශයෙන් මා කෙළේ අභිධම්මයෙහි සඳහන් පර්යාය වචන යෙදීම පමණකි.

බුද්ධිසොමාවායභීයන් වහන්සේ මේ විපි විසුද්ධිමාගීයෙහි පළමු වැනි පරිච්ඡේදයෙහි ම පැහැදිලි කරති. එහෙත් එය එකල මට වැටහී තිබුණේ නැත. එසේම මා විසුද්ධිමාගීය, විශේෂයෙන් එහි දෘහතර වැනි පරිච්ඡේදය කියවා නොතිබුණා නම් පඤ්ඤාසාම් සථවිර පාදයන් වහන්සේ ගේ පැහැදිලි දේශනාවෙන් පවා එතරම් ප්‍රයෝජන නොවනවා ඇත. විපිතට අනතුරුව උත්වහන්සේ මට අභිධම්මානු සංග්‍රහයෙහි තුන්වැනි පරිච්ඡේදය ඉගැන්වූ සේක. එ කාලයෙහි දී මම මෝල්මින් නගරය අතහැර ගියෙමි. එහෙත් එතැන් පටන් මේ කුඩා පොත ගැන මගේ උනන්දුව අඩු නොවීය. මා මේ විස්තරය කළේ අනුරුද්ධා වායභීයන් ගේ මේ මහාරූප කානිය වටහා ගැනීමෙහි දී ඇති වූ මූලික අපහසු කම් දැක්වීම සඳහා ය.

මේ පොතෙහි හා විසුද්ධිමාගීයෙහි නොයෙක් කොටස් වල ඇති සමානකම් ආරම්භයෙහිදී ම යමෙක් මට පෙන්වා දුන්නේ නම් මාගේ කායභීය වඩා පහසු විය හැකිව තිබුණි. එහෙත් මට සහායයක් නොමැතිව උත්සාහ දරන්නට සිදුවූ නිසා එය තේරුම් ගැනීමට ප්‍රමාණවත් දීර්ඝ කාලයක් ගතවිය. එහෙයින් ගිණයයන් ගේ පහසුව සඳහා මම මේ ටිකාවෙහි සියළුම සුදුසු සටහන් සඳහන් කෙළෙමි.

එවකේ උපකාරයෙන් ගිණයාට ඔහු ගේ අපහසුකම් මගහරවා ගත හැකි වෙතියි සිතමි. ඔහුට අභිධම්මාචාර්යංග්‍රහය තේරුම් ගැනීමට හැකි වනවා පමණක් නොව, අභිධම්ම පිළිබඳව සාමාන්‍ය දැනීමක් ද ඇති වෙනවා ඇත.

මෙම පොත මනාව හැදෑරීමෙන් අභිධම්මපිටකය ඉගෙනීමට එය මග පෙන්වනවා ඇත. ගභිධම්මාචාර්යංග්‍රහය පමණක් ඉගෙනගෙන අභිධම්ම පිළිබඳව ලබාගත හැක්කේ ඉතා සුළු දැනීමකි. මගේ මේ ටීකාව ඔහුගේ ඉගෙනීම වැඩිදුර ගෙනයාමටත් වඩා ප්‍රියයෙන් එහි යෙදීමටත් සහායවෙතියි යනු මාගේ බලාපොරොත්තුවයි.

මෙහි මුල් භූමිය සම්බන්ධ වූ 1979 දී අහමද්දානගි ගුරුරතී විද්‍යාපීඨය මගින් ප්‍රචාරය කරනු ලැබූ මාගේ අභිධම්මාචාර්යංග්‍රහ සංස්කරණයට සමානය. එහෙත් සුළු වෙනස්කම් කිපයක් තිබේ. තව වැනි පරිච්ඡේදයේ විසි වැනි ඡේදයේ පළමුවැනි වගන්තිය ඊට ඉහත ඡේදයේ අගට යොදා තිබේ. මුල් සංස්කරණයෙහි සඳහන් කළ පොත්වලට අමතරව, තවත් පොත් දෙකක් මම සංසන්දනය කර බැලුවෙමි. (1933 නේ මහාබෝධි මුද්‍රණාලයෙහි මුද්‍රිත) පණ්ඩිත පඤ්ඤාසාර සම්මිච්ඡානී වහන්සේ ගේ හා පණ්ඩිත විමලධම්ම සම්මිච්ඡානී වහන්සේ ගේ සිංහලාක්ෂර සංස්කරණය ඉන් එකකි. 1939 දී රුන්ගුන් නුවර සබුම්චියෙට් පිටක මුද්‍රණාලයෙහි බුරුම දකුරෙන් මුද්‍රිත සංස්කරණය අතිතය. මේ සංස්කරණ දෙකටම විනාඩි¹ ටීකාව ඇතුළත්ය.

මුල් සංස්කරණයෙහි මෙන් ඉතා සුදුසු යයි වැටහුණු පාඨ මම පිළිගනිමි. “ආරම්භ” යන්න බුරුමයේ “ආලම්බන” යනුවෙන් ද සිංහලයේ “ආලම්බන” යනුවෙන් ද ව්‍යවහාර කරති. එහෙත් අභිධම්ම පිටකයෙහි සෑම සංස්කරණයකම යඳහන් වන්නේ “ආරම්භ” යන්න පමණකි සෑම අවස්ථාවක

1. සිංහලෙන් “භාවිත” යයි උච්චාරණය කැරෙයි.

දීම මම එය භාවිතා කෙළෙමි. “වෛට්ස්මාන” යන්න බුරුමයේ “වෛට්ස්මාන” යනුවෙන් ද සිංහලයේ “වෛස්මාන” යනුවෙන් ද ව්‍යවහාර කරති. එහෙත් වචනය සෑදී තිබෙන්නේ “ස්” ධාතුවෙන් නිසා එය වෛට්ස්මාන (= වී + අව + ස්මාන) විය යුතු නිසා මම එය සෑම තැනම එසේ යෙදීමි.

අභිධම්මානි සංග්‍රහයට පාලි ටිකා කිපයක් තිබේ. විභාෂිතී හා පරමන්දිපනී යන දෙක එයින් ප්‍රමුඛස්ථානය ගනී. ඉන් පළමු වැන්න, තමන්ගේ ආචාර්යපාදයන් වූ සංඝපුතන සඨවිරයන් වහන්සේ ගේ මූල සිංහල ටිකාවේ සුමංගල සඨවිරයන් වහන්සේ විසින් කරන ලද පරිවර්තනයකි. මේ දෙනමම පරාක්‍රමබාහු රජතුමාගේ කාලයෙහි (ක්‍රි: ව: 1164-1197) ලංකාවේ විසූහ. ටිකාවේ ලේඛන ශෛලිය පිටි සහිත මෙන්ම ඇතැම් තැන්වල නොපැහැදිලි වුවද, එය මුල් ග්‍රන්ථය තේරුම් ගැනීමට විශේෂයෙන් සංග්‍රහ ශාථා තේරුම් ගැනීමට උපකාරීවේ. පරමන්දිපනීය සුප්‍රකට බුරුම ආචාර්ය ලේඛිසයාට සඨවිරයන් වහන්සේ ගේ කෘතියකි. එහෙත් උන්වහන්සේ විභාෂිතී යෙහි අඩුපාඩු සෙවීම ප්‍රධාන කාර්යය ලෙස සලකා වැඩිපුර කාලය ඒ සඳහා ගතකර තිබේ. මේ හේතුවෙන් උන්වහන්සේ ගේ කෘතිය වඩා දියුණු වී නැත. උන්වහන්සේ විභාෂිතීය විවේචනය කිරීම පසෙක තබා උන්වහන්සේ ගේ කෘතියට සිත යොමුකළා හම් එය වඩා හොඳ වීමට ඉඩ තිබුණි.

මම මේ ටිකා දෙක ද විසුද්ධිමාගීය හා එවැනි අනික් පාලි පොත් ද අනුගමනය කෙළෙමි.

මම මේ කෙටි ටිකාව පිළියෙළ කිරීමෙහි දී සෝත්ත-සාහසෙන් ඉගෙනීම කරන අය ගැන විශේෂයෙන් සලකාලීමක් වීමි.

මෙහි මුද්‍රණය පිළිබඳව මම මාගේ විසුද්ධිමාගී මුද්‍රණය අනුගමනය කෙළෙමි. මෙහි අකුරු වගී දෙකක් යෙදුවේ. මූලයට කළ අකුරුත් ටිකාවට සුදු අකුරුත් යෙදුවේ.

සුදු අකුරෙන් යොදා තිබෙන ශිෂ්ට මාගේය. එහෙයින් එවා විකාවට අයිතිය.

පටියානයෙහි පවවය විසිහතර මේ පොතේ අටවැනි පරිච්ඡේදයෙහි ලියුකින් විසාර කර තිබේ. පටියාන මිලිබද ව පැහැදිලි අදහසක් දීමට මෙය ප්‍රමාණවත් නොවිය හැකි නිසා නිසා පටියානයෙන් කුඩා පරිච්ඡේද දෙකක් උපග්‍රන්ථය වශයෙන් යෙදීම. මෙයින් “පවවය” පැහැදිලි වනවා පමණක් නොව පටියාන ඉගෙනීම තවත් පහසුවනවා ඇත.

අභිධම්මානු සංග්‍රහයේ මාගේ සංස්කරණය පළ කළ කාලයේ සිට ඊට මෙවැනි කෙටි විකාවක් ලිවීමට බලා පොරොන්දුවීමේ. එහෙත් ප්‍රකාශනයකු සොයා ගැනීමට අපහසුවිය. මාගේ අභිධම්මානු සංග්‍රහය කියවූ භාගපුරයේ ආර්. ඇල්. කුලකර්ණි මහතා ඊට කෙටි විකාවක් සපයන මෙන් මාගෙන් කිපවතාවක්ම ඉල්ලා සිටියේ ය. එතුමා එය ගල්අවුඩු යන්ත්‍රයක මුද්‍රණය කිරීමට ද කැමති විය. එකල මා වෙත කාසියන්හි නිරතව සිටි නිසා මෙම කටයුත්ත ආරම්භ කළ නොහැකි විය. එපමණක් ද නොව කුලකර්ණි මහතා හා මා දෙ නැතහොත් පිසු නිසා ශුද්ධිපත්‍ර බැලීම ද අපහසු කරුණක් වී තිබුණි.

මේ වර්ෂයේ ජනවාරි මාසයේ දී ආචාර්ය ඇස්. ඇන්. සේන් ගුප්ත මහතා රසායන විද්‍යා සම්මේලනයට සහභාගි වීමට බරණැසට පැමිණි අවස්ථාවේ සාරනාථයේදී මා ගමුවිය මුද්‍රණය කිරීමේ වියදම එතුමා දරණ බව කියා මේ විකාව ලියනලෙස මගෙන් ඉල්ලා සිටියේ ය. එමනිසා මේ විකාව බිහිවීමේ පිණ එතුමාට අයිති වේ.

ඩී. කොසම්බි.

සාරනාථය.

25-8-1941.

පටුන

ප්‍රස්ථාවනා	i
හැඳින්වීම	ii
සඥපනය	iv
විතත සංඛගහවිභාගො	1
වෙනසික සංඛගහවිභාගො	21
පති ණණක සංඛගහවිභාගො	36
විවිසංඛගහවිභාගො	52
විප්‍රමුතත සංඛගහවිභාගො	70
රූප සංඛගහවිභාගො	89
සමුච්චය සංඛගහවිභාගො	102
පච්චය සංඛගහවිභාගො	113
කම්ම ට්ඨාත සංඛගහවිභාගො	127
තිකප ට්ඨාතං	137
පඤ්ඤාචාරවිනිශේධො	154
සංඛිධි පච්ඤානා	184
සුද්ධි පත්‍රය	191

කෙටිසටහන්

වි = විසුද්ධිමග්ග

ධම්ම = ධම්මසංඝායන

අභිධම්මත්ථසංඛ්‍යාගො

නවතිතට්ඨකා

පස්මො පරිච්ඡෙදො

විතතසංගහවිභාගො

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

1. සම්මාසම්බුද්ධමතුලං, සසදාමමගණුත්තමං,
අභිවාදිය* භාසිස්සං, අභිධම්මත්ථසංඛ්‍යාං.

තත්ථ චූත්තාභිධම්මත්ථා, චතුර්ධා පරමත්ථතො,
විතතං චේතසිකං රූපං, නිබ්බානමිති සබ්බථා.

සදාමමො නි භගවතා සවාක්ඛාතො ධම්මො. ගණා නි සංඝා, තෙසු සො උත්තමො භගවතො සාවකසංඝො සො ගණුත්තමො. සදාමමෙන ගණුත්තමෙන ච සහ අතුලං සම්මාසම්බුද්ධං අභිවාදිය චර්ඡන්තො අභිධම්මත්ථසංඛ්‍යාං භාසිස්සං, භාසිස්සාමිති. තත්ථ අභිධම්මෙ තාව සෙ අත්ථා (පදුථා:) චූත්තා පසාසිතා, තෙ සබ්බථා පරමත්ථතො විතතං, චේතසිකං, රූපං, නිබ්බානං ච චතුර්ධා සෙව හොනති.

තත්ථ විතතං ඉමස්මිං සෙව පස්මපරිච්ඡෙදෙ නිද්දිට්ඨං. චේතසිකං නි චේතසිකධම්මජාතං. චේතසිකානං සංඛ්‍යාගො දුතියපරිච්ඡෙදෙ කතො. රූපං ජට්ඨපරිච්ඡෙදෙ නිද්දිට්ඨං, තස්ස ච අනෙත නිබ්බානං චණ්ණිතං.

2. තත්ථ විතතං තාව චතුර්ඛිධං හොති, කාමාවචරං, රූපාවචරං, අරූපාවචරං, ලොකුත්තරස්සෙවති.

ඉද්දති විතතවිභාගෙ දසෙස්සෙනො, තත්ථ විතතං තාවා නි ආදිමාහ. කාමා අවචරන්ති එත්ථ, බාහුලොක පච්චතන්ති නි

කාමාවචරභූමි. තසං විසෙසං. පට්ඨානානං විතතං කාමාවචරං ති වුච්ඡති. රූපාවචරං ති සාත්තභූමි විතතං. තං රුද්‍රිතිවසෙක රූපාවචරං ති චුතං. අරූපාවචරං ති ආකාසානඤ්චාදිආයතනාගතං විතතං. තෙසු ආයතනෙසු සබ්බසො රූපං අත්ථං ගව්ඡති, තස්මා භාගී අරූපාවචරං. තෙහි සම්පයුතතං විතතං අරූපාවචරං ති, ලොකුතතරු නාම චතතාරෙ අරියමග්ගා, චතතාරි ච මග්ග ඵලාති. තෙහි සම්පයුතතං විතතං ලොකුතතරං විතතං ති චෙදිතබ්බං.

කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර ති ඉමා තිස්සං භූමියො පඤ්චමපරිච්ඡේදෙ නිද්දිට්ඨා. තා තතො ඡාතිතබ්බා, ලොකුතතරභූමි පත, චතතාරෙ මග්ගට්ඨා, චතතාරෙ ච ඵලට්ඨා ති අට්ඨඅරියපුග්ගවිසෙක අට්ඨවිට්ඨා ති චෙදිතබ්බා.

අකුසලිතිතතාති

3. තත්ථ කතමං කාමාවචරං? සංසාරාසංසරගතං දිට්ඨිගතසම්පයුතං අසබ්බාදිකමෙකං, සසබ්බාදිකමෙකං, සංසාරාසංසරගතං දිට්ඨිගත විසපයුතං අසබ්බාදිකමෙකං, සසබ්බාදිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතං දිට්ඨිගතසම්පයුතං අසබ්බාදිකමෙකං, සසබ්බාදිකමෙකං, උපෙක්ඛාසගතං දිට්ඨිගතවිසපයුතං අසබ්බාදිකමෙකං, සසබ්බාදිකමෙකං ති ඉමානි අට්ඨපි ලොක සංගතවිතතානි නාම.

තත්ථ කතමං කාමාවචරං ති, තසමිං චතුර්ලිංග විතත කතමං කාමාවචරවිතතං? අට්ඨකථාසු, අද්ද්විජ්ජාතනා පුච්ඡා, දිට්ඨිසංසරදනාපුච්ඡා, විමතිච්ඡේදනාපුච්ඡා, අනුමතී පුච්ඡා, කථෙතුකම්පනාපුච්ඡා ති පඤ්චවිට්ඨා පුච්ඡා ආගතා.* තත්ථ, පකතියා ලකුණං අද්ද්විට්ඨං හොති අවිනාශිතං, තස්ස ඤාණාය විනාශනාය පඤ්ඤා පුච්ඡති, අයං අද්ද්විජ්ජාතනා

* දීඝනිකායට්ඨකථා (සියම්) අට්ඨකථා (බුරුම)

පුළුන්. පකතියා ලකුණක් සදහා ගොනි විහා විහං, සො අසෙසෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනාත්මය පසුගං පුළුන්, අයං දිට්ඨිසංසන්දනා පුළුන්. පකතියා සංසයපකුණෙහි ගොනි, එවා නු බො, න නු බො නි, සො විමතිවෙත්තදනාත්මය පසුගං පුළුන්, අයං විමතිවෙත්තදනාපුළුන්. තං කිං මසෙසෙහි භික්ඛවෙ, රූපං නිව්චං වා අනිව්චං වා නි ආදිසු අනුමතිපුළුන්. වතනාරොමෙ භික්ඛවෙ සතිපට්ඨානා, කතමෙ වතනාරො නි එවමාදිසු කප්පකුසමානාපුළුන්. ඉධාපි අයං කප්පකුසමානාපුළුන්. එවං සබ්බස්ස කප්පං නි ඉමිනා නිපාතෙන කතා පුළුන් කප්පකුසමානාපුළුන් නි වෙදිනබ්බො.

අභිධම්මෙ ධම්මසංගණියං, කුසලා ධම්මා නි පදසස නිද්දෙසෙ පස්මං කාමාවච්චරං කුසලං විතතං සම්පසුත්තං- වෙතසිකෙහි සද්ධිං නිද්දිට්ඨං, තතො රූපාවච්චරකුසලං, අරූපාවච්චරකුසලං, ලොකුත්තරකුසලසද්ධි. තතො පරං අකුසල පදසස නිද්දෙසෙ ද්වාදස අකුසල විතතානි නිද්දිට්ඨානි. ඉධ පන ආචරියෙත පස්මං අකුසලවිතතං උද්ධට්ඨං, අකුසල විතතානි කාමාවච්චරකෙව, පරිත්තවිපාකානිව, තස්මා සුබ්බාව බොධස්සං තානි පස්මමෙව නිද්දිට්ඨානි

යද් එකවෙවා, “නාත්ති කාමෙසු දෙසො”* නි මිච්ඡාදිට්ඨං පුරකබ්බො හට්ඨිභුට්ඨො කාමෙවා පරිභුක්ඛන්ති, දිට්ඨිමංගලානි වා අසෙසෙහි වා තාදිසානි කාමොති සාරතො මසෙසෙහි තානි සොමනස්ස ජාතො සමාදාය වතනති පරෙහි අනුසසාහි තො සභාවතිකෙහින විතෙතන, තදස්ස තං විතතං සොමනස්ස සහගතං දිට්ඨිගත සම්පසුත්තං අසබ්බාසිකං නි චුළිචති, ඉධ සබ්බාරො නි අතනතොවා පරෙසං වා වසෙන පවතොවා පුබ්බපයොගො, න විතත සම්පසුත්තො ධම්මො. තෙන සබ්බාරෙන විතා යො සයමෙව මිච්ඡාදිට්ඨං සමාදාය කාමෙ සෙවති, තස්ස තං විතතං අසබ්බාසිකං නි සද්ධාබ්බං. යො

* පුලිඨමමසමාදානසුත්ත(මජ්ඣිම)

පන පරෙහි සමුස්සාහිතෙන මනෙදන විනෝතන පටිපජ්ජති,
 තදස්ස තං චිත්තං සසඛබ්බාදිකං ති චූචචති යද, පන,
 මිච්ඡාදිට්ඨිං අගගෙත්වා කෙවලං හට්ඨිතුට්ඨො කාමෙපරිභුසඤ්ඤා,
 පරසමපනතිං අභිජ්ඣායති, පරහණ්ඩංවා හරති, තදස්ස
 තං චිත්තං දිට්ඨිවිප්පයුත්තං ති චේදිතබ්බං. අසඤ්ඤා-
 සසඛබ්බාදික භාවො චූත්තනසෙතෙව. යද, පන කාමානං වා
 අසමපනතිං ආගමි අංඤෙඤ්ඤසං වා සොමනස්සගෙතුතං
 අභාවෙන චතුසු පි විතපෙපසු සොමනස්ස රහිතා
 හොනති, තද, තෙසං චත්තාරි උපෙක්ඛාසහගත
 චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති. එවං සොමනස්ස—උපෙක්ඛා-
 දිට්ඨිගත — සඛාරහෙදතො ලොහසහගතානි අට්ඨචිත්තානි
 චේදිතබ්බානි.

**4. දෙමනස්සහගතං පටිසසමපයුත්තං අසඤ්ඤා-
 කමෙකං, සසඛබ්බාදිකමෙකං ති ඉමානි ඥා පි පටිස
 විත්තානි නාම.**

පටිසෙකා ති දෙසො (ඥාතී). සො උප්පජ්ජමානො දෙම
 නස්සෙත සද්ධිමේව උප්පජ්ජති. යද, පරෙහි අනුස්සාහිතා
 පාණ්ණාතාය වා අත්තපරිච්ඡිංසාය වා පටිපජ්ජන්ති, තද,
 තෙසං පඨමං චිත්තං උප්පජ්ජති, යද, පරෙහි උස්සාහිතා
 වා ඉස්සරජ්ජානං වා ආණාය තවා පටිපජ්ජන්ති තද, දුතියං.

**5. උපෙක්ඛාසහගතං විචික්ඛජාසමපයුත්තමෙකං,
 උපෙක්ඛාසහගතං උදධච්චසමපයුත්තමෙකං ති ඉමානි
 ඥා පි මොමුහවිත්තානි නාම.**

විචික්ඛජා ති කඛ්ඛා, සංසයො, අනෙකංසගාහො. තාය
 සහගතං චිත්තං මූලහංගොති. තත්ථ සසඛබ්බාරුසඛබ්බාරුභාවො
 කසමා න චූත්තො? ඉමස්මිං චතො චොරු වා වාග්‍රමිගා වා
 වසන්ති ති මූසා භණ්ණිවා අභිතකාමා පච්චන්තිකා විමතිං
 උප්පාදෙතුං සකෙකානති. තද, තං චිත්තං සසඛබ්බාදිකං
 කසමා න හොති? එත්ථ චදුම - ඉධ පුබ්බපයොගො අත්ථි,
 තෙන පන පුබ්බපයොගෙන කිඤ්චි කාතුං හ සකෙකානි,
 විචික්ඛජාවසෙත ඥාලහකජාතො විසීදති සංසීදති. තසමා

සො පුබ්බපයොගො අඵලො, සඤ්ඤාගේ ති වතතුං ත යුතෙතා.
 උද්ධවං පුබ්බපයොගෙන ත උපපජ්ජති. යද්ද සත්තා අතො
 කකිච්චපසුතා වා බහුං වාචෙතතා වා විවාරෙතතා වා සපර
 හිතං විනොතතුං අසමත්ථා ගොනති, තද්ද තෙසං විතතං
 භතතං ගොති, විතතස්ස භතතතා ඵල හි උද්ධවං, තං
 පරෙ කථං උපපාදෙස්සන්ති? තස්මා ඉමෙසු දව්සු පි විනොතසු
 සසඤ්ඤාරුසඤ්ඤාරහාවො ත පරියෙසි තබ්බො.

ඉද්ධවං සබ්බථා පි ආදසාකුසලවිතතානි සමත්තානි.

6. අට්ඨධා ලොභමූලානි. දොසමූලානි ච දව්ධා,
 මොහමූලානි ච දෙව ති, ආදසාකුසලා සියුං.

ආදස අකුසලානි භවන්ති. අවසෙසගාථා උත්තානත්ථා
 ඵල.

අහෙතුකවිතතානි

7. උපෙක්ඛාසහගතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තථා සො
 තවිඤ්ඤාණං, සාතවිඤ්ඤාණං, ජිව්හාවිඤ්ඤාණං, දුක්ඛ
 සහගතං කායවිඤ්ඤාණං, උපෙක්ඛාසහගතං සමපච්චජ්
 නවිතතං, උපෙක්ඛාසහගතං සන්තීරණවිතතසංඛන්ධනි
 ඉමානි සත්ත පි අකුසලවිපාකවිතතානි නාම.

ඉද්දති අහෙතුකවිතතානි දසෙසති. තත්ථ හෙතුනි මූල
 ටෙඨන කාරණං. තස්මා සො සම්පයුතො ව ගොති
 තා අසම්පයුතො. යථා පාදපස්ස මූලිනි පාදපං
 දල්භං කරෙතති, ඵලං හෙතු පි විතතං පිරතරං
 කරෙතති, තෙ ව ඡ ගොතති, ලොභො, දොසො,
 මොහො, අලොභො, අදොසො, අමොහො ති. ඵත්ථ පුරිමා තයො
 අකුසලහෙතු, පච්ඡිමා ව තයො කුසලිහෙතු. තෙසු ඵකො
 පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණදීනි සම්පයෝගං ත ගවජ්ජති. තස්මා ඉමානි
 විතතානි අහෙතුකානි ති චූචිතති.

ධම්මසංඛ්‍යාණීයය, “කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාභානා ධම්මා” නි ඉමස්ස තිකස්ස නිදද්දසෙ පස්මං කුසලාකුසල ධම්මෙ නිද්දිසිසා, අබ්‍යාභානා ධම්මා නි පදස්ස නිදද්දසෙ ඉමානි චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදිනි ආගතානි. නත්‍රාපි පස්මං කුසලවිපාකානි, තහො පරං සහෙතුකානි, කාමච්චරාදිනි විපාකවිපාකානි නිද්දිසිසා පච්ඡා අකුසලවිපාකවිතානි නිද්දිට්ඨානි. ඉය පන ආචරියො අකුසලවිපාකානෙව පස්මමාහ.

විනාචනීටිකායං, “අකුසලානන්තරං අකුසලවිපාකො යෙව සත්තධා විහජ්ඣං” නි ආදි චූඨනං. තං පරමධර්මපරිභාසං “අසුඤ්ඤරං” නි පටික්ඛිපිසා චූඨනං - ‘ඵලං සබ්බනිහිනං අකුසලං සංඛගහෙසා ඉද්දනි අහෙතුකං සංඛගණගන්තො තස්ම ඵ සබ්බනිහිනං අකුසලවිපාකං තාව දස්සෙත්‍රා’ නි. ඉදමප්පි ඵ්වාද් පනතමෙව. අහෙතුකා අකුසලවිපාකා සත්තා, කුසලවිපාකා පන අට්ඨ. තස්මා අප්පකා පස්මං නිද්දිට්ඨා නි ප්‍ර සාකා චත්තුං නි. සහෙතුකකුසලා බහවො. තො සංඛො සොගතා නි චත්තා ආනුප්‍රබේඛන දස්සන්තස්ම පස්මං ඉමෙ අහෙතුකා ඉමසමිං යානෙ සංගහිතා නි මඤ්ඤම චක්ඛනි හි ‘පාපාහෙ තුක්ඛිතතානි සොගතානි නි චූච්චරෙ’ නි.

තස්ම උපෙක්ඛාසගගනං චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං නි ඉදං අකුසලවිපාකං වා හොතු කුසලවිපාකං වා උපෙක්ඛාසගගන මෙව හොති. කස්මා? අනිද්ධබලිතතා. තස්ම දෙමනස්සං වා සොමනස්සං වා න උපපජ්ජති. දිට්ඨි දිට්ඨිමතානමෙව තං හොති, උපෙක්ඛා සගගනමෙව. ඵලං සති කථං කුසලාකුසලහෙදෙ නි වෙ-ඉට්ඨානිට්ඨාරමමණවසෙක. යද්ද ඉට්ඨාරමණං චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං උපපජ්ජති, තද්ද තං කුසලවිපාකං නි, යද්ද අනිට්ඨාරමණං තද්ද අකුසලවිපාකං නි චූච්චති. රූපායතනං චත්තා ඊ මහාභූතානි උපාදයහොති, තත්ථ තත්ථ ඉට්ඨානිට්ඨාදි විසෙසො. සො ඵ බො කුසලාකුසලකමමවිපාකොනෙව ච්ඤ්ඤායති. තස්මා යද්ද යස්ස කස්සපි යං කිස්සපි අනිට්ඨං ආරමමණං බායති, තද්ද තස්ස තමාරබ්‍හ අකුසලවිපාකං

වක්ඛවිඤ්ඤාණං, යද්ද ව තං ඉට්ඨං බායති, තද්ද කුසල විපාකං වක්ඛවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති ති වේදිතබ්බං. එස නයො සොභවිඤ්ඤාණාදිසු. යා භාවි භාසිකා දුක්ඛා වේදනා, සා අකුසලිකාමුත්තරවිපාකෙනෙව ජායති. තස්මා ඉධ දුක්ඛ සහගතං භාසවිඤ්ඤාණං ති වුත්තං.

තතො සමපට්ඨජනවිතනං. ඉදං තාමං ආචරියෙන කිට්ඨවසෙන දින්නං. ධම්මසංගණියං පන ඉදං විතනං මනොධාතුතාමෙන ආගතං. සා ව මනොධාතු කෙවලං තිවිධා හොති. එකා කිරියා, සා පඤ්චද්ධාරෙ ආවජ්ජනාකිට්ඨං සාධෙති. ඉමසමිං පකාරණෙ කාපි කිට්ඨවසෙන පඤ්චද්ධාරා වජ්ජනං ති වුත්තං. දෙව විපාකමනොධාතු, එකා කුසල විපාකා, අපරා අකුසලවිපාකා ති. සා හි යස්මා ද්විධාපි පඤ්ච ද්ධාරෙ වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිහි ගතිතං ආරමමණං සමපට්ඨති, යථා තෙහි විඤ්ඤාණෙහි ඤාතං තපෙව සමමා පට්ඨති, අඛණිකරෙති, සමපට්ඨජනං තස්සා කිට්ඨං, තස්මා සුචිත්ත නත්ථං තංකිට්ඨවසෙන සමපට්ඨජනං ති වුත්තං. එත්ථ උපෙක්ඛාවේදනාය භාවො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වේදි තබ්බො.

සමමා තිරෙති, යථාසමපට්ඨජනං රූපාදිකං ආරමමණං විමංසති ති සනතිරණං. අභිධම්මෙ පන ඉදං විතනං විපාකා (අගෙනුකා) මනො විඤ්ඤාණධාතුතාමෙන මොහරියති. (ධම්මසංගණී) තස්මා මනොවිඤ්ඤාණධාතූයා ඉදං කිට්ඨං තෙන සා ඉමසමිං පකාරණෙ සංතීරණං ති වුත්තං.

8. උපෙක්ඛාසහගතං වක්ඛවිඤ්ඤාණං* තථා සො භවිඤ්ඤාණං, සාභවිඤ්ඤාණං, ජීවහාවිඤ්ඤාණං, සුඛ සහගතං භාසවිඤ්ඤාණං, උපෙක්ඛාසහගතං සමපට්ඨ ජනවිතනං, සොමනස්සහගතං සනතිරණවිතනං, උපෙක්ඛාසහගතං සනතිරණවිතනකෙවති ඉමානි අට්ඨ පි කුසලවිපාකාගෙනුකවිත්තානි නාම.

* ම. කුසලවිපාකං වක්ඛවිඤ්ඤාණං.

ඉධ චක්ඛුච්ඡිද්දාණාදිසු යං වතාබ්බං තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. කෙවලිං හි එත්ථ කුසලවිපාකා කායච්ඡිද්දාණං සුඛසහගතං හොති, සන්තීරණවිතතඤ්ච සොමනස්ස උපෙකඛා වසෙන දව්වා ච්ඡතතං. යද්ද සත්තා අතිවිය ඉට්ඨාරම්මණං ලිහන්ති, තද්ද තෙසං තමුපාදය සන්තීරණෙ පි සොමනස්ස උපපජ්ජති. ඉට්ඨමජ්ඣන්තාරම්මණෙ පන තං ත උපපජ්ජති. තත්ථ උපෙකඛා වෙදනා ව සණ්ඨාති. තස්මා එකා සන්තීරණං සොමනස්සසහගතං අපරඤ්ච උපෙකඛාසහගතං වුත්තං.

අකුසලවිපාකෙ, ඉමාහි සත්ත පි අකුසලවිපාකවිභාහි නාමා ති වුත්තං ඉධ පන, අට්ඨ පි කුසලවිපාකාහෙතු කවිත්තාහි නාමා ති කස්මා වුත්තං? යස්මා අකුසල විපාකාහි එකවිධානෙව, කුසලවිපාකාහි පන සහෙතුකාහෙතුකවසෙත දව්වාහි හොන්ති, තස්මා ඉධ “කුසල විපාකාහෙතුක විත්තාහි” ති වුත්තං අකුසලවිපාකාහි සහෙතුකාහි කස්මා ත හොන්ති ති? ඉදං පඤ්චමපරිචෙජ්ඣදෙ ආවිහවිස්සති.

9. උපෙකඛාසහගතං පංචඥාතවජ්ජනවිත්තං, තස්මා මනොඥාතවජ්ජනවිත්තං, පසාමනස්සසහගතං හසිතුප්පාදවිත්තං ඉමාහි තිණ්ඨි අහෙතුක ක්‍රියා වින්තාහි නාම.

පඤ්චඥාතවජ්ජනං ති ක්‍රියාමනොධාතු (ධම්මසංගණි) තස්සා නිච්චවසෙන ඉදං නාමං. මනොඥාතවජ්ජනං ති අහෙතුක-කිරියමනොච්ඡිද්දාණධාතු (ධම්මසංගණි). සා පඤ්ච ඥාතෙ මොට්ඨපනකිච්චං, මනොඥාතෙව ආවජ්ජනකිච්චං සාධෙති. ඉධ පන මනොඥාතවජ්ජනංකෙව වුත්තං. ඉමාහි දො විත්තාහි සබ්බසාධාරණාහි, සබ්බෙසං කාමාවචර රූපාවචරසත්තානං සංවිජ්ජන්ති. අරූපහවෙ වජ්ජනාදීනං පඤ්චන්තං ඉඤ්ජියානං අභාවා පඤ්චඥාතවජ්ජනං න ලබ්භාති, ඉතරං ලබ්භාති, හසිතුප්පාදවිත්තං න සංඝට්ඨසාධාරණං, තං අරහතො යෙව තෙසු තෙසු අනුරූපෙසු රූපාදිසු ඡස්ස ආරම්මණෙසු උපලබ්භාති. වුත්තං හොතං අට්ඨසාධාරණං.

“මනෝවිඤ්ඤානධාතු උපපන්නා හොති සොමනස්ස සහගතා ති ඉදං චිත්තං අඤ්ඤාසං අසාධාරණං, බිණ්ණ සවයෙසව පාටිපුගහලිකං ඡස්ස ආරෙස්ස ලබ්භති. චක්ඛුආරෙ හි, පධානසාරූපං යානං දිස්වා බිණ්ණසවො ඉමිනා චිත්තොතන සොමනස්සිතො හොති. සොතආරෙ, භණ්ඩනාජන්ය ධ්වංශං පඤ්ඤා මහාසද්ධං කාමො ලුඤ්ඤිලුඤ්ඤාසු ගණනනොතස්ස ඵවරූපා තාම ලොලුප්පනණ්භා මෙ පභිනා ති ඉමිනා චිත්තොතන සොමනස්සිතො හොති. ඝාතආරෙ, ගතෙහි වා පුප්පෙඵහි වා චෙතියං පුප්පෙනොතා ඉමිනා චිත්තොතන සොමනස්සිතො හොති. ජ්වහාආරෙ, රසසම්පන්නං පිණ්ඩපාතං ලඤ්ඤා භාජෙතා පරිභුංජනොතා සාරාණීයධමෙමා වත මෙ පුරිතො ති ඉමිනා චිත්තොතන සොමනස්සිතො හොති. කායආරෙ, ආභිසම්චාරිකවත්තං කරොතොතා කායආරෙතන මෙ වත්තං පුරිතං ති සොමනස්සිතො හොති. ඵවං තාව පඤ්ඤාආරෙ ලබ්භති. මනෝආරෙ පන දතිතා තාගතමාරබ්භ උප්පජ්ජති, ජොතිපාලමාණව - මබ්බදෙවරූප කණ්ණතාපසාදි කාලයමිං * හි කතකාරණං ආවජෙජ්ජා තථා ගතො සිතං පාඤ්ඤාසි.” 1 අභිධමෙම චිත්තස්ස චිත්තස්ස සොමනස්සසහගතා අහෙතුකත්‍රියමනෝවිඤ්ඤාණධාතු ති තාමං (ධම්මසංගණි), ඉධ සුඛාවබ්බොධන්ථං හසිතුප්පාදං ති චුත්තං.

ඉමෙසඤ්ච උපරිමානඤ්ච චිත්තානං සුඛාවබ්බොධන්ථං පස්මං පඤ්ඤාආරවිපි ජාතිතබ්බා හොති. සා ව උපරි චතුසො පරිච්ඡේදෙ පකාසිතා. තතො සබ්බෙසා චිත්තානං කිච්චාති ව යානාති ව ජාතිතබ්බාති. තාති තතියපරිච්ඡේදෙ ආගතාති. ඉමාති විපි-කිච්චවයානාති සුච්ඤ්ඤාසාති කාමො පුතරපි අයං පරිච්ඡේදෙ තෙහි සද්ධං සංසද්ධිකා ඔලොකිතො සමමා පාකටො භවිස්සති ති.

ඉච්චමං සබ්බං පි අවසාරසාහෙතුක චිත්තානි සමත්තානි.

* ජොතිපාල මානවකථා මජ්ඣිමනිකායෙ සට්ඨකාරසුත්තෙ,
මබ්බදෙව කථා ව තෙස්ව මබ්බදෙව සුත්තෙ ආගතා. කණ්ණ
ජාතසං ජාතකධ්වංසායං (නො: 440) ආගතං.

**10. සත්තාකුසලපාකානී, පුඤ්ඤපාකානී අට්ඨඛා,
ක්‍රියාවිතතානී නිශ්ඡිති, අට්ඨාරස අහෙතුකා.**

සත්ත අකුසලවිපාකවිතතානී. පුඤ්ඤපාකානී ති කුසලවිපාකානී. නිශ්ඡිති ක්‍රියාවිතතානී. එවං අහෙතුකවිතතානී අට්ඨාරස භොනති.

සොහනවිතතානී

**11. පාපාහෙතුකමුත්තානී, සොහනානී ති චුළච්ඡර,
එකුතසට්ඨි විතතානී, අභේකනමුත්ති පි වා.**

පාපානී ති අකුසලානි. තානි ච අහෙතුකානි ච චජ්ජේතවා ඉතරුති සොහනවිතතානී ති චුළච්ඡරානි. සොහනානී ති සහෙතුක කුසලවිතතානි. තානි එකුතසට්ඨි වා එකනමුත්ති වා භොනති. ඉමානි එකුතසට්ඨි විතතානි එකනමුත්තිවිධානි කථං භොනති ති ඉදං උපරි වක්ඛති.

කාමාවචරසොහනානී

**12. සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පසුත්තං අසඛ්ඛා
රිකමෙකං, සසඛ්ඛාරිකමෙකං, සොමනස්සසහගතං
ඤාණවිපසසුත්තං අසඛ්ඛාරිකමෙකං, සසඛ්ඛාරිකමෙකං,
උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පසුත්තං අසඛ්ඛාරිකමෙකං,
සසඛ්ඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිපසසුත්තං
අසඛ්ඛාරිකමෙකං, සසඛ්ඛාරිකමෙකං ති ඉමානි අට්ඨ
පි කාමාවචරකුසලවිතතානි නාම.**

එත්ථ ඤාණං ති අමොහො. අලොහො, අද්දෙසො,
අමොහො ති ඉමෙ තයො පි කුසලහෙතු ඉමසමිං විතොන
විජ්ජන්ති. තත්ථ අමොහොති සම්මාදිට්ඨි. සා යෙව එත්ථ
ඤාණං ති චිත්තා. අලොහොති වාහො, පරසෙවාබුද්ධි.
අද්දෙසො ති මෙත්තා, පරතිතබුද්ධි.

“යද්‍ය හි දෙය්‍යධම්ම-පටිග්‍යාහකාදිසම්පන්නිං, අඤ්ඤංවා සොමනස්ස හෙතුං ආගම්ම හට්ඨපහට්ඨො ‘අත්ථි දිත්තං’ නි ආදිකයපවත්තං සම්මාදිට්ඨිං පුරකකිත්වා අසංසිද්ධොතො අනුස්සාහිතො පරෙහි දුකාදීනි පුඤ්ඤානි කරුණි, තද්දස්ස චිත්තං සොමනස්ස සහගතං ඤාණසම්පයුත්තං අසඬ්ඛාරං හොති. යද්‍ය පන චූත්තනසෙන හට්ඨතුට්ඨො සම්මාදිට්ඨිං පුරකකිත්වා පි අමුත්තවාගතාදිවසෙන සංසිද්ධොතො වා, පරෙහි වා උස්සාහිතො කරුණි, තද්දස්ස තදෙව චිත්තං සසඬ්ඛාරං හොති. ඉමස්මිං හි අත්ථෙ සඬ්ඛාරෙ නි එතං අත්තොතො වා පරෙසං වා වසෙන පවත්තස්ස පුබ්බපයොගස්සාධිවචනං.

“යද්‍ය පන ඤාතිජ්නස්ස පටිපත්තිදස්සනෙන ජාතපරිවයා බාලදුරකා භික්ඛු දීඝවා සොමනස්ස ජාතා සහසා කිඤ්චිදෙව හත්ථගතං දදන්ති වා වන්දන්ති වා, තද්‍ය තතියං චිත්තං උපපජ්ජති. යද්‍ය පන, දෙට්ඨ, වන්දන්ති ඤාතිහි උස්සාහිතා එවං පටිපජ්ජන්ති, තද්‍ය චතුත්ථං චිත්තං උපපජ්ජති. යද්‍ය පන දෙය්‍යධම්ම - පටිග්‍යාහකාදිකං අසම්පන්නිං අඤ්ඤංසං වා සොමනස්ස හෙතුං අභාවං ආගම්ම චතුසු පි විකප්පෙසු සොමනස්ස රහිතා හොන්ති, තද්‍ය සෙසානි චත්තාරි උපෙක්ඛා සහගතානි උපපජ්ජන්ති නි” (වි).

එත්ථ ආචරියෙන බාලදුරකානං පවත්තිමුබ්බෙන තතියං චිත්තං පකාසිතං. තං කෙවලං උපමාවසෙතානි වෙදිතබ්බං. ක්‍රියාරූපෙන ඉදං චිත්තං අරහතම්පි අත්ථි එව. න තෙ බාලදුරකා. යද්‍ය යො කොපි අවිවාරෙත්වා ව පරෙහි අනුස්සාහිතො සහසා පුඤ්ඤානි කරුණි, පරං වා රකකිති, තද්‍ය තස්ස තං චිත්තං සොමනස්ස සහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං අසඬ්ඛාරිකං හොති. ඉමිනා තයෙන ඉතරුනි පි ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තානි වෙදිතබ්බානි.

13. සොමනස්ස සහගතං ඤාණසම්පයුත්තං අසඬ්ඛාරිකමෙකං, සසඬ්ඛාරිකමෙකං, සොමනස්ස සහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං අසඬ්ඛාරිකමෙකං, සසඬ්ඛාරිකමෙකං,

උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පසුතතං අසඬ්ඛාරිකමෙකං,
සසඬ්ඛාරිකමෙකං, උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිපසුතතං
අසඬ්ඛාරිකමෙකං, සසඬ්ඛාරිකමෙකං නි ඉමානි අධ්ම
පි සහෙතුකකාමාවචරවිපාකවිතතානි නාම.

අභිධම්මෙ ඉමානි චිත්තානි 'අබ්‍යාකතා ධම්මා' නි පදස්ස
නිදෙදසෙ විපාකාබ්‍යාකතෙසු වුත්තානි (ධම්ම). එතොසං
වේතසිකාතං හෙට්ඨා වුත්තාතංච කුසල චිත්තාතං වේතසි
කාතං අප්පකො විසෙසො අනචි. තානි ච දුතාදිපුද්ගලස්ත්‍රයා
වජ්ජස්ස පවත්තනති, එතානි පටිසංඝි-භවබල-වුතිවසෙත.
වේතසිකාතං විසෙසො දුතියපරිචේජ්ඣදෙ ආගතො, හවෙන
භවං පටිසංඝහති නි පටිසංඝි, කසමිංචි හවෙ පඨමවිභාතං.
සා පන පටිසංඝි පඤ්චමපරිචේජ්ඣදෙ පකාසිතා, තස්මා ඉධ
න දීපෙස්සාම. කුසලානි ච සවිපාකානි, ඉමානි අවිපාකානි.
තභි විපාකස්ස විපාකො අනචි. නිරුස්සාහානි ච ඉමානි,
ආදුසනලාදිස්ස මුඛනිමිත්තං විය, සරිස්සාහානි කුසලානි,
මුඛං විය. විපාකෙසු සසඬ්ඛාරිකාසඬ්ඛාරිකතා ආගමනව-
සෙත වෙදීතබ්බා. යද අසඬ්ඛාරික කාමාවචරකුසලං
අනන්තරහවෙ පටිසංඝිං ජනෙති, තද තං විපාකවිත්තං
අසඬ්ඛාරිකං නි වුච්චති. යද සසඬ්ඛාරිකකුසලං පටිසංඝිං
ජනෙති, තද තං විපාකවිත්තං සසඬ්ඛාරිකං නි වුච්චති.
කුසලානි පන සබ්බානි එකස්සෙව පුග්ගලස්ස කාලේන
කාලං පච්චයං ලේඛ්වා සකකා උපපජ්ජතුං, න තථා
පටිසංඝිවිපාකානි. එකස්ස හි පුග්ගලස්ස එකයමිං හවෙ
එකමෙව පටිසංඝිවිපාකවිත්තං. තං හවංගවිසෙත යාවතා-
ස්සකං පවත්තති.

කාමවචරජවතවිපියං ඉමානි විපාකවිභාතානි තදුරමම-
ණවසෙත පි පවත්තනති. තදුරමමණං තතියපරිචේජ්ඣදෙ
ආගතතසෙන ජානිතබ්බං.

14. සොමනස්සහගතං ඤාණසම්පසුතතං අසඬ්ඛාරිකමෙකං,
සසඬ්ඛාරිකමෙකං, සොමනස්සහගතං ඤාණවිපසුතතං
අසඬ්ඛාරිකමෙකං සසඬ්ඛාරිකමෙකං,

උපෙකතාසහගතිං ඤාණසම්පයුතං අසඬ්ඛාරිකමෙකං,
සසඬ්ඛාරිකමෙකං, උපෙකතාසහගතිං ඤාණවිපසයුතං
අසඬ්ඛාරිකමෙකං සසඬ්ඛාරිකමෙකං නි ඉමානි අට්ඨ පි
සහෙතුකකාමාවචරක්‍රියාවිතානි නාම.

ඉමානි අරහතං විතතානි, යථා පුද්ගල්ලා, එවං අරහ-
තො පි දුකාදීනි පුඤ්ඤානි කරොතොති. තානි පන තෙසං
විතතානි කුසලානි න ගොනති. කසමා? විපාකාභාවා, තෙසං
හි සබ්බෙසු භවෙසු ආලියො පටිනො, තෙ යං කුසලං
කරොනති, තං ක්‍රියාමතතමෙව ගොති, තත්ථි තස්ස විපාකො.
යද්‍ය ව තෙ අවිචාරෙතො ව කුසලෙසු කලෙසු පවතනනති,
තද්‍ය තෙසං යථාසම්භවං චතතාරි ඤාණවිපසයුතානි විතතානි
උප්පජ්ජති. අකුසලං පන අරහතං සබ්බසො පටිනං.
තස්මා තත්ථි තෙසං අකුසල කිරියා. 'සබ්බපාපස්ස අකරණං'
නි (බමමපද) හි චිතතං.

ඉවෙවචං සබ්බං පි චතුර්විසති සහෙතුක කාමා-
වචරකුසල විපාක ක්‍රියා විතතානි සමතතානි,

15 වෙදනාඤාණසඬ්ඛාරහෙදෙන චතුර්විසති,
සහෙතුකාමාවචරපුඤ්ඤපාත ක්‍රියා මතා.

එත්ථ වෙදනා ති, සොමනස්ස වෙදනා උපෙකතා වෙද-
නා නි දුඛිකා වෙදනා. තස්ස භවතදෙන, ඤාණහෙතදෙනා-
නි ඤාණසම්පයුත-ඤාණවිපසයුත හෙදෙන. සඬ්ඛාර
හෙතදෙනා නි අසඬ්ඛාරික-සසඬ්ඛාරික හෙදෙන. පුඤ්ඤං නි
කුසලං. පාතකා නි විපාකො. වෙදනා-ඤාණසඬ්ඛාරාසඬ්ඛාර-
ර හෙදෙන පච්චෙකං අට්ඨ කතො කාමාවචර සහෙතුක
විතතානි චතුර්විසති භවති.

16 කාමෙ තෙවිස පාතානි, පුඤ්ඤපුඤ්ඤානි විසති,
එකාදස ක්‍රියා වෙති, චතුපඤ්ඤාස සබ්බං

අකුසල විපාකානි සතත, අහෙතුක කුසල විපාකානි
අට්ඨ, සහෙතුකානි ව අට්ඨා නි කාමාවචරානි විපාක විතතානි

තෙව්සනි හොනති. කුසලානි අට්ඨ, අකුසලානි ච ආදසා
ති පුඤ්ඤපුඤ්ඤානි විසති යෙව් හොනති. තිණ් අනෙතුක
ක්‍රියාවිතතානි, අට්ඨ සහෙතුකක්‍රියාවිතතානි ති එකාදස
ක්‍රියාවිතතානි. එවං සබ්බථා පි කාමාවචර විතතානි චතු-
පඤ්ඤස භවනති.

රූපාවචරසොභනානි

17 විතකකවිචාරපිතිසුඛෙකගගතාසනිතං පට්ඨම-
ජ්ඣානකුසලවිතනං, විචාරපිතිසුඛෙකගගතාසනිතං
දුතියජ්ඣානකුසලවිතනං, පිතිසුඛෙකගගතාසනිතං තනි-
යජ්ඣානකුසලවිතනං, සුඛෙකගගතාසනිතං චතුස්ථජ්ඣා-
නකුසලවිතනං, උපෙකෙකගගතාසනිතං පංචමජ්ඣාන-
කුසලවිතනසෙවති ඉමානි පංච පි රූපාවචරකුසල-
විතතානි නාම.

විතකෙකා, විචාරො, පිති, සුඛං, එකගගතා නි ඉමානි
පට්ඨමජ්ඣානසා පට්ඨානභිගානි. තත්ථ ආරම්භණෙ විතතසා
අභිනිරුපන උක්ඛණො විතකෙකා, ආරම්භණානුමජ්ජන
උක්ඛණො විචාරො. පිතිසුඛානි පානවානෙව. එකගගතා
නි විතතසා එකගගතා. ඉමෙසං අභිගානං උපරිමඋපරිම-
ජ්ඣානෙ එකෙකං අභිගං පරිගායති. පංචමජ්ඣානෙ පන
සුඛාය වෙදනාය යානෙ උපෙකා වෙදනා ආගච්ඡති. තස්මා
තමපි දුච්ඛගසමන්තාගතමෙව හොති.

සුතත්තතිකතයෙ වතතාරි ක්කානානි වුතතානි. තෙසු
දුතියක්කානෙ විතකකවිචාරා පරිගායනති. එකෙසං ක්කානානං
විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පට්ඨිකසිණ්ණිද්දෙසෙ ආගතතයෙන
වෙදිතබ්බා.

18 විතකකවිචාරපිතිසුඛෙකගගතාසනිතං පට්ඨම-
ජ්ඣානවිපාකවිතනං, විචාරපිතිසුඛෙකගගතාසනිතං
දුතියජ්ඣානවිපාකවිතනං, පිතිසුඛෙකගගතාසනිතං
තනියජ්ඣානවිපාකවිතනං, සුඛෙකගගතාසනිතං

චතුස්ථස්කාන්තවිපාකවිතානං, උපෙක්ඛකගගතා සහිතං පඤ්චමස්කාන්තවිපාකවිතානෙඤ්ඤි ඉමානි පඤ්ච පි රූපාවචරවිපාකවිතානානි නාම.

කොතවිතතානං විපාකා පි තාදිසා එව. පයමාදීනි කො තානි භාවෙතො තෙසු තෙසු කොතභූමීසු උප්පත්ති පඤ්චම පරිච්ඡේදෙ පකාසිතා. සා තතො ජාතිතබ්බා.

19 විතකකවිචාරපිනිසුඛෙකගගතාසහිතං පයම—
ඡස්කාන්තක්‍රියාවිතානං, විචාරපිනිසුඛෙකගගතා සහිතං
දුතියස්කාන්තක්‍රියාවිතානං, පිනිසුඛෙකගගතාසහිතං තනි-
යස්කාන්තක්‍රියාවිතානං, සුඛෙකගගතාසහිතං චතුස්ථස්කා-
න්තක්‍රියාවිතානං, උපෙක්ඛකගගතාසහිතං පඤ්චමස්කා-
න්තක්‍රියාවිතානෙඤ්ඤි ඉමානි පඤ්ච පි රූපාවචර ක්‍රියා
විතානානි නාම.

අරහතො යද් රූපාවචරස්කාන්තානි සමාපජ්ජන්ති, තද්
තෙසං ඉමානි කොතවිතතානි උප්පජ්ජන්ති. තානි ක්‍රියාමතතානි
භොගානි, තත්ථි තෙසං විපාකොති.

ඉච්චවං සබ්බං පි පහතරස රූපාවචරකුසල-විපා-
කක්‍රියාවිතානානි සමතානානි.

20 පඤ්චමා කාන්තභෙදෙන, රූපාවචර මංතසං,
පුඤ්ඤපාකක්‍රියාභෙදා, තං පංචදසධාභවෙ.
ගාථා උත්ථානත්ථා එව.

අරූපාවචරසොහතානි

21 ආකාසානඤ්චායධනකුසලවිතානං, විඤ්ඤාණ-
ඤ්චායධනකුසලවිතානං, ආකිඤ්චඤ්ඤායධනකුසල
විතානං, නෙට්ඨංඤ්ඤානාසඤ්ඤායධනකුසලවිතානෙඤ්ඤි
ඉමානි චතතාරි පි අරූපාවචරකුසලවිතානානි නාම.

එතෙසං අත්ථවණ්ණතා විසුද්ධිමග්ගෙ ආරූප්පතිද්දෙසෙ
ආගතා. තස්සං ඤානාය ඉමානි විඤ්ඤාදාං සුඋභාති භවිස්ස
න්ති. තස්මා සො පරිච්ඡේදෙ පයමං වාචෙතබ්බො.

අනුත්තරං ලොකුත්තරවිත්තං, චතුත්තං මග්ගානං පහෙ
දෙන චතුර්ඛිධං කුසලං, තථා තස්ස ඵලත්තා චතුර්ඛිධං
විපාකං ති අට්ඨවිධං චේදිතඛ්ඛං.

සසිග්ගොථා

**28 ආදසාකුසලානෙවං, කුසලානෙකවිසති,
ජතතිංසෙව විපාකානි, ක්‍රියාවිත්තානි විසති.**

එවං, අකුසලානි ආදස. කුසලානි, කාමාවචරානි අට්ඨ,
රූපාවචරානි පඤ්ච, අරූපාවචරානි චත්තාරි, ලොකුත්තරානි
චත්තාරි ති එකවිසති. අකුසලවිපාකානි සත්ත, කාමාවචර
කුසලවිපාකානෙතුකානි අට්ඨ, සහෙතුකානි අට්ඨ, රූපාවචර
විපාකානි පඤ්ච, අරූපාවචර විපාකානි චත්තාරි, ලොකුත්තර-
විපාකානි චත්තාරි ති ඡතතිංස එව විපාකවිත්තානි. අහෙ
තුක ක්‍රියාවිත්තානි තිණ්, කාමාවචර ක්‍රියාවිත්තානි අට්ඨ,
රූපාවචරානි තථා ති විසති ක්‍රියාවිත්තානි ති.

**29 චතුපඤ්ඤාසධා කාමෙ, රූපෙ පනතරසීයෙර,
විත්තානි ආදසාරූපෙ, අට්ඨධානුත්තෙරතථා.
ඉත්ථමෙකුත්තනුත්තිස්සනෙදං පන මානසං,
එකවිසසතං වාච, විහජනති විවක්ඛණා.**

කාමවචරෙ පුබ්බෙ වුත්තනසෙන චතුපඤ්ඤාස විපාකානි,
රූපාවචරානි කුසලං—විපාකක්‍රියානෙදතො පනතරස වුත්තානි,
තථා අරූපාවචරානි ආදස, අනුත්තරෙ ති ලොකුත්තර-
භූමියං මග්ගඵලිනෙදෙන අට්ඨානි ඉත්ථං සබ්බානි විත්තානි
එකුත්තනුත්තිවිධානි හොනති. අථවා නානි විවක්ඛණා
පණ්ඨිතා එකවිසසතං කාමා විහජනති.

එකවිසසතං විත්තානි

**30 කථමෙකුත්තනුත්තිවිධං විත්තං එකවිසසතං
හොති? විතකකවිචාරපිතිසුඛෙකග්ගතායගිතං පඨම
ජක්ඛානසොභාපනතිමග්ගවිත්තං, විචාරපිතිසුඛෙකග්ග-**

තාසනිතං දුතියජ්ඣානසොතාපනනිමග්ගවිතනං, පිති—
සුබ්බෙකග්ගතාසනිතං තනියජ්ඣානසොතාපනනිමග්ග—
විතනං, [සුබ්බෙකග්ගතාසනිතං චතුස්සජ්ඣානසොතාප—
නනිමග්ගවිතනං, උපපෙකබ්බකග්ගතාසනිතං පංචමජ්ඣාන
සොතාපනනිමග්ගවිතනසෛවති ඉමානි පඤ්ච පි සොතා
පනනිමග්ගවිතනානි නාම. තථා සකද්දගාමිමග්ග—අනා
ගාමිමග්ග—අරහත්තමග්ගවිතනසෛවති* සමවිසති මග්ග—
විතනානි, තථා ඵලවිතනානි චෙති සමචනනාලීස
ලොකුත්තරවිතනානි භවන්ති ති.

සමාධිතා අසම්පයුත්තතානි මග්ගඵලානි න සන්ති. සොච
සමාධි පස්මජ්ඣානිකො වා හොති, දුතියාදීනං වා අඤ්ඤානර—
ජ්ඣානිකො. තසමා තෙහි සමාධි හි සම්පයුත්තො පස්මමග්ගො
පඤ්චවිධො හොති. ඵලං දුතියාදයො මග්ගා, සබ්බානි ච
මග්ගඵලානි. ඵකුත්තනවුත්තයා විතෙතසු ලොකුත්තර විතනානි
අට්ඨ ගතිතාති. තාති ඉමිනා ක්කාතසම්පයොගතයෙන චතනා—
ලීස හොනති. ඵලං ඵකුත්තනවුතිවිධං මාතසං ඵකවිසතං
හොති ති චෙදිතබ්බං.

31 ක්කානඛගයොගහෙදෙන, කිඤ්ඤෙකකං තු
පඤ්චධා,
වුච්චතානුත්තරංවිතනං, චතනාලීසවිධං තිච.
යථා ච රූපාවචරං, ගයහතානුත්තරංතථා,
පස්මාදිජ්ඣානහෙදෙ, ආරූපපංචාපි පඤ්චමෙ.
ඵකාදසවිධං තසමා, පස්මාධිකමිජිතං,
ක්කානමෙකෙකමනෙන තු, තෙවිසතිවිධංගචෙ.
සත්තනිංසවිධං පුඤ්ඤං, දවිපඤ්ඤාසවිධං තථා,
පාකමිච්චාහු විතනානි, ඵකවිසසංතං බුධා.

ක්කානඛගාතං යොගො සම්පයුත්තතා, තසස හෙදෙන
ක්කානඛගයොගහෙදෙන. අනුත්තරං ලොකුත්තරං විතනං
ඵකෙකං පච්චෙකං පඤ්චධා කතො චතනාලීසවිධං ති වුච්චති.
යථා ච රූපාවචරං විතනං පස්මාදිජ්ඣානහෙදෙ පස්ම—

* සි. විතනානි චෙති.

ඡක්කානකුසලං, පසම්ඡක්කානවිපාකං, පසම්ඡක්කානක්‍රියා නි එවමාදිනා හෙදෙන ගයන්තො, නථා අනුත්තරමපි එකොකසම්ඡක්කානෙ ගහෙතබ්බං. ආරුප්පං අරුපාවචරං ද්වාදසවිධමපි විත්තං පඤ්චමඡක්කානෙ ගහෙතබ්බං. කසමා? පඤ්චමඡක්කානෙ යාති, උපෙක්ඛා එකගන්තාති ද්වේක්කානඛයාති, නානෙව තෙසු සමපයොගං ගව්ඡන්ති. තසමා, එකං කුසලං, එකං විපාකං, එකං ක්‍රියං, චත්තාරි මග්ගසමපයුත්තාති, චත්තාරි එලිසමපයුත්තාති නි එවං පසම්ඡක්කානං එකාදසවිධං හොති. එවමෙව දුතිය—තතිය—වතුත්ඡක්කානාති. අග්ගො තු නි අනෙතා පඤ්චමඡක්කානං තු කුසලවිපාක—ක්‍රියාවසෙන ද්වාදස අරුපාවචරවිත්තාති පක්ඛිපිත්වා තෙවීසතිවිධං හොති.

යං පුබ්බෙ වුත්තං එකවීසති විධං පුඤ්ඤං කුසලං, නං ඉමිනා තයෙන සන්තතිංසවිධං හොති. තථා චත්තාරි ලොකුත්තරඑලිවිත්තාති ක්කානසමපයුත්තාති වීසති නි කත්වා පුබ්බෙ වුත්තාති ඡන්තිංස විපාකවිත්තාති ද්විපඤ්ඤාස හොන්ති. තථා ද්විපඤ්ඤාසවිධංපාකං නි යොජ්ජා. එවං එකුත්තවුති විග්ගාති, බ්‍රධා පඤ්ඤානා එකවීසසතං ආහු.

ඉති අභිධම්මත්පසංකරයෝ විත්තසංඛගහවිග්ගාගො නාම පඨමො පටිච්ඡේදො.

දුතියො පරිච්ඡෙදො

වෙනසිකසංඛගහවිභාගො

1 එකප්පාදනිගෙධාව, එකාලමිනවක්ඛකා,
වෙනාසුතනා දව්පඤ්ඤස, ධම්මා වෙනසිකාමනා.

එකතො ව උපපාදො නිරුධො ව යෙසං තෙ එක-
ප්පාදනිගෙධා. එක ආලමිනං එකඤ්ච වක්ඛ යෙසං තෙ
එකාලමිනවක්ඛකා. වෙනාසුතනා ති විතතසම්පයුතනා.
ඡආරම්මණාති, ඡ වක්ඛති ව තතියපරිච්ඡෙදෙ නිද්දොති. තාති
තතො වෙදිතබ්බාති. එත්ථ දව්පඤ්ඤසාය ධම්මෙසු සඤ්ඤ
සඤ්ඤකකිකො, වෙදනා වෙදනාකකිකො, ඉතරෙ පඤ්ඤස
ධම්මා සංඛාරකකිකො ති වෙදිතබ්බා. සබ්බෙ පි පතෙනෙ
වෙනසිකා එව. විතතං ති විඤ්ඤණකකිකො. තෙන සම්ප-
යුතනා ව එතෙ පවතතං ති, තස්මා වෙනසිකා ති වූච්චනාති.

අඤ්ඤසමානවෙනසිකා

2 කථං? එසෙසා, වෙදනා, සඤ්ඤ, වෙනනා,
එකගගනා, ජීවිතිඤ්ඤ, මනසිකාගෙ වෙනි සතතිමෙ
වෙනසිකා සබ්බවිතතසාධාරණා නාම.

ආරම්මණං පුසති ති එසෙසා. සොවිතතං ආරම්මණං ව
සභිගට්ඨති. වෙදයති ති වෙදනා. සා, සුඛං දුකඛං අදු-
කඛමසුඛං ති තිවිධා හොති. ආරම්මණං සඤ්ජානාති ති
සඤ්ඤ. වෙනයති ති වෙනනා, සම්පයුතනධම්මෙ ආරම්ම-
ණෙ නියොජෙති ති අත්ථා. එකගගනා ති සමාධි. සො
සබ්බෙසු පි විතොසු උභනාධිකතාය විජ්ජතෙව. ජීවිතිඤ්ඤ
ති අරුපධමත්තං ජීවිතං. පුරිමමතතො විසදිසං මතං කරො
ති ති මනසිකාගෙ. ඉමෙ සතතා වෙනසිකා සබ්බෙසුපි
එකුතනවූතියා විතොසු සම්පයොගං ගව්ඡනාති.

විතකෙකා, විවාග්, අබ්මොගකා, විරියං, පිති, ඡන්දොවා නි ඡ ඉමෙ චේතසිකා පකිණ්ණකා නාම. එවමෙනෙ තෙරස චේතසිකා අඤ්ඤාසමානා නි චෙදිතබ්බා.

විතකකවිවාග් හෙට්ඨා පකාසිතා එව, තෙ තත්ථ කාන-
භිගවසෙන ආගතා, ඉධ බහුවිතකසාධාරණවසෙන වුත්තා.
අබ්මොගකො නි අබ්මුච්චනං, ආරම්මණෙ නිච්චරිතාවෙන
සනතිට්ඨනං නි අත්ථා. විරහාවො විරියං, ටිසාගො නි
වුත්තං හොති. පිණ්ණං පිති, ඡන්දො නි කතතුකාමතා.
ඉමෙ ඡ චේතසිකා කුසලිචිතොප්ප පි අකුසලිචිතොප්ප පි
අබ්‍යාකතචිතොප්ප පි ලබ්භනති, තස්මා පකිණ්ණකා නි වුත්තා.
හෙට්ඨා වුත්තා සත්ත, ඉමෙ ඡ වා නි තෙරස චේතසිකා
අඤ්ඤාසමානා නි චෙදිතබ්බා. ඉමෙ තෙරස කුසලාකුසලා-
බ්‍යාකතොප්ප චිතොප්ප සමානභාවෙන සමපසුජ්ජනති නි
අඤ්ඤාසමානා නි වුත්තා.

අකුසලචේතසිකා

4 මොගො, අභිරිකං, අනොත්තප්පං, උද්ධවං,
ලොභො, දිට්ඨි, මානො, දෙසො, ඉසා, මච්ඡරියං,
කුකකුචං, ඕනං, මිද්ධං, විචිකිච්චා චෙති වුද්දසිමෙ චේ-
තසිකා අකුසලා නාම.

මොගො නි විතතස්ස අකුහාවො. න භිරියති නි අභිරි-
කො, තස්ස භාවො අභිරිකං. භිරි අත්තානං ගරුං කත්වා ටිප්ප-
ජ්ජති. යො හි, අහං මනුස්සභූතො සපඤ්ඤො සමානො එතා
දිසං පාපං කථං කරිස්සාමි නි අත්තගාරවෙන පාපං ජහාති,
සො භිරිකො නි වුච්චත්. පරගාරවෙන ඔත්තප්පං ටිප්පජ්ජති.
යො හි පරගරභාගයෙන පාපං ජහාති, සො ඔත්තප්පි නි.
යො න ඔත්තප්පති සො අනොත්තප්පි, තස්ස භාවො අනො-
ත්තප්පං. උද්ධතො නි භනෙතා, වඤ්චලො, තස්ස භාවො
උද්ධවං. ලොභො නි තණ්හා. දිට්ඨි නි මච්ඡාදිට්ඨි.

මානෝ නි අසමිමානෝ, අහංකාරමමංකාරෝ. දෙදසෝ නි පටිසෝ. ඉසසෝ නි උසුයෝ, පරසමපතනිනං අසතනං. ලද්ධානං වා ලිහිතබ්බානං වා අතතනෝ සමපතනිනං නිගුහනසභාවං මච්ඡරියං. නතාකතානුසොචනසභාවං කුකිකුච්චං. විවි—
කිච්ඡා අනෙකංසගාහසභාවා, ඉමෙ වුද්දස වෙතසිකා අකුසලී විතෙන යෙව ලබ්භන්ති. එතෙසං ලිහිතොදීති විසුද්ධි මගෙන ආගතාති.

සොභනවෙතසිකා

5 සද්ධා, සති, හිරි, ඔත්තප්පං, අලොභෝ, අදෙදසෝ, තත්ත්වජකිත්තවා, කායපසංදධි, විතතපසංදධි, කායලහුතා, විතතලහුතා, කායමුදුතා, විතතමුදුතා, කායකම්මඤ්ඤතා, විතතකම්මඤ්ඤතා, කායපාගුඤ්ඤ—
තා, විතතපාගුඤ්ඤතා, කායජජ්ඣතා, විතතජජ්ඣතා වෙති එකුනවිසති මෙ වෙතසිකා සොභන—
සාධාරණා නාම.

තත්ත්ව සද්ධා නි විතතසංස පසාදෝ, පසන්න භාවෝ නි අත්තෝ. සති නි විතතසංස අසමිමානෝ, යෝ දෙවාරිකෝ විස සබ්බද්ධ විතතං අකුසලීතෝ රක්කති. හිරි ව ඔත්ත—
පපඤ්ච හෙට්ඨාච්ඡිත්තතයෙන වෙදිතබ්බාති. අලොභෝ නි වාගෝ. අදෙදසෝ නි මෙත්තා, පරෙසං හිතකාමතා. තත්ත්ව—
මජ්ඣත්තවා නි විතතවෙතසිකානං සමභාවෙන පවත්තා—
පනසමත්තා, යා මජ්ඣත්තවා හුත්වා විතතවෙතසිකො ධම්මෙ සමං පවත්තයති. එත්ත්ව කාමයෝ නි වෙදනාසඤ්ඤසබ්බාර—
ක්කාකිංතං ඉදං වෙච්චනං, තෙසං පසංඝානං කායපසංදධි. විඤ්ඤණකකිකිසංස පසංඝානං විතතපසංදධි. ලහුතා නි අගරා භාවෝ. මුදුභාවෝ මුදුතා. කාමෙ සාධු කාමඤ්ඤං, තසං භාවෝ කම්මඤ්ඤතා. පාගුඤ්ඤතා නි අභිලානතා. උජ්ජ්ඣතා නි අකුසිලතා. එතෙසං කායපසංදධිවෙතසිකා—
නං ලිහිතොදීති විසුද්ධිමගෙන චිත්තතයෙන වෙදිතබ්බාති.

6 සමමාවාචා, සමමංකමුමනෙතා, සමමාආජිවේ වෙති නිසංසා විරතියෝ නාම.

සමමාචාරා නි මිච්ඡාචාරාය විරති, සමමානමමගහනා මිච්ඡාකම්මන්තතො විරති, සමමාආඡීයවා මිච්ඡාඡීවා විරති, තස්මා ඉමෙ චේතසිකා විරති නි වුත්තා. තෙසං චණ්ණනා විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතා. සා තතො චේදිතබ්බා.

7 කරුණා—මුදිතා පන අප්පමඤ්ඤයො නාමා නි සබ්බස්මි පඤ්ඤාදියොන සද්ධං පඤ්චවිසතිමම ගවන-සිකා සොභනාති චේදිතබ්බා.

එත් අතිශය සොභනාවෙනසිකෙසු, කරුණා මුදිතා ත ඉමා දො එව අප්පමඤ්ඤයො ගතිතා, මේතාං ච උපෙක්ඛා ච න ගතිතා. “අත්තොති හි අදොසො යෙව මේතාං, තච මජ්ඣන්තප්පෙක්ඛා යෙව උපෙක්ඛා ති” යං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා, තං උපපරික්ඛිතා ගහෙතබ්බං. පඤ්ඤාදියං නි අමොගො එව. පුබ්බෙ වුත්තා සබ්බසොභනසාධාරණා එකුතවිසති, ඉමෙ අතිශයසොභනා ඡ වා නි පඤ්චවිසති ධම්මා සොභනා යෙවා නි.

සංගහගාථා

8 එතනාවතා ව,

තෙරසඤ්ඤසමානා ව, මුද්දසාකුසලා තස්මා,
සොභනා පඤ්චවිසති, දවිපඤ්ඤසප්පුච්චර.

අයං ගාථා උත්තානත්ථා එව.

චේතසිකසම්පයොගතයො

9 තෙසං විතනාවිසුත්තානං, යථායොගමිතොපරං,
විතතුප්පාදෙසු පච්චිකං, සම්පයොගො ප්පුච්චති.
සත්ත සබ්බස්මි සුඡ්ඡන්ති, යථායොගං පක්ඡන්තං,
මුද්දසාකුසලෙසෙච්ච, සොභනෙසෙච්ච සොභනා.

සබ්බවිත්තසාධාරණා සත්ත චේතසිකා සබ්බස්මි සබ්බෙසු පි විතොතසු සුඡ්ඡන්ති, සම්පයොගං ගව්ඡන්ති. පක්ඡන්තං-කා පන යථායොගං සුඡ්ඡන්ති. මුද්දස අකුසලචේතසිකා අකුසලෙසු එව විතොතසු, තථා සොභනා සොභනෙසු සහෙතුකකුසලවිපාකත්‍රියාවිතොතසු එව සම්පසුඡන්ති.

අඤ්ඤාසමානවෙනසිකසම්පයොගො

10 කළු? සබ්බවිත්තසාධාරණා තාව සත්ත වෙන-
සිකා සබ්බෙසු පි එකුනනවුනිවිතතුපපාදෙසු ලබහනි.

11 පක්ඛණ්ණකෙසු පන විතකෙතා තාව දව්පඤ්ච-
විඤ්ඤාණවජ්ජිතකාමාවචරවිතොසු වෙව එකාදසසු
පඨමපඤ්චවිතොසු වෙති පඤ්චපඤ්ඤාසවිතොසු
උපපජ්ජති. විවාගේ පන තෙසු වෙව එකාදසසු දුති-
සපඤ්චවිතොසු වා ති ජසට්ඨිවිතොසු ජායති. අබ්-
මොකොධා දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණ-විවිකිවජ්ජිතවිතොසු.
විජියං පඤ්චආග්ගවජ්ජන-දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණ-සම්පට්ඨ-
න-සනතිරණවජ්ජිතවිතොසු. පිති දෙමනසසුපෙකො-
සහගත — කායවිඤ්ඤාණවතුජඤ්චාන—වජ්ජිතවිතොසු.
අතෙතානමොමුග-වජ්ජිතවිතොසු ලබහනි.

12 තෙ පන විතතුපපාද, යථාකතම.-
ජසට්ඨි පඤ්චපඤ්ඤාස එකාදස ව සොළස,
සත්තනි විසති වෙව පක්ඛණ්ණකවිවජ්ජිතා.
පඤ්චපඤ්ඤාස ජසට්ඨිධම්මසත්තනි තිසත්තනි,
එකපඤ්ඤාස වෙකුනසත්තනි සපක්ඛණ්ණකා.

එකපිසසනවිත්තනසෙ විතකෙතා දුතියතනියවතුත්ප-
ජඤ්චානිකෙසු තෙතනිංසවිතොසු, තථා පඤ්චමජඤ්චානිකෙසු
තෙවිසතිවිතොසු. පඤ්ච අකුසලවිපාකානි පඤ්ච කුසලවිපා-
කානි ති දසසු දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණවිතොසු ති ජසට්ඨිවිතොසු
ත ලබහනි.

විවාගේ දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණෙසු ව තතියාදිජඤ්චානවිතොසු
වා ති පඤ්චපඤ්ඤාසවිතොසු ත හොති.

අබ්මොකොධා දසසු දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණවිතොසු විවිකි-
වජ්ජසම්පයුත්තමොමුගවිතොත වා ති එකාදසසු විතොසු ත
හොති.

විජයංප ඤවද්ධාඤවජ්ජනවිතොත, දසසු ද්විපඤ්චිඤ්ඤාණවිතොතසු, ද්විසු සමපට්ඨජනවිතොතසු, තිසු ච සනතිරණවිතොතසු නි සොත්ථසවිතොතසු න හොති.

පිති ද්විසු දෙමනස්සසහගතවිතොතසු න ලබනති. උපෙකඛ්ඤාසහගතානි නි උපෙකඛ්ඤාසහගතවිතොතානි. තානි ලොභසහගතානි චතතාරි, දෝ මොමුහවිතොතානි, දුක්ඛසහගතකායවිඤ්ඤාණං සුඛසහගතකායවිඤ්ඤාණං සොමනස්සසහගතසනතිරණං ගසිතුපපාදවිතොතඤ්ඤානි ඉමානි චතතාරි පිච ජෙජ්ජා වුද්දස අගෙතුකවිතොතානි, චතතාරි සුසට්ඨානි චතතාරි විපාකානි චතතාරි ක්‍රියාවිතොතානි නි ද්වාදස කාමාවචරසහෙතුකවිතොතානි, තෙජ්සනි පඤ්චමජ්ඣානිකවිතොතානි නි පඤ්චපඤ්ඤාස හොනති. අකුසලවිපාකං සුසලවිපාකං ති කායවිඤ්ඤාණවිතොතානි දෝ, චතුස්ථජ්ඣාන විතොතානි එකාදස, ඉති ඉමෙසු සතතානි විතොතසු පිති න ලබනති.

ජ්ඣෙද්ද ද්විසු මොමුහවිතොතසු අට්ඨාරසසු අගෙතුකවිතොතසු චා නි විසතිවිතොතසු න ලබනති.

එකවිසසතතයෙ පඤ්චපඤ්ඤාස විතොතානි විතකකසමපයුතොති, ඡසට්ඨි විචාරසමපයුතොති. එකුතනවුතිතයෙ අට්ඨසතතනි විතොතානි අධිමොක්ඛසමපයුතොති, නිසතතනි විරියසමපයුතොති. එකවිසසතතයෙ පිතිසමපයුතවිතොතානි එකපඤ්ඤාස හොනති. එකුතනවුතිතයෙ එකුතසතතනි විතොතානි ඡඤ්ඤාසමපයුතොති. ඉමෙහි ද්විති තයෙහි දුතියගාථාය අතො වෙද්ද්වබ්බො, විතකකා, විචාරො, පිති නි ඉමානි තිණි ක්‍රියාකර්මානි, තසමා එකවිසසතතයෙන තෙහි සමපයුතොතං විතොතං ගණනා කතා. 'ක්‍රියාකර්මයොගගෙදෙන—පෙ—චතතාලීසවිධං තිවා' ති හෙට්ඨා වුතතමෙව.

අකුසලවෙතපිකසමපයොගො

13 අකුසලසු ජන, මොහො, අභිජ්ඣං, අනොතනප්පං, උද්ධච්චපඤ්ඤානි චතතාතෙමෙ මෙතසිකා සබ්බාකුසලසාධාරණා නාම, සබ්බෙසු පි ද්වාදසාකුස--

ලෙසු ලබන්න. ලොභො අධිසු ලොභසහගවිතො-
සෙව් ලබන්න. දිට්ඨි චතුසු දිට්ඨිගතසම්පයුතොසු.
මානො චතුසු දිට්ඨිගතවිපයුතොසු. දොසො ඉස්සා,
මච්ඡරියං, කුකුඤ්චවසෙවති දවිසු පටිසවිතොසු. ජිනං
මිද්ධං පඤ්චසු සසංඛාරිකවිතොසු. විවික්ච්ඡා විවික්ච්ඡා-
සහගතවිතොසෙව ලබන්නි.

14 සබ්බාසුඤ්ඤසු චන්තොතෙ ලොභමූලෙනියො ගතො,
දොසමූලෙසු චන්තොතෙ සසංඛාරෙ අයං තථා.
විවික්ච්ඡා විවික්ච්ඡාවිතොතො වානි චතුදදස,
චාදසාකුසලෙසෙව සම්පයුජ්ජන්ති පඤ්චධා.

ලොභමූලෙ, ලොභො, දිට්ඨි, මානො වා නි තසො
ගතො සම්පයුත්තො භවන්ති.

සොභනවේතසිකසම්පයොගො

15 සොභනෙසු පන සොභනසාධාරණා තාව
එකුන්තිසති වේතසිකා සබ්බෙසු පි එකුන්තිසොභන-
විතොසු සංවිජ්ජන්ති. චිරනියො පන නිස්සො පි ලො-
කුත්තරවිතොසු සබ්බථා පි නියතා එකතො ච ලබ-
න්නි, ලොකියෙසු පන කාමාවචරකුසලෙසෙව කදවි
සර්ඤ්ඤන්ති විසුං විසුං. අමපමඤ්ඤයො පන චාදසසු
පඤ්චමජ්ඣානවජ්ජිතමගගතවිතොසු වෙව කාමාව-
චරකුසලෙසු ච සහෙතුකකාමාවචරක්‍රියාවිතොසු වෙති
අධිවිසතිවිතොසෙව කදවි නානා හුඤ්ඤා භියන්ති.
උපෙක්ඛාසහගතෙසු පනෙත්ථ කරුණාමුදිතා න සන්ති
ති කෙවි වදන්ති. පඤ්ඤා පන චාදසසු ඤාණසම්පයු-
ත්තකාමාවචරවිතොසු වෙව සබ්බෙසු පඤ්චනිංසමහ-
ගගතලොකුත්තරවිතොසු වෙති සත්තචන්තාලිසවිතො-
සු සම්පයොගං ගව්ජන්ති.

16 එකුනවිසති බමමා ජායනොකුනසබ්බිසු,
 තයො සොළසවිනොසු අට්ඨවිසතිං ආයං.
 පඤ්ඤා පභාසිතා සතනවතොලීසවිබ්බසු පි,
 සමපයුතො චතුරත්ථවං සොහනොසෙව්ව සොහනා.

එකුනවිසති බමමා නි සොහනසාධාරණා වෙනසිකා.
 තයො නි තිස්සො විරතියො, අට්ඨලොකුතතරවිනොසු
 අට්ඨකාමාවචරකුසලවිනොසු වා නි සොළසසු විනොසු
 ජායනති. දවයං ති දො අපපමඤ්ඤයො. තා සොළසසු
 කාමාවචරවිනොසු "ආදසසු පඨම—දුතිය—තතිය—චතුර්ථ—
 ජ්ඣානිකෙසු කුසල—විපාක—ක්රියාවිනොසු වා නි අට්ඨ-
 විසතිවිනොසු ජායනති. මග්ග-එලිසමපයුතන ජ්ඣානානං
 නිබ්බානමෙව ආරම්මණං, තසමා තෙසු එතා න විජ්ජනති.
 එතා හි සත්තාරම්මණා.

කථං. හරහි විරතියො ලොකුතතරවිනොසු එකතො ව
 උබ්බනති? ලොකුතතරමග්ගා තානි තානි සංයෝජනානි
 පජ්ජනති. තතො ඉමා තිස්සො පි විරතියො තෙසං විනොත
 එකතො ව උපලිබ්භනති. න තත්‍ර නිබ්බානතො අඤ්ඤාන
 ආරම්මණෙත කිච්චමත්ථි. ලොකියකාමාවචරවිනොසු පන
 එතා විරතියො එකතො න ලිබ්භනති. කසමා? යො කොපි,
 පාණාතිපාතා පට්ඨරතො ගොමි ති විනොතති, සො තසමිං
 යෙව කාලේ, මුසාවාදදිනො පට්ඨරතො ගොමි ති විනොතතුං
 න සකෙකාති.

යථා සමමාවාදයො වෙනසිකවසෙන කුසලේසු සමග-
 හිතා, තථා මිච්ඡාවාදයො අකුසලේසු කසමා න සමගහිතා
 ති? එතෙහි තයො කායවච්ඡිඤ්ඤානතිං විතා න පරිපුරු
 ගොනති. කායවච්ඡිඤ්ඤානතියො හි රූපකකිකෙ සමගහිතා.
 තසමා එතෙ තයො වෙනසිකා න ගොනති. ලොභාදීනි
 එතෙසං මූලානි වෙනසිකෙසු ගහිතාතෙව.

පඤ්ඤා, ආදසසු කාමාවචරසහෙතුකවිනොසු, පනතර-
 සසු රූපාවචරවිනොසු ආදසසු අරූපාවචරවිනොසු, අට්ඨසු

ලොකුතතරවිතොසු චා ති සත්තවත්තාලීසවිතොසු සමප—
සුජ්ජති.

සංගහගාථා

**17 ඉසසා-මච්ඡරි-කුකකුච්ච-විරති-කරුණාදයො,
නානා කද්දු මානො ච ජිනමිදං තථා සහ.
යථාචුත්තානුසාරෙන සෙසා නියතයොගිනො,
සංගහඤ්ච පටකඛාමි තෙසං දුති යථාරහං.**

ඉසසා, මච්ඡරියං, කුකකුච්චං, තිස්සසා විරතියො, කරුණා
මුදිතා නි ඉමෙ වෙනසිකා නානා ජායන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං
සමපයොගං න ගව්ඡන්ති. යද ඉසසා හොති, ත තද මච්ඡ-
රියකකුච්චාති, යද කායදුච්චරිතවිරති, ත තද චිච්ඡුච්චරිත
මිච්ඡාජ්චරිතියො, යද කරුණා, ත තද මුදිතා ත් ඉමිතා
තයෙන ඉමෙ වෙනසිකා නානා ජායන්ති. ජායන්තා ච
කද්දු ජායන්ති ත සබ්බද. එවං මානො ච දිට්ඨිගතවිප්ප-
සුත්තලොභසහගතවිතොසු කද්දු ජායති. ජිනං මිදං ති
ඉදං දායං පඤ්චසු අකුසලසංඛාරිකවිතොසු කද්දු ජායති,
ජායමානඤ්ච සහ සද්ධාමෙව ජායති. ඉතො සෙසා අකුස-
ලාදිවෙනසිකා නියතයොගිනො නියමතො සමපසුජ්ජන්ති.
තෙසං ඉදුති යථාරහං සංගහං පටකඛාමි ති යොජනා.

**18 ඡන්තිංසානුත්තරෙ ධම්මා පඤ්චතිංස මහගගතෙ,
අට්ඨතිංසාපි ලබ්භන්ති කාමාච්චරසොගතො.
සත්තවිසත්තපුඤ්ඤමහි දාදසාහෙතුතෙ ති ච,
යථාසම්භවයොගෙන පඤ්චධා තත්ථ සංගහො.**

අනුත්තරෙ ලොකුතතරවිතොසු ඡන්තිංස වෙනසිකා
ලබ්භන්ති. මහගගතෙ ති රූපාච්චරුරූපාච්චරෙසු විතොසු.
අපුඤ්ඤමහි අකුසලවිතොසු සත්තවිසති වෙනසිකා.
අහෙතුතෙ අහෙතුකවිතොසු දාදසා ති. එවං යථාසම්භ-
වසමපයොගතො පඤ්චධා සංගහො වෙදිතබ්බො.

ලොකුතතරවෙනසිකාසංගහො

**19 කථං? ලොකුතතරෙසු තාව අට්ඨසු පට්ඨමජ්ඣා-
නිකවිතොසු අඤ්ඤසමානා තෙරස වෙනසිකා, අස-**

මඤ්ඤාදිජජනා තෙවිසති. සොභනාවෙනසිකා වෙති ජනනිංස ධම්මා සංඛගහං ගවජනති. තථා දුතියජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවජ්ජා. තතියජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවිචාරවජ්ජා. චතුස්සජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවිචාරපිතිවජ්ජා. පඤ්චමජ්ඣානිකවිතොනස්ස උපෙකතාසහගතා තෙ එව සංඛගහනනති නි සබ්බථා පි අස්සස්ස ලොකුත්තරවිතොනස්ස පඤ්චකජ්ඣානවසෙන පඤ්චධා ව සංඛගහො හොති නි.

20 ජනනිංස පඤ්චනිංසාඨ චතුතනිංස යථාකාමං, තෙනනිංසදායමිවෙවචං පඤ්චධා නුත්තරෙ සිතා.

පඤ්චමජ්ඣානෙ සුඛවෙදනාය යාතෙ උපෙකතාවෙදනං යපෙතා තෙ එව චතුස්සජ්ඣානධම්මා සම්පයොගං ගවජනති. තසමා තෙස්ස දවස්ස පි ක්කාතෙස්ස තෙනනිංස එව ධම්මා. තං සකාය තෙනනිංසදායං නි වුත්තං.

මහගගතවෙනසිකාසංඛගහො

21 මහගගතෙස්ස පන තිස්ස පඨමජ්ඣානිකවිතොනස්ස නාව අඤ්ඤාසමානා තෙරස වෙනසිකා විරතීතනායදිජජනා දායිසති සොභනාවෙනසිකා වෙති පඤ්චනිංස ධම්මා සංඛගහං ගවජනති. කරුණාමුදිතා පනෙත්ථ පෙවචකමෙව යොජෙතබ්බා. තථා දුතියජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවජ්ජා. තතියජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවිචාරවජ්ජා. චතුස්සජ්ඣානිකවිතොනස්ස විතකකවිචාරපිතිවජ්ජා. පඤ්චමජ්ඣානිකවිතොනස්ස පන පනතරසස්ස අපපමඤ්ඤායො න ලබනනති නි සබ්බථා පි සත්තවිසතිමහගගතවිතොනස්ස පඤ්චකජ්ඣානවසෙන පඤ්චධා ව සංඛගහො හොති නි.

තිස්ස නි කුසල-විපාක-ක්රියාවිතොනස්ස. ක්කාතවිත්තාස්ස ආරම්මණං කසිණාදිකං. තං ආරම්මණං කතා යදා ක්කාතං සමාපජ්ජති, තදාස්ස අහං, කායදුච්චරිතාදිහි විරමාමි උ ටි ත

හොති. තස්මා ක්කානවිදන්තාසු විරතියො න විජ්ජනති. කරුණං සති මුද්දිතා න හොති, මුද්දිතං සති කරුණා න හොති. තස්මා තා පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. පනතරස්සු ති, කුසල-විපාකක්‍රියාවසෙන තිණ්, ආදස ච අරුපාවචරුති ති පනතරස්ස, නෙසු.

22 පඤ්චනිංස චතුර්නිංස තෙනතිස්ස යථාකාමං, බ්‍රහ්මනිංස චෙව නිංසෙති පඤ්චධා ච මහගගගෙ.

චතුර්ථජ්ඣාන විහංගකවිචාරපිතිවජ්ජා බ්‍රහ්මනිංස චෙන-සිකා. පඤ්චමජ්ඣානිකෙසු පනතරස්සු තතො ථෙව අප්ප-මඤ්ඤයො භාසෙතො තිංසා ති.

කාමාවචරසොහනවෙනසිකසංඛගහො

23 කාමාවචරසොහනෙසු පන කුසලෙසු තාව පඨමද්වයෙ අඤ්ඤස්මානා තෙරස්ස චෙනසිකා, පඤ්චවි-සති සොහනවෙනසිකා චෙති අධ්දනිංස ධම්මා සංඛගගං ගවජ්ජනති. අප්පමඤ්ඤ-විරතියො පනෙත්ථ පඤ්ච පි පච්චෙකමෙව යොජෙතබ්බො. තථා දුතියද්වයෙ ඤ-ණවජ්ජිතා, තතියද්වයෙ ඤානසම්පයුතා පිතිවජ්ජිතා, චතුර්ථද්වයෙ ඤාණපිතිවජ්ජිතා හෙ ඵච සංඛගගනනති. ක්‍රියාවිතොසු පි විරතිවජ්ජිතා තඤ්ච චතුසු පි දුතියසු චතුර්ධා ච සංඛගගනනති. තථා විපාකෙසු ච අප්පමඤ්ඤ-විරතිවජ්ජිතා හෙ ඵච සංඛගගනනති ති සබ්බථා පි චතු-විසතිකාමාවචරසොහනවිතොසු දුකචසෙන ආදසධා ච සංඛගහො හොති ති.

පඨමද්වයෙ ති අසංඛාරිකං සංඛාරිකං ති ඉමෙසු ද්වියු විතොසු. ථෙව අප්පමඤ්ඤයො තියෙසා ච විරතියො ති පඤ්ච. පච්චෙකං යොජෙතබ්බො ති සද්ද ඵතාසු ඵතා හොති, තද්ද ඉතරං චතියෙසා න ලිහනති. ක්‍රියාවිතොසු විරතියො න සනති. තා පන අරහත්තමගනකිණෙ ඵච සබ්බාකාරෙන පාරිසුරිං ගවජ්ජනති. තස්මා අරහතො කාමා-

වචර ක්‍රියාවිතොත නෙසං අපාවො වුතොතො. විපාකෙසු අපමඤ්ඤයො පි විරතියො පි න සම්භවන්ති. න හි විපාක විතොතන කරුණං, මුදිතං වා උප්පාදෙත්තුං, පාණතිපාතාදීහි වා විරමිත්තුං සකකා.

සමනහගාථා

24 අට්ඨන්තිංස සත්තන්තිංසදායං ජනන්තිංසකං සුභං,
පඤ්චන්තිංස චතුතන්තිංසදායං තෙනන්තිංසකං ක්‍රියං.
තෙනන්තිංස පාතො ඛන්තිංසදායෙකන්තිංසකං භවෙ,
සහෙතුකාමාවචර පුඤ්ඤපානක්‍රියාමගො.
න විජ්ජනොත්ථ විරතී ක්‍රියාසු ච මහගගතො,
අනුතතරෙ අපමඤ්ඤා කාමපාකෙදායං තථා.
අනුතතරෙ කුතාබමමා අපමඤ්ඤා ච මජ්ඣිමෙ,
විරතී ඤාණපිති ච පටිතොසු විසෙසකා.

කාමාවචරකුසලවිතොතසු පසමදායෙ අට්ඨන්තිංස ධම්මා භොන්ති. දුතියදායෙ ඤාණවජ්ජනා සත්තතන්තිංස. තතියදායෙ පිතිවජ්ජනා ඤාණසම්පයුත්තා තථෙව සත්තතන්තිංස. චතුත්ථදායෙ ඤාණපිතිවජ්ජනා ජනන්තිංස. ක්‍රියාවිතොතසු පසමදායෙ විරතීවජ්ජනා පඤ්චන්තිංස, දුතියදායෙ චතුතන්තිංස, තථා තතියදායෙ, චතුත්ථදායෙ තෙනන්තිංස. විපාකවිතොතසු පසමදායෙ තෙනන්තිංස. දුතියතතියදායෙසු ඛන්තිංස, චතුත්ථදායෙ ජනන්තිංසා හි.

එත්ථ ක්‍රියාවිතොතසු මහගගතවිතොතසු ච තිසෙසා විරතියො න විජ්ජන්ති. ලොකුත්තරවිතොත විරතියො නියතා, අපමඤ්ඤයො පන න විජ්ජන්ති. සහෙතුකාමාවචරවිපාකවිතොතසු විරතියො ච අපමඤ්ඤයො ච න විජ්ජන්ති.

අනුතතරෙ ලොකුත්තරවිතොතසු කුතාබමමා කුතාබගාත් විසෙසතො භොන්ති. පසමජ්ඣාතිකලොකුත්තර—විතොතසු විතකකාදීහි පඤ්ච කුතාබගාති, දුතියාදීසු විතකකාදිවජ්ජනාති, තසමා තෙසු කුතාබ ධම්මා විසෙසකා භොන්ති.

තො ච කුතධම්මො අප්පමඤ්ඤායො ච මජ්ඣිමෙ මහගගනෙසු විසෙසකා හොනති. පරිනෙතාසු සහෙතුකකාමාවචරවිතොන සු, විරතියො ඤාණං පිහි ති ඉමෙ වෙතිසිකා විසෙසකා යථාසංගතං උපරිබ්භන්ති, ත තො සබ්බවිතතසාධාරණො නි අනෙථා.

අකුසලවේදනසිකසංගහො

25 අකුසලෙසු පන ලොභමූලෙසු තාව සඵමෙ අසංඛාරිකෙ අඤ්ඤාසමානා තෙරස වේදනසිකා, අකුසල-සාධාරණා චතතාගේ වා නි සතතරස ලොභදිට්ඨිති සද්ධං එකුනවිසති ධම්මා සංගහං ගවජන්ති, තඤ්ච දුනියෙ අසංඛාරිකෙ ලොභමාගොන, තනියෙ තඤ්ච පිනිවජ්ජතා ලොභදිට්ඨිති සහඅධාරස, චතුරත්ථ තඤ්ච ලොභමාගොන.

අඤ්ඤාසමානා තෙරස, අකුසලසාධාරණා චතතාගේ ව හෙට්ඨා වුත්තා එව. දිට්ඨිවිප්පයුත්තොසු මානො කදුචි හොති. දුනියෙඅසංඛාරිකෙ ත සොමනස්සසහගතදිට්ඨි-ප්පයුත්තො අසංඛාරිකෙ. එවං අඤ්ඤාති පි අසංඛාරිකාති පුබ්බෙ වුත්තතායෙන වෙදිතබ්බාති.

26 පඤ්චමෙ පන පටිසංසම්පයුත්තො අසංඛාරිකෙ, දෙවස්සො ඉස්සා මචජරියං කුකුකුච්චඤ්චා නි චතුති සද්ධං පිනිවජ්ජතා තෙ එව විසති ධම්මා සංගහන්ති. ඉස්සා-මච්චෙජරකුකුකුච්චාති පනෙත්ථ පච්චෙකමෙව යොජෙ-තබ්බාති. සසංඛාරිකපඤ්චකෙ පි තඤ්ච පිනමිද්දොන විසෙසෙත්ථා යොජෙතබ්බා.

පිනිවජ්ජා අඤ්ඤාසමානා ද්වාදස, චතතාගේ අකුසල-සාධාරණා, ඉමෙ ව ඉස්සාදයො චතතාගේ නි විසති ධම්මා. පච්චෙකං යොජෙතබ්බාති නි යද, ඉස්සා හොති තද, ඉත-රුති ත හොනති. එව එකමෙකං යොජෙතබ්බං. පඤ්චසු සසංඛාරිකවිතොනසු පිනමිද්ධං සහෙව කදුචි හොති. තෙති දව්හි සද්ධං වේදනසිකගණනා කාතබ්බාති.

27 ජඤ්චිතිවජ්ජිතා පන අඤ්ඤාසමානා ඵකාදස,
අකුසලසාධාරණා චතතාගෙ චා නි පනතරසධම්මා උද්ධ-
වවසහගතෙ සමපසුජ්ජන්ති. විවිකිච්චාසහගතවිතතන ච
අබ්මොක්ඛචිරතිතා විවිකිච්චාසහගතා තථෙච පනතරස
ධම්මා සමුපලබ්භන්ති නි සබ්බං පි ද්වාදසාකුසලවිතතා-
පසාදෙසු සචෙචකං යොජියමානා පි ගණනවසෙන
සත්තධා ච සංගහිතා හවන්ති නි.

සංගහගාථා

28 ඵකුනවිසම්ඨාරස විසෙකවිස විසති,
ද්වාවිස පනතරසෙති සත්තධාකුසලෙ සිතා.
සාධාරණා ච චතතාගෙ සමානා ච දසාපර,
මුද්දසෙතෙ පමුච්චන්ති සබ්බාකුසලයොගිතො.

ලොහසහගතවිතොසු පස්මෙ තථා තතිසෙ ඵකුනවිසති
ධම්මා ලබ්භන්ති, පඤ්චමෙ තථා සත්තමෙ ච අට්ඨාරස, පටි-
සසමපසුතොසු පස්මෙ විසති, ලොහසහගතෙසු දුතියෙ ච
චතුසෙ ච පිනමිඳොත විසෙසෙතො ඵකවිසති, ඡට්ඨෙ ච
අට්ඨමෙ ච තෙති සද්ධිමෙව විසති, පටිසසමපසුතනසසම්බ-
රිකො පිනමිඳොත සහ ද්වාවිසති, ද්විසු පි මොමුහවිතොසු
පනතරසා ත ඵං සත්තධා සංගහො. සාධාරණා නි
සබ්බාකුසලසාධාරණා. දස සමානා නි, ලොහො දිට්ඨිමානො
දෙසො ඉස්සා මච්ඡරියං කුකුච්චා පිතා මිදා විවිකිච්චා
නි අකුසලසමානා දස.

අහෙතුකචෙතසිකසංගහො

29 අහෙතුකෙසු පන ගසනවිතොත නාච ජඤ්ච-
ජ්ජිතා අඤ්ඤාසමානා ද්වාදස ධම්මා සංගහං ගච්ඡන්ති,
තථා චොට්ඨපතො ජඤ්චිතිවජ්ජිතා, සුඛසන්තරණ
ජඤ්චිතිවජ්ජිතා, මනොධාතුතනිකාහෙතුකපටිසං-
සුගලෙ ජඤ්චිතිවජ්ජිතා, දවිපඤ්චවිඤ්ඤාණ පකි-
ණාකවජ්ජිතා තෙ යෙව සංගහන්ති නි සබ්බං පි
අට්ඨාරසසු අහෙතුකෙසු ගණනවසෙන චතුධා ච සංග-
හො හොති නි.

30 ආදසෙකාදස දස සත්ත වා නි චතුර්ඛිටො,
 අට්ඨාරසාගහතුකෙසු විතතුප්පාදෙසු සඛගහො.
 අගහතුකෙසු සබ්බස්ස සත්ත සසසා යට්ඨාරහං,
 ඉති විස්ථාරතො චුතොතො තෙනතිංසවිධසඛගහො.
 ඉස්සං විතතාවිසුත්තානං සම්පයොගඤ්ච සඛගහං,
 ඤ්චො හෙදං යට්ඨයොගං විතෙනති සමමුද්දිසෙ.

හසනවිතන ඡන්දං සපෙස්සා ඉතරෙ අඤ්ඤසමානා
 ආදස ධම්මා සම්පයොගං ගච්ඡන්ති. වොට්ඨපතෙ නි අගෙ-
 තුකත්‍රියමනොවිඤ්ඤාණධාතුයං. සුඛසන්තිරණං නි සොම-
 නස්සසහගතසන්තිරණවිතො. මනොධාතුතතිකාගෙතුක-
 පටිසක්ඛිසුගලෙ නි, මනොධාතු පඤ්ඤආරාධවජ්ජන-කුසලී-
 පාකසම්පට්ඨිතවිසෙක නිවිධා, නස්මා මනොධාතුතතිකං නි
 චුත්තා. අගෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු පන, වොට්ඨපතාවජ්ජ-
 නකිච්චා එකා කිරියා, තිණ්ණං සන්තිරණානං විසෙක නිවිධා
 විපාකා නි චතුර්ඛිටා හොති. තාසු කුසලාකුසලවිපාකා උපෙ-
 ක්කාසහගතා පටිසක්ඛිකිච්චම්පි සාධෙති. සා ඉධ අගෙතුකප-
 ටිසක්ඛිසුගලං නි චුත්තා.

හසනවිතො ආදස, වොට්ඨපතෙ ච සොමනස්සසහග-
 ගතසන්තිරණෙ ච එකාදස, මනොධාතුතතිකෙ දවිසු ච
 උපෙක්කාසහගතසන්තිරණෙසු දස, දවිපඤ්චවිඤ්ඤාණෙසු
 සත්තා නි එවං චතුර්ඛිටො සඛගහො.

අගෙතුකෙසු සත්ත වෙනසිකා සබ්බස්ස හොන්ති. සසසා
 යට්ඨාරහං යොජෙතබ්බා. ලොකුතනරවිතොසු පඤ්චවිධො.
 මහගතවිතොසු පඤ්චවිධො, සගෙතුකකාමාවචරවිතොසු
 ආදස විධො, අකුසලෙසු සත්තවිධො, අගෙතුකවිතොසු ච ච-
 තුර්ඛිටො නි එවං විස්ථාරතො තෙනතිංසවිධො සඛගහො
 වෙදිතබ්බො. ඉස්සං යට්ඨාචුත්තතයෙන විතතාවිසුත්තා-
 නං වෙනසිකානං සම්පයොගඤ්ච සඛගහඤ්චඤ්චො විතෙන-
 නි සමං සහ යාට්ඨයොගං හෙදං උද්දිසෙ කථෙය්‍යා නි.

ඉති අභිධම්මසම්පද්ධිග්‍යානෙ වෙනසිකසඛගහවිභාගො
 නාම දුතියො පථවෙජ්ජෙ.

තනියො පරිච්ඡදො පතිණ්ණකසංඛගහවිභාගො

- 1 සම්පසුන්තා සථායොගං තෙපඤ්ඤාස සභාවතො,
විතතචෙතසිකා ධම්මා තෙසං දුනි සථාරණං.
චෙදනාහෙනුතො කිච්චආර්ගරම්මන්චස්සුතො,
විතතුප්පාදවසෙතොව සංඛගහො නාම නියමෙ.

එකං විතතං දව්පඤ්ඤාස චෙතසිකා ති තෙපඤ්ඤාස ධම්මා. තෙසං චෙදනාතො, හෙනුතො, කිච්චතො, ආරතො, ආරම්මණතො, චජ්ජතො ච යෙ විතුප්පාදා හොතති, තෙසං වසෙත සංඛගහො කසිරති.

චෙදනාසංඛගහො

- 2 තස්ස චෙදනාසංඛගහෙ තාව නිවිධා චෙදනා,
සුඛා, දුක්ඛා, අදුක්ඛමසුඛා චා ති. සුඛං, දුක්ඛං, සො-
මනස්සං, දොමනස්සං, උපෙක්ඛා ති ච හෙදෙන පන
පඤ්චධා හොති.

අර්ථො ටිත්තාතො යෙව.

- 3 තස්ස සුඛසහගතං කුසලවිපාකං කායවිඤ්ඤා-
ණමෙකමෙව, තස්ස දුක්ඛසහගතං අකුසලවිපාකං.
සොමනස්සහගතවිතතානි පන, ලොහමූලානි වත්තාරි,
ආදස කාමාවචරසොහනානි, සුඛසතතිරණ-හසනානි
ච දො ති අධිාරස කාමාවචරවිතතානි චෙව පස්ම-
දුනිය-තනිය-චතුස්සකානසංඛාතානි චතුරතනාලිස
මහගහනලොකුතතරවිතතානි චෙති ආසංඛිවිධානි හව-
නති. දොමනස්සහගතවිතතානි පන දො පටිසම්භවා-
නෙව. සෙසානි සංඛානි පි පඤ්චපඤ්ඤාස උපෙක්ඛා-
සහගතවිතතානෙවා ති.

කාමාවචරසොහනානි සහෙතුකවිත්තානි කුසලවිපාක-
ක්‍රියාවසෙන ආදස. සුඛසනතිරණං ති සොමනස්ස සහග-
තං සනතිරණං. භසනං ති හසිතුප්පාදවිත්තං. එකමෙකං
කුතං එකාදසවිධං ති කතා චතුර්වතාලීස. සෙසානි ති,
චත්තාරි ලොහමුලානි, දො මොමුහානි, අහෙතුකෙසු කාය-
විඤ්ඤාණං චජේජතා අකුසලවිපාකානි ඡ, තථා කායවිඤ්ඤා-
ණඤච සොමනස්ස සහගතසනතිරණඤච චජේජතා කුසල-
විපාකානි ඡ, හසිතුප්පාදං චජේජතා දො ක්‍රියාවිත්තානි ති
වුද්දස, කාමාවචරසහෙතුකෙසු කුසල-විපාක-ක්‍රියාවසෙන ආ-
දස, පඤ්චමජ්ඣානිකානි තෙවීසති ති එවං පඤ්චපඤ්ඤාස
විත්තානි උපෙකබ්බසහගතානි භවන්ති.

4 සුඛං දුක්ඛං උපෙකවා ති නිවිධා තත්ථ වෙදනා,
සොමනස්සං දොමනස්සමිති භගදෙන පඤ්චධා.
සුඛමෙකත්ථ දුක්ඛඤච දොමනස්සං. ආසෙ සිතං,
ආසට්ඨිසු සොමනස්සං සඤ්චපඤ්ඤාසකෙතන්.

සුඛමෙකත්ථා ති සුඛං එකසමිං එව කුසලවිපාකාහෙතු-
කකායවිඤ්ඤාණෙ, එවං දුක්ඛඤච තසමිං එව අකුසලවිපා-
කෙ. පඤ්චපඤ්ඤාසකෙ ඉතින් ති පදවෙජ්ඣෙ. ඉතරු
උපෙකවා වෙදනා පඤ්චපඤ්ඤාසවිත්තෙසු සම්පයොගං ගවජ්-
ති ති අජේථා. සොමනස්සං කුතබ්බසහගතො ඉධ එකවි-
සසනවිත්තනසො ගභිතො.

හෙතුසංඝරාමයා

5 හෙතුසංඝරාමෙ හෙතු* නාම, ලොහො, දොසො,
මොහො, අලොහො, අදොසො, අමොහො චානි
ජබ්බධා† භවන්ති.

ලොහ—දොස—මොහා පාකටා ව. අලොහාදයො හෙට්ඨා
පකාසිතා.

6 තත්ථ පඤ්චොග්ගජ්ජනං—ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණං—
සම්පට්ඨන්තං—සන්තිරණං—වොට්ඨපනං—හස්තවස්සනං අට්ඨා-
රසං අහෙතුකචිත්තානි නාම. සෙසානි සබ්බානි පි එක-
සත්තානි චිත්තානි සහෙතුකානෙව.

අහෙතුකචිත්තානි නාමා නි එතෙසු කොපි හෙතු
සම්පයොගං න ගව්ඡති, තස්මා තාති අහෙතුකානී නි චුළච-
නති. ඉතරෙසු හෙතු සංවිජ්ජනති, තස්මා තාති
සහෙතුකානි නි.

7 තත්ථාපි ථෙව මොමුහචිත්තානි එකහෙතුකානි.
සෙසානි දස අකුසලචිත්තානි චෙව ඤාණවිප්පය්‍යනානි
ථාදස කාමාවචරසොහනානි චෙති ථාවිසති දුහෙතුක-
චිත්තානි. ථාදස ඤාණසම්පය්‍යනකාමාවචරසොහනානි
චෙව පඤ්චනිංස මහගගගලොකුත්තරචිත්තානි චෙති
සත්තවත්තාලිස නිහෙතුකචිත්තානි නි.

තත්ථාපි නි සහෙතුකෙසු විතොසු. ද්විසු මොමුහ—
විතොසු මොහො එකො ව අකුසලිහෙතු සම්පයොගං ගව්ඡති,
තත්ථ තත්ථ ලොහො වා දෙසොවා. සෙසානි දසා නි අට්ඨ-
ලොහසහගතානි ථෙව ව දෙසසහගතානී නි දස. තත්ථ ලොහ-
සහගතෙසු, ලොහො මොහො නි ථෙව හෙතු, දෙමතස්ස—
සහගතෙසු, දෙසො මොහො නි ථෙව හෙතු නි. කාමාවචර-
සොහනකඤාණවිප්පය්‍යනාවිතොසු අමොහො තත්ථ, අලොහො
අදෙසො නි ඉමෙ ථෙව එව හෙතු සම්පය්‍යජ්ජනති, තස්මා තාති
පි දුහෙතුකානී නි චුත්තානි. ඉතරානි සත්තවත්තාලිස
අලොහ-අදෙස-අමොහවස්සන නිහෙතුකචිත්තානි නි.

8 ලොහො දෙසො ව මොහො ව හෙතු අකුසලා තය්‍යා,
අලොහාදෙසාමොහා ව කුසලාබ්‍යාකතා තඨා.
අහෙතුකට්ඨාරසෙකහෙතුකා ථෙව ද්විසති,
ද්විහෙතුකා මතා සත්තවත්තාලිස නිහෙතුකා.

කුසලාබ්‍යාකතා නි කුසලිවිතොසු සම්පය්‍යනා කුසලො,
විපාකවිතොසු ක්‍රියාවිතොසු ව සම්පය්‍යනා තෙ එව අබ්‍යා-

කතා ති චූළචනති. අගෙතුකානි චිත්තානි අට්ඨාරස, එකගේ-
තුකානි ථෙච, දුට්ඨනි ආවිසති දව්ගෙතුකානි, සත්තචගතා-
ලීස ති ගෙතුකානි ති.

කිළචසංඛහො

9 කිළචසංඛහො කිළචානි නාම පටිසංඝි-භවඛගා-
චජ්ජන-දස්සන-සවන-සායන-සායන-පුස්සන-සමපටිච්ඡන-
සනතිරණ-වොට්ඨපන-ජවන-තද්දරමමණ-මුනිවසෙන මු-
දදසවිධානි භවනති. පටිසංඝි-භවඛගාචජ්ජන-පඤච-
විඤ්ඤාණට්ඨානාදිවසෙන පන තෙසං දසධා ධානගෙ-
දෙ වෙදිතබ්බො.

කිළචානි ති චිත්තප්පාදනං කිළචානි. භවෙන භවං
පටිසංඝහති සංසොජෙතීති පටිසංඝි. එකසමිං භවෙ සබ්බ-
පඨමස්ස චිත්තස්ස ඉදං කිළචං. භවස්ස අඛිං භවඛගං,
අඛිගභාවෙන භවස්ස යාවතායුකං පවත්තාපනං. ආචජ්ජනං
ති චිත්තසන්තතියා අභිනවාරමමණානිමුඛකරණං. දස්සන-
සවන-සායන-සායන-පුස්සනානි පාකවානෙව. සමපටිච්ඡනං ති
චක්ඛවිඤ්ඤාණදීහි විඤ්ඤානස්ස ආරමමණස්ස සමමා පටිච්ඡනං,
ගහණං ති මුත්තං ගොති. තථා ගතිනස්ස ආරමමණස්ස
සමමා තීරණං විචාරණං සනතිරණං. තස්සෙව ආරමමණ-
ස්ස චවත්ථපනං වොට්ඨපනං. ජවනං ති වෙගෙන ගමනං.
තද්දරමමණං ති භවඛගවිසයං ආරමමණං අකතා ජවනවි-
තතස්ස ආරමමණෙ පවත්තනං. ඉදං විපාකවිත්තමපි සමානං
ජවනවිත්තස්ස ආරමමණෙ පවත්තනි, තස්මා තද්දරමමණං ති
චූළචති. මුනි ති වචනං, තිබ්බන්තභවතො මුඤ්චනං.

ධානං ති චිත්තානං කිළචකරණොකාසො. තානි එවා
වෙදිතබ්බානි— මුනියා අනන්තරං පටිසංඝිකිළචට්ඨානං. පටි-
සංඝියා අනන්තරං භවඛගකිළචට්ඨානං. ආචජ්ජනං අගෙතු-
කක්ඛියාමනොධාතුයා අගෙතුකක්ඛියාමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ව
කිළචං. තස්ස භවඛගානන්තරං එකමෙව ධානං. දස්සන-
සවන—සායන—සායන—පුස්සනකිළචානි දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණානි.

තෙසං පඤ්චද්ධාරවජ්ජනානන්තරං එකමෙව සාතං. තතො පරං කමතො සමපට්ඨන්—සන්තිරණං—වොට්ඨපනකිච්චානි වෙදිතබ්බානි. ජවනං පන පඤ්චද්ධාරෙ වොට්ඨපනානන්තරං, මනොද්ධාරෙ ව මනෙද්ධාරවජ්ජනානන්තරං පවත්නාති. වොට්ඨපනං මනොද්ධාරවජ්ජනකෙද්වති ඉමානි අගෙභුකක්ඛියා-මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා කිච්චානි. තථා හි වක්කති, “මනොද්ධාරවජ්ජනමෙව පඤ්චද්ධාරෙ වොට්ඨපනකිච්චං සාධෙති” ති තසමා තසසා අගෙභුකක්ඛියාමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා අනන්තරමෙව එකං ජවනකිච්චට්ඨානං. ජවනාවසානෙ තදුරමමණ කිච්චට්ඨානං. භවස්ස අනෙතා චුතිකිච්චට්ඨානං ති. ඉති ඉමානි දස කිච්චට්ඨානානි වෙදිතබ්බානි. ඉමෙසං සාතානං සුඛාව-බ්බොධත්ථං පඤ්චද්ධාරවිපි මනොද්ධාරවිපි ව ඕලොකෙතබ්බො.

විභාවනියං පන, “තත්ථ පටිසංකීයා සාතං පටිසංකීට්ඨා-නං. කාමං පටිසංකීවිතිමුත්තරං සාතං නාම තත්ථි, සුඛගහ-ණත්ථං පන සිලාපුත්තකස්ස සරීරං [තසාදිසු විස අගෙදෙ ප්‍ර හෙදපරිකප්පනා ති දට්ඨබ්බං. එවා සෙසෙසු පි, දස්සනාදි-තං පඤ්චනනං විඤ්ඤාණනං සාතං පඤ්චවිඤ්ඤාණට්ඨානං. ආදිසද්දුත සමපට්ඨන්ට්ඨානාදිතං සලිගගො. තත්ථ චුති-භවඛගානං අනන්තර පටිසංකීට්ඨානං. පටිසංකීආවජ්ජනානං, ජවනාවජ්ජනානං, තදුරමමණාවජ්ජනානං, වොට්ඨපනාවජ්ජ-නානං, කදුපි ජවනචුතිතං තදුරමමණචුතිතකද්ව අනන්තර භවඛගට්ඨානං. භවඛගපඤ්චවිඤ්ඤාණානං, භවඛගජවනාන-කද්ව අනන්තර ආවජ්ජනට්ඨානං. පඤ්චද්ධාරවජ්ජනසමපටි-ච්ජනානමනන්තර පඤ්චවිඤ්ඤාණට්ඨානං. පඤ්චවිඤ්ඤාණ-සන්තිරණානමනන්තර සමපට්ඨන්ට්ඨානං. සමපට්ඨන්—වොට්ඨපනානමනන්තර සන්තිරණට්ඨානං. සන්තිරණජවනානං, සන්තිරණභවඛගානකද්ව අනන්තර වොට්ඨපනට්ඨානං. වො-ට්ඨපනතදුරමමණානං, වොට්ඨපනභවඛගානං, වොට්ඨපන-චුතිතං, මනොද්ධාරවජ්ජනතදුරමමණානං, මනොද්ධාරවජ්ජ-භවඛගානං, මනොද්ධාරවජ්ජනචුතිතකද්ව අනන්තර ජවනට්ඨා-නං. ජවනභවඛගානං, ජවනචුතිතකද්ව අනන්තර තදුරමම-ණට්ඨානං. ජවනපටිසංකීතං, තදුරමමණපටිසංකීතං, භවඛග-

පටිසංකීනං වා අනන්තරං චුතිට්ඨානං නාමා ති. චුතතං ඉමිනා තයෙන පන පඤ්චවිසති යානාති හෙත්ති. තසමා ඉදං ත යුජ්ජති.

පරමත්ථදීපනියං විභාවනියා දෙසදසසතවසෙන චුතතං—
“විභාවනියං පන ‘පටිසංකීයා යානං පටිසංකීට්ඨානං’ ති වත්තා ‘කාමං පටිසංකීවිතිමුතතං යානං නාම තත්ථි, සුඛගහණත්ථං පන සිලාපුත්තකසස සරීරං ති ආදිසු විස අහෙදෙ පි හෙදපරි- කප්පනා ති දට්ඨබ්බං ති’ චුතතං. තං ත ගහෙතබ්බං. කාලො හි නාම සභාවතො අවිජ්ජමානො පි විතතස්ස විසුං ආරම්භ- හ්මහො එකො පඤ්ඤන්තිධම්මො. නථා හි අට්ඨකථායං, ‘ඉමෙසං අට්ඨන්තං මහාවිපාකවිත්තානං විපච්චනට්ඨානං වෙ- දිතබ්බං. එතාති හි චතුසු යානෙසු විපච්චන්ති, පටිසංකීයං, භවබ්බෙහ, චුතියං, තද්වරම්මණේ, ති වත්තා තං විත්ථාරෙහොතන ‘පටිසංකීගහණකාලෙ පටිසංකී හුත්වා විපච්චන්ති...අසබ්බෙය්- මපි ආයුකාලං භවබ්බං හුත්වා... මරණකාලෙ චුති හුත්වා’ ති [අට්ඨසාලිනී] කාලෙව චුතොතා ති. ඉතරථා කිච්චාති විස යානාති පි චුද්දසවිධාති එව චතතබ්බාති සියුං ති” ඉදමපි ත යුජ්ජති යෙව. යානං කාලස්ස වෙච්චනං ති ගහිතෙ පි විභාවනියා තයෙනෙව පඤ්චවිසති කාලො භවන්ති. තසමා හෙට්ඨා චුතතතයානුසාරෙන දස යානාති වෙදිතබ්බාති.

10 තත්ථ දෙව උපෙක්ඛාසගගනසනතිරණාති වෙච්ච අට්ඨ මහාවිපාකාති ච නව රූපාරූපවිපාකාති වෙති එකුනවිසති විතතාති පටිසංකී—භවබ්බ—චුතිකිච්චාති නාම. ආවජ්ජනකිච්චාති පන දෙව, තථාදසසන—සවන—සායන—සායන—සුසන—සමපටිච්ජනකිච්චාති ව. තිණි සනතිරණකිච්චාති. මනොථාග්ගච්ජනමෙව පඤ්ඤවා- රෙ වොට්ඨපනකිච්චං සාධෙති. ආවජ්ජනදවයවජ්ජනාති කුසලාකුසල-එල-ක්‍රියාවිතතාති පඤ්චපඤ්ඤාස ජවන- කිච්චාති. මහාවිපාකාති වෙච්ච සනතිරණතයෙකෙවති එකාදස තද්වරම්මණකිච්චාති.

සනතිරණං ති විපාකහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු. සා, කුසලවිපාකා සොමනසස්සපෙකබ්බසහගතවසෙන දුට්ඨා, අකුසලවිපාකා එකවිධා ති තිවිධා. ඉමසමිං පකරණෙ සනතිරණනාමෙනෙව සා චූතතා තත්ථ උපෙකබ්බසහගතා දුට්ඨා පටිසන්ති-භවංග-චූති-සනතිරණ-තදුරමමණ-කිච්චවසෙන පඤ්ච කිච්චා-ති සාධෙති. සා හි අකුසලවිපාකා යද් වතුස්ස අපායෙස්ස පටිසන්තිවසෙන පවත්නාති, තද් වත්ථ පටිසන්තිකිච්චං, වතො පරං යාවතායුකං යථාසමිතවං භවංගකිච්චං, ආයුපරියොසානෙ ව චූතිකිච්චං සාධෙති. යද් ව සා දුබ්බලකාමාවචර-කුසලකමමුතා මනුස්සස්ස ජච්චකි-ජාතිබ්බිරුද්ධිනං කුසලවිපාකභාවෙන පටිසන්ති හුතො පවත්නාති, තද් පි එවමෙව පටිසන්ති-භවංග-චූතිකිච්චාති සාධෙති. සොමනසසහගතා පභොසා පටිසන්ති න භොති. තිස්සො පි ව සනතිරණතදුරමමණ-කිච්චාති සාධෙනති. මහාවිපාකානි ති සහෙතුකකාමාවචර-විපාකානි. රූපාවචරවිපාකානි පඤ්ච, අරූපාවචරවිපාකානි වතතාරී ති නව මහගගනවිපාකානි. පඤ්චආරුච්ඡතං මනොආරුච්ඡතං ති ඉමානි දො විතතානි ආරමමණකිච්චං සාධෙනති. තස්මා කුසලොකුසලවිපාකානි දො චකක්ඛිවිඤ්ඤාණානි, දස්සනකිච්චං, දො සොතවිඤ්ඤාණානි සවනකිච්චං, දො සානවිඤ්ඤාණානි සායනකිච්චං, දො ජ්වහාවිඤ්ඤාණානි සායනකිච්චං, දො කායවිඤ්ඤාණානි චූසනකිච්චං, දො ව සමපටිච්ඡතානි සමපටිච්ඡනකිච්චං සාධෙනති. නිණ් ති තිස්සො විපාකාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතූයො සනතිරණ-කිච්චං සාධෙනති. ආවජ්ජනආයං ති පඤ්චආරුච්ඡතඤ්ච මනොආරුච්ඡතඤ්ච. ඉතරුති ආදස අකුසලාති, එකං හසිතුපපාදවිතතං, කාමාවචරුද්ධිකුසලාති එකවිසති, ක්‍රියා-විතතානි සත්තරස, ලොකුත්තරඑලිවිතතානි වතතාරී ති පඤ්චපඤ්ඤාස විතතානි ජවනකිච්චානි.

11 තෙස්ස පන දො උපෙකබ්බසහගතසනතිරණ විතතානි පටිසන්ති-භවංග-චූති-තදුරමමණ-සනතිරණ-වසෙන පඤ්චකිච්චානි නාම. මහාවිපාකානි අස්ම පටිසන්ති-භවංග-චූති-තදුරමමණ-වසෙන චතුකිච්චානි. මහ-

ගහනවිපාකානි නව පටිසංඝිතවග්ගවුත්තිවසෙන නිකි-
වවානි. සොමනස්සසහගතං සනතිරණං සනතිරණ-
තද්දරමමණවසෙන දුකිව්වං, තථා වොට්ඨපනඤ්ච වො-
ට්ඨපනාවජ්ජනවසෙන. සෙසානි පන සබ්බානි පි ජවන-
මනොධාතුතනික-දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණානි යථාසම්භව-
මෙකකිව්වානි නි.

සෙසානි නි පඤ්චපඤ්ඤාස පුබ්බෙ වුත්තානි ජවන-
විත්තානි, පඤ්චආරුවජ්ජනං ඥෙ සම්පට්ඨජනවිත්තානි නි
මනොධාතුතනිකං, දස දව්පඤ්චවිඤ්ඤාණවිත්තානි නි අට්ඨ-
සට්ඨි විත්තානි. ඉමෙසං කිව්වානං වණණනා විපුද්ධිමග්ගෙ
ආගතනසෙකාපි වෙදිතබ්බා.

**12 පටිසංකාදයො නාම කිව්වනෙදෙන චුද්දස,
දසධා ධානහෙදෙන විතතුප්පාද, පකාසිතා.
අට්ඨසට්ඨි තථා ඥෙ ව නවට්ඨ ඥෙ යථාක්කමං,
එක-දව්-නි-වතු-පඤ්චකිව්ව ධ්වානානි නිදදිසෙ.**

හෙට්ඨා වුත්තනසෙක අට්ඨසට්ඨි විත්තානි එකකිව්වානි
ව එකට්ඨානානි ව. සොමනස්සසහගතසනතිරණං (සොමන-
ස්සසහගතාගෙතුකවිපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු), තථා වොට්ඨ-
පනං (උපෙක්ඛාසහගතාගෙතුකත්‍රියාමනොවිඤ්ඤාණධාතු),
ඉති ඉමානි ඥෙ විත්තානි දව්කිව්වානි දව්ට්ඨානානි ව. නව
රූපාවචර රූපාවචරවිපාකානි නිකිව්වානි ත්ට්ඨානානි ව. අට්ඨ
කාමාවචරසහෙතුකවිපාකානි වතුකිව්වානි වතුට්ඨානානි ව.
ඥෙ උපෙක්ඛාසහගතසනතිරණානි (උපෙක්ඛාසහගතාගෙතුක-
විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු) පඤ්චකිව්වානි පඤ්චට්ඨානානි වා නි.

ආරසංඝරාමයො

**13 ආරසංඝරාමෙ ආරාමනි නාම, චක්ඛුආරං, සො-
තආරං, ඝාතආරං, ජිවහාආරං, කායආරං, මනො-
ආරඤ්චනි ජබ්බිධානි ගවහනි.**

14 තස්ම චක්ඛුමෙව චක්ඛුආරං, තස්ම සොනාද-
සො සොතආරාදිනි. මනොආරං පන භවංගං නි
පවුච්චති.

15 තස්ම පඤ්චආරාමජ්ජන-චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ-සමප-
පිච්ඡන-සන්තිරණ-වොට්ඨපන-කාමාවචරජවන-තදුර-
මමණවසෙන ජවනනාලිස විනනානි චක්ඛුආරෙ යථාරහං
උපපජ්ජති, තස්ම පඤ්චආරාමජ්ජන-සොතච්ඤ්ඤාණා-
දිවසෙන සොතආරාදිසු පි ජවනනාලිසෙව භවනති නි
සබ්බස්මා පි පඤ්චආරෙ චතුපඤ්ඤාස විනනානි කාමාව-
චරනෙවා නි චෙදිතබ්බානි.

පඤ්චආරාමජ්ජනං එකං, ඥෙ චක්ඛුච්ඤ්ඤාණානි, ඥෙව
සමපපිච්ඡනවිත්තානි, තිණ්ණි සන්තිරණානි, එකං වොට්ඨපනං,
අකුසලවිත්තානි ආදස, එකං හසිතුප්පාදවිත්තං, සහෙතුකා-
කාමාවචරෙසු, අට්ඨ කුසලානි අට්ඨ ක්‍රියාවිත්තානි නි සොලසා
නි එවං අට්ඨනිංස විත්තානි. සහෙතුකාකාමාවචරවිපාකානි ච
තිණ්ණි සන්තිරණානි වා නි ඉමානි එකාදස තදුරමමණවිත්තානි.
තෙසු පන තිණ්ණි සන්තිරණානි පුබ්බෙ ගතිත්තනා අවසි-
ට්ඨති අට්ඨති සද්ධිං සබ්බානි ජවනනාලිස හොනති. එවං
සොතආරාදිසු දවිත්තං චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං යානෙ ඥෙ ඥෙ
සොතච්ඤ්ඤාණාදිනි යපෙතො තථෙව ජවනනාලිස හොනති.

16 මනොදවාරෙ පන මනොආරාමජ්ජන-පඤ්ච-
පඤ්ඤාස-ජවන-තදුරමමණවසෙන සත්තසංඝි විනනානි
භවනති එකුනවිසති පටිසංඝි-භවංග-වුනිවසෙන
ආරවිමුත්තානි.

ජවනවිත්තානි පුබ්බෙ වුත්තනසෙන පඤ්චපඤ්ඤාස,
ඉධ තදුරමමණවිත්තානි එකාදස, එකං මනොආරාමජ්ජනං
නි සත්තසංඝි විනනානි. එකුනවිසති පටිසංඝිවිත්තානි
පුබ්බෙ වුත්තනෙව තානෙව භවංගවසෙන පවත්තනති. භව-
ංගං නි මනොආරං, තං ආරවිමුත්තං. ත හි ආරං ආරෙත
පවත්තති. ඉමෙසු පන ඥෙ සන්තිරණවිත්තානි සන්තිරණ-

තදුරමමණවසෙන, අට්ඨ සහෙතුසකාමාවචරවිපාකානි තදුරමමණවසෙන ආරතො පි පවත්තනති. රූපාවචරරූපාවචරවිපාකානි පන නව සබ්බථා පි ආරවිමුත්තානොව.

17 තෙසු පන දඨිපඤ්චිඤ්ඤාණානි චෙව මහගගනලොකුත්තරජවතානි චෙති ඡතතිංස යථාරහමෙකආරිකවිත්තානි නාම. මනොධාතුනතිකං පන පඤ්චආරිකං. සුඛසනතිරණ-වොට්ඨපන-කාමාවචරජවතානි ඡආරිකවිත්තානි. උපෙක්ඛාසගගන-සනතිරණ-මහාවිපාකානි ඡආරිකානි චෙව ආරවිමුත්තානි ච. මහගගනවිපාකානි ආරවිමුත්තානොවා නි.

දඨිපඤ්චිඤ්ඤාණානි යථාරහං චිකඤ්චසොත-සාණජිවනා-කයආරවසෙන එකආරිකානොව. එවං මහගගන-ලොකුත්තරජවතානි පි මනොආරෙ යෙව පවත්තනතො එකආරිකානි. මනොධාතුනතිකං නි පඤ්චආර. වජ්ජනං ඥෙව ච සමපට්ඨජනවිත්තානි. ඥෙව උපෙක්ඛාසගගනසනතිරණානි. මහාවිපාකානි නි අට්ඨ සහෙතුසකාමාවචරවිපාකානි.

18 එකආරිකවිත්තානි පඤ්චඡආරිකානි ච,
ඡආරිකවිමුත්තානි විමුත්තානි ච සබ්බථා.
ඡතතිංසති තථා තිණි එකතිංස යථාකකමං,
දසධා නවධා චෙති පඤ්චධා පරිදිපයෙ.

පඤ්චඡආරිකානි නි පඤ්චආරිකානි ච ඡආරිකානි ච. ඡආරිකවිමුත්තානි නි ඡආරිකානි පි ආරවිමුත්තානි පි. විමුත්තානි ච සබ්බථා නි. සබ්බථා ආරවිමුත්තානි. තානි කමතො වුච්චන්ති. . කථං? දඨිපඤ්චිඤ්ඤාණානි දස, මහගගනකුසලක්ඛිණාවසෙන අට්ඨාරස, ලොකුත්තරමගගඵලවසෙන අට්ඨානි ඉමානි ඡතතිංස විත්තානි එකආරිකානි. එකං පඤ්චආරවජ්ජනං, ඥෙව සමපට්ඨජනවිත්තානි තී ඉමානි තිණි පඤ්චආරිකානි. සොමනස්ස සගගනසනතිරණං, වොට්ඨපනං, එකුත්තිංස කාමාවචරජවතානි නි එකතිංස ඡආරිකවිත්තානි. එත්ථ වොට්ඨපනං මනොආරෙ මනොආරු-

වජ්ජනවසෙන පවත්නාහි, සුඛසන්තිරණං සන්තිරණතදුර-
මමණවසෙන දසබ්බාති ජො ඊපෙකබ්බසගගනසන්තිරණාති,
අට්ඨ ච කාමාවචරසගෙතුකවිපාකාති ති දස. තත්ථ ජො
සන්තිරණාති සන්තිරණතදුරමමණවසන, අට්ඨ කාමාවචර-
සගෙතුක-විපාකාති තදුරමමණවසෙතෙව ඡසු ආරෙසු පව-
ත්තනාති. ඉමාති දස පි යද පටිසන්තිවසෙන පවත්තනාති,
තදු ආරවිමුත්තාති හොනාති, තස්මා එතාති ඡආරිකාති පි
ආරවිමුත්තාති පි. නවබ්බාති නව මහගහනවිපාකවිත්තාති.
තාති සබ්බථා ආරවිමුත්තාති. එවං එකආරික-පඤ්චආ-
රක-ඡආරික-ඡආරික ආරවිමුත්ත-ආරවිමුත්තවසෙන පඤ්ච
බ්බා සබ්බහො වෙදිතබ්බො.

ආරමමණසබ්බහො

19 ආරමමණසබ්බහො ආරමමණාති නාම, රූපා-
රමමණං, සද්දරමමණං, ගන්ධාරමමණං, රසාරමමණං,
ජොඨබ්බාරමමණං, ධම්මාරමමණසඤ්චති ඡබ්බිධාති
භවනති.

20 තත්ථ රූපමෙව රූපාරමමණං තථා සද්දදයො
සද්දරමමණාදිති. ධම්මාරමමණං පන පසාද-සුමුමරූප-
විත්ත-වෙනසික-නිබ්බාන-පඤ්ඤනතිවසෙන ඡබ්බා
සබ්බසනති.

පසාද ති චක්ඛුසොතාදිකා පඤ්ච පසාද. තෙ රූපස-
බ්බහවිහාගෙ ආවිහවිස්සනති, එවං සොලස සුමුමරූපාති පි
ඡ පඤ්ඤනතියො ච අට්ඨමපරිවෙජ්ඣෙදෙ වුත්තා තා තතො
වෙදිතබ්බො. ඉතරාති පදාති පාකවාතෙව.

21 තත්ථ චක්ඛුආරිකවිත්තානං සබ්බෙසමපි රූප-
මෙව ආරමමණං, තඤ්ච පච්චුප්පනනමෙව. තථා සො-
නආරිකවිත්තාදිනමපි සද්දදිති, තාති ච පච්චුප්පනනා-
ති සෙව. මනොආරිකවිත්තානං පන ඡබ්බිධමපි පච්චු-
ප්පනනමතිනං අනාගතං කාලවිමුත්තඤ්ච සථාරහමා-

රමමණං හොති. ආරද්විමුත්තානාඤ්ච පටිසංඝි-භව භිග-
චුතිසංඛ්‍යානානං ජබ්බිධම්මපි යථාසම්භවං සෙභුසෙයන
භවන්තරෙ ජඤ්ඤාගතිතං පච්චුප්පනනමතිතං පඤ්ඤා-
තතිභුතං චා කම්මකම්මනිමිත්තං-ගතිනිමිත්තසම්මතං
ආරමමණං හොති.

ජබ්බිධම්මපි ති රූපාදි ජ්‍යෙෂ්ඨකාරං. මනෝආරිකවිත්තානං
කථං පච්චුප්පනනං රූපාදි ආරමමණං හොති? පරවිත්තවිජා-
නනකාලෙ හි පරසං හදසරූපං පසංගි, දිබ්බාය සොනධා-
තුයා සද්දං සුණාති. එවං පච්චුප්පනනාති අනාගතාති ච රූපා-
දිති ආරමමණාති යොගිතො මනෝආරෙ ආපාථං ආගච්ඡති.
අතීතාති පන සබ්බසාධාරණාති. කාලවිමුත්තං ති තිබ්බා-
නාඤ්ච පඤ්ඤාතති ච. තෙසු තිබ්බානං අරියානමෙව ආර-
මමණං, පඤ්ඤාතති සබ්බසං. පටිසංඝියා යං ආරමමණං
තදෙව භවභිගසං, තදෙව චුතියා. තස්මා චුත්තං-පටිසංඝි-
භව භිගචුතිසංඛ්‍යානානං ති. ඉමාති එකුතවිසති පටිසංඝි-
විත්තාති පඤ්චමපරිචෙජ්ඣෙ පාකථාති භවිස්සතති, තථා
කම්ම-කම්මනිමිත්තං-ගතිනිමිත්තං. සෙභුසෙයනා ති
කස්මා චුත්තං? යස්මා අසඤ්ඤිභවතො චට්ඨා අඤ්ඤාසම්-
භවෙ උප්පනනානං චුතිකාලෙ කම්ම-කම්මනිමිත්තං-ගතිනිමි-
ත්තානං අසම්භවො, යස්මා ච අරූපාවචරභවතො කාමාවචර-
භවෙ උප්පනනානං ගතිනිමිත්තං න උපලබ්භති. ජඤ්ඤා-
ගතිතං ති ජසු අඤ්ඤාතරආරෙත ගතිතං.

22 මතසු චක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිති යථාකාමං රූපාදි-
එකෙකාරමමණංගතච. මනෝධාතුතතිකං පන රූපා-
දිපඤ්ඤාරමමණං. සෙසානි කාමාවචරවිපාකානි භසන-
විත්තසංඤ්ඤාති සබ්බථා පි කාමාවචරමමණංගතච.
අකුසලානි චෙව ඤාණවිපසංසුත්තකාමාවචරජචනානි
චෙති ලොකුතගරඤ්ජජිතසබ්බාරමමණාති. ඤාණසම්ප-
සුත්තකාමාවචරකුසලානි චෙව පඤ්චමජ්ඣානසංඛ්‍යානං
අභිඤ්ඤාකුසලසංඤ්ඤාති අරහත්තමගගථලඤ්ජජිතසබ්බාර-
මමණාති. ඤාණසම්පසුත්තකාමාවචරත්‍රියානි චෙව ත්‍රියා-

හිඤ්ඤා, වොට්ඨපනඤ්ඤානි සබ්බා පි සබ්බාරම්මණානි. ආරාමෙසු දුතියවතුන් මහගගනාරම්මණානි. සෙසානි මහගගනවිතානි සබ්බානි පි පඤ්ඤාතාරම්මණානි. ලොකුතාරවිතානි නිබ්බාතාරම්මණානි නි.

මනොධාතුතනිකං නි පඤ්ඤාදාරවජ්ජනං ඥේ ව සම්ප-
 විච්ඡනාති. සෙසානි කාමාවචරවිපාකානි නි එකා අකු-
 සලිච්ඡාකසන්තිරණං, ඥේ කුසලවිපාකසන්තිරණානි, අට්ඨ ව
 සහෙතුකවිපාකානි නි එකාදස විපාකවිතානි. යද් කාමාව-
 චරකුසලිච්ඡතානි රුපාවචරාදිධම්මෙ ආරබ්හ උපපජ්ජනති,
 තද් තෙසං අවසානෙ ඉමාන් එකාදස විතානි තද් රම්මණ-
 වසෙත නුපපජ්ජනති. තත්ත තද් රම්මණුප්පාදෙ තත්ථව. තථා
 හි වතුන්පරිච්ඡේදෙ චක්කති— “කාමාවචරජවතාවසානෙ
 කාමාවචරසත්තානං කාමාවචරධම්මෙසෙව ආරම්මණභූතෙසු
 තද් රම්මණං ඉච්ඡන්ති නි”. තස්මා, එතානි කාමාවචරතෙ-
 ව. කථං අකුසලානි ලොකුතාරවජ්ජනාරම්මණානි? කාමා-
 වචරකුසලානි කත්වා මහගගනජක්කානානි වා සමාපජ්ජිත්වා තානි
 අයොනිසො මනසිකරොන්තාසං පුද්ගලනසං අකුසලිච්ඡතා-
 නං ආරම්මණානි ගොන්ති යෙව. වුත්තං හෙතං පට්ඨානො-
 “කුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණපච්චයෙන
 පච්චයො. දුතං දත්වා සීලං සමාදිසිත්වා උපොසඨකත්ථං කත්වා
 තං අස්සාදෙති අභිනන්ති. තං ආරබ්හ රුගො උපපජ්ජති,
 දිට්ඨි උපපජ්ජති, විචිකිච්ඡා උපපජ්ජති, උඬ්ඛිට්ඨං උපපජ්ජති,
 දොමනස්සං උපපජ්ජති.... ක්කානා වුට්ඨහිත්වා ක්කානං අස්සාදෙති
 අභිනන්ති. තං ආරබ්හ රුගො උපපජ්ජති, දිට්ඨි උපපජ්ජති,
 විචිකිච්ඡා උපපජ්ජති, උඬ්ඛිට්ඨං උපපජ්ජති, ක්කානෙ පරිභිකෙ
 විපප්පිසාරිස්සං දොමනස්සං උපපජ්ජති” නි [නිකපට්ඨානෙ
 පඤ්ඤාචාරවිහරෙහි]. එවං ලොකුතාරවජ්ජනා සබ්බෙ පි
 ධම්මො අකුසලිච්ඡතානං ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයා ගොන්ති.

ඤ්ඤාසම්පසුත්තකාමාවචරකුසලානි පුද්ගලනානඤ්ඤා
 සෙබ්බානඤ්ඤා, එවං අභිඤ්ඤා විතතම්පි. සෙබ්බා ඉමෙහි කාමාව-
 චරවිතෙතානෙව අත්තතො මග්ගඵලානි පච්චවෙක්කන්ති, අභි-
 ඤ්ඤා විතෙතන ව ඉතරෙසං සෙබ්බානං විතතං ජානන්ති.

පරියාපන්න—රූපායනන—සද්දයනනාදි--ධම්මානං. ආශ්ල නි
 තෙසං මහනොභා බණො, යසමිං සත්තාරස විත්තකකණ
 උපපජ්ජන්තා නිරුජ්ඣන්ති. දව්ඛනාං භවමො චලිතෙ නි
 එත්ථ, පස්මං භවසිගවලනං, දුතියං භවසිගුපචෙජ්ඣෙදො නි
 වොහරන්ති. චක්ඛුච්ඤාඤාණං නි ආදිපදනං උපපජ්ජන්තා
 නිරුජ්ඣන්ති නි එතෙන සමබ්බො වෙදිතබ්බො. ලද්ධ-
 ප්‍රවච්චයං නි ලද්ධො පච්චයො එතෙනා නි ලද්ධප්‍රවච්චයං.
 මුච්ඡාකාලාදිසු පඤ්ච, ඡ වා ඡවානානි ඡවන්ති, තස්මා
 යෙහෙය්‍යොති ආහ. සත්තකකණාං නි සත්තවාරං, සත්ත
 ඡවන්ති ඡවන්ති නි අත්ථො. ඡවන්තානුබ්බානි නි, පටි-
 සොතගාමිනි තාවමිව උදකං, ඉමානි තදුරමමණානි කිඤ්චි
 කාලං ඡවන්තමනුබ්බන්ති. යසමා ඉමානි භවසිගස්ස ආරමම-
 ණං මුඤ්චන්තා ඡවන්තාරමමණෙ පවත්තන්ති, තස්මා තදුරමම-
 ණානි නි මුච්චන්ති.

“එත්ථ ච විප්‍රවිත්තප්‍රවන්තියා සුබගහණත්ථං අමොපමා-
 දිකං ආහරන්ති. තත්‍රිදං අමොපමාමත්තං. එකො කීර
 පුරිසො එලීතබ්බරුක්කමුලෙ සසීසං පාරුපිත්වා නිද්දයනො
 ආසනෙන පතිතස්ස අමබ්ඵලස්ස සද්දෙන පබ්බජ්ඣන්තා සීසනො
 වත්ථං අපනෙත්වා චක්ඛුං උමමීලෙත්වා දිස්වා ච තං ගහෙත්වා
 මද්දිත්වා උපසිඛිතිත්වා පක්කභාවං ඤාත්වා පරිභුඤ්ජන්තා මුබ්බ-
 තං සහ සෙමෙන අඤ්ඤාහරිත්වා පුත තත්ථෙව නිද්දයන්ති.
 තත්ථ පුරිසස්ස නිද්දයනකාලො විය භවසිගකාලො. එලස්ස
 පතිතකාලො විය ආරමමණස්ස පසාදසට්ඨකාලො. තස්ස
 සද්දෙන පබ්බද්ධකාලො විය ආවජ්ජනකාලො. උමමීලෙත්වා
 ඔලොකිතකාලො විය චක්ඛුච්ඤාඤාණපවන්තිකාලො. ගතිත-
 කාලො විය සමපට්ඨන්තකාලො. මද්දනකාලො විය සන්තීරණ-
 කාලො. උපසිඛිතිකාලො විය වොට්ඨපනකාලො. පරිභො-
 ගකාලො විය ඡවන්තකාලො. මුබ්බතං සහ සෙමෙන අඤ්ඤා-
 හරණකාලො විය තදුරමමණකාලො. පුත නිද්දයනකාලො
 විය පුත භවසිගකාලො” [විභාවනී ම.]

9 එතනාවතා, වුද්දස විපිවිතතුප්පාද, දො භවඛග-
චලනානි, පුබ්බෙවාතිතකමෙකවිතතකකණං නි කඛො
සතතරස විතතකකණානි පරිපුරෙනති, තතො පරං
තිරුජ්ඣති. ආරම්මණමෙතං අතිමහනතං නාම ගොචරං.
යාව තද්දරම්මණුප්පාද පන අප්පහොනනාතිතකමාපාඨ-
මාගතං ආරම්මණං මහනතං නාම. තස්ස ජවනාච-
සාතො භවඛගපාතො ව හොති, තස්සි තද්දරම්මණුප්පා-
දො. යාව ජවනුප්පාද පි අප්පහොනනාතිතකමාපාඨමා-
ගතං ආරම්මණං පරිතතං නාම. තස්ස ජවනමපි අනු-
ප්පජ්ජිකා ආතතිකතතතං වොට්ඨපනමෙව පටනගති,
තතො පරං භවඛගපාතො ව හොති. යාව ගොචරප-
නුප්පාද ව පන අප්පහොනනාතිතකමාපාඨමාගතං
නිගේධාසතනමාරම්මණං අතිපරිතතං නාම. තස්ස
භවඛගචලනමෙව හොති, තස්සි විපිවිතතුප්පාදො. 9-
වෙවචං චක්ඛුආරෙ තඨා සොතිආරාදිසු ගෙති සක්ඛා
පි පක්ඛුආරෙ තද්දරම්මණ-ජවන-ගොචරපන ගොස-
වාරසබ්බාතානං චතුතනං වාගතං යථාකාලං ආරම්ම-
ණතුතා විසයප්පටනති චතුධා ගෙතිතක්ඛා.

වුද්දස විපිවිතතුප්පාද නි පසුච්ඡාරාචර්ජනාදයො වො-
ට්ඨපනපරිසන්තා පක්ඛු විතතුප්පාද, සතත ජවනානි, දො
ව තද්දරම්මණානි නි වුද්දස. පුබ්බෙවාතිතකං නි භවඛග-
චලිතතො පුබ්බෙ යෙව රුපාදිආරම්මණස්ස සිතිප්පත්තකාල-
පරිසන්තං එකං විතතකකණං යං අතිතභවඛගං නි වුච්චති.
රුපාදිආරම්මණං සිතිප්පත්තමෙව අපාඨමාගච්ඡති. තස්ස ආපා-
ථාගමනෙ එකවිතතකකණො විතිවත්තති. තං සක්ඛාය ඉදං වු-
ත්තං. එස්ස ආරම්මණං අතිමහනතං නි ආදි ආපාථාගමනව-
සෙතෙව වෙදිතබ්බං. යද හි එකවිතතකකණාතිතකං සිතිප්ප-
ත්තං ආරම්මණමාපාඨමාගච්ඡති, තද පක්ඛුආරවිපි පරිපුරා
හොති. තස්මා ඉදං ආරම්මණං අතිමහනතං නි වුච්චති.
යද පනාපාථාගමනෙ තයො විතතකකණො විතිවත්තනති, තද
තස්සාරම්මණස්ස ආයු ජවනාවසාතො යෙව පරිකබ්බං ගච්ඡති.

තසමා තත්‍ර තද්‍රමමණානි නප්‍පවත්තනනි, ජවනාවසානෙ
 යෙව භවබ්‍රහ්මානො හොති. යද්‍ය ආරමමණස්ස ආපාඨාගමනෙ
 අට්ඨ වා තව වා විත්තකකණා විනිවත්තනනි, තද්‍ය නං ආර-
 මමණං පටිත්තං නාම හොති. තද්‍රමමණ-ජවන-වො-
 ට්ඨපනමොඝචාරස්ස ඛිබ්බානානං ති, යස්මිං තද්‍රමමණං පව-
 තනති සො තද්‍රමමණවායෙ. එවං ජවන-වොට්ඨපනචාරු
 යස්මිං එකමපි විප්‍රවිත්තං නුප්‍පජ්ජති සො මොඝවායෙ.

**10 විපිච්ඡිකානි සතොතව විතතුප්පාදා චතුදදස්ස,
 චතුපඤ්ඤස්ස වික්ඛාග පඤ්චොරෙ යථාරහං.**

සත්තා ති, පඤ්චොරාවජ්ජනං, චක්ඛුච්ඤ්ඤාණදිකං
 එකං, සම්පට්ඨජනං, සන්තීරණං, වොට්ඨපනං, ජවනං, තද්‍ර-
 මමණං ති සත්තප්පකාරකානි විපිච්ඡිකානි. තෙ පන,
 සත්ත ජවනානි ඥෙ ව තද්‍රමමණානි ති කත්වා චුදදස්ස
 විතතුප්පාදා භවන්ති. වික්ඛාග වික්ඛාරතො පන සබ්බානි පි
 චතුපඤ්ඤස්ස කාමාවචරවිත්තානි පඤ්චොරෙ යථාරහං
 පවත්තනති.

අයමෙක්ඛ පඤ්චොරෙ විපිච්ඡිකාප්පවත්තිනයො.

මනොචාරවිපි

**11 මනොචාරෙ පන යදි විභ්‍රතමාරමමණං ආපාඨ-
 මාගච්ඡති, තතො පරං භවබ්‍රහ්මලනමනොචාරවජ්ජ-
 නජවනාවසානෙ තද්‍රමමණපාකානි පවත්තනති,
 තතො පරං භවබ්‍රහ්මානො. අවිභ්‍රතෙ පනාරමමණෙ
 ජවනාවසානෙ භවබ්‍රහ්මානො ව හොති, නස්මි තද්‍ර-
 මමණ්‍යුප්පාදො ති.**

විභ්‍රතං ති සම්මාගතිතං, පාකට්ඨං. යං කිඤ්චි අතිතානා-
 ගතපච්චුප්පනතං කාලිච්ඡිත්තං වා මනොචාරෙ පාකට්ඨාකා-
 රෙත උපට්ඨාති, තං විභ්‍රතං නාම, ඉතරං අවිභ්‍රතං නාම.

**12 විපිච්ඡිකානි තිණෙව විතතුප්පාදා දසෙරිතා,
 වික්ඛාරෙන පනෙය්‍යෙකවත්තාලිස විහාවයෙ.**

මනෝදාරවජ්ජනං, ජවනං, තදුරමමණ්ණෙවනි ඉමානි තිණ්ණි යෙව විත්තානි ඉමිස්සං විපියං පවත්තනති. විජ්ජා-
රෙන පන, කාමාවචරානි කුසලාකුසලක්‍රියාජවනානි එකුත-
තීංස, තිණ්ණි සන්තීරණානි අට්ඨ සහෙතුකකාමාවචරවිපාකානී
ති එකාදස තදුරමමණ්ණාවෙන, එකං මනෝදාරවජ්ජනං
ති එකවත්තාලිස විත්තානි මනෝදාරකාමාවචරවිපියං
පවත්තනති.

අයමෙඤ් පරිත්තජවනවාගේ.

පරිත්තජවනවාගේ ති කාමාවචරජවනතයෝ.

අප්පනාචිපි

13 අප්පනාජවනවාගේ පන විභුතාවිභුතහෙදෙ
නත්ති, තථා තදුරමමණ්ණප්පාදෙ ව. තඤ්ඤි ඤාණසම්ප-
සුත්තකාමාවචරජවනානමට්ඨනනං අඤ්ඤාතරසමිං පරි-
කමෙමාපවාග්නුලොමගොත්‍රභුතාමමන* වතුකකතභු-
තිකකතතමෙව වා යථාකකමං උප්පජ්ජන්වා නිරුද්ධාන-
තතරමෙව† යථාරහං වතුඤ්ඤං පඤ්චමං වා ජබ්බසති-
මහගගතිලොකුතතරජවනෙසු යථාභිනිහාරවසන යං
කිඤ්චි ජවනං අප්පනාචිපිමොතරති. තතො පරං අප්ප-
නාවසානෙ භවඛගසාතො ව හොති.

අප්පනා ති (අපීණ) ක්කානං, බලවසමාධි ති වුත්තං
හොති. එඤ් අතිවිභුතමෙව ආරමමණං ඉවජ්ජනබ්බං, තයමා
විභුතාවිභුතහෙදෙ නත්ති. අප්පනාජවනස්ස අතිසන්තප්පා
තදුරමමණ්ණප්පාදෙ පි නත්ති. අප්පනා පි හි භවඛගසාතො
විය පවත්තති. ඤාණසම්පසුත්තානි කුසලානි වත්තාරි, ක්‍රියානි
වත්තාරි ති අට්ඨ කාමාවචරජවනවිත්තානි. පරිකමමං ති
අප්පනාය පරිකමමං, තස්සා යෙව ආසන්නාවෙන උප්පාරං,
පුබ්බෙ පරිකමමවිත්තානං, උපරි අප්පනාය ව අනුලොමතො
අනුලොමං. යං පන පරිත්තකාමාවචරගොත්තං අභිභවිත්වා

* ම. ගොත්‍රභු.

† සී. නිරුද්ධ තදතතරමෙව.

මහගගනලොකුත්තරගොතනං භාවයති උප්පදෙනි, තං ගොත්‍රභූ ති චූළචති. එතෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පථවිකසිණතිද්දෙසෙ, තථා ඤාණදස්සනවිසුද්ධිතිද්දෙසෙ ආගතනසෙන වෙදිතබ්බා. මහගගනජවතාති අට්ඨාරස, ලොකුත්තරාති අට්ඨා ති ජබ්බිසති. අභිනීහරණං (අභිනීරීරණං) විත්තප්පයොගසාධනං අභිනීහාරෙ, තස්ස නිපථනතිවසෙඤා සථාභිනීහාරං. රූපාවචරුරූපාවචරලොකුත්තරජවතානං අනුකූලභාවතානුරූපං ති චූතනං හොති.

14 තස්ම සොමනස්සසහගතජවතානගතරං අප්පානා පි සොමනස්සසහගතා ව පාටිකච්ඡිතබ්බා, උපෙක්ඛාසහගතජවතානගතරං උපෙක්ඛාසහගතා ව. තස්මාපි කුසලජවතානගතරං කුසලජවතඤ්චව ගෙට්ඨිමඤ්ච ඵලතනයමප්පෙති, ක්‍රියාජවතානගතරං ක්‍රියාජවතං අරහතනඵලඤ්චා ති.

තස්මා ති අප්පනාජවතවාරෙ, පරිකම්මෙහුතෙසු කාමාවචරජවතෙසු සොමනස්සසහගතජවතානගතරං චතුත්තං ක්කාභානං වසෙන අප්පනා පි සොමනස්සසහගතා ව පාටිකච්ඡිතබ්බා, ඉවල්ලිතබ්බා. පරිකම්මෙහුතානඤ්ච උපෙක්ඛාසහගතකාමාවචරජවතානං අතනතරං පඤ්චමජ්ඣානසංඛාතා උපෙක්ඛාසහගතා ව අප්පනා පාටිකච්ඡිතබ්බා. කාමාවචරතං ක්‍රියාජවතානමතනතරං රූපාවචරුරූපාවචරං ක්‍රියාජවතං.

15 දවනතිංස සුඛපුඤ්ඤමහා දවාදසොපෙක්ඛකා පරං, සුඛතික්‍රියතො අට්ඨ ජ සමෙහානති උපෙක්ඛකා. පුච්ඡජනාන සෙක්ඛානං කාමපුඤ්ඤතිහෙතුපතො, තිහෙතුකාමක්‍රියතො විතර්ගානමප්පනා.

සුඛපුඤ්ඤමහා ති දව්ති සොමනස්සසහගතතිහෙතුකාමාවචරකුසලිවිතොති, චත්තාරි කුසලජ්ඣානවිත්තාති අට්ඨ විසති ව ලොකුත්තරසෙඛජ්ඣානසම්පයුත්තවිත්තාති ති දවනතිංස අප්පනාවිත්තාති සමාවනති. දව්ති උපෙක්ඛාසහගතතිහෙතුකාමාවචරකුසලිවිතොති, පඤ්චමජ්ඣානිකං එකං,

චතතාරි අරුපාවචරක්‍රියාලාභි, පඤ්චමජ්ඣානසමපයුත්තානි ච සත්ත ලොකුත්තරසෙබ්බිත්තානි ති දවාදස අප්පනාච්ඡාදානි සමභවන්ති. සුඛිතක්‍රියතො ති ද්විති සොමනස්සසහගතානි-හෙතුකාමාවචරක්‍රියාචිත්තෙතති, චතතාරි ක්‍රියාපඤ්චානානි චතතාරි ච අරහත්තඵලසමපයුත්තජ්ඣානානි ති අට්ඨ අප්පනාචිත්තානි සමභවන්ති. තථා ද්විති උපෙක්ඛාසහගතානිහෙතුකාමාවචරක්‍රියාචිත්තෙතති, එකං ක්‍රියාපඤ්චමජ්ඣානං, චතතාරි අරුපාවචරක්‍රියාජ්ඣානානි, එකඤ්ච අරහත්තඵලසමපයුත්තං පඤ්චමජ්ඣානං ති ඉමානි ඡ අප්පනාච්ඡාදානි සමභවන්ති.

පුච්ඡජ්ජානං ති කලාණපුච්ඡජ්ජානං, ත බාලපුච්ඡජ්ජානං. එත්ථ පාදපුරණත්ථං අනුස්සාරලොපො වේද්වබ්බො, යථා, 'එතං බුද්ධාන සාසනං'. කාමපුස්සද්ධිහෙතුසංඝා ති කාමාවචරතිහෙතුකකුසලචිත්තතො අප්පනා හොති, විතර්ගානං අරහත්තඵලේ භිත්තං පන කාමාවචරතිහෙතුක ක්‍රියාචිත්තතො ති.

අසමෙත්ථ මනොථාරෙ විපිටිත්තප්පවතනිතයො.

තද්දරමමණනියමො

16 සබ්බස්මි පනෙත්ථ අනිඥෙඨ ආරමමණ අකුසලවිපාකානෙව පඤ්චවිඤ්ඤාණ-සමපටිච්ඡන-සන්තිරණ-තද්දරමමණානි, ඉඥෙඨ කුසලවිපාකානි. අනිඥෙඨ පන සොමනස්සසහගතානෙව සන්තිරණ-තද්දරමමණානි. තස්මාපි සොමනස්සසහගතක්‍රියාජ්වනාවසානෙ සොමනස්සසහගතානෙව තද්දරමමණානි භවන්ති, උපෙක්ඛාසහගතක්‍රියාජ්වනාවසානෙ ච උපෙක්ඛාසහගතානෙව හොන්ති.

සබ්බස්මි පනෙත්ථා ති එත්ථ පඤ්චථාර-මනොථාරෙසු සබ්බත්ථ. ඉඥෙඨ කුසලවිපාකානි ති තානි පි උපෙක්ඛාසහගතානෙව, අනිඥෙඨ පන සන්තිරණඤ්ච තද්දරමමණඤ්ච සොමනස්සසහගතං හොති. සොමනස්සසහගතක්‍රියාජ්ව-

නාවසානෙති ආදී කසමා වුතනං? යද හි “කථංඤ්වානන්ද, අරියො හොති භාවිතින්ද්‍රියො? ඉධානන්ද, භික්ඛුතො චක්ඛුතාරූපං දිස්වා උපපජ්ජති මනාපං, උපපජ්ජති අමනාපං, උපපජ්ජති මනාපාමනාපං. සො සචෙ ආකඝ්ඛිති පටිකකුලෙ අපපටිකකුලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති. සචෙ ආකඝ්ඛිති අපපටිකකුලෙ පටිකකුලසඤ්ඤී විහරෙය්‍යං ති, පටිකකුලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති” ති [මජ්ඣිමනිකායෙ, ඉන්ද්‍රියභාවනාසුතො] ආදීනා නයෙන අරහන්තො පටිකකුලෙ අපපටිකකුලසඤ්ඤී, අපපටිකකුලෙ ච පටිකකුලසඤ්ඤී විහරන්ති, තද්‍ය තෙසං තදුරමමණොති එතාදිසාති උපපජ්ජන්ති.

කථං පටිකකුලෙ අපපටිකකුලසඤ්ඤී විහරති? එවං විහරතුකාමො අරහා යද්‍ය යං කඤ්ඤී පටිකකුලං පුග්ගලං පසුන්ති, තද්‍ය තස්මිං මෙත්තාය වා කරුණාය වා ඵරති, එතෙතා ච සොමනස්සං උප්පාදෙති, යද්‍ය ච යංකිඤ්ඤී අමනාපං රූපං පසුන්ති, තද්‍ය ධාතුසො මනසිකාරුද්ධසෙන තස්මිං ආරමමණෙ සොමනස්සං උප්පාදෙති. එත්ථ පඤ්චවිඤ්ඤාණාති, සම්පටිච්ඡන්ත-සන්තීරණාති ච අකුසලවිපාකානෙව. තාති ච උපෙක්ඛාසහගතාති. ඡවතං පන සොමනස්සසහගතං. තදුරමමණමපි සොමනස්සසහගතමෙවි හොති. කථං අපපටිකකුලෙ පටිකකුලසඤ්ඤී විහරති? ඉන්ද්‍රියාරූපාදිකෙ ඉට්ඨෙ ආරමමණෙ අසුභං භාවෙති, එවං තත්ථ උපෙක්ඛං උප්පාදෙති. මහාතිස්සන්තේරවත්ථු වෙත්ථ නිදස්සන්. එත්ථ පඤ්චවිඤ්ඤාණාති සම්පටිච්ඡන්තසන්තීරණාති ච කුසලවිපාකාති සන්තීරණඤ්ච සොමනස්සසහගතමෙව. ඡවතං පන උපෙක්ඛාසහගතං, එවං තදුරමමණමපි. අයං විසෙසො අරහන්තානමෙව ලිඛති, තස්මා සොමනස්සසහගතක්‍රියාඡවනාවසානෙති ආදීමාහ.

කලියාණපුට්ඨස්ස නා පි යං කඤ්ඤී පුග්ගතං කපණමනුස්සං දිස්වා කරුණායන්ති වා මෙත්තායන්ති වා. තෙසං සොමනස්සසහගතානෙව ඡවතාති. තදුරමමණං පන උපෙක්ඛාසහගතමෙව. තෙ ච ඉන්ද්‍රියාරූපාදිං දිස්වා අසුභභාවනාය උපෙක්ඛං උප්පාදෙත්‍යං සකෙකාන්ති යෙව. තෙසං ඡවතාති උපෙක්ඛාසහගතාති හොන්ති. තදුරමමණං පන සොමනස්සසහගතමෙව.

17 දෙමනස්සසහගතජවතාවසානෙ පන* තද්-
රමමණානි චෙච භවඛගානි ච උපෙක්ඛාසහගතානෙච
භවන්ති. තස්මා යදි සොමනස්සපටිසංඝිකස්ස දෙමන-
ස්සසහගතජවතාවසානෙ තද්දරමමණසමභවො නන්ති,
තද්ද යං කිංකුචි පටිච්චාසුඛං පටිත්තාරමමණමාරුඛ
උපෙක්ඛාසහගතසන්නිරණං උපපජ්ජති. තමනගතපිඨා
භවඛගපාතො ච ගොති ති චදන්ති ආචරියා. කාමා-
කාමාවචරජවතාවසානෙ කාමාවචරසත්තානං කාමා-
චචරධම්මෙසෙච ආරමමණභූතෙසු තද්දරමමණං
ඉච්ඡන්ති ති.

තද්දරමමණසමභවො නන්ති ති පඤ්චද්ධාරෙ මහජනා
ආරමමණෙ, මනොද්ධාරෙ ච විභූතෙ ආරමමණෙ තද්දරමමණ-
සමභවො නන්ති. උපෙක්ඛාසහගතපටිසංඝිකස්ස තෙසු ආරමම-
ණෙසු දෙමනස්සසහගතජවතාවසානෙ භවඛගපාතො ගොති.
සොමනස්සසහගතපටිසංඝිකස්ස පන භවඛගපාතො න ගොති.
කසමා? සොමනස්සදෙමනස්සානං එකන්තවිරුද්ධතා. තස්මා
සොමනස්සපටිසංඝිකස්ස දෙමනස්ස ජවතාවසානෙ යං
කිංකුචි—පෙ—උපෙක්ඛාසහගතසන්නිරණං උපපජ්ජති.
තමෙත්ථ ආගන්තුකභවඛගං භවති. තමනගතපිඨා ති තස්ස
සමනන්තරමෙව. කෙ තෙ ආචරියා ති න ජානාම. කාමා-
චචරජවතාවසානෙ ති ආදියු, කාමාවචරසත්තා රුපාවචර-
රුපාවචරලොකුත්තරජ්ඣානානි උපපාදෙනති, තද්ද තෙසං
මහගතලොකුත්තරජවතාවසානෙ තද්දරමමණානි න උපප-
ජ්ජන්ති. යද්ද ච රුපාවරුපාවචරසත්තානං කාමාවචරජව-
තානි උපපජ්ජන්ති, තද්ද තෙසමපි තද්දරමමණං නන්ති.

18 ක්කාමෙ ජවතසත්තාරමමණානං නියමෙ සති,
විභූතෙතිමහජනෙ ච තද්දරමමණමිතිතං.

ක්කාමෙ ති කාමාවචරෙසු, ජවතානං සත්තානං ආරමම-
ණානඤ්ච නියමෙ සති. කො සො නි යමො? යද්ද ජවතානි
පි සත්තා පි ආරමමණානි පි කාමාවචරතෙව ගොනාහි, තද්ද

මනොඥායෙ විභුතෙ පඤ්චායෙව අනිමගගෙන
ආරම්මණෙ තද්වරම්මණං ජිජිනං කපිතං.

අයමෙසං තද්වරම්මණනියමො.

ජවනියමො

19. ජවනෙසු ච පටිත්තජවනවිජියං කාමාවචර-
ජවනානි සත්තකම්මත්තුං ජකම්මත්තුමෙව චා ජවනනි
මඤ්ජප්පවනනියං පන මරණකාලාදිසු පඤ්චවාරමෙව.
භගවතො පන යමකපටිභාජියකාලාදිසු ලුහුකප්පවනනි-
යං චතකාරි පඤ්චවාරා පච්චවෙකම්මණවිතතානි භවනනි
නිපි චදනනි. ආදිකම්මිකස්ස පන පටිමකප්පනායං
මහගගනජවනානි අභිඤ්ඤාජවනානි ච සබ්බදා පි
එකවාරමෙව ජවනනි, තතො පරං භවබ්ගපාතො.
තතොචතතාරො පන මග්ගප්පාදා එකවිත්තකම්මණිකා,
තතොපරං දො නිණි ඵලවිත්තානි යථාරහං උප්ප-
ජ්ජනනි, තතො පරං භවබ්ගපාතො. නිශේධසමාපනනි-
කාලෙ ද්විකම්මත්තුං චතුස්ථාරුප්පජවනං ජවනි, තතො
පරංනිරොධංචුසනි. චූට්ඨානකාලෙ ච අනාගාමිඵලං චා
අරහත්තඵලං චා යථාරහමෙකවාරං උප්පජ්ජිතො
නිරුද්ධො භවබ්ගපාතො ච හොති. සබ්බස්මාපනනිවිජියං
භවබ්ගසොතෙ විස විජිනියමො නස්ස නි
කථො බහුනි පි ලබ්භනනි.

ආරණමස්ස දුබ්බලහාවෙ ජකම්මත්තුමෙව ජවනනි.
මරණකාලාදිසු නි මරණකාලෙ, මුට්ඨාකාලෙ, අතිතරුණ-
කාලෙ ච. යමකපටිභාජියං නි, “කථං තථාගතස්ස
යමකපටිථීරෙ ඤාතං? ඉධ තථාගතො යමකපටි-
ථීරං කාරොති අසාධාරණං සාවකෙහි, උපරිමකායතො
අග්නිකම්මෙකො පවත්නනි, හෙ ඤාමකායතො උදකධාරා
පවත්නනි” නි [පටිසම්භිද්ධමග්ගෙ] ඵලමාදිතා තයෙන චූත්ත-
පාරිභාරියං. තස්මිං හි පච්චවෙකම්මණං බිප්පතරමෙව කාතබ්බං.

හොඳි, තසමා, චතනාර්ථ පඤ්ච වා පච්චංචකා ඡවිතනානි භවංති ති. ආදිකම්මිකස්සානි යෙන අප්පනා අලංකාරාබ්බා, යො තස්ස උප්පාදාය ආදිතො පරිකම්මනිමානාදීනි සම්පාදෙඤ්චා කම්මං කරොති. පස්මකා ච සා අප්පනා ච පස්මකප්පනා, යා තෙන ආදිකම්මිකෙන පුබ්බෙ න ලංගා. අප්පනාකථා විසුද්ධිමග්ගෙ පස්මකසිණනිද්දෙසෙ වුත්ථානගෙනෙව වෙදිතබ්බා. එකච්ඡතකානිකා ති, සංයෝජනානායො එකසම්මං බණ්ණෙ යෙව හොති, තසමා මග්ගා එකච්ඡතානාණිකා එව. තෙසමපි විජාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතනගෙනෙව ජාතිතබ්බා. තිරොධසමාපනත්සමාපත්තං සංකේපතො උපරි ආගාමිස්සනි, විජාරතො පන විසුද්ධිමග්ගෙ වණ්ණිතං. තං තතො පි ගහෙතබ්බං. යථා භවංගසොගෙ විනිනියමො නන්ති, එවං සමාපනතා විපියමපි ති

20 සත්තකානතො පරිතනානි මග්ගාහිඤ්ඤා සකිං මනා අවසෙසානි ලබ්භන්ති ජවනානි බහුනි පි.

පරිතනානි කාමාවචරජවනානි සත්තකානතො සත්තවාරං ජවන්ති. චතනාරො මග්ගා තථා අභිඤ්ඤාජවනඤ්ච සකිං එකවාරමෙව ජවන්ති. අවසෙසානි අප්පනා ජවනානි බහුනි පි ලබ්භන්ති.

අයමෙත්ථ ජවනනියමො.

පුග්ගලභෙදෙ

21. දුග්ගෙකානමග්ගෙකානඤ්ච පනෙත්ථ ක්‍රියාජවනානිචෙව අප්පනා ජවනානි ච න ලබ්භන්ති, ගථා ඤාණසම්පසුත්තවිපාකානි ච සුගතිසං. දුග්ගතිසං පන ඤාණවිපසුත්තනානි ච මහාවිපාකානි න ලබ්භන්ති.

දුග්ගෙකානං ති ඤාණවිපසුත්තපටිසංයුක්තානං. පටිසන්තිවිවාරො පඤ්චමපරිචෙජ්ඣ ආවිහවිස්සති. ගෙයං ඤාණවිපසුත්තපටිසන්ති තෙ යං කිංචි කුමානං අධිගායානං අසමත්ථා, තසමා තෙසං ක්‍රියාජවනානි වා අප්පනාජවනානි වා න ලබ්භන්ති. අග්ගෙකානං ති, කුසලප්පාකා

අකුසලීපිපාකා නි දුට්ඨාය උපෙක්ඛාසහගතාය අහෙතුකමනො-
විඤ්ඤාණධාතුයා යෙසං පටිසන්ඛි, තෙසමපි ඉමානි
ඡවතානි න ලබ්භන්ති. සුගතිං නි මනුස්සලොකෙ. මනුස්ස-
ලොකෙ උපපන්නානං තෙසං දුට්ඨෙතුකානං අහෙතුකානං
ඤාණසම්පයුත්තකාමාවචරවිපාකානි පවත්තියං ඡවතා-
වසානෙ තදුරමමනවසෙත න පවත්තන්ති. දුගතිං
පත දුට්ඨෙතුකාමාවචරවිපාකානි පි තදුරමමනවසෙත න
පවත්තන්ති.

**22. නිහෙතුකෙසු ච බිණ්ණවානං කුසලාකුසලඡව-
නානි න ලබ්භන්ති, තථා සෙක්ඛපුට්ඨඡවනානං ක්‍රියා-
ඡවනානි. දිට්ඨිගතසම්පයුත්තවිචිකිච්ඡාඡවනානි ච
සෙක්ඛානං. අනාගාමීපුග්ගලානං පන පටිසඡවනානි
ච න ලබ්භන්ති. ලොකුත්තරඡවනානි ච යථාරහං
අරියානමෙව සමුප්පජ්ජන්ති නි.**

නිහෙතුකා නි ඤාණසම්පයුත්තපටිසන්ඛිකා. තෙ එව
අරියා භවිතුං සමන්ථා. තෙසු යෙ බිණ්ණවා අරහන්තො තෙසං
කුසලාකුසලඡවතානි න සන්ති, ක්‍රියාඡවතානෙව ලබ්භන්ති.
වත්තාරි දිට්ඨිගතසම්පයුත්තානි එකඤ්ච විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තං
නි ඉමානි පඤ්ච ඡවතානි සෙක්ඛානං න ලබ්භන්ති. තෙසු
අනාගාමීනං ඤෙව පටිසසම්පයුත්තඡවතානි පි න ලබ්භන්ති.
වත්තාරි මග්ගඡවතානි වත්තාරි එලඡවතානි නි ඉමානි අට්ඨ
යථාරහං අරියානමෙව සමුප්පජ්ජන්ති.

**23. අසෙක්ඛානං චතුචත්තාරිස සෙක්ඛානමුද්දිසෙ,
ඡප්පඤ්ඤාසාවසෙසානං චතුපඤ්ඤාස සමහවා**

අසෙක්ඛා නි අරහන්තො අරහත්තඵලෙ සිතා. තෙසං,
අකුසලානි ද්වාදස, කාමාවචරමහග්ගතකුසලානි සත්තරස,
තව රූපාරූපවිපාකානි, සත්ත ව ලොකුත්තරානීති ඉමානි (45)
විත්තානි පවත්තියං න ලබ්භන්ති. තෙසං, අට්ඨාරස අහෙතු-
කානි, කාමාවචරමහග්ගතක්‍රියානි සත්තරස, තදුරමමනවසෙත
අට්ඨ කාමාවචරවිපාකානි, එකඤ්ච අරහත්තඵලවිත්තං නි

ඉ මා නි චතුර්වතනාලිස විතතානි වි වි යං පවතතනනි. සෙකකානං පන, දිට්ඨිගත - විවිකිච්ඡාසමපසුත්තානි පඤ්ච වජේජනා සත්ත අකුසලානි, හසිතුපපාදවජ්ජනානි සත්තරස අගෙතුකානි, ක්‍රියාවජ්ජනි සොලස කාමාවචරානි, නව රූපා-වචරාරූපාවචරකුසලානි, සත්ත ව ලොකුත්ත රා නි නි ජ්ඣක්ඛාදාස විතතානි සමාවචනි. තානි යථාසමාවං සොවාපනාසකදාගමිතං ඵකපසාදාස, අනාගාමිතං ඵකුත-පඤ්ඤාසා නි ඵං යොජෙතබ්බානි. අධ්‍යාසනානං නි පුට්ඨජ්ජනානං. තෙසං, ආදිස අකුසලානි, කාමවචරානි ක්‍රියා-වජ්ජනානි සොලස, රූපාවචරාරූපාවචරකුසලානි නව, හසිතුපපාදවජ්ජනානි ව සත්තරස අගෙතුකානි නි චතු-පඤ්ඤාස විතතානි පවතනියං ලබ්භනති.

අයමෙකං පුග්ගලගෙහපද.

භූමිවිභාගො

24. කාමාවචරකුමියං පනෙතානි සබ්බානි පි විවි-
විතතානි යථාරහං උපලබ්භනති, රූපාවචරකුමියං පටිස-
ජවන - තද්‍රමමණවජ්ජනානි. අරූපාවචරකුමියං පටිම-
මග්ග රූපාවචර - හසන - හෙට්ඨිමාරූපවජ්ජනානි ව
ලබ්භනති. සබ්බස්වාපි ව තංතංපසාදරහිතානං තංතං
ආරිකවිවි විතතානි න ලබ්භගෙතව. අසඤ්ඤාසතතානං
පන සබ්බස්වා පි විතතප්පමනනි නිකේවා නි.

පටිසජවනං නි දෙව පටිසසමපසුත්තවිතතානි, තද්-
රමමණවසෙක ව අට්ඨ කාමාවචර සහෙතුකවිජාකානි න
ලබ්භනති. රූපාවචරබ්‍රහ්මානං තද්‍රමමණං තතේව. අරූපා-
වචරා දෙවා චක්ඛුස්ස අභාවා දුක්ඛසච්චං පරික්ඛාදාදුං අසමත්ථා,
තස්මා පටිමමග්ගං උප්පාදෙතුං න සකෙකානති. ඉතරයමිං
හවෙ පටිමමග්ගාදිකමුප්පාදෙත්වා තත්ථ උප්පන්නා සනති ඵව.
තෙ සං රූපමතිකකන්නතතා රූපා ව ච ර වි තතා නි න
උප්පජ්ජනති, චක්ඛුස්ස අභාවා හසිතුපපාදවිතතමපි තතථි.
මනුසෙස්සු ජවමාකාදීනං චකමුප්පසාදාදයො න සනති-
තෙසං දෙව දෙව වික්ඛාදානි උභතානි හොතානි. රූපාවචර-
ලොකෙ පන ඝාත-ජිවිහා කායප්පසාදා න සනති, තස්මා තෙසං

බ්‍රහ්මානං ඝාතවිඤ්ඤාණාදීනි ඡ විඤ්ඤාණානි න ලබ්භන්ති.
අරුපාවචර දෙව්‍යානං සබ්බානි පි පඤ්ච විඤ්ඤානානි මනෝ-
ධාතුතනිකං තිනි ව සන්තීරණානි න සන්ති. හසිතුපපාදමපි
තෙසං තත්ථි ති චුත්තමෙව. අසඤ්ඤාසන්ධා රූපපටිසංඝිකා.
තෙසං විතනප්පචනති නසොච.

**25. අසීති විපිටිකතානි කාමෙ රූපෙ යථාරහං,
චතුසංඝි තථාරූපෙ දොවතනාලිස ලබ්භතෙ**

කාමෙ කාමාවචරලොකෙ තව රූපාවරාරූපාවචරවිපාක-
විතතානි භාපෙතො අසීති විපිටිකතානි ලබ්භන්ති. එත්ථ
අට්ඨ සහෙතුකකාමාවචරවිපාකවිතතානි තදුරමමණ්වසෙන
පවත්තන්ති. ඉතරාති පාකටාතෙව. රූපෙ රූපාවචරලොකෙ
යථාරහං, පටිසංසම්පයුත්තානි දො අකුසලානි, ඝාතාදිත්ත-
යනිසසිතානි ඡ අහෙතුකවිපාකවිතතානි, සත්තරස කාමාවචර-
රූපාවචරාරූපාවචරවිපාකවිතතානි වෙති ඉමානි පඤ්චවිසති
විතතානි වජේත්වා ඉතරාති චතුසංඝි විතතානි විපියං
ලබ්භන්ති. තථාරූපෙ තථා අරුපලොකෙ, දො පටිසංසම්ප-
යුත්තවිතතානි වජේත්වා දස අකුසලානි, අහෙතුකෙසු
එකමෙව මනෝදොරාවජ්ජනං (අහෙතුකක්‍රියාමනෝවිඤ්ඤාණ-
ධාතු), කාමාවචරසහෙතුකකුසල - ක්‍රියාවිතතානි සොඵස,
අරුපාවචරකුසලක්‍රියාවිතතානි අට්ඨ, පස්ම මග්ගවජ්ජනානි ව
සත්ත ලොකුත්තරවිතතානි ති දොවතනාලිස ලබ්භතෙ
ලබ්භන්ති, විපියං පවත්තන්ති.

අයමෙත්ථ භුමිවිභාගො

**26. ඉවෙච්චං ඡද්ධාපිකවිතනප්පචනති යථාසම්භවං
භවබ්ගනනපිතා යාවතාසුකමබ්බොච්ඡිතනං පචත්තති.**

භවබ්ගනනපිතානි භවබ්ගන අන්තරිතා, අන්තරා
අන්තරා භවබ්ගන විභින්නා හුත්වාති අත්ථො. අබ්බොච්ඡිතනා
ති උචෙජ්දං විතා, අසති තිරෝධසමාපත්තියං පචත්තති.

**ඉති අභිධම්මසංඝරාජෙ විපිසංඝරාජවිභාගො නාම
චතුසොපිකපට්ඨපදො.**

සංඝවමො පරිච්ඡෙදො

විපිමුත්තසංඛගහවිභාගො

1. විපිවිත්තවසෙතෙවං පවතතිසමුද්දිජ්ජනා
පවතතිසංඛගහො නාම සංඝං දානි ජුළවති.

“පවතතිසංඛගහං නාම පරිසංඝිපවතතියං, පවතනාම සමාසෙනා”ති හෙට්ඨා චත්තා පස්මං පවතතියං චිත්ත විභාග-වසෙන පවතතිසංඛගහො කථිතො. දානි ඉදානි සංඝං පරිසංඝියං විපිමුත්තවිත්තානං වසෙන පවතතිසංඛගහො නාමජුළවති.

2. චතතස්සො භූමියො, චතුබ්බිධා පටිසංඝං, උපායාපි කම්මානි, චතුරා මරණප්පතති චෙති විපිමුත්තසංඛගහ චතතාපි චතුකකානි චෙදිතබ්බානි.

දුට්ඨා උපෙක්ඛාසංඛගහාහෙතුකවිපාකමනොවිසංඝංභංගාදා (ඥේ උපෙක්ඛාසංඛගහසන්තරිණානි සදා පටිසංඝවසෙන පවත්තන්ති), අට්ඨ කාමාවචරසංඛෙතුකවිපාකානි, තවරූපාපවර රූපාවචර විපාකවිත්තානි චෙති එකුත විසති විපි මුත්තා විත්තානි, යානි පරිසංඝි-භවංග-චුතිවසෙන පවත්තන්ති, විපියං තාගච්ඡන්ති. තෙසු අට්ඨ කාමාවචරවිපාකානි, ඥෙථ සන්තරිණානි තදා රමමණවසෙන විපියං ආගච්ඡන්ති, නපන තානි පරිසංඝිභවංගචුතිවසෙන. එතෙසු ච සං පටිසංඝිවිභාගං භවති, තං සාවතාසුකං භවංගවසෙන, අනෙත ච චුතිවසෙන පවතතිභංගිජ්ජති. භවංගං ති මනොදොරං. තං විපියං කථං පවතතිස්සති? තභි දොරෙත දොරං පවත්තති. උපායාපි චතුකකානි ඉතො පරමෙව වණ්ණස්සති. මරණප්පතති.

චතතස්සො භූමියො

3. තස්ස, අපායභූමි, කාමසුගතිභූමි, රූපාපවර භූමි, අරූපාවචරභූමි චෙති චතතස්සො භූමියො නාම තස්සා ති තෙසු චතුකෙකසු.

4. තාසු, නිරයො, නිරව්‍යානසොනි, පෙනති-
විසයො, අසුරකායො චෙති අපායභූමි චතුර්ඛිධා
හොති.

5. මනුස්සා, චාතුමමහාන්ජිකා, තාවනිංසා,
යාමා, තුසිතා, නිමමානරති, පරනිමිතවසවනති
චෙති කාමසුගතිභූමි සත්තවිධා හොති. සා පනාය-
මෙකාදසවිධා පි කාමචචරභූමිචෙවච සංඛං ගවුජති.

ධතරට්ඨො, විරුද්ධො, විරුපකො, කුචෙරො චාති
ඉමෙ වතතාරො මහාරුජ වතස්සන්තං දිසානං අනුපාලකා
(එත්ථ දීඝතිකායෙ ආවාතාරියසුත්තං ඔලොකෙනබ්බං).
තෙසං වසවතතිතො භූමිං දෙවා චාතුමමාන්ජිකා ති
වුච්චන්ති. තාවනිංසා ති (ත්‍රයස්ත්‍රිංශත්) ඉන්ද්‍රියො දෙවා.
පුබ්බෙ වුත්තා චතුර්ඛිධා අපායභූමි, අයඤ්ච සත්තවිධා
කාමසුගතිභූමි ති ජිකාදසවිධා කාමචචරභූමි. වුත්තං
හෙතං විහබ්බෙ—“කතමෙ ධම්මා කාමචචරා? හෙට්ඨතො
අවිචිතිරයං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො පරිනිමිතවස-
වතති දෙවෙ අනෙතා කරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ,
එත්ථචචරා, එත්ථ පරියාපන්තා බ්බං-ධාතු-ආයතනා, රූපං,
වේදනා, සංඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණං, ඉමෙ ධම්මා කාම-
චචරා”ති [විහබ්බ].

6. බ්‍රහ්මපාරිසස්සා, බ්‍රහ්මපුරොතිතා, මහාබ්‍රහ්මා
චෙති පඨමජ්ඣානභූමි. පරිතතාහා, අස්සමාණාහා,
ආහස්සන් චෙති දුතියජ්ඣානභූමි. පරිතතසුහා, අස්ස-
මාණසුහා සුහතිණිහා චෙති තතියජ්ඣානභූමි.
චෙතෙපඵලා, අසඤ්ඤස්සන්තා, සුද්ධාවාසා චෙති චතුත්ථ-
ජ්ඣානභූමි ති රූපචචරභූමි සොලසාවිධා හොති.
අවිහා, අතිස්සා, සුදස්සා, සුදස්සි, අකනිධ්වා චෙති
සුද්ධාවාසභූමි පඤ්චවිධාහොති.

බ්‍රාහ්මපාරිසස්සාදිකානං තථා අරූපචචරදේවානඤ්ච
තිද්දෙසො විහබ්බෙ ආගතනසෙනච වේදිතබ්බො.
චතුත්ථජ්ඣානභූමි පඤ්චවිධ සුද්ධාවාසෙහි සද්ධිං සත්තවිධා.

පස්ම-දුතිය—තතිය ජ්ඣානභූමියෝ පච්චෙකං තිව්ධා, අයස්ස භූතාචාසභූමි සත්තව්ධා ති රූපාවචරභූමි සොථොසව්ධා හොති.

7. ආකාසානස්ථායනභූමි, විඤ්ඤාණස්ථායනභූමි, ආකිඤ්චස්ඤ්ඤායනභූමි, නෙච්ඤ්ඤානාසස්ඤ්ඤායනභූමි චෙති අරූපභූමි චතුඛ්ඛිධා හොති.

8. පුච්ඡජානා න ලබ්භන්ති භූතාචාසෙසසු සබ්බස්මා, සොථාපනනා ච සකදගාමිනො චාපි පුගගලා. අරියො නොපලබ්භන්ති අසස්ඤ්ඤායනභූමිසු, සෙසස්මානෙසු ලබ්භන්ති අරියානරියො පි ච.

භූතාචාසෙසසු භූතාචාසභූමියං, පුච්ඡජානා, සොථාපනනා, සකදගාමිනො ච පුගගලා න උපලබ්භන්ති. තත්ථ හි අනාගාමිථලෙ ධිත්වා යෙව උපපජ්ජන්ති, නෙච තත්ථෙව අරහත්තො භුත්වා පරිනිර්වායන්ති. අරියො ති සොථාපනනාදයො සබ්බෙ පි අරියො. සෙසස්මානෙසු ති ඉතරුසු භූමිසු අරියො පි අනරියො පුච්ඡජානා පි උපලබ්භන්ති.

ඉධමෙත්ථ භූමිචතුක්කං.

චතුඛ්ඛිධා පටිසන්ති

9. අපායපටිසන්ති, කාමසුගතිපටිසන්ති, රූපාවචරපටිසන්ති, අරූපාවචරපටිසන්ති චෙති චතුඛ්ඛිධා පටිසන්ති නාම.

10. තත්ථ අකුසලවිපාකොපෙක්ඛාසහගත සන්තිරණං අපායභූමියං ඔක්කන්තිකඛණෙ පටිසන්ති භුත්වා, තතො පරං භවබ්බං, පරියොසානෙ චචනං භුත්වා චොච්ඡ්ජන්ති. අයමෙකාපායපටිසන්ති නාම.

අකුසලවිපාකොපෙක්ඛාසගගතසන්තිරණං නි අකුසලවිපාකාගෙනුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු. අවකතනමං ඔතරණං ඛකතනති. එකසමා භවා අඤ්ඤං භවං අනුපවිසනා නි වුත්තං හොති. කසමා අකුසලවිපාකා එකාව පටිසන්ති? අවිචාරිතමෙනං පාලියං, අට්ඨකථාසු ච, ටීකාසු චා. අයං පත අමනාසං මති—කුසලගෙනුතං සමාගමෙන කුසලං බලවතරංහොති, භාවනාය ච වඩ්ඪියමානං වුද්ධිං වෙපුලීං ගවජනි, තෙව ගෙනු අඤ්ඤමඤ්ඤං උපකාරකා හුචා තං පිරතරං කරොනති. ත තථා අකුසලං. අකුසලගෙනුසු ලොභ-මොහා චා දොස මොහාචා එකට්ඨං උපලබ්භනති. තෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤං ත විකාසෙනති, දුබ්බලීං යෙව කරොනති. තෙ භාවනාය වුද්ධිං ත ගවජනති, තඤ්ච පුග්ගලං මන්දං මුල්ලමෙව කරොනති. තසමා තෙති සම්පයුත්තං අකුසලකමමං එකමෙව අකුසලවිපාකාගෙනුකපටිසන්තිං දෙති. කුසලෙසු පි දුබ්බලීද්ධිගෙනුකකමමං එවමෙව කුසලවිපාකාගෙනුකපටිසන්තිං ජනෙති.

11. කුසලවිපාකොපෙක්ඛාසගගතසන්තිරණං පන කාමසුගතියං මනුස්සානං චෙව ජච්චකුංදිනං, භූමි-නිසීඨානඤ්ච විනිපාතිකාසුගතං පටිසන්තිභවඛසචුති-වසෙන පවත්නති. මහාවිපාකානි පන අට්ඨ සබ්බජාපි කාමසුගතියං. පටිසන්තිභවඛසචුතිවසෙන පවත්නනති. ඉමා නව කාමසුගතිපටිසන්තියො නාම. සා පනායං දසවිධා පි කාමාවචරපටිසන්තිචෙව ච සබ්බං ගවජනි.

කුසලවිපාක...සන්තිරණං නි කුසලවිපාකාගෙනුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු. අකුසලවිපාකායඤ්ච අස්සඤ්ච චෙතසිකා සමානා එව. තාය අපායෙසු පටිසන්ති හොති, ඉමාය ච කාමසුගතියං, අයමෙව විසෙසො. ජච්චකුංදිනං මනුස්සානං නි ඉධ ආදිසද්දෙන ජාතිබ්බර-ජාතිමුග ජාතිරිමමත්තක-පණ්ඩක-තපුංසකානං සම්ගහො. තෙසම්පි භවඛගං තීරවජා-තාදිතමිව අගෙනුකමෙව. එතෙ මනුස්සෙසු උප්පන්නත්තා අපාසිකසද්දසං දුක්ඛං ත අනුභවනති. භූමිනිසීඨා නි භූමියං රුක්ඛපබ්බතාදිතිස්සිතා. විනිපාතිකා නි අපාසිකා.

තෙසං අසුරානමපි අයමෙව පටිසන්ති. මහාවිපාකානි ති අට්ඨි කාමාවචරසහෙතුකවිපාකානි. සුගතියං ති මනුස්සෙසු ච ඡස්ස ච කාමාවචරදෙවෙසු. පුබ්බෙ චූත්තා එකා අකුසල විපාකපටිසන්ති, ඉමා තවා ති දසවිධා.

12. තෙසු චතුර්තං අපායානං, මනුස්සානං, විනිපාතිකාසුරානසච ආයුප්පමාණගණනාය නියමො නන්ති. චාතුමමහාරාජිකානං පන පදානං දික්ඛාති පසච වස්සසතාති ආයුප්පමාණං, මනුස්සගණනාය නවුතිවස්සසතසහස්සප්පමාණං භොති. තපනා චතුර්ගුණං තාවතිංසානං. තපනා චතුර්ගුණං යාමානං. තපනා චතුර්ගුණං තුසිතානං. තපනා චතුර්ගුණං නිමොනරතීනං. තපනා චතුර්ගුණං පරහිමමිතපස චතනීනං.

අපායානං ති අපායෙසු නිබ්බන්ධාසත්තානං. භෙසං තෙසං කමමවසෙන තෙ දීඝායුකා වා අප්පායුකාවා භවාතාති, තසමා එතෙසං, මනුස්සානං, විනිපාතිකාසුරානසච ආයුප්පමාණගණනාය නියමො නන්ති. චාතුමමහාරාජිකාදීනං දෙව්නං ආයුගණනා විහරෙග ආගතතයෙතෙව ඉධ සබ්බතිතා.

13. නවසතසෙචකවිස වස්සානං කොට්ඨො තථා, වස්සසතසහස්සාති සට්ඨි ච වසචතනීසු.

වස්සානං නව සතාති එකවිසති ච කොට්ඨො, සට්ඨිච වස්සසතසහස්සාති පරතිමමිතවසචතනීදෙවෙසු (9216000000) ආයුප්පමාණං.

14. පඨමජ්ඣානවිපාකං. පඨමජ්ඣානභූමියං පටි සභි-හවරිග-චුතිවසෙන පචතනති, තථා දුතියජ්ඣාන-විපාකං, තතියජ්ඣානවිපාකසච දුතියජ්ඣානභූමියං, චතුර්ථජ්ඣාන විපාකං තතියජ්ඣානභූමියං, පසචම-ජ්ඣානවිපාකං චතුර්ථජ්ඣානභූමියං. අසකකුසතනානං පන රූපමෙව පටිසභි භොති, තථා තතො පරං පචතනීයං. චචනකාලෙ ච රූපමෙව පචතනීයා නිරූපකති. ඉමා ඡ රූපාවචරපටිසභියො නාම.

ඉධ ක්‍රියානාති අභිධම්මනයෙන වුත්තාති, ක්‍රියානභූමියො සුත්තනාතිකනයෙන. සුත්තනාතිකනයෙ විතකකවිචාර පිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං පඨමං ක්‍රියාතං, පිතිසුබ්බෙකග්ගතාසතිතං දුතියං, සුකෙකග්ගතාසතිතං තතියං, උපෙකෙකග්ගතාසතිතං චතුත්ථං. තත්ථ දුතියජ්ඣාන, “අවිතකකං අවිචාරං”ති වුත්තං [විහංග.] ඉධ අභිධම්මනයෙ දුතියජ්ඣානෙ විචාරෙ අත්ථි, තස්මා තස්ස පි විපාකො පඨමජ්ඣානභූමියමෙව ඉවජ්ජබ්බො. පරමත්ථදීපනියං පන වුත්තං—“යස්මා අවිතකකවිචාරමත්තං ක්‍රියාතං ඔථාරි-කස්ස විතකකස්ස සමතිකකමා පඨමජ්ඣානතොසුට්ඨු බලවං ගොති, තතො එව තතියජ්ඣානතො පි නාතිදුබ්බඋඤ්ච ගොති, තස්මා තං තතියජ්ඣානෙන එකතො හුත්වා සමතලෙ භූමන්තරෙ විපාකං දෙති ති වුත්තං, දුතියජ්ඣානවිපාකං තතියජ්ඣානවිපාකඤ්ච දුතියජ්ඣානභූමියං ති”. ඉදං යස්මා පාලියා න සමෙති, තස්මා ථෙරෙක අවිචාරෙත්වා ච වුත්තං ති මඤ්ඤම.

15. තෙසු බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං දෙවානං කප්පස්ස තතියො භාගො ආසුප්පමාණං, බ්‍රහ්මපුරොහිතානං උපඤ්ඤාකප්පො, මහාබ්‍රාහ්මානං එකො කප්පො, පරිත්තාභානං ද්වෙ කප්පානි, අප්පමාණාභානං චත්තාරි කප්පානි, ආපස්සග්ගනං අධි කප්පානි, පරිත්තසුභානං සොලස කප්පානි, අප්පමාණසුභානං ද්වන්තිංස කප්පානි, සුභකිණ්ණානං චතුසථිති කප්පානි, වෙහස්ථලානං අසඤ්ඤාසත්තානඤ්ච පඤ්ච කප්පසතානි, අවිහානං කප්පසහස්සං,* අතිප්පානං ද්වෙ කප්පසහස්සානි, සුදස්සානං චත්තාරි කප්පසහස්සානි, සුදස්සිනං අධි කප්පසහස්සානි, අකනිධිානං සොලස කප්පසහස්සානි.

16. පඨමාරුප්පාදිවිපාකානි පඨමාරුප්පාදිභූමිසු යථාකකමං පටිසන්ධි-භවංග-චුතිවසෙන පටන්ගනති. ඉමා චතස්සො ආරුප්ප පටිසන්ධියො නාම.

* ම. කප්පසහස්සානි.

17. තෙසු පන ආකාශානසථායනනුපගානං දෙව්‍යානං විසති කප්පසහස්සානි ආයුප්පමාණං, විසඤ්ජනසථායනනුපගානං දෙව්‍යානං චතතාරිස කප්පසහස්සානි, ආකිඤ්ඤඤායනනුපගානං දෙව්‍යානං සඬ්ඛ කප්පසහස්සානි, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනුපගානං දෙව්‍යානං. චතුර්විති කප්පසහස්සානි.

බ්‍රහ්මපාරිසස්සාදීනං රූපාවචරබ්‍රහ්මානං, තථා ඉමෙසඤ්ච අරූපාවචරදෙව්‍යානං ආයුප්පමාණං විහබ්බෙත ආගතනගෙතෙව ඉධ චුත්තං.

18. පටිසංඛි හවබ්බසඤ්ච තථා චචනමානසං, එකමෙව තප්ථවෙකවිසයෙසඤ්චකන්තිසං.

එකවිසයං ති එකාරමමණං. යං පටිසංඛියා ආරමමණං, තමෙව හවබ්බසං, චුතියා ව.

ඉදමෙඤ්ච පටිසංඛිචතුකකං.

චත්තාරි කමමානි

19. ජනකමුප්පඤ්චකමුප්පිලකමුප්පඤ්චකමුප්පඤ්චති කිච්චවසෙන, ගරුකමාසනනමාචිණ්ණං කච්චතාකමුප්පඤ්චති පාකද්‍යනපරිසාසෙන, දිට්ඨධම්මවෙදනියං උප්පජ්ජවෙදනියං අපරිපජ්ජවෙදනියං අහොසිකමුප්පඤ්චති පාකකාලවසෙන චත්තාරි කමමානි නාම. තථා අකුසලං කාමාවචරකුසලං රූපාවචරකුසලං අරූපාවචරකුසලං සඤ්චති පාකඨානවසෙන.

ජනකං ති යං පටිසංඛිං ජනෙති. උප්පඤ්චකං ති අනුපාලකං, යං අපරකමමං උප්පඤ්චෙති, සයං පටිසංඛි-ජනකං ති හොති. යං ඉතරං කමමං පිලේඛා දුබ්බලං කරොති, තං උප්පිලකකමමං නාම. උප්පඤ්චකං ති උප්පෙජ්ජකං, යං අත්තතො බලේන අපරං දුබ්බලං කමමං පටිබාහෙත්වා සයමෙව විපච්චති. ඉමානි චත්තාරි කමමානි කිච්චවසෙන වෙදිතබ්බානි.

ගරුකං ති මාතුසාරාදීකං අකුසලං, මහගගනකුසලංවා.
තාදිසං පඨමං විපච්චති. ආසන්නං ති මරණකාලෙ අනුස්ස-
රිතකමමං. ආවිණ්ණං ති අභිණ්හසො කතං, කුසලංවා
අකුසලං වා. කට්ඨකාකමමං ති කතකාරණා කමමං නාම.
පාකද්වයාපේයාපයනා ති, ගරුකෙ අසති ආසන්නං, තස්මිමපි
අසති ආවිණ්ණං, තස්මිමපි අසති කට්ඨකාකමමං විපාකං
දෙනි, ඉමිතා පරියායෙන.

දිට්ඨධම්මවෙදනීයං ති දිට්ඨධම්ම ඉමස්මිං යෙව
අත්තභාවෙ වෙදනීයං, ඵලදායකං. යස්ස විපාකො උපපජ්ජිතා
වෙදනීයො, තං උපපජ්ජවෙදනීයං, තං සමනන්තරභවෙ
විපච්චති. සමනන්තරභවතො අපරාපරෙසු භවෙසු විපච්ච-
මානං අපරාපරීයවෙදනීයං. යස්ස විපාකො ත හොති, තං
අභ්‍යාසි කමමං නාම. පාකකාලවසෙනා ති පඨමං
පච්චුප්පතො ඵච අත්තභාවෙ විපාකං දෙනි, දුතියං
අත්තන්තරතභාවෙ, තතියං තතො පරං, චතුත්ථං ත
කදචි ති ඵලං විපාකකාලවසෙන.

ඉමාති ආදසවිධාති කමමාති විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතන-
යෙකාපි වෙදිතබ්බාති.

පාකට්ඨානවසෙනා ති තෙසං විපාකට්ඨානානං-
වසෙන. අකුසලස්ස විපච්චනට්ඨානං අපායො, කාමාවචර-
කුසලස්ස විපච්චනට්ඨානං කාමසුගති, රූපාවචරකුසලස්ස
රූපිබ්බහවලොකො, අරූපාවචරකුසලස්ස අරූපලොකො ති
ඉමාති තෙසං විපාකට්ඨානාති.

අකුසලකමමං.

20. තත්ථ අකුසලං, කායකමමං චචිකමමං මනෝ-
කමමසෙවති කමමආරවසෙන තිවිධං හොති.

21 කථං? පාණාතිපාතො අදින්නාද්‍යානං කාමෙසු
මිච්ඡාචාරො වෙති කායවිඤ්ඤානතිසම්බාධො කායආරෙ
බාහුලලවුතතිතො කායකමමං නාම.

පාණාතිපාතො නි පාණසාතො. අදිනායං ආදනං අදිනනාදනං, ථෙය්‍යං නි අතො. කාමෙසු මිච්ඡාචාරො නි පුරිසානං පරදුරගමනං, ඉතීකඤ්ච පරපුරිසගමනං. සුරා-පානමපි එතෙව සංගහිතබ්බං. තං හි කායකමමං සමානං සංඛානත්ථානං කාරණං හොති. කායෙන විඤ්ඤා-යති නි කායවිඤ්ඤානති, කායවිපථඤ්ඤාන අධිප්පායං විඤ්ඤාපෙති, සයඤ්ඤා තෙන, කායවිපථඤ්ඤාසංඛාතෙන කායෙන විඤ්ඤායා නි අතො. තාය කායවිඤ්ඤානතියා ඤ්ඤාතෙ කායවිඤ්ඤානතිසංඛාතෙ කායආරෙ. බාහුලු-ච්ඡාතිතො නි බහුලප්පවත්තතො. ඉමානි හි තිණ්ණි කමමානි කායආරෙ බහුලං පවත්තනති. කදපි පන තානි චච්ඡාරෙ මනොආරෙ පි පවත්තනති. යද් හි පරවධං වා ආණා-පෙති, පර භණ්ඩං වා භරුපෙති, පරදුරං වා වච්ඡා යෙව මිච්ඡාචාරත්ථාය පලොහෙති, තද් ඉමානි කායකමමානි චච්ඡාරෙ සමුට්ඨානති. යද් පන ඉද්ධියා පාණාතිපාතාදීති කරොති, තද් ඉමානි මනොආරෙ සමුට්ඨානති. තස්මා, කායආරෙ බාහුලුච්ඡාතිතො නි වුත්තං.

22. මුසාවාදෙ, පිසුණවාචා* ඵරසාවාචා† සමප-පච්චාපො චෙති චච්ඡිඤ්ඤානතිසංඛාතෙ චච්ඡාරෙ බාහුලුච්ඡාතිතො චච්ඡිකමමං නාම.

මුසාවාදෙ නි අභුතච්චනං. පරෙසං සමගගහාවං පිසති විච්ඡිණ්ණති නි පිසුණවාචා, මිථුහෙදකරච්චනං. ඵරසා නි කකතිලා, පරෙසං මමමහෙදකවාචා. සමථං නි අනත්ථ-සංගිතං, තස්ස පලිපනං සමපපච්චාපො. චච්ඡොසෙන අධිප්පායං විඤ්ඤාපෙති, සයඤ්ඤා තාය චච්ඡොසසංඛාතාය වාචාය විඤ්ඤායති නි චච්ඡිඤ්ඤානති. තාය සංඛාතෙ ඤ්ඤාතෙ ආරෙ චච්ඡාරෙ. යද් භත්ථමුදදදීති මුසාවාදදිකං කරොනති, තද් චච්ඡිකමමං කායආරෙ සමුට්ඨානති. තස්මා බාහුලුච්ඡාතිතො නි වුත්තං. ඉදං චතුර්ඛිධමපි කමමං බහුලතාය චච්ඡාරෙ සමුට්ඨානති, තස්මා චච්ඡිකමමං නි වුච්චති.

* සී. පිසුණවාචා. †. සී. ඵරසාවාචා.

23. අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදෙ ඕවජාදිට්ඨි චෙති අඤ්ඤා-
ත්‍රාපි විඤ්ඤානනියා මනසමිං යෙව බාහුලලවුනනිතො
මනොකමමං නාම.

පරහණං අභිජ්ඣායනි, අහො වත ඉදං මම ඥායා ති
විනොනනි ත් අභිජ්ඣා, තථාපවතො ලොහො. බ්‍යාපජ්ජ-
නනි සතොසු| අභිනකාමතාය පවතනනනි ජතොනා ති බ්‍යා-
පාදෙ, පරවිනාසවිනා. ඕවජා විපජිතො දස්සනං ඕවජා-
දිට්ඨි. අඤ්ඤාත්‍රාපි විඤ්ඤානනියා නි අඤ්ඤාත්‍රා කායවිඤ්ඤා-
නනියා වා වච්චිඤ්ඤානනියා වා. යද අභිජ්ඣාසහගතො
චෙතසා පරහණංගරතත්ථං ගච්ඡති, ව්‍යාපනනවිනොනන
දණ්ඩාදිති පරමසනි, ඕවජාදිට්ඨියා ව සුරුපාතාදිති සජ්ජති,
තද ඉමානි මත්තොකමුතානි කායආරෙ සමුට්ඨහනනි. යද
චෙතසා, අහො වත අයං පරෙසං සමපනනි මම අස්සා ති
ආදිති වදනි, තද ඉමානි වච්චිආරෙ සමුට්ඨ නනි. තස්ම
බාහුලලවුනනිතො ති වුත්තං. මනොආරසමිං හි ඉමානි
බහුලතාය සමුට්ඨහනනි. ඉමෙසං කමමානං කමමආරුතඤ්ච
වණණනා අට්ඨසාලිනියං ආරකථායං විත්ථාරෙන ආගතො.
සාතො ජාතිතුං සකකා ති ඉධ විත්ථා භ ත කතො.

24. තෙසු පාණානිපාතො, ඵරුසවාචා, ව්‍යාපා-
දෙ ව දෙසමුලෙන ජායනනි. කාමෙසු ඕවජාවාරො,
අභිජ්ඣා, ඕවජාදිට්ඨි ව ලොහමුලෙන. සෙසානි චතනා-
රි පි ද්විති මුලෙති සමහවනනි. විතතුප්පාදවසෙන
පතොනං අකුසලං සබ්බථා පි ආදසවිධං හොති.

සෙසානි ති අදිනාදානං, මුසාවාදෙ, පිසුනාවාචා
සමිථප්පලාපො ති ඉමානි චතනාරි. කදපි ලොහමුලෙන
කදපි දෙසමුලෙනා ති ද්විති මුලෙති සමහවනනි. මොහො
පත සබ්බාකුසලසාධාරණතා ඉධ ත ගතිතො.

කාමාවචරකුසලකමමං

25. කාමාවචරකුසලමපි, කායආරෙ පවතනං
කායකමමං, වච්චිආරෙ පවතනං වචිකමමං, මනොආරෙ

පවනනං මනොකම්මසෙවති කම්මඥාරථසෙන නිව්ඤානොති, තථා දුනං සීලභාවනාවසෙන. විනාශාදපසෙන පනතං අට්ඨපිට්ඨංගොති. තථා දුනං-සීල-භාවනාව විනාශාදවසෙන පනතං අට්ඨපිට්ඨං ගොති. දුනං සීල-භාවනා අපවායන-වෙය්‍යාවච්ච-පනතිදුනං පනතානුමොදනං - ධම්මසවනං-ධම්මදෙසනාං-දිට්ඨිප්පායා මවසෙන දසපිට්ඨංගොති. තං පනතං, විසතිවිබ්බසි කාමාවචරකම්මමෙවච්ච සංඛං ගව්‍යති.

දුනං ති කුසලවේතනාය කතො වජ්ජපරිච්චොගො. සීලං ති සිකාපදපරිපූරණං. සො භික්ඛු වා භික්ඛුනි වා උපාසකො වා උපාසිකා වා අන්‍යතො සිකාපදානි පරිපූරෙති, සබ්බථාරකකති, සො වා සා වා, සීලමයං කුසලකමමං කරොති ති වුච්චති. භාවනා ති කම්මට්ඨානභාවනා. සො පන බුද්ධානුස්සන්දාදයො භාවෙතො උපචාරසමාධිං සංවතෙතති, සො භාවනාමයං කුසලකමමං උපපාදෙති. රතනත්‍රයෙ, මානාපිතුසු, කුලේ ඡෙට්ඨසු, ආවරියෙසු' අඤ්ඤා ව සුගුණ-වය-වුච්චෙසු යථාරහං වන්දනං පච්චුපට්ඨානං අඤ්ඤාකරණං වත්තපට්චත්තාදිකරණඤ්ච අපවායනං තාම. මානාපිතු ආදීනං, ආගන්තුක — ගමන — අදායක — ගිලාන — මහලීකානඤ්ච කරණියකිච්චසු කුසලවේතනාය කායවාචානි වායමනං වෙය්‍යාවච්චං තාම. අන්‍යතො පුඤ්ඤපත්තියා පරෙසං දුනං පනතිදුනං. පරෙහි දිනනාය පත්තියා අනුමොදනං පනතානුමොදනං. ඕච්ඡාදිට්ඨං සබ්බසො පහාය සම්මාදිට්ඨියං දළහිකරණං දිට්ඨිප්පායාමමං ති වෙදිතබ්බං. ඉමානි දස, පුබ්බෙ වුත්තානි ච පාණතිපාතාදීනි දසානි විසතිපිට්ඨං. අථවා, ද්වාදස අකුසලවිතතුපපාදා, අට්ඨකුසල-විතතුපපාදා ති පි විසතිපිට්ඨං කාමාවචරකම්මමෙව. දුතාදීනං දසනනං පුඤ්ඤකිරියාවන්තං අපොදා දීසතිකාය. ට්ඨාකපායං සංඛිතිසුත්තවණ්ණනායං ආගන්තයෙනාප් චෙදි-හබ්බො.

මහගන්තකුසලකමමං

26. රූපාවචරකුසලං පන මනොකම්මමමම. තඤ්ච භාවනාමයං, අප්පනාපනතං, කානාඛගහගදන

පඤ්චවිධං හොති. තථා අරුපාවචරකුසලඤ්ච මනෝකම්මං. තම්පි භාවනාමයං, අප්පනාපනතං ආරම්මණං හෙදෙන චතුර්ඛිධං හොති.

අරුපාවචරකුසලං ආරම්මණහෙදෙන චතුර්ඛිධං, ත තු අභිහභෙදෙන. ඉදං පුබ්බෙ වුත්තමෙව.

අකුසලකම්මවිපාකො

27. එකාකුසලකම්මවුද්ධච්චරතිතං අපායභූමියං පටිසංඝිං ජනෙති. පටිනතියං පන සබ්බම්පි ආදසංචිධං සත්තාකුසලපාකාති සබ්බකාපි කාමලොකෙ රූපලොකෙ ච යථාරහං විපච්චති.

එකා ති ඉමස්මිං චතුර්ඛිධෙ කමෙම. උද්ධච්චරතිතං ති තස්මා වුත්තං? උද්ධච්චං අරහත්තමග්ගවජ්ඣං. වුත්තං හෙතං - “යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ක්කානං භාවෙති තිය්‍යාතිකං අපවයගාමිං රූපරුග-අරුපරුග-මාන-උද්ධච්ච-අවිජ්ජාය අනවසෙසසප්පානාය චතුර්ථාය භූමියා පනතියා -පෙ-පඨමා ක්කානං උපසම්පජ්ජි විහරති” ති [ධම්මසංගහේ]. එවං තිකායෙසු පි රූපරුගාදීසු පඤ්චසු උද්ධමානියෙසු සායොජ්ඣෙසු වුත්තත්තා* උද්ධච්චං චතුර්ථමග්ගවජ්ඣමෙවා ති වෙදිතබ්බං. ඉති තං සෙක්කානම්පි සංවිජ්ජති, තස්මා තතං අපායභූමියං පටිසංඝිං ජනෙති. තති සෙක්කා අපායං උපපජ්ජති. සබ්බාති පන අකුසලාති කාමහවෙ පටිනතියං පුබ්බෙ වුත්තාති සත්ත අහෙතුකාකුසලවිපාකාති ජනෙති. රූපහවෙ පන සාතාදිත්තයස්ස තත්ථිතාය සාතවිඤ්ඤාණාදීති තිණි විඤ්ඤාණාති ත ලිඛිතාති. තස්මා යථාරහං ති වුත්තං.

කාමාවචරකුසලකම්මවිපාකො

28. කාමාවචරකුසලම්පි කාමසුගතියමෙව පටිසංඝිං ජනෙති, තථා පටිනතියඤ්ච මහාවිපාකාති, අහෙතුකවිපාකාති පන අපඨ පි සබ්බකාපි කාමලොකෙ රූපලොකෙ ච යථාරහං විපච්චති.

* සංයුත්ත, අංගුත්තර. එවමාදිසු.

මහාවිපාකානී නි කාමාවචරසහෙතුකවිපාකානී. තානි ව කාමහවෙ යෙව පවතනියං තදුරමමණවසෙන උපපජ්ජනති. අහෙතුකවිපාකානි සබ්බානි කාමහවෙ, ඝාණවි-ඤ්ඤාණාදිතතයවජ්ජනානි පඤ්චරූපහවෙ ව ලබ්භනති, තස්මා යථාරහං නි ආහ විපච්චති නි කාමාවචරකුසලං එවං විපච්චති.

29. තස්මාපි නිහෙතුකමුක්ඛකට්ඨං කුසලං නිහෙතුකං පටිසංඝිං දක්වාපචතො සොලස විපාකානි විපච්චති. නිහෙතුකමොමකං ද්විහෙතුකමුක්ඛකට්ඨකඤ්ඤා කුසලං ද්විහෙතුකං පටිසංඝිං දක්වාපචතො නිහෙතුකරහිතානි ආදස පි විපාකානි විපච්චති. ද්විහෙතුකමොමකං පන කුසලං අහෙතුකමෙව පටිසංඝිං දෙනි, පචතො ව අහෙතුක විපාකානොව විපච්චති.

තස්මාපි නි කාමාවචරකුසලකමෙම පි. නිහෙතුකමොමකං නි ඔමකං හිතං ලොභමාතාදිපටිපක්ඛභූතෙහි කිලෙසෙහි අභිභූතං නිහෙතුකකුසලං.

30. අසඬ්ඛාරං සසඬ්ඛාරවිපාකානි න පච්චති,
සසඬ්ඛාරමසඬ්ඛාරවිපාකානි නි කෙචන.
තෙසං ආදස පාකානි දසට්ඨ ව යථාකතමං,
යථාමුත්තානුසාරෙන යථාසමහවමුද්දිසෙ.

අසඬ්ඛාරං අසඬ්ඛාරිකකාමාවචරකුසලං සසඬ්ඛාරිකවිපාකානී, එවං සසඬ්ඛාරිකකුසලමපි අසඬ්ඛාරිකවිපාකානි න පච්චති, න ජතෙති නි කෙචන කෙචි ආචරියා වදන්ති. තෙසං වාදෙ උක්ඛට්ඨනිහෙතුකාසඬ්ඛාරිකකුසලඥායං, වත්තාරි අසඬ්ඛාරිකානි අට්ඨ ව අහෙතුකානී නි ආදස පාකානි විපච්චති. එවං උක්ඛට්ඨසසඬ්ඛාරිකඥායං, වත්තාරි සසඬ්ඛාරිකානි අට්ඨව අහෙතුකානී නි ආදස. ඔමකනිහෙතුකං උක්ඛට්ඨද්විහෙතුකකඤ්ඤා අසඬ්ඛාරිකඥායං, ද්වෙ ද්විහෙතුකාසඬ්ඛාරිකානි, අට්ඨ ව අහෙතුකානී නි දස විපාකානි විපච්චති එවං සසඬ්ඛාරිකං, ද්වෙ ද්විහෙතුකසසඬ්ඛාරිකානි

අට්ඨ ච අහෙතුකාති විපච්චති. ඔමකදවිහෙතුකං පන අට්ඨ අහෙතුකාතෙව විපච්චති ති. යථාසම්භවමුද්දිසෙ ති යථා-රහං කථෙය්‍ය.

මහගගනකම්මවිපාකො

31. රූපාවචරකුසලං පන පඨමජ්ඣානං පරිත්තං භාවෙතො බ්‍රහ්මපාරිසස්ස උප්පජ්ජති, තදෙව මජ්ඣිමං භාවෙතො බ්‍රහ්මපුරෙහිතියසු, පණ්ඨං භාවෙතො මහා බ්‍රහ්මසු. තථා දුතියජ්ඣානං. තතියජ්ඣානස්ස පරිත්තං භාවෙතො පරිත්තාහෙසු, මජ්ඣිමං භාවෙතො අසමාණාහෙසු, පණ්ඨං භාවෙතො ආභංගරෙසු. චතුර්ථජ්ඣානං පරිත්තං භාවෙතො පරිත්තාසුහෙසු, මජ්ඣිමං භාවෙතො අසමාසු හෙසු, පණ්ඨං භාවෙතො සුභතිණ්හසු. පස්සමජ්ඣානං භාවෙතො වෙහස්සලෙසු, තදෙව සඤ්ඤාචිත්තං භාවෙතො අසඤ්ඤාසතොසු. අනාගාමිනො පන සුද්ධාවාසෙසු උප්පජ්ජති.

සඤ්ඤාචිත්තං ති යථා සඤ්ඤාස විරුගො උප්පජ්ජති ඵලං භාවෙතො. ඵනෙසස්ස උප්පත්ති විහරෙග ආගතන-සෙධාපි චෙදිතබ්බො.

32. අරූපාවචරකුසලස්ස යථාකාමං භාවෙතො ආරූපෙසු උප්පජ්ජති ති.

33. ඉදං මහගගනං පුඤ්ඤං යථාභූමිවච්ඡන්තං, ජනෙති සද්දිසං පාඨං පටිසංඝිප්පවතතිසං. මහගගනං පුඤ්ඤං ති රූපාවචරරූපාවචරකුසලං පටිසංඝිතවග්ගවසෙත සද්දිසං පාඨං විපාකං ජනෙති.

ඉධමෙතං කම්මචතුකකං.

චුතිපටිසංකිකකමො

34. ආසුකඛසෙන, කම්මකඛසෙන, උභයකඛසෙන උප්පෙජ්ජති කම්මුතා චෙති චතුර්ධා මරණුප්පති නාම.

උප්පවෙස දකකමමුනා නි දුසිමාර—කලාබුරුජානං* විය
තං බණං යෙව යානා චාවනසමකෙතන කමමුනා.

35. තථා ච මරනනානං පන මරණකාලෙ යථා-
රහං අභිමුඛිභූතං භවනතරෙ පටිසංඝිජනකං කමම.
වා තංකමමකරණකාලෙ රූපාදිකමුප්පලදබ්බප්පක-
රණභූතඤ්ච කමමනිමිත්තං වා, අනනනරමුප්පජ්ජමා-
නභවෙඋප්පලබ්භිතබ්බං උපභොගභූතඤ්ච ගතිනිමිත්තං
වා කමමබලෙන ජනනං ආගතං අඤ්ඤාතරසමි-
පච්චුප්පට්ඨානි. තතො පරං තමෙව තථොපට්ඨිතං
ආරමමනං ආරබ්භවිපච්චමානකමමානුරූපං පටිසුද්ධ-
මුප්පකකිලිට්ඨං වා උප්පලබ්භිතබ්බභවානුරූපං තකො-
ණතං ච විතනසන්නානං අභිණිහං පවනනති බාහු-
ලලෙන. තමෙව වා පන ජනකභූතං කමමගිනව
කරණවසෙන ආරප්පනනං‡ හොති.

කමමං නි යං කිඤ්චි කුසලාකුසලං. රූපාදිකං නි
රූපාදිකාරමමණේසු යං කිඤ්චි. උප්පලදබ්බප්පකං නි පුබ්බෙ
කමමකරණකාලෙ උද්ධං. උප්පකරණභූතං නි තස්සකමමස්ස
උපකාරකං. කමමනිමිත්තං නි තසමි. කමෙව නිමිත්තා-
භූතං යං කිඤ්චි. යථා අකුසලකමෙව උපකරණභූතංසත්ථං,
ථෙය්‍යභාණ්ඩං නි එවමාදි, කුසලකමෙව විවරදානාදිකාලෙ
දින්නවිවරදි. උප්පලබ්භිතබ්බං නි තිරයාදිසු අගතිජාලාදිකං.
උපභොගභූතං නි සග්ගෙ තඤ්ඤ වතාදිකං උපභොග-
සාධකං. එතං උභයමපි ගතිනිමිත්තං නාම. ජනනංආ-
ගතං නි පඤ්චාචාරානං මනොආවා රසා ව අඤ්ඤාතරසමි-
ආරෙ. විපච්චමානකමමානුරූපං නි යද්‍ය විපච්චමාන-
කමමං කුසලං, තද්‍ය පටිසුද්ධං, යද්‍ය අකුසලං තද්‍ය උප-
කකිලිට්ඨං. තකොණතං වා නි තසමි. ආරමමණේ-
මණමනනමෙව. අභිණිහං නි පුතප්පනං.

* දුසිමාරකථා මජ්ඣිමනිකායෙ මාරතජ්ජනියසුතොපා-
ගතා, කලාබුරුජකථා ච බනනිවාදිජතකෙ. තෙසං
කමමුනා තෙ තං බණං යෙව තිරයෙ පතිතා.

‡ සී. ආරප්පවනනං.

උපවේෂදකකමෙවන යෙ තං බණං යෙවමරනති, නෙසං එසා අභිණ්භපවතති තත්ථි, තස්මා බාහුලෙඛනා ති ආහ. තමෙව යං පුබ්බෙ කතං පටිසන්තිජනකභූතං කමමං තාදිස මෙව පච්චාසනනමරණකාලෙ පුනකරණවසෙන ආරප්පනං ආරෙ උපට්ඨනං හොති.

36. පච්චාසනනමරණස්ස තස්ස විපිටිකතාවසානෙ භවබගකතයෙ චා වචනවසෙන පච්චුප්පනනභවපජ්-
යොසානභූතං චූතිවිතනමුප්පජ්ඣා නිරුජ්ඣති. තස්මි-
නිරුද්ධාවසානෙ තස්සානනනරමෙව නට්ඨාගතිතං ආර-
මමණමාරබ්භ සවඤ්ඤං, අවඤ්ඤාමෙව චා යථාරහං
අවිජ්ජානුසයපජිකත්තෙන නිණ්ණානුසයමූලකෙන
සබ්බාරෙන ජනියමානං සමපසුතෙනති පජිගයහමානං
සහජාතානමබ්බිධානභාවෙන පුබ්බබගමභූතං භවනන-
රපටිසන්තිනවසෙන පටිසන්තිසබ්බාතං මානසං උප්පජ්ජ-
මානමෙව පනිට්ඨාති භවනනරෙ.

විපිටිකතාවසානෙ ති, කාමාවචරභවතො චට්ඨිකානතෙව
උප්පජ්ජමානානං තදුරමමණවසානෙ ජවතාවසානෙචා, රුපා-
රුපහවෙසු උප්පජ්ජමානානං ජවතාවසානෙ ව. සචෙ විපි-
ටිතනතො පරං එකද්විබණ්ණාප්පච්ඡිට්ඨිං හොති, තද භවබග-
කතයෙ චූතිවිතනං උප්පජ්ඣා නිරුජ්ඣති. සවඤ්ඤ-
ං ති වඤ්ඤා චා වඤ්ඤි චා සහ. ගබ්භසෙය්‍යකානං පටි-
සන්තිවිඤ්ඤාණං හදයවඤ්ඤා සහ උප්පජ්ජති. තාවතීංසාදි-
කාමාවචරදෙවානං, ඔපපාතිකාපාසිකානං, සංසෙදජානඤ්ඤා
පටිසන්තියා සහ ජ පි වඤ්ඤි උප්පජ්ජනති, රුපාවචරානං
චකඤ්ඤානහදයවඤ්ඤි. අරුපහවෙ පන අවඤ්ඤා එව පටි-
සන්ති, තස්මා අවඤ්ඤාමෙව චා ති චූතනං. අවිජ්ජානුසය-
පජිකත්තෙන අවිජ්ජානුසයපජිවාරිතෙන නිණ්ණානුසය-
මූලකෙන සබ්බාරෙන කමමුතා. ඉමාති දො වට්ට-
දකකස්ස මූලාති. සමපසුතෙනති වෙනසිකෙති, තිති
බකෙති. සහජාතානං ති කාමරුපහවෙසු කාමරුපානං,
අරුපහවෙතිණ්ණං බකානං.

37. මරණසන්නවිපිසං පනෙත්ථ මඤ්ඤානානි පඤ්ඤාච ජවනානි පාටිකඛිඛිතබ්බානි. තස්මා යද් පච්චුප්පනනාරමමනෙසු ආපාඨමාගතෙසු ධරතෙනසෙව මරණං හොති, තද් පටිසංඝිභවබ්බානමපි පච්චුප්පනනාරමමණතා ලබ්බති ති කඤ්ඤා කාමාවචරපටිසංඝියා ජඤ්ඤාගතිතං. කමමනිමිතතං ගතිනිමිතතඤ්ඤා පච්චුප්පනනමතිතමාරමමණං* උපලබ්බති, කමමං පන අතිතමෙව, තඤ්ඤා මනොඤ්ඤාගතිතං. තානි පන සබ්බානි පි පරිත්තධම්මසුතානෙව ආරමමණානි.

සචෙ මරණසන්නකාලෙ පඤ්ඤාචාරෙ අතිමහන්නං ආරමමණං ආපාඨමාගවජ්ඣි, එකං අතිතභවබ්බං, ඤේ භවබ්බවලනානි, පඤ්ඤාචාරවජ්ඣනං, පඤ්ඤාචිඤ්ඤාණෙසු එකං විඤ්ඤාණං, සමපට්ඨජනං, සනාරිණං, වොට්ඨපනං, පඤ්ඤා ජවනානි, ඤේ තද් රමමණානී ති පනනරස විතතකකිණෙසු විතිවතෙනසු සොලසමෙ චුති, සනාරසමෙව පටිසංඝිහොති. එවං පටිසංඝියා පච්චුප්පනනාරමමණතා ලබ්බති. තස්මිං යෙවාරමමණෙ යද් ජවනාවසානෙ චුති හොති, තද් පටිසංඝියා, තනො පරඤ්ඤා දින්නං භවබ්බානං පච්චුප්පනනාරමමණතා ලබ්බති.† යද් පන කමමනිමිතතං ගතිනිමිතතඤ්ඤා අතිතං හොති, තද් තෙසු අතිතාරමමණතා ලබ්බති. තානි පන සබ්බානි ති කමමනිමිතතං, ගතිනිමිතතං, කමමඤ්ඤා-පරිත්තධම්මසුතානෙව නි කාමාවචරතෙව.

38. රූපාවචරපටිසංඝියා පන පඤ්ඤානතිසුතං කමමනිමිතතමෙවාරමමණං හොති. තඨා ආරූපපටිසංඝියා ච මහගගගසුතං පඤ්ඤානතිසුතඤ්ඤා කමමනිමිතතමෙව යථාරහං ආරමමණං හොති. අසඤ්ඤාසන්නානං පන ජීවිතනවකමෙව පටිසංඝිභාවෙන පතිට්ඨාති. තස්මා තෙ රූපපටිසංඝිකා නාම. අරූපා අරූපපටිසංඝිකා. සෙසා රූපාරූපපටිසංඝිකා.

* ම, පච්චුප්පනනමතිතාරමමණං. † එත්ථ වතුත්ථ-පට්ඨෙජ්ඣෙ දීපිකා පංචඤ්ඤාරජිට්ඨ ඕලොකෙනබ්බා.

පඤ්ඤානතිභූතං නි, පඤ්ඤානති බකිවිතිවුතො
 එකො ධම්මො, යස්ස වසෙන අත්ථා ඤයනති. සා ව කාල
 විමුත්තා. තස්සා නිදදෙසො අධ්මපරිච්ඡේදෙ දධ්මබ්බො.
 රූපාවචරජ්ඣානානං කසීනාදීති ආරම්මණාති, තාති ව
 පඤ්ඤානතිමත්තානෙව. පුබ්බෙ පරිකම්මකරණකාලෙ තාති
 රූපරම්මණාදීති හුත්වා පි උග්ගහනිමිත්තකාලෙ පඤ්ඤානති-
 ධම්මාති භවනති. “ආරූපෙපසු දුතියවතුත්ථාති මහගහතා-
 රම්මණාති”ති පුබ්බෙ වුත්තමෙව. ඉතරුති දෙව පඤ්ඤානතා
 රම්මණාති. තස්මා මහගහතභූතං පඤ්ඤානතිභූතඤ්චා නි
 වුත්තං. වණ්ණණා, ගඤ්ඤා, රසො, ඔජා, වත්තාරි ව මහා-
 භූතාති නි අධ්මවිධං අවිතිබ්බොගරූපං. තං ජීවිතිඤ්ඤයෙන
 සද්ධිං ජීවිතනවකං නි වුච්චති. සෙසා නි කාමාවචර
 රූපාවචර. රූපාරූපපටිසංඝිකා නි තාමරූපපටිසංඝිකා,
 යෙසං සවඤ්ඤා පටිසංඝි, තෙ. පටිසංඝිවණ්ණනා විසුද්ධි-
 මග්ගෙ ආගතනයෙතාපි වෙදිතබ්බො.

39. ආරූප්පවුතියා හොනති හෙට්ඨිමාරූප්පවජ්ජනා,
 පරමාරූප්පසංඝි ව තථා කාමතිහෙතුකා.
 රූපාවචරවුතියා අහෙතුරුතිතා සිද්ධං,
 සබ්බා කාමතිහෙතුමහා කාමෙසෙව පනෙතන්.

ආරූප්පවුතියා නි, අරූපාවචරානං වුතිතො හෙට්ඨිමා-
 රූප්පාති වජ්ජනා පරමා උපජිමෙසු ආරූපෙපසු පටිසංඝි-
 යො හොනති, පුරිමාති ආකාසානඤ්චායතනාදීති ආරම්ම-
 ණාති අතිකකම්මිකාව උපරිමාති සම්පජ්ජනති. තස්මා
 උපරිමෙ අරූපහවෙ උප්පන්නා දෙවා න තාති පුත්තරාගච්ඡනති.
 යද් පන පමාදදෙසෙන කුතහාවනං ජබ්බෙනති, තද්
 වුත්තා කාමාවචරතිහෙතුකපටිසංඝියා කාමලොකෙ උප්ප-
 ජ්ජනති. රූපාවචර දෙවා දෙව අහෙතුකපටිසංඝියො
 වජ්ජනා යථාසම්භවං ඉතරා සත්තරස පටිසංඝියොපාපු-
 ණනති. තිහෙතුකකාමාවචරානං පන වුතිතො සබ්බා පි පටිසං-
 ඝියොසම්භවනති. ඉතරෙසං ද්විහෙතුකානං අහෙතුකානඤ්ච
 වුතිතො කාමාවචරලොකෙ යෙව පටිසංඝි හොති. එවං
 තෙසං දස පටිසංඝියො සම්භවනති.

අයමෙත්ථ වුතිපටිසංඝිකකමො

පටිසන්ධිවුත්තපරිවත්තනං.

40. ඉච්චෙවං ගතිනපටිසන්ධිකානං පන පටිසන්ධි-
රොධානනනරතො පසුන් තමෙවාරමමණමාරඛන තදෙව
විතතං යාවමුත්තිවිතතුප්පාදා අසන් චිට්තිවිතතුප්පදෙ භවස්ස
අභිගහාපෙන භවභිගසනනතිසංඛාතං මානසං අභේබ්බා-
ජිනනං නදිසොතො විස පවතනති, පරිසොසානෙ ච
චවනවසෙත චුත්තිවිතතං හුඤා නිරුපකති. තතො
පරස්ථෙ පටිසන්ධාදසො රථවක්කමිව යථාක්කමං එව-
මෙව පරිවත්තනනා පවතනනති.

භවභිගසනනති ති භවභිගවිතතපරමපරා. අභේබ්බා-
ජිනනං ති උච්චෙදරහිතං.

41. පටිසන්ධිභවභිගවිටියො චුත්ති චෙහ තථා භව-
නනරෙ, පුන සන්ධිභවභිගමිවචයං පරිවත්තනවිතත
සනනති.

පටිසංඛාය පනෙතමදමුචං.

අභිගනනො පදමචමුතං බුධා,

සුසමුච්ඡිනනසිතෙහබ්බකා

සමමෙස්සනති විරාය සුබ්බකා.

එතං පරිවත්තමානං භවචක්කසංඛාතං විතතසනනානං
අදමුචං අනිච්චං ති පටිසංඛාය සදා, අචමුතං පදං නිබ්බානං
චතුමග්ගඤ්ඤෙන අභිගනනො සමඡිකතො සුබ්බකා බුධා
පණ්ණිතා අරියා සිතෙහබ්බකාති සුසමුච්ඡිනනාති කතො
විශය සමං සනති. එස්සනති ගමිස්සනති, අනුපාදිසෙස-
නිබ්බාතධාතුයා පරිනිබ්බාසිස්සනති ති අතො.

ඉති අනිධම්මකප්පකභග චිට්මුතනසංඛිගහවිභාගො
නාම.

පස්ථෙමො පරිච්චෙදො.

ජට්ඨාසං ජර්චෙස්සදො

රූපසංගහවිභාගො

1. එතනාවතා විභතනාහි සප්පහෙදප්පවතනිකා, විතනචෙතසිකා ධම්මා රූපං දානි පට්ඨවති.

හි යසමා භාරණං පහෙදෙහි ච (විවිධං පටිසංකයඤ්ච) පවතනියා ච සහ විතනචෙතසිකා ධම්මා එතනාවතා ආ පඤ්චමපරිචෙස්සදො විභතනා විභජ්ඣා දසසිතා, තසමා ඉදානි රූපං රූපසංගහවිභාගො පට්ඨවති.

2. සමුදද්දසා විභාගා ච සමුට්ඨානා කලාපතො, පටතනිකකමතො චෙති සංඤ්චධා තත්ථසංගහනො.

සමුදද්දසා හි රූපානං සංකේතපෙන උදෙසෙනො. විභාගා හි තෙසං එකවිධාදිවිභාගතො. කමමාදිති යාති වත්තාරි රූප-සමුට්ඨානානි, තතො සමුට්ඨානතො. කලාපතො හි රූපානං විභින්නරුසිකරණතො. පටතනිකකමතො හි භව-භාලසත්තා හෙදෙන රූපානං උපපතනිකකමතො.

රූපසමුදෙසො

3. චතතාරි මහාභුතානි චතුර්නඤ්ච මහාභුතානං උපාදාය රූපං ති දුට්ඨධම්මපතං රූපං එකාදසවිධෙන සංගහං ගවුජති.

පථවි, ආපො, තෙජෝ, වායු හි ඉමානි චතතාරි මහාභුතානි. තෙසං උපාදාය තානි තිස්සාය යං රූපං, විසුද්ධිමග්ගෙ ඛන්ධනිද්දෙසෙ ආගතාය රූපවණ්ණතාය සද්ධිං පසිතො අයං විභාගො සුපසිතො භවිස්සති.

4. කථං? පථවිධාතු, ආපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු, භුතරූපං නාම. චක්ඛු, සොතං, ඝාතං, ඡ්චිහා, කායො, පසාදරූපං නාම. රූපං, සද්දො, ගණ්ඨො, රසො, ආපොධාතුවජ්ජිතං. භුතතායසංඛිතානං ථොට්ඨි-බ්බං, ගොචරරූපං නාම. ඉක්ඛතං, පුරිස්සතං, භාව-

රූපං නාම. භද්‍ය වක්‍ෂු භද්‍යරූපං නාම. ජීවිතිරූපං ජීවිතරූපං නාම. කබලිකාගේ ආභාගේ, ආභාරපෑපං නාම. ඉති ච අට්ඨාරසවිධංමෙපනං රූපං, සභාවරූපං, සලකකණ්ණරූපං, නිප්පනනරූපං, රූපරූපං, සමමසනරූපං නි ච සඛගහං ගව්‍යනි.

කථං ති' නං එකාදසවිධං කථං හොති ති දසෙසුති. පසාදෙ ති රූපානං පසන්නතා, රූපසද්දිතංදසසනසවිකාදි-සමත්තාති වුත්තං හොති. චක්ඛාදිතං පඤ්චනනං අවිකලි-රූපිතං සමඤ්ඤ එසා. ආපොධාතුවජ්ජනං ති, යථා, රූපා යතනං, සයද්දතනං, ගඤ්ඤතනං, රසායතනං ති ඉමාති චතතාරි ආයතනාති චතුත්තං මහාභුතානං ටිපාදය ජයනති, ත තථිථෙථාට්ඨිබ්බායතනං. ආපොධාතූයං එසෙසා නත්ති, පථිවි-ධාතූයං තෙජෝධාතූයං වායොධාතූයංඤ්ච යො එසෙසා, තදෙව ථෙථාට්ඨිබ්බායතනං ති මඤ්ඤනති ආභිධමුත්තං. තෙන තයෙන තං ඉධාපි තිධා කත්ති. ගොවරරූපං ති, ගාවො චක්ඛා-දිවිඤ්ඤාණති එත්ථ චරනති ති ගොවරං, තඤ්ච රූපඤ්ච ගොව-රරූපං, පඤ්චවිඤ්ඤාණතං ආරමමණ්හුතං රූපං ති අත්ථො. ඉත්ථිතං ති ඉත්තිහාවො, පුරිසතං පුරිසභාවො සො ඉත්තිහාවො පුරිසභාවොච භාවරූපං නාම. සභාවරූපං ති ත විකාරාදිවසෙන විජ්ජමානං, සභාවෙනෙව විජ්ජමානංරූපං.

උපපාද්දිති ලකඛණෙහි සතිතං සලකකණං. කමමචි-තොතාතු ආභාගෙහි පච්චයෙහි තිප්පාදිතං තිප්පනනරූපං. සිතාදිති රූපාති (රූපවිමොහතෙ, දිවාදිගණධාතූ,) විකාරමාප-ජ්ජති ති රූපං. රූපඤ්ච තං රූපඤ්චාති රූපරූපං විකාර සභාවරූපං ති වුත්තං හොති. අතිච්චං දුක්ඛමනත්තා ති ලකඛණත්තයං ආරොපෙත්වා සමමසිතුං යුත්තං රූපං සමමසනරූපං.

5. ආකාසධාතූ පටිච්ඡෙදරූපං නාම. කායවි-ඤ්ඤනති, වජිවිඤ්ඤනති, විඤ්ඤනතිරූපං නාම. රූපස්ස ලහුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤතා, විඤ්ඤනතිථයං, විකාරරූපං නාම. රූපස්ස උපවයො, සත්තති, ජරතා

අනිච්චතා, ලක්ඛණරූපං නාම. ඡන්ද්රූපමෙව පනෙතං
උපවයසනනනිනාමෙන පවුච්චති ති. එකාදසවිධමෙපනං
රූපං අට්ඨථිසතිවිධං හොති සරූපවසෙන.

ආකාශධාතු න වතනාරි මහාභූතානි විය නිප්පනාරූපෙ
සංගිහස්සති. අයං රූපානංපරිච්ඡේද දස්සන මතො තෙව
ඤ්ඤති, තස්මා පරිච්ඡේදරූපං නි වුච්චති. කායවි-
ඤ්ඤානි වචි විඤ්ඤානි ව හෙට්ඨා වුත්තතෙයෙනව වේදිත-
බ්බා. ලුහුභාවො, අදකුභාවො ලුහුභා. මුදුභාවො අඵඤ්ඤා-
භාවො මුදුභා. කමෙම සාධු (කමිණි සාධු) කමමඤ්ඤං, තස්ස
භාවා කාමමඤ්ඤාභා. එතා තිස්සො අඤ්ඤමඤ්ඤං න විජ්-
හනති උපවයොති රූපනං එකිභාවෙන උප්පාදෙ. සනනනි ති
රූපපරමිපරා. ඡරතා ති රූපානං පරිපාකො අනිච්චතානි
තස්ස ඡන්ද්රූපමෙවා නි උප්පාදරූපමෙව. ඡන් උප්පදෙ,
ඡරතා සිති, අනිච්චතා භග්ගොති ඉමානි සංගිතස්ස නිති-
ලක්ඛණානි. යථාහ--“තිණිමානි භික්ඛවෙ සංගිතස්ස සංගිත-
ලක්ඛණානි. කතමානි තිණි? උප්පාදෙ පඤ්ඤායති, වයො
පඤ්ඤායති, ධිතස්ස අඤ්ඤාඵතනං පඤ්ඤායති,, ති [අං-
තාර] වයො නි අනිච්චතා, ධිතස්ස අඤ්ඤාඵතනං නි ඡරතා
වේදි තබ්බා සරූපවසෙනා නි සකසකභාවවසෙන.

6. කථං?

භූතප්පසාදථිසයා භාවො හදයමිච්චපි,
ථිවිතාහාරරූපෙහි අට්ඨාරසවිධං තථා.

පරිච්ඡේදෙ ව විඤ්ඤානි විකාරො ලක්ඛණං නි ව,
අනිප්පනා දස චෙති අට්ඨථිසතිවිධං භවෙ.

කථං නි තං එකාදසවිධං අට්ඨථිසතිවිධං කථං හොති
ති කථෙති.

වතනාරි මහාභූතානි, පඤ්ච පසාද, වතනාරො විසයා
ගොචරරූපං (ථොට්ඨබ්බං නිති මහාභූතෙහි සංගිහිතමෙව,) ඉත්තනං පුරිසත්තංති ඤේ භාවරූපානි හදයවස්ස,
ථිවිතිණ්දියං, කබලිකාරො ආහාරො වා නි ඉමානි අට්ඨාරස

නිපථනනරූපානි. පරිච්ඡේදරූපං, දො විඤ්ඤානනියො, තිණි විකාරරූපානි, චතතාරි ච ලිකකිණරූපානි ති දස අනිපථනන-රූපානි. එවං අට්ඨවිසතිවිධං රූපං වෙදිතබ්බං.

අයමෙත්ථ රූපසමුදෙදසො.

රූපවිභාගො

7. සබ්බඤ්ච පනෙනං රූපං අහෙනුකං, සප්පච්ච-යං සාසවං, සබ්බතං, ලොකියං, කාමාවචරං, අනා-රම්මණං, අප්පහාතබ්බමෙව නි ඵකවිධමපි අජ්ඣනනික-බානිගදිවසෙන බහුධා හෙදං ගවජනි.

ඉද්දති රූපස්ස විභාගං දස්සෙති. තයො අකුසලහෙතු, තයො කුසලාබ්‍යාකතහෙතු ති ඉමෙසු එකොපි රූපෙන සමපයොගං න ගවජනි, තස්මා රූපං අහෙනුකං නි වුච්චති. කමමාදී පච්චයෙති උප්පාදිතතා සප්පච්චයං අනාසවානං ආරම්මණභූතතා සාසවං, පච්චයෙති අභිසංඛි-තතා සබ්බතං, ලොකියං යං ලොකුතතරං න භවති. බ්‍රහ්මලොකෙ යං රූපං තමපි කාමාවචරං කෙව වුච්චති. තත්ථි ආරම්මණං යස්සාති අනාරම්මණං, යං විත්තවෙන-සිකානං ආරම්මණං හොති, යස්ස පන විත්තවෙනසිකා අනාරම්මණා එව, තස්මා අනාරම්මණං. අප්පහාතබ්බං නි “තෙව දස්සතෙන න භාවනාය පහාතබ්බං”ති [ධම්මසංගහණි]. චුත්තනකයෙන අප්පහාතබ්බමෙව. යථා හි කෙපි තිත්ථියා අත්තානං පකඨිතො මොවෙතුකාමා අත්තකිලමථානුයොග-සංඛිතෙන අනෙකවිධෙන තප්පා රූපප්පහානාය වායමනති, එවං වායමිමිත්ථා පහාතුං න යුත්තං. “රූපෙ බො රුධ යො ඡන්දො, යො රුගො, යා තජ්ඣො, යා තණ්හා, තං පජ්ඣථ, එවං තං රූපං පතීතං භවිස්සති” ති [සංයුත්ත]. ඉමිනා තයෙන පන තස්මිං ඡන්දරුගප්පහාතෙන පහාතබ්බං. එවසද්දෙ අහෙනුකමෙවාති ආදිනා තයෙන සබ්බපදෙති යොජේ-තබ්බො.

8. කථං? පාසාද සබ්බානං පඤ්චවිධමපි අජ්ඣනනික-රූපං නාම, ඉතරං බානිරරූපං. පසාද-හදය සබ්බානං ඡබ්බිධමපි චක්ඛුරූපං නාම. ඉතරං අච්ඡුරූපං. පසාද විඤ්ඤානනිසබ්බානං සත්තවිධමපි ආරරූපං නාම. ඉතරං

අචාරරූපං. පසාද-භාව ජීවිතසංඛ්‍යානං. අධ්‍යවිධමපි
 ඉන්ද්‍රියරූපං නාම, ඉතරං අනිඤ්ඤියරූපං. පසාදවිසය-
 සංඛ්‍යානං. ආදසවිධමපි ඔලාභිකරූප සන්තිකෙරූපං.
 සප්පඨිස රූපඤ්ච ඉතරං සුචුමරූපං දුරෙරූපං. අප්පඨිස
 රූපඤ්ච කම්මජං. උපාදිණ්ණරූපං, ඉතරං අනුපාදිණ්ණ
 රූපං. රූපායතනං සනිදස්සනරූපං, ඉතරං අනිදස්සන-
 රූපං, චක්ඛාදිඥයං අසම්පන්නවසෙන, ඝානාදිතයං
 සම්පන්නවසෙනා නි පඤ්චවිධමපි ගොචරගහානිකරූපං,
 ඉතරං අගොචරගහානිකරූපං. වණ්ණො, ගණ්ඩො,
 රසො, ඔස්, භූතචතුක්ඛකඤ්චනි අධ්‍යවිධමපි අවිනිබ්බො-
 ගරූපං, ඉතරං විනිබ්බොගරූපං.

කථං ති, තං අජ්ඣන්තිකාදිවසෙන බහුධාතොදං කථං
 ගවස්ති? පඤ්ච පසාද, එව චක්ඛුඤ්චරුදීති පඤ්ච ආරුති,
 කායවිඤ්ඤානි කායඤ්චරං, වජිවිඤ්ඤානි වජිඤ්චරං, එවං
 සත්තවිධං ආරරූපං. මනොඤ්චරං අරූපමෙව. පසාද-
 විසයසංඛ්‍යානං ති, පඤ්චවිධං පසාදරූපං, රූප-සද්ද-ගති
 රසායනනාති, පථවිධාතු තෙජොධාතු වයොධාතු ති (ඉද-
 නිවිධං ඵොට්ඨබ්බායතනං.) සත්තවිධං විසයරූපඤ්චනි ආද-
 සවිධං. පඤ්ච පසාද, සත්ත විසයා ව අඤ්ඤමඤ්ඤං සට්ඨන්ති,
 තෙන ව සට්ඨතෙන ඔලාභිකා පාකවා භොගාති, තස්මා ඉදං
 රූපං ඔලාභිකං ති වුත්තං. පාකටත්තා එව සන්තිකෙ-
 රූපං. පටිඝොති සට්ඨතං, තං එතස්ස අත්ථි ති සප්පඨිස-
 රූපං. ඉතරං ති සොළසවිධං. උපාදිණ්ණරූපං ති පුබ්බ-
 කතකම්මුතා උපපාදිතං. ඉතරං ති විත්ත-උතු-ආහාර-
 සමුට්ඨානරූපං. යං දස්සතෙන ඤාතබ්බං, තං සනිදස්සන-
 තං රූපායතනමෙව. ඉතරං ති රූපායතනවජ්ජිතං තෙවි-
 සතිවිධං. චක්ඛු-සොතාති අසම්පන්නවිසයගහානකාති, අව්වා-
 සනනරූපසද්දං සමාගහණං කාතුං න සකෙකානති, තස්මා
 අසම්පන්නවසෙනා ති වුත්තං. ඝානාදිතයං පන සම්ප-
 නනවිසයගහානකමෙව. ගොචරගහානිකං ති විසයගහානිකං.
 ඔජාති (ඔජස්) ආහාරරූපමෙව, තං බලමුප්පාදෙති, තස්මා
 ඔජාති වුච්චති. යං විනිබ්බුජ්ජිතං තානා කාතුං න සකකා
 තං අවිනිබ්බොගරූපං. සබ්බෙසු නිපථනනරූපෙසු ඉදං
 අධ්‍යවිධමපි එකට්ඨමෙව සංවිජ්ජති.

9. ඉඳෙව්වමධ්විසනිවිධමපි ච විචක්ඛණා,
අජ්ඣන්තිකාදිභෙදෙන විහජනති යථාරහං.

විචක්ඛණා නි පණ්ණිතාභිධම්මිකා. තං හි අට්ඨවිසනි-
විධං රූපං ධම්මසංගණ්ණියං රූපකණ්ණෙ ඵකචිධං ආදිං
කත්වා ඵකාදසවිධපරිසන්තං විහන්තං.

අයමෙකං රූපවිභාගො

රූපසමුට්ඨානානි

10. කමමං, විතතං, උතු, ආභාරො චෙති චතතාරි
රූපසමුට්ඨානානි නාම.

රූපසමුට්ඨානානි නි රූපස්ස උපපාදකානි, යතො
රූපං සමුට්ඨානි.

11. තඤ්ඤා, කාමාවචරං රූපාවචරඤ්ඤෙති පඤ්ච-
විසනිවිධමපි කුසලාකුසලකමමමභිසංඛතං. අජ්ඣන්තික-
සන්තාගො කමමසමුට්ඨානරූපං පටිසංඝිමුපාදය ධර්මො
ධර්මො සමුට්ඨාපෙති.

අභිසංඛතං නි පුබ්බස්මිං භවෙ අභිතො සුට්ඨිවිසෙසතො
ච කතං. අජ්ඣන්තිකසන්තාගො නි යෙන තං කමමං
කතං තස්සෙව සරීරසන්තාගො.

12. අරූපවිපාක--ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජජිතං පඤ්ච-
සන්තනි විධමපි විතතං. විතතසමුට්ඨානරූපං පඨමභවඛග
මුපාදය ජායන්තමෙව සමුට්ඨාපෙති. තඤ්ඤා අස්සනාජවතං
ඉරියාපඨමපි සන්තාමෙති. වොට්ඨපන කාමාවචරජව-
තාභිඤ්ඤා පන විඤ්ඤානම්පි සමුට්ඨාපෙති. සොම-
තස්සජවතානි පනෙතං තෙරස භසනම්පි ජනෙති.

ජායන්තමෙවා නි උපපාදකකණ්ණෙ යෙව. ඉරියාපඨමපි
සන්තාමෙති නි, වර්තමො සයනං යානං නිසජ්ජානි ඉමෙ
චතතාරො ඉරියාපඨෙ සක්ඛාරෙති, පරිච්ඡේදනතුං ත දෙනි.
සමාධිලාභී පුග්ගලො තෙන සමාධිබලෙන යං කිඤ්ච ඉරියා-
පඨං යට්ඨිච්ඡිකාලං පවතෙනතුං සමතො ගොති, තංසක්ඛාය
ඉදං වුත්තං. වොට්ඨපනං, කාමාවචර ජවතානි, අභිඤ්ඤා-
විතතඤ්ඤා කායවිඤ්ඤානිං චචිවිඤ්ඤානිඤ්ඤා යථාසම්භවං

සමුට්ඨාපෙනති, තස්මා විඤ්ඤානනිමිපී ති වුත්තං. එත්ථා ති කාමාවචරජවනෙසු, චත්තාරි ලොභමූලාති, චත්තාරි කාමාවචරකුසලාති, චත්තාරි ක්‍රියාති, එකං ගසිතුප්පාදං ති තෙරස ජවතවිත්තාති.

13. සීතුණ්හාතුසමඤ්ඤාතා තෙජොධාතු සිති-පපතො ච උතුසමුට්ඨානරූපං අජ්ඣතගඤ්ඤ භිබ්බාච-සථාරහං සමුට්ඨාපෙනි.

සීතඤ්ඤ උණ්හඤ්ඤා ති එවං සමඤ්ඤාතා ලොකසම්මතා තෙජොධාතු. සිතිපපතො වා ති සිතිකකිණේ යෙව, න උප්පාදකකිණේ. අජ්ඣතං අජ්ඣතතිකසත්තාතෙ, භිබ්බා ඔසබිරුකකාදිසු.

14. ඔජාසංඛ්‍යාතො ආහාරො ආහාරසමුට්ඨාන රූපං. අජ්ඣාගරණකාලෙ ඨානපතො ච සමුට්ඨා පෙනි.

ඨානපතො වා ති සිතිපෙපතො එව.

15. තත්ථ හදය—ඉන්ද්‍රියරූපානි කම්මජානෙව. විඤ්ඤානනිදායං විතතජමෙව. සඤ්ඤා විතොතාතුජො. ලහුතාදිත්තයං උතුචිත්තාහාරෙති සමෙහාති. අවිනි-බ්බොගරූපානි චෙව ආකාසධාතු ච චතුති සමභුතානි ලක්ඛණරූපානි න කුතොපි ජායන්ති.

16. අට්ඨාරස පනනරස තෙරස ආදස, ති ච, කම්මවිතොතා තුකාහාරජානි හොනති යථාකකමං, ජායමානාදිරූපානිං සභාවතො ති කෙවලං, ලක්ඛණානි න ජායන්ති කෙතිවි ති පකාසිතං.

හදයවත්ථ, අට්ඨ ඉන්ද්‍රියරූපානි, අට්ඨ අවිනිබ්බොග-රූපානි' ආකාසධාතු ති ඉමානි අට්ඨාරස රූපානි කම්මස-මුට්ඨානාති. විඤ්ඤානනිදායං, සඤ්ඤා, ලහුතා, මුදුතා කම්මඤ්ඤා තා, අවිනිබ්බොගරූපානි, අකාසධාතු ති ඉමානි පනනරස විතතසමුට්ඨානාති. සඤ්ඤා, ලහුතාදිත්තයං, අවිනිබ්බොගරු-

පානි, අකාසධාතු ති-ඉමානි තෙරස උතුසමුට්ඨානානි. ලුහුතා-
දිත්තයං, අවිනිබ්බොගරුපානි, ආකාසධාතු ති ඉමානි ආදස
ආහාරසමුට්ඨානානි රුපානි යථාකකමං වෙදිතබ්බානි.

ජායමානාදිරුපානං ති උපපාදට්ඨිතිහගිගවන්තානං
රුපානං කෙටලං සභාවමග්ගන්තා ලකඛණානි කෙතිවි
සමුට්ඨානෙති න ජායන්ති.

අයමෙධං රුපසමුට්ඨානනියො.

රුපකලාපා

17. එකප්පාද, එකනිරොධා එකනිස්සයා සහ-
වුත්තනිනො එකවිසති රුපකලාපා නාම.

එකතො උපපාදො යෙසං තෙ එකප්පාද. එකතො
නිරොධොති යෙසං තෙ එකනිරොධා. එකො ව නිස්සයො
යෙසං තෙ එකනිස්සයා. සහෙව වුත්ති යෙසං තෙ
සහවුත්තිනො.

18. තස්ස ජීවිතං අවිනිබ්බොගරුපස්සච චක්ඛුනා
සහ චක්ඛුදසකං ති පච්චෙති, තථා සොතාදිති සද්ධිං
සොතදසකං, ඝාතදසකං, ජීවහා දසකං, කායදසකං,
ඉන්ද්‍රියාවදසකං, පුමහාවදසකං චක්ඛුදසකං වෙති යථා
කකමං යොජෙතබ්බං. අවිනිබ්බොගරුප මෙවජීවිතෙන
සහ ජීවිතනවකං ති පච්චෙති. ඉමෙ නව කමමසමුට්ඨා
නකලාපා.

ජීවිතං ති ජීවිතින්ද්‍රියං. චක්ඛුනා සහා ති චක්ඛුපපසා-
දෙන සද්ධිං. එවං ඉතරුති පි යොජෙතබ්බානි.

19. අවිනිබ්බොගරුපං පන සුද්ධට්ඨකං. තදෙව
කායවිඤ්ඤානනියා සහ කායවිඤ්ඤානනිනවකං, වචි-
විඤ්ඤානනිසද්දෙති සහ වචිවිඤ්ඤානනිදසකං, ලුහුතා-
දිති සද්ධිං ලුහුතාදෙකාදසකං, කායවිඤ්ඤානනිලුහුතා-
දිආදසකං, වචිවිඤ්ඤානනිසද්දලුහුතාදිතෙරසකස්සචති
ජ චිත්තසමුට්ඨානකලාපා.

සුභානි කෙවලානි අට්ඨ ~~අනිකුණානරාජානි~~ ~~තමං~~ තං
සුද්ධට්ඨකං.

20. සුද්ධට්ඨකං, සද්දනවකං, උත්තරාදෙක්ඛද්වයං,
සද්දලහුතාදිචාදසකසෛවනි චතුසමුට්ඨානා
කලාපා.

උතු සබ්බද, සුද්ධට්ඨකං සමුට්ඨාපෙනි, කද්ඪි සද්දන-
වකාදීනි ති එවං ඉමෙ චතුසමුට්ඨානා කලාපා භූතානි.

21. සුද්ධට්ඨකං, ලහුතාදිචාදසකසෛවනි චෙ
ආහාරසමුට්ඨානකලාපා.

22. තස්ස, සුද්ධට්ඨකං සද්දනවකසෛවනි චෙ
උතුසමුට්ඨානකලාපා බහිද්ධා පි ලබ්භනති, අවසෙසා
පන සබ්බෙ පි අප්ඤ්ඤානික මෙව.

තස්මා ති එකවිසතිසා කලාපෙසු. චෙ උතුසමුට්ඨාන-
කලාපෙ යපෙත්වා අවසෙසා සබ්බෙ පි එකවිසති කලාපා
අප්ඤ්ඤානිකමෙව ලබ්භනති.

23. කම්මවිතොතාතුකාහාරසමුට්ඨානා යථාකකමං,
නව ඡ චතුරො චෙ ති කලාපා එකවිසති.
කලාපානං පරිච්ඡේදලක්ඛණතො විචක්ඛණා,
න කලාපඛණමිච්ඡාහු ආකාසං ලක්ඛණානි ව.

ආකාසධාතු කලාපානං පරිච්ඡේදමත්තතො, උපවයො
සත්තති ජරතා අනිච්ඡතා ති ඉමානි චතුරාරි රූපානි කලා-
පානං ලක්ඛණමත්තතො කලාපානං අඛණානි ත හොනති.

අයමෙත්ථ කලාපයොජනා.

රූපප්පච්චනතිකකමො

24. සබ්බානි පි පනොනානි රූපානි කාමලොකෙ
යථාරහං අනුනානි පච්චනියං උපලබ්භනති. පටිසංඝයං
පන සංසෙදජානප්පෙව ඔපපාතිකානප්පෙව චක්ඛු-
සොන-සාන ජීවිහා-කාය — භාව-චක්ඛුදසකසබ්බානානි

සත්ත දසකානි පානුහවන්ති උක්කමඨවසෙන, ඔමක-
වසෙන පන චක්ඛු—සොති—සාන භාවදසකානි කදුචි-
පි න ලබන්ති. තස්මා තෙසං වසෙන කලාපභානි
වෙදිතබ්බා. ගබ්භසෙය්‍යකසන්තානං පන කාය—නාව
වක්ඛුදසකසංඛාතානි තිණි දසකානි පානුහවන්ති.
තත්ථාපි භාවදසකං කදුචි න ලබන්ති. තෙන; පරං
පවන්තිකාලෙ කමෙන චක්ඛුදසකාදීනි ච පානුහවන්ති.

අණ්ඨජා යොති, ජලාබුජා යොති, සංසෙදජා යොති,
ඔපපාතිකා යොති ති ඉමා චතස්සො යොනියො මජ්ඣිම-
නිකායෙ මහාසීහනාදස්සතෙන විත්ථාරෙන වුත්තා. යෙ සත්තා
අණ්ඨ ජායති, තෙසං අණ්ඨජා යොති. ජලාබු (ජරුසු)
වුච්චති ගබ්භාවරණං, තස්මිං ජාතානං ජලාබුජා යොති.
සංසෙදෙ පුතිකුණපෙ වා පුරුණසප්පිකවතීතාදීසු වා ජාතානං
කිමිතං යොති සංසෙදජා යොති. යෙ එවං න ජායන්ති
උපපජ්ජෙව ජායන්ති, තෙසං දෙවානං, ඔපපාතිකාසුරුදීනං,
තෙරසිකානඤ්ච ඔපපාතිකා යොති.

වක්ඛු නි හදයවක්ඛු. ඔමකවසෙනා නි අවකංසතො.
කෙසඤ්චි සංසෙදජානං ඔපපාතිකානඤ්ච, චක්ඛුදසකාදීනි
චත්තාරි වා, තෙසු අඤ්ඤතරුති වා දසකානි න ලබන්ති.
ගබ්භසෙය්‍යකානං නි ජලාබුජානං අණ්ඨජානඤ්ච.

25. ඉවෙවචං පටිසංඝිමුපාදාය කමමසමුට්ඨානා,
දුතියවිත්තමුප්පාදාය විත්තසමුට්ඨානා, තීතිකාලමුපාදාය
උතුසමුට්ඨානා, ඔජාඵරණමුපාදාය ආහාරසමුට්ඨානා
වෙති චතුසමුට්ඨානරූපකලාපසන්තති කාමලොතෙ
දිපජාලා විය නදිසොතො විය ච යාවතාසුකමබ්බො-
චජිනනං පවන්ති.

කමමසමුට්ඨානා කලාපසන්තති නි සමබ්බො. තීති-
කාලං නි පටිසංඝියා තීතිකාලං උපාදාය. ඔජාය ආහාර-
රූපස්ස සමපසාරණං ඔජාඵරණං.

26. මරණකාලෙ පන මුතිවිත්තොපරි—සත්තර-
සමවිත්තස්ස තීතිකාලමුපාදාය කමමජරූපානි න

උපපජ්ජන්ති, පුරෙතරමුපපන්නානි ච කම්මජරුපානි
චුතිවිතතසමකාලමෙව පවනන්ති භානිරුජ්ඣන්ති.
තතොපරං විතතජාහාරජරුපඤ්ච චොච්ඡිජ්ජන්ති. තතො
පරං උතුසමුට්ඨානරුපපරම්පරා* යාව මතකලෙවර-
සංඛාතා පවත්තන්ති.

චොච්ඡිජ්ජන්ති ති උච්ඡින්නං භවති. යාව මතකලෙවර
සංඛාතා ති යාව මතකලෙවරං ති සංඛාතා, සමඤ්ඤ පවත්තන්ති
තාව පවත්තන්ති. කලෙවරෙ කාපිතෙ වා කාකාදීහි බාදිතො
විතාසං ආපාදිතෙ වා තාපි චොච්ඡිජ්ජන්ති.

27. ඉච්චෙවං මතසන්නාතං පුනඳෙවභවත්තරෙ,
පටිසංඝිමුපාදය තථා රුපං පවත්තති.

28. රුපලොභෙ පන සාන—ජීවිහා—කාය—භාව
දසකානි චෙව ආහාරජකලාපානි ච න ලබ්භන්ති.
තස්මා තෙසං පටිසංඝිකාලෙ චක්ඛුසොතචක්ඛුචසෙන
නිත්ථා දසකානි ජීවිතනවකඤ්චන්ති චතොරො කම්ම-
සමුට්ඨානකලාපා, පවනන්ති. විතතාතුසමුට්ඨානා ච
ලබ්භන්ති. අසඤ්ඤසන්නාතං පන චක්ඛුසොතචක්ඛු-
සඤ්ඤානි පි න ලබ්භන්ති, තථා සංඛාතානි පි විතතජ-
රුපානි. තස්මා තෙසං පටිසංඝිකාලෙ ජීවිතනවක-
මෙව, පවනන්ති. සඤ්චිජ්ජන්ති. උතුසමුට්ඨානරුපං
අනිරිච්චන්ති† ඉච්චෙවං කාමරුපසඤ්ඤාසංඛාතෙසු නිසු
යානෙසු පටිසංඝිපවනන්ති. දුට්ඨා රුපපවනන්ති
චෙදිතබ්බා.

චක්ඛුසොතචක්ඛුසඤ්ඤානි ති චක්ඛුසොතචක්ඛුදසකානි ච සඤ්ඤ
තවකඤ්ච. අනිරිච්චන්ති ති අවසිසංති. නිසු යානෙසු ති
නිසු භවෙසු.

29. අට්ඨපිසති කාමෙසු භොන්ති තෙවිස රුපිසු,
සන්නරසෙවසඤ්ඤානං අරුපෙ නත්ති කිඤ්චිපි.
සඤ්ඤා විකාරො ජරතා මරණං චොපපතන්ති,
න ලබ්භන්ති පටිපත්තා තු න කිඤ්ඤිපි න ලබ්භන්ති.

* සී. උතුසමුට්ඨානපරම්පරා ච මතකලෙවරං සංඛාය පව-
ත්තන්ති. * † ම. අනිරිච්චන්ති.

සබ්බානි පි අට්ඨවිසති රූපානි කාමහවෙ ලබ්භනති. ස්නාන-ජීවහා-කායා, දො ව භාවරූපානී ති පඤ්ච වජ්ජනිකානි රූපාවචරහවෙ ලබ්භනති. අසඤ්ඤානං අවිනිබ්බානං රූපානි අට්ඨ, ජීවිතින්ද්‍රියං, ආකාශධාතු, චූෂ්ණාදිත්‍යයං, චත්තාරි ව ලක්ඛණරූපානී ති සත්තරස රූපානි. අරූපහවෙ කිඤ්චි පි රූපං නස්ති. විකාරො ති පඤ්චවිධං විකාරරූපං මරණං ති අනිවචනා. ඉමානි අට්ඨරූපානි උපපන්නියං පටිසංඝියං න ලබ්භනති. පවත්තියං තු කිඤ්චි න ලබ්භති ති න. සබ්බානි පි රූපානි පවත්තියං ලබ්භන්තොව.

අයමෙකං රූපප්පවත්තිකකමො.

තිබ්බානං.

30. තිබ්බානං පන ලොකුත්තරසබ්බානං චතුමග්ගඤ්ජෙනා සච්ඡිකාතබ්බං මග්ගචලානමාරම්මණභූතං වානසබ්බාතාය තණ්හා ය නික්ඛන්තතො තිබ්බානං ති පවුච්චති. තදෙනං සභාවතො ඵකවිධමපි, සමුපාදිසෙසතිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසතිබ්බානධාතු වෙති දුට්ඨං හොති කාරණපටිසංයෙන, තථා, සුඤ්ඤානං, අනිමිත්තං, අප්පණ්ණිතඤ්ඤවති තිවිධං හොති ආකාරහෙදෙන.

උපාදියති කමමුතා ති උපාදි. කිං තං? බ්බාපඤ්ඤාකං. උපාදි ඵච සෙසො උපාදිසෙසො. තෙන උපාදිසෙසෙන සහ චත්තනී ති සඋපාදිසෙසා. සමුපාදිසෙසා ව සා තිබ්බානධාතු වා ති සමුපාදිසෙසතිබ්බානධාතු. තෙන උපාදිසෙසෙන සහ න චත්තනී ති අනුපාදිසෙසතිබ්බානධාතු. පුරිමා දිට්ඨධම්මිකා, පච්ඡිමා සමපරාසිකා. බ්බාපසෙසස්ස භාවො අභාවො වා ති ඉමිනා කාරණපටිසංයෙන. රුගදෙසමොහෙති සුඤ්ඤාතො සුඤ්ඤං. සුඤ්ඤමෙව සුඤ්ඤං. රුගාදිතිමිත්තාභාවා අනිමිත්තං. රුගාදිපණ්ණිවිරහිත්තො අප්පණ්ණිතිං. යො හි අත්තනානුපස්සනාය මග්ගං ලහතී, තස්ස සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, යො අනිවචානුපස්සනාය, තස්ස අනි-

මිත්තො විමොක්ඛො, යො ච දුක්ඛානුපස්සනාය තස්ස අප්ප-
ණ්ණිතො විමොක්ඛො හොති. ඉමෙසං ආකාරානං හෙදෙන
තිබ්බානම්ච ඉමාති තිණ්ණි නාමාති ලිභති ති.

31. පදම ච්චුතමච්චනං අසඬ්ඛතමනුතරං,
තිබ්බානමිති භාසනති වානමුත්තා මහෙසයො.

වානමුත්තා විගතතණ්භා මහෙසයො, චුතියා
අභාවෙන අච්චුතං, අච්චනං අනතරිතිතං, කම්මාදීති
අසඬ්ඛතතතා, අසඬ්ඛතං, අනුතරං ලොකුතතර පදං සාතං
තිබ්බානං ති භාසනති.

32. ඉති විතතං චෙතසිකං රූපං තිබ්බානමිච්ච පි,
පරමස්ථං පකාසෙතති චතුර්ධා ච තථාගතා.

ඉති අභිධම්මකාසයෙ රූපසංඛගහවිභාගො නාම

ජ්වෙදා පච්චෙජ්ජෙදා.

සත්තමො පරිච්ඡෙදො සමුච්චය සංඛගහවිභාගො

1. ආසන්නනිව්ධා චූත්තා චක්ඛුධම්මා සලකකණ් තෙසං දුති යථායොගං පවකතාමි සමුච්චය.

චක්ඛුධම්මා නි සභාවෙන විජ්ජමානා, අනිපථනනරූප වජ්ජා රූපාරූපධම්මානි අත්ථොතෙ චිත්තං, දථිපඤ්ඤාස වෙත සිකා, නිපථනන රූපානි අට්ඨාරස, නිබ්බාණං, නි ආ සත්තා භොනති. කථං නිබ්බාණං සලිකකණ්? තමපි අනත්ත ලකකණ්මෙව. 'සබ්බෙධම්මා අනත්තා, නි හි චූත්තා [ධම්මපද] සන්නිලකකණ්මපි ච තං, තස්මා සලකකණ්මෙව ඡ ඵලං. සති අනිපථනනරූපං කස්මා වජ්ජනං? තමපි සලකකණ්මෙව, ධම්මධා තුයා ච සංඛගහිතං, සබ්බසංඛගහෙව ආගත තස්මා ආසන්නනිව්ධා නි චචතස්ස පයොජනං ත දිස්සන් සබ්බෙසමපි චිත්තවෙනසිකානං රූපානඤ්ච නිබ්බානස්සාපි අයං සමුච්චයො නි චෙදිතබ්බො.

2. අකුසලසංඛගහො, මිස්සකසංඛගහො, ලොබ්භ කම්මසංඛගහො, සබ්බසංඛගහො චෙති සමුච්චයසංඛගහෙ චතුර්ඛිධො චෙදිතබ්බො.

අකුසල සංඛගහො

3. කථං? අකුසලසංඛගහො තාච චත්තාරො ආසව කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො, අවිජ්ජාසවො

ඉමෙසං ආසවානං නිදද්දසො ධම්මසංඛගහස්සං ආගතත යෙනෙව චෙදිතබ්බො.

4. චත්තාරො ඛසා-කාමොපසා, භවොපසා දිට්ඨාපසා, අවිජ්ජාපසා. [ධම්ම]

5. චත්තාරො යොගා-කාමයොගො, භවයොගො දිට්ඨයොගො, අවිජ්ජායොගො.

තත්ථ, අංසවුතෙති ආරෙති සට්ඨන්තෙති උදකං වි සචතතො, නිච්චපගසරණංචෙය්න සංසාරදුක්ඛස්ස චා සච තතො, ආසවා, භවසාගරෙ ආකංඝිතංචෙය්න දුරුත්තර

ණධේන ච තෙ එව ඔසා, ආරම්භණවිශෝගස්ස චෙව දුක්ඛ-
විශෝගස්ස ච අප්ප දුක්ඛො තෙ එව යොගො ති එව.
විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තත්තයෙන එතෙසං අත්ථො චෙදිතබ්බො.
කාමොති කාමත්තංගා. භවොති භවත්තංගා.

6. චත්තාරො ගන්ථා-අභිජ්ඣා කායගන්ථො,
ධ්‍යාපාදො කායගන්ථො, සිලබ්බතපග්ගමාසො කායග-
න්ථො, ඉදංසම්මාභිනිච්චෙසො කායගන්ථො. [ධම්ම]

සංසාරචට්ටි නාමකායස්ස රූපකායස්ස ච ගන්ථත්තො
කායගන්ථා. ඉදමෙව සම්මං මොඝමඤ්ඤං ති එවා අභිනි-
ච්චෙසො ඉදංසම්මාභිනිච්චෙසො.

7. චත්තාරො උපාදානා-කාමුපාදානං, දිට්ඨිපාදානං,
සිලබ්බතුපාදානං, අත්තවාදුපාදානං. [ධම්ම]

විසුද්ධිමග්ගෙ පිඨතාති වණණිතාති.

8. ජ නිවරණාති—කාමච්ඡදනිවරණං, ධ්‍යාපාද-
නිවරණං, ජිනමිදානිවරණං, උද්ධව්වකුක්කුච්චනි-
වරණං, විවික්ච්ඡානිවරණං, අවිජ්ජානිවරණං. [ධම්ම]

චිත්තං නිවරන්ති, පරිශෝනකිත්ති ති නිවරණාති.
ඉමෙසු පුරිමාති පඤ්ච සුත්තොසු ආගතාති, සබ්බාති පි අභි-
ධම්මෙ.

9. සත්තානුසයා—කාමග්ගානුසයො, භවග්ගානු-
සයො, පටිසානුසයො, මානානුසයො, දිට්ඨානුසයො,
විවික්ච්ඡානුසයො, අවිජ්ජානුසයො. [විහරිග] එම ගත
ධේන අනුසෙවති ති අනුසයා.

10. දස සංයොජනාති—කාමග්ගසංයොජනං, රූප-
ග්ගසංයොජනං, අරූපග්ගසංයොජනං, පටිසංයො-
ජනං, මානසංයොජනං, දිට්ඨිසංයොජනං, සිලබ්බත-
පග්ගමාසසංයොජනං, විවික්ච්ඡාසංයොජනං, උද්ධව්ව-
සංයොජනං, අවිජ්ජාසංයොජනං සුත්තොග්ගා [දීඝතිකාය,
සඛිතිසුත්තා.]

වට්ට සංයෝජනනී ති සංයෝජනානි.

11. අපරුනි දස සං—යෝජනානි—කාමරුගසං
යෝජනං හවරුගසංයෝජනං, පටිසසංයෝජනං, මාන-
සංයෝජනං, දිට්ඨිසංයෝජනං, සීලබ්බතපරමාසසංයෝ-
ජනං, විවික්ඛජාසංයෝජනං, ඉස්සාසංයෝජනං, මච්ඡ-
රියසංයෝජනං, අවිජ්ජාසංයෝජනං අභිධම්මෙ. [බමම]

12. දස කිලෙසා—ඉලාහො, දෙසො, මොහො,
මානො, දිට්ඨි, විවික්ඛජා, පිනං, උද්ධව්වං, අභිජිකං,
අනොත්තප්පං. [බමම]

13. ආසවාදිසු පනෙත්ථ කාමහවතාමෙන තබ්බ-
ඤ්ඤා තණ්හා අධිසෙසතා. සීලබ්බතපරමාසො, ඉදං-
සව්වාහිනිවෙසො, අනාවාදෙ නි ව තථාපවතං දිට්ඨි-
ගතමෙව පවුච්චති.

කාමහවතාමෙනා ති කාමාසවාදිතා හවාසවාදිතා ව
නාමෙන. තබ්බඤ්ඤා ති කාමවඤ්ඤා හවච්ඤ්ඤා ව.

14. ආසවොසාව යොගාව තයො ගන්ථාව වඤ්ඤො,
උපාදානා දුට්ඨෙ චුත්තා * අට්ඨ නිවරණසිද්ධං.
ජලොපානුසයා භොනති තව සංයෝජනා මතා,
කිලෙසා දස චුත්තොයං නවධා පාපසම්මගහො.

කාමාසව—හවාසවා ති එකා තණ්හා ව, එවං කාම-
හවොසා කාමහවයොගා ව. තසමා නෙ තයො ව භොනති.
ගන්ථෙසු, සීලබ්බතපරමාසො ඉදංසව්වාහිනිවෙසො ති ඉමෙ
දො දිට්ඨි එව, තසමා නෙ පි තයො එව. පිනං මිද්ධං නි
දො, උද්ධව්වං කුක්කුළෙවඤ්ඤති දො ති එවං අට්ඨ නිව-
රණානි භොනති. කාමරුගහවරුගානුසයා එකා තණ්හා ති
කාමා ජ අනුසයා.

කාමරුගාදයො තණ්හා ව, සීලිබ්බතපරාමාසො දිට්ඨි යෙව,
තස්මා විසති යා සංයොජ්ඣෙසු තවෙව අවසිස්සන්ති. කිලෙ
සෙසු පන භාපනවසිසනං තත්ථ, තස්මා තෙ දසෙව හොන්ති.

මිස්සකසංගහො

15. මිස්සකසංගහෙ ජ හෙතු—ලොභො, දොසො,
මොහො, අලොභො, අදොසො අමොහො.

16. සත්ත කුණ්ඩලානි—විතකෙකා, විචාරො,
පිති, ඵකගගතා, සොමනස්සං, දොමනස්සං, උපෙක්ඛා.

පට්ඨානට්ඨකථායං කුණ්ඩලවයනිද්දෙසෙ වුත්තං—“කුණ්ඩලානි තිද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජ්ජෙසු සෙසවිතොසු උප්පන්නානි විතකකවිචාරපිතිසොමනස්සදොමනස්සුපෙක්ඛාවිතොසකගගතාසංඛිතානි සත්ත අභිගානි” ති.

ධම්මසංගහණීයමි පස්මපටිසසමපයුත්තවිත්තස්ස කොට්ඨාසවාරෙ වුත්තං — “චතුරභිකං කුණං හොති” ති, තත්ථ, විතකෙකා විචාරො දොමනස්සං විත්තසෙසකගගතා ති ඉමෙසං චතුත්තං අභිගානං වසෙන චතුරභිකං කුණං ති වුත්තං.

17. ආදස මග්ගභිගානි—සමමාදිට්ඨි, සමමාසංකප්පා,
සමමවාචා, සමමාකමමනො, සමමාආජීවො,
සමමාවායාමො, සමමාසති, සමාසමධි, මිච්ඡාදිට්ඨි,
මිච්ඡාසංකප්පා, මිච්ඡාවායාමො, මිච්ඡාසමාධි.

සොහනවිතොසු යථාසහමවං සමමාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨමග්ගභිගානි ලබන්ති, අකුසලෙසු පන උකකංසවසෙන චත්තාරි යෙව. වුත්තං හෙතං ධම්මසංගහණීයං පස්මාකුසලානිද්දෙසෙ—“මිච්ඡාදිට්ඨිහොති, මිච්ඡාසංකප්පො හොති, මිච්ඡාවායාමො හොති, මිච්ඡාසමාධි හොති” ති. එත්ථ මිච්ඡාසංකප්පවායාමසමාධි, විතකෙකා පීරියං විත්තසෙසකගගතා ති ඉමෙ අඤ්ඤාසමානා වෙතසිකා, තස්මා පරතො, ‘මග්ගභිගා නව චන්ද්‍රතො, ති වුත්තං, තානි හි මිච්ඡාදිට්ඨියා සහ තවෙව හොන්ති.

18. බාවිසනි ඉන්ද්‍රියානි-චක්‍රත්‍රියං, පසානිත්‍රියං, ඝානිත්‍රියං, ජිවතිත්‍රියං, කාසිත්‍රියං, ඉන්ද්‍රියත්‍රියං, ප්‍රතිසිත්‍රියං, ජීවිතිත්‍රියං, මනිත්‍රියං, සුඛිත්‍රියං, දුකිත්‍රියං, සොමනසිත්‍රියං, දොමනසිත්‍රියං, උපපනිත්‍රියං, සද්ධිත්‍රියං, විජිතිත්‍රියං, සනිත්‍රියං, සමාධිත්‍රියං, පඤ්ඤත්‍රියං, අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතිත්‍රියං, අඤ්ඤාත්‍රියං, අඤ්ඤානාවිත්‍රියං, [විහරිත].

චක්‍රත්‍රියාදීනි පාකවානෙව. පුබ්බභාගෙ අනාඤ්ඤාතං අමතං පදං චතුස්චව්ඨමමං වා ජාතිස්සාමිති ඵලං පටිපත්තස්ස උපපජ්ජනතො අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතිත්‍රියං, ආජානනතො අඤ්ඤත්‍රියං, අඤ්ඤානාවිතො චතුස්ස සංඝඵලානි ධර්මිකඤ්ඤානිච්චස්ස බිණ්ණසචස්ස උපපජ්ජනතො අඤ්ඤානාවිත්‍රියං ති වෙදිතබ්බං, එතෙසං ඉන්ද්‍රියානං ඉන්ද්‍රියඤ්ඤානා විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතනග්ගෙනාපි වෙදිතබ්බං.

19. නව බලානි—සද්ධාබලං, විජියබලං, සනිබලං, සමාධිබලං, පඤ්ඤාබලං, හිමිබලං, ඛතප්පබලං, අභිජිකබලං, අනොතප්පබලං.

එසු, විජියබලං සමාධිබලං ති ඉමානි දේව අඤ්ඤාසමානානි, කුසලාකුසලාබ්‍යාකතෙසු සංවිජ්ජනානි. අභිජිකබලං අනොතප්පබලං ති ඉමානි දේව අකුසලානෙව, සබ්බාකුසලසාධාරණානි ච, සෙසානි සොභනානෙව.

20. චතනාරො අභිපනි—ජන්ද්‍රියපනි, විජියාධිපනි, විනාශිපනි, විමංසාධිපනි.

අභිපනි ති ඉද්ධිපාදා යෙව [විහරිත]. තෙසු තස්ස අඤ්ඤාසමානා. විමංසානි පඤ්ඤා සා සොභනා ඵල.

21. චතනාරො ආහාරා — කබලිකාරො ආහාරො, එසෙසා දුතිසො, මනොසංසෙවනනා තනියා, විඤ්ඤාණං චතුසං.

ඉමෙ ආහාරා සුත්තෙසු ආගතා, අනිධමො ච යථා සම්භවං තිද්ධියා.

22. ඉන්ද්‍රියෙසු පනෙනං සොධාපනනිමග්ගඤ්ඤං අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං, අරහත්තඵලඤ්ඤං අඤ්ඤානාමිද්දියං, මපෙකි ජ ඤ්ඤානි අඤ්ඤාද්දියානි නි චුච්චන්ති. ජීවිතින්ද්‍රියඤ්ඤං රූපාරූපවසෙන දුට්ඨං භොති.

23. පඤ්චවිඤ්ඤාණෙසු ඤානඛිංගානි, අවිජ්ජෙසු බලානි, අහෙතුකෙසු මග්ගඛිංගානි න ලබ්භන්ති. තථා විවික්ච්ඡාවිතො ඵකග්ගතා මග්ගිද්දියබලභාවං න ගම්ඡති. ද්විහෙතුක — ත්විහෙතුක-ජවනොක්ඛව යථා සමභවං අධිපති ඵකොවලබ්භති.

අවිජ්ජෙසු නි පඤ්චආරාවඡ්ඡන — ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණ-සමපට්ච්ඡන-සන්තිර්ණ විතොසු. ඵකග්ගතා නි අධිමොක්ඛ-විරහන්තා දුබ්බලා විතතට්ඨති * ද්විහෙතුකත්විහෙතුක-ජවනෙසු නි' දො මොමුහවිතතානි හසිතුප්පාදං නි ඉමානි නිණ් විතතානි වජ්ජෙත්වා සෙසෙසු ද්විපඤ්ඤාසජවන-විතොසු. ඵකොවලබ්භති නි, යත් ජන්ද්‍රියිපති, ත තත් ඉතරෙ තයො අධිපතිභාවෙන ලබ්භන්ති. ඵං සෙසා පි යොජෙතබ්බා.

24. ජ හෙතු පඤ්ච ඤානඛිංගා මග්ගඛිංගා නව වජ්ජන්තො, සොලභිද්දියධම්මාව බලධම්මාව නවෙජිතා.

වතනාරොධිපති චුත්තා තථාහාරා නි සත්තධා, කුසලාදිසමාකිණො චුත්තො මිසසකසංඛගහො.

සොමනස්සං, දොමනස්සං, ටිපෙකිනා නි ඉමානි නිණ් අඛිංගානි ඵකා ව වෙදනා, තස්මා විතකකච්චාරපිතිවිතො-ගතනාවෙදනාවසෙන පඤ්චව ඤානඛිංගානි ගම්ඡන්ති. තව මග්ගඛිංගානි හෙට්ඨා චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බා නි, ඉන්ද්‍රියෙසු සුබද්දකඛසොමනස්සදොමනස්සපෙකිනින්ද්‍රියානි වෙදනාවසෙන ඵකොධම්මො, පඤ්ඤාද්දියාදීනි වතනාරි ඵකා පඤ්ඤානි

* ඵත්ථ ධම්මසංඝරාජේ ඔලොකොතබ්බා.

එවිං සංගත භාෂෙතො, ජීවිතීන්ද්‍රියානි රූපාරූපවසෙන දො නි ගහෙතො සොලස ඉන්ද්‍රියධම්මො භවති. තථාභාරා නි ආභාරා පි තථෙව වතනාරො.

බොධිපක්ඛියසංඛගහො

25. බොධිපක්ඛියසංඛගහෙ වතනාරො සතිපට්ඨානා —කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, වේදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං, ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං [විභංග].

26. වතනාරො සම්මප්පධානා—උප්පන්නානං පාපකානං ධම්මානං පහානාය වායමො, අනුප්පන්නානං පාපකානං ධම්මානං අනුප්පාදය වායමො, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදය වායමො, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං භියෙතාභාවාය වායමො, [විභංග].

27. වතනාරො ඉද්ධිපාදො — චන්ද්‍රිද්ධිපාදො, විරසිද්ධිපාදො, විතතිද්ධිපාදො, විමංසිද්ධිපාදො, [විභංග].

28. පඤ්චේන්ද්‍රියානි—සද්ධිච්ඡේයං, විජිඤ්චේයං, සතිච්ඡේයං, සමාධිච්ඡේයං, පඤ්ඤාච්ඡේයං.

ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි සංගිතිස්සත්තාදීස්ස අතෙතෙස්ස සුත්තෙස්ස ආගතානි, අභිධම්මෙ බාවිසතිතා ඉන්ද්‍රියෙස්ස සංගිතිතානි, ධම්මසංඛගහේයං කුසලාකුසලාඛ්‍යාකතවිතතනිද්දෙසෙස්ස යථා සමභවං නිද්දොසානි.

29. පඤ්චබලානි—සද්ධාබලං, විජිග්ගබලං, සතිබලං, සමාධිබලං, පඤ්ඤාබලං.

ඉන්ද්‍රියානෙව බලභාවෙන බලානි. ඉමානි පි සුත්තෙස්ස ආගතානෙව. අභිධම්මෙපි යථාසමභවං නිද්දොසානි, හෙට්ඨා චුත්තෙස්ස ව තවස්ස බලෙස්ස සංගිතිතානි.

30. සත්ත ඛොජ්ඣාදිගා - සතිසමොජ්ඣාදිගා, ධම්මවිචයසමොජ්ඣාදිගා, විජයසමොජ්ඣාදිගා, පිති සමොජ්ඣාදිගා, පසංඤාසමොජ්ඣාදිගා, සමාධි-සමොජ්ඣාදිගා, උපෙක්ඛාසමොජ්ඣාදිගා, [විභංග].

සමොච්ඡායා ඤාණස්ස අභිගා නි සමොජ්ඣාදිගා. ධම්ම විචිතානි, උපපරිකඛති නි ධම්මවිචයො, විපස්සනාපඤ්ඤා.

31. අට්ඨ මගගභිගානි-සමොද්ධි, සමොසංඛකපෙසා, සමොවාචා, සමොකමමනෙතා, සමොඅජ්චො, සමොවායාමො, සමොසති, සමොසමාධි, [විභංග].

ඉමානි හෙට්ඨා ආගතානෙව.

32. එත්ථ පන චතතාරො සතිපට්ඨානා නි සමොසති එකා ව පවුච්චති, තථා චතතාරො සමමය්‍යධානා නි ව සමොවායාමො.

33. ඡන්දො විතනමුපෙක්ඛා ව සද්ධා පසංඤාපිතිසො, සමොද්ධි ව සංඛකපෙසා වායාමො විරතිතනයං. සමොසති සමාධි නි මුද්දසෙතෙ සභාවතො, සත්තනිංස පහෙදෙන සත්තධා තත්ථ සංගහො. විරතිතනයං නි, සමොවාචා, සමොකමමනෙතා, සමොඅජ්චො ව.

34. සංඛකපෙසපසංඤා ව පිතුපෙක්ඛා ඡන්ද ව විතනං. විරතිතනයඤ්ච, නවෙකස්ථානා * විජයං නවංඨ, සති සමාධි චතු පඤ්ච පඤ්ඤා, සද්ධා දුස්ථානුත්තමසත්තනනිංස— ධම්මානමෙසො † පවරො විභාගො.

සංඛකපෙසා, පසංඤා, පිති, උපෙක්ඛා, ඡන්දො, විතනං, නිස්සො ව විරතිසො නි ඉමෙ නව ධම්මා එකට්ඨානා හොනති, එකස්මිං යෙව ථානෙ ආගච්ඡති. චතතාරො

* ම. නවෙකට්ඨානා. † ම. දුට්ඨානුත්තම.

සමප්පධානා, විරිසිද්ධිපාදො, විරිසින්ද්‍රියං, විරියබලං, විරිය-
සමෙබ්බජ්ඣායො, සාමමවායාමො නි එවං එකමෙව චිත්තියං
නවට්ඨානං හොති. චතූරාරො සත්පට්ඨානා, සතින්ද්‍රියං,
සතිබලං, සතිසමෙබ්බජ්ඣායො, සමමාසති නි එවං සති අට්ඨ-
ට්ඨානා. සමාධින්ද්‍රියං, සමාධිබලං, සමාධිසමෙබ්බජ්ඣායො,
සමමාසමාධි නි සමාධි චතුට්ඨානො. විමංසිද්ධිපාදො, පඤ්ඤා-
න්ද්‍රියං, පඤ්ඤාබලං, ධම්මවිචයසමෙබ්බජ්ඣායො, සමමාදිට්ඨි නි
එවං පඤ්ඤා පඤ්චට්ඨානා. සද්ධින්ද්‍රියං, සද්ධිබලං නි සද්ධා
ද්‍රට්ඨානා නි. එවං සභාවතො චුද්දසෙවෙනෙ ධම්මා හොනාති.

35. සබ්බෙ ලොකුතනතර හොනාති න චා සඛක-
ප්‍රපිනියො,
ලොකියෙ පි යථායොගං ඡබ්බිසුද්ධිප්පච්චානායං.

එතෙ බොධිපක්ඛියා ධම්මා ලොකුතනතර ලොකුතනතර
විතොනසු සබ්බෙ හොනාති. සඛකප්‍ර-පිනියො පත තපථ
න චා හොනාති. කසමා? සඛකප්‍රොති විතකෙකා එව,
සො ව දුතියජ්ඣානිකාදිමග්ගඵලවිතොනසු ත ලබ්භාති, එවං
පිති චතුර්පඤ්චමජ්ඣානිකෙසු. සීලවිසුද්ධි, විරාගවිසුද්ධි,
දිට්ඨිවිසුද්ධි, කැබ්බාචිතරණවිසුද්ධි, මග්ගාමග්ගඤ්ඤාණදස්සන-
විසුද්ධි, පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනවිසුද්ධි ඤාණදස්සනවිසුද්ධි ඒ සභා
විසුද්ධියො. තාසු පුරිමා ඡ ලොකියා, අපොභ ථායා මලොකු-
තනතර. තසමා ලොකියෙ පි නි අද්දි චුතූරං. ලොකිය-
විතොනසු පි ඡනතං විසුද්ධිතං පච්චානායං ඉමෙ මබ්බපක්ඛියා
යථායොගං ලබ්භනාති.

සබ්බසඛගහො

36. සබ්බසඛගහෙ පඤ්චකකමයා - රූපකකමයා,
වේදනාකකමයා, සඤ්ඤාකකමයා' සංඛාරකකමයා,
විඤ්ඤාණකකමයා, [විහරිත].

37. පඤ්චපාදනකකමයා - රූපපාදනකකමයා,
වේදනුපාදනකකමයා, සඤ්ඤාපාදනකකමයා, සංඛා-
රූපාදනකකමයා, විඤ්ඤාණපාදනකකමයා.

බ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි උපාද්‍යානකබ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි අයං විසේසො—බ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි අරහත්තානං බිණ්ණසවානං බ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි උපාද්‍යානක අප්පටිතානි. උපාද්‍යානකබ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි පුද්ගලිකත්වය බ්‍රහ්මාණ්ඩමයෙහි උපාද්‍යානක අප්පටිතානි.

38. ආදිසායනනානි—චක්ඛායනනං, සොතායනනං, ඝාතායනනං, ජීව්හායනනං, කායායනනං, මනායනනං, රූපායනනං, සංඝායනනං, ගන්ධායනනං, රසායනනං, ඓද්ධිකායනනං, ධම්මායනනං [විහරිත].

විසුද්ධිමග්ගෙ ආයතනධාතුන්දෙසෙ වුත්තනසෙන ඵනෙසං විනිවිජ්ජකපා වෙදිතබ්බා.

39. අධිකාරස ධාතුසො - චක්ඛුධාතු, සොතධාතු, ඝාතධාතු, ජීව්හධාතු, කායධාතු, රූපධාතු, සංඝධාතු, ගන්ධධාතු, රසධාතු, ඓද්ධිකධාතු, චක්ඛුචික්ඛාණ්ඩධාතු, ජීව්හචික්ඛාණ්ඩධාතු, සොතචික්ඛාණ්ඩධාතු, ඝාතචික්ඛාණ්ඩධාතු, කායචික්ඛාණ්ඩධාතු, මනෝධාතු, ධම්මධාතු, මනෝචික්ඛාණ්ඩධාතු. [විහරිත].

විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනසෙන ඵනාසං වණ්ණනා වෙදිතබ්බා.

40. චතූරාර්ථ අර්ථසංවිධානි - දුක්ඛං අර්ථසංවිධානං, දුක්ඛසමුදයං අර්ථසංවිධානං, දුක්ඛනිරෝධං අර්ථසංවිධානං, දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපදා අර්ථසංවිධානං [විහරිත].

ඵනෙසං විජාරකපා විසුද්ධිමග්ගෙ පි ආගතා.

41. ඵත්ථ පන වෙතසික - සුචුමරූප - නිබ්බානං - වසෙන ඵත්ථසත්තන් ධම්මා ධම්මායනනං ධම්මධාතුනි ච සංඛං ගච්ඡන්ති. මනායනනමෙව සත්තචික්ඛාණ්ඩධාතුවසෙන ගිජ්ජති.

ද්විපඤ්ඤාස වෙතසිකා. සොමසංවිධං සුචුමරූපං.

සඞ්ගහගාථා

42. රූපඤ්ච වෙදනා සඤ්ඤා සෙසාචෙතසිකා තථා,
විඤ්ඤාණමිති පඤ්ඤාතෙ පඤ්ඤාකඛකා නි භාසිතා,
පඤ්චුපාදානකඛකා නි තථා තෙභුමකා මතා,
භෙදභාචෙන නිබ්බානං ඛකිසඞ්ගහනිස්සං,
ආර්ලමබ්බනභෙදෙන භවනතායතනානි ව,
ආර්ලමබ්බනදුපපනනපට්ඨායෙන ධාතුයො.

සෙසා තී, වෙදනා සඤ්ඤා නි ඉමෙ දෙව වජ්ජේනිකා
සෙසා පඤ්ඤාස වෙනසිකා සඞ්ඛාරකකකොති වෙදි-
තබ්බො. තෙභුමකා නි කාමාවචර—රූපාවචරරූපාවචර.
නිබ්බානං ධම්මායතන—ධම්මධාතුනි සඞ්ගහිතං. තථා පි තං
අතීතානාගතාදිකෙන භෙදභාචෙන ඛකිපට්ඨාපනතං ත
හොති. ඛකිසඞ්ගහනිස්සං නි ඛකිසඞ්ගහතො විනිමුක්තතං
ඡන්තං ආරුතං ඡන්තං ආරම්මණානඤ්ච වසෙන ආදසා-
යතනානි වුත්තානි. ආරුතඤ්ච ආරම්මණානඤ්ච තදුපපනන-
විඤ්ඤාණානඤ්ච වසෙන අට්ඨාරස ධාතුයො වුත්තා.

43. දුක්ඛං තෙභුමකං චට්ඨං තණ්හා සමුදයො භවෙ,
නිරොධො නාම නිබ්බානං මග්ගො ලොකුත්තරො
මනො.

මග්ගසුත්තා ඵලා චෙව චතුසච්චවිනිස්සං,
ඉති පඤ්චප්පභෙදෙන පවුත්තො සබ්බසඞ්ගහො.

තෙභුමකං සංසාරච්චං දුක්ඛසච්චං, තණ්හා සමුදය-
සච්චං, නිබ්බානං නිරොධසච්චං, ලොකුත්තරො ලොකුත්ත-
රම්ගසමපසුත්තො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො මග්ගසච්චං. (දුක්ඛ-
නිරොධගාමිනීපටිපද). මග්ගසුත්තා නි තෙන අට්ඨබ්බිකෙන
මග්ගෙන සමපසුත්තො ඵසාදයො ධම්මා. ඵලා නි මග්ග-
ඵලානි. චතුසච්චවිනිස්සං නි අට්ඨබ්බිකම්ගසමපසුත්තා
වෙනසිකා මග්ගඵලානි ව චතුනි උරිසච්චෙති විනිමුක්තතානි
හොනති, ත තෙසු සච්චෙසු සමොධානං ගච්ඡති. ඉති
ඛකි-උපාදානකකිකි-ආයතන-ධාතු-සච්චවසෙන පඤ්චවිධො
සබ්බසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

ඉති අභිධම්මසම්මසඞ්ගහෙ සමුච්චයසඞ්ගහවිහගො නාම
සත්තමො පටිච්ඡෙදො.

අට්ඨකමො පටිච්ඡෙදො

පට්ඨයසංගහනවිභාගො

1. යෙසං සංඛිතධම්මානං යෙ ධම්මා පට්ඨයා යථා, තං විභාගමිහෙදානි පට්ඨකම්මාමි යථාරහං.

ඉදානි ඉහ, යෙසං සංඛිතධම්මානං යෙ සංඛිතාසංඛිතධම්මා යථා පට්ඨයා හොනනි තථා තමෙතං විභාගං යථාරහං පට්ඨකම්මා මි ති යොජනා.

ථෙට්ඨ පට්ඨයනං

2. පට්ඨවසම්ප්පාදනං පට්ඨානනං චෙති පට්ඨය සංඛිතො දුට්ඨො චෙදිතබ්බො.

3. තස්ස තබ්බාවහාවිභාවාකාරමනොපලක්ඛිතො පට්ඨවසම්ප්පාදනං. පට්ඨානනං පන ආභවව-පට්ඨයට්ඨිතිමාරබ්බපට්ඨවති. උභයං පන චොමිසංඝිතො පපඤ්ඤනනි ආවජියා.

තස්සානි තෙසු ද්විසු තෙසු. තෙසං භාවෙ එතෙ භවනති ති තබ්බාවහාවිතො. තබ්බාවහාවිතං භාවො අත්තිනා. තෙතෙව ආකාරෙත ආකාරමනොත උපලක්ඛිතො විනිවජ්-තො පට්ඨවසම්ප්පාදනං. යථාහ භගවා-“තත්ත භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවකො පට්ඨවසම්ප්පාදකොදකොද සාධුකං යො-නිසො මතසිකරොති, ඉති ඉමසමිං සති ඉදං හොති, ඉමසං උප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති, ඉමසමිං අසති ඉදං ත හොති, ඉමසං නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං අවිජ්ජා පට්ඨයා සංඛාර-පෙ-අවිජ්ජාය තෙව අසෙසවිරුගතිරොධා සංඛාර-නිරොධො”ති, [සංයුතන].

ආභවවපට්ඨයට්ඨිතිං ති ආභාව ආභතිතා සංඝි-සෙතා වතනමානා පට්ඨයා අභාවවපට්ඨයා. යථා උප්පාදාරූපං පට්ඨවසම්ප්පාදො ව, එවමයං සමාසො චෙදිතබ්බො. තෙසං

ආතව්වපව්වයානං සිතිං ආරබ්භ සක්කිය පට්ඨානනනයො පට්ඨව්වති. තත්ථ හි පව්වයා පව්වස්සප්පතෙන සංසෙධා සිතා පව්වස්සප්පනනානං කාරණං ගොනති, තත්තු තබ්භාවභාවිභාවා කාරෙත.

උභයං පන චොම්ඝසිධා පපඤ්චනති ආවර්ජයා ති ඉදං බුද්ධිකොසාවර්ගං සක්කියාහ. තෙන හි ඉදං උභයං විසුද්ධිමග්ගෙ පඤ්ඤාභූමිතිදෙදසෙ චොම්ඝසිධා පපඤ්චිතං. බහුවචනං ආදර්ශං.

පට්ඨව්වසමුප්පාදනයො

4. තත්ථ අවිජ්ජාපව්වයා සබ්බාග්, සබ්බාරපව්වයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපව්වයා නාමරූපං, නාමරූපපව්වයා සලායතනං, සලායතනපව්වයා ඵසො, ඵසාපව්වයා චෙදනා, චෙදනාපව්වයා තණ්හා, තණ්හා පව්වයා උපාදානං, උපාදානපව්වයා භවො, භවපව්වයා ඡන්ති, ඡන්තිපව්වයා ජරාමරණං-සොකපථ්ථෙදවද්ධකම්මෙදාමනස්ස පායාසා සමභවනති, ඵවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකම්මදාමනස්ස සමුදයොගොති ති අයමෙත්ථ පට්ඨව්වසමුප්පාදනයො.

අවිජ්ජාපව්වයා සබ්බාරා ති ඵවමාදීන පදනං අත්ථ-චණ්ණතා සබ්බාකාරෙත විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතනනාඉධ විජාරං ත කරිය්සාම.

5. තත්ථ, තයො අදා, ආදසබ්බානි, විසතා-කාග්, නිසසි, චතුසබ්බපා, තිණ්වට්ඨානි, දොමුලා-නි ව චෙදිතබ්බානි.

6. කථං*? අවිජ්ජාසබ්බාග් අතීතො අදා, ජාති-ජරාමරණං අනාගතො අදා, මජ්ඣෙ අධි පට්ඨ-පතො අදා ති තයො අදා.

* සි. තත්ථ.

තස්ස, අද්ධාති කාලා. අතිතභවෙ අවිජ්ජානුසයානුවත්ත-
කෙහි සංඛාරෙහි කතකමෙත ඉධ පටිසංඛි භොති, තස්මා
අවිජ්ජා ච සංඛාරා ච අතීතො අද්ධාති වුත්තා. ජාතිජරා-
මරණාති අයතිං භවිස්සන්ති, තස්මා තාති අනාගතො අද්ධා-
ති වුත්තාති. විඤ්ඤාණාදීති භවාචසාකාති අධ්වපච්චුප්ප-
තොභවෙ පවත්තන්ති, තස්මා තාති පච්චුප්පතො අද්ධා-
ති වුත්තාති. [වි].

7. අවිජ්ජා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණං, නාමරූපං,
සලායතනං, එසෙසා, වෙදනා, තණ්හා, උපාදානං,
භවො, ජාති, ජරාමරණං ති ආදසංඛාති. සොකාදි-
වචනං පනෙත්ති නිස්සන්ධාදිච්චිදස්සනං.

ජරාමරණං ඉමස්ස භවචක්කස්ස නිස්සන්ධො (නිස්සන්ධො)
අභිනිස්සන්ධං. තස්මා නිස්සන්ධස්ස ඉදං එටිං, යදිදං
සොකාදයො, තස්සා ත තෙ භවචක්කස්ස අභිගාති භවන්ති. [වි]

8. අවිජ්ජාසංඛාරාගහණෙන පනෙත්ති තණ්හාපා-
දාභවාපි ගතිතා භවන්ති, තථා තණ්හාපාදාභවා-
ගහණෙන ච අවිජ්ජාසංඛාරා, ජාතිජරාමරණාගහ-
ණෙව විඤ්ඤාණාදිච්චපඤ්චකමෙව ගතිතං ති කථා-

අතීතෙ හෙතෙවො පඤ්ච ඉදාති ච්චපඤ්චකං,
ඉදාති හෙතෙවො පඤ්ච ආයතිං ච්චපඤ්චකංති.

විසතාකාතා, නිසංඛි, චතුසංඛිපා ච භවන්ති.

අවිජ්ජාය සති තණ්හාපාදාතාති භවන්තොව, එවං සංඛා-
රෙසු සන්තොසු කම්මභවො විජ්ජන්තොව. කම්මභවො
පටිසංඛිජනකාතං සංඛාරාතමෙතං අධිවචනං. තස්මා තෙසු
ගතිතෙසු කම්මභවො ගතිතො ච භොති. එවං තණ්හාපා-
දාභවාගහණෙන අවිජ්ජාසංඛාරාපි ගතිතා යෙව භොන්ති.
ජාතිජරාමරණාති කස්ස? යං විඤ්ඤාණාදිවෙදනාචසාතං
ආයතිං උපපජ්ජමානං ච්චපඤ්චකං, තස්ස තස්මා ජාතිජරා-
මරණෙසු ගතිතෙසු තං ච්චපඤ්චකං ගතිතමෙව භවති.
එවං අතිතභවෙ අවිජ්ජාදයො හෙතෙවො පඤ්ච, ඉදාති

ඉමසමිං භවෙ විඤ්ඤාණාදි ඵලපඤ්චකං, ඉද්දාහි තණ්හාපා-
දානහවාචිජ්ජාසංඛාරා පඤ්ච හෙතෙවා, ආයතිං අනාගතෙ
භවෙ විඤ්ඤාණාදිකං ඵලපඤ්චකං ති ඵවමෙතො චිසති
ආකාශ භවනති.

එත්ඵ ව සංඛාරානඤ්ච පටිසංඛිවිඤ්ඤාණස්ස ව අනාරා-
ඵකො හෙතුඵලසංඛි, වෙදනාය ව තණ්හාය ව අනාරා-
ඵකො ඵලහෙතුසංඛි, භවස්ස ව ජාතියා ව අනාරා ඵකො
හෙතුඵලසංඛි ති තයො සංඛි භවනති. තෙනෙදං භවචක්කං
තිසංඛි ති චූළචති. වතතාරො වෙත්ඵ සංඛිපා—අවිජ්ජා
සංඛාරා ඵකො, විඤ්ඤාණනාමරූපසමුප්පායනනඵස්සවෙදනා
දුතියො, තණ්හාපාදානහවා තතියො, ජාතිජරාමරණානි
චතුසො ති ඵවමිදං චතුසංඛිපං වෙදිතබ්බං [වි].

9. අවිජ්ජාතණ්හපාදානා ව කිලෙසවට්ටං, කම්ම-
භවසංඛාරා භවෙකදෙසො සංඛාරා ව කම්මවට්ටං,
උපපතතිභවසංඛාරා භවෙකදෙසො අවසෙසා ව
විපාකවට්ටං ති තිණි වට්ටාති. අවිජ්ජාතණ්හ-
වසෙන දොමුලාති ව වෙදිතබ්බාති.

භවො දුට්ඨො, කම්මභවො උපපතතිභවො ව [වි] අවසෙසා
ති විඤ්ඤාණනාමරූපසමුප්පායනනඵස්සවෙදනා ජාතිජරාමරණානි
ව. වට්ටං ති වට්ටුලං (වර්තුලං). ඉමානි තිණි වට්ටාති
චක්කානි විස අඤ්ඤාමඤ්ඤං පවත්තායනති. යාව අවිජ්ජාදයො
අනුපච්ඡිනතා, තාව බාලො පටිසංඛිජ්ජනකං කම්මං කරොති.
යාව ව තං කම්මං පවත්නති, තාව විපාකස්ස අනුපච්ඡෙදො.
ඵවං යාව කිලෙසවට්ටං, නුපච්ඡිජ්ජති, තාවකම්මවට්ටං
චත්තති, යාව ව කම්මවට්ටං තාව විපාකවට්ටං ති [වි] අවිජ්ජා
තණ්හා වා ති එතානි ඉමස්ස තිවට්ටස්ස දො මුලාති [වි].

10. තෙසමෙව ව මුලානං නිරොධෙන නිරුජ්ඣති.
ජග්ගරණමුච්ඡාය පිලිඛානං අභිණ්හසො,
ආසවානං සමුප්පාදා අවිජ්ජා ව පවත්නති*.
වට්ටමාබ්බනිමිච්චෙව. තෙකුමකමනාදිකං.
පටිච්චසමුප්පාදො ති පට්ඨපෙසි මහාමුහි.

තෙසං අවිජ්ජාතණ්හා සංඛ්ඛාතානං මුලානං නිගේ-
ධෙන ඉදංවට්ටං නිරුපකං. ජරාමරණමුච්ඡාය අනිණ්හසො
පිළිතානං සත්තානං ආසවස්මුප්පාදෙන අවිජ්ජා පට්ඨතති.
ඉච්චවං ඉදං තෙභුමකං කාමාවචරරූපාවචරරූපාවචරසංඛ්ඛා-
තං ආදිර්භිතං වට්ටං ආබ්බං, ඉදං වට්ටං චක්කාකාරෙන
සුතිවට්ඨිතං භවති, තස්ස මහාමුනි භගවා පටිච්චස
මුප්පාදො නි පට්ඨපෙසි.

පට්ඨානානසො

11. හෙතුපට්චයො, ආරම්මණපට්චයො, අභිපති-
පට්චයො, අනිගතරපට්චයො, සමනිගතරපට්චයො, සහ-
ජානපට්චයො, අසැඤ්ඤාමසැඤ්ඤාපට්චයො, නිස්සයපට්චයො,
උපනිස්සයපට්චයො, පුරෙජානපට්චයො, පච්ජාජාන-
පට්චයො, ආසවනපට්චයො, කම්මපට්චයො, විපාක-
පට්චයො, ආහාරපට්චයො, ඉන්ද්‍රියපට්චයො, කාය-
පට්චයො, මහපට්චයො, සම්පසුතනපට්චයො, විප්ප-
සුතනපට්චයො, අත්ථිපට්චයො, නිත්ථිපට්චයො, විගත-
පට්චයො, අවිගතපට්චයො නි. අයමෙත්ථ පට්ඨාන-
ානසො.

එතෙසං පට්චයානං අත්ථවණ්ණනා විසුද්ධිමග්ගො ආගත-
නයෙන වෙදිතබ්බො. ඉමස්ස පකරණස්ස අනො නිකපට්ඨි-
තතො පට්චයනිද්දෙසො ච පඤ්ඤාචාරවිභඤ්ඤො ච දිනතා, තෙ
පි සාධුකං පතිතබ්බො.

12, ජබ්බා නාමං තු නාමස්ස පඤ්ඤාධා නාමරූපිනං,
එකධා පුන රූපස්ස රූපං නාමස්ස චෙකධා.
පඤ්ඤානනිනාමරූපානි නාමස්ස දුට්ඨා දායං,
දායස්ස නවධා චෙති ජබ්බිධා පට්චයා කථං.

තත්ථ නාමං නි, වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං
නි ඉමෙ චත්තාරො අරුපිතො බ්බො. රූපානි රූපකඤ්ඤො
එවං කදාපි නිබ්බාතමි නාමෙන සංඝගති. පඤ්ඤානනි

උපරි වුත්තනසෙතෙව වේදිතබ්බා. නාමං නාමස්ස ඡධා පච්චයො හොති. නාමං නාමරූපානං පඤ්චධා පච්චයො හොති. තං පත රූපස්ස එකධාව පච්චයො හොති. රූපං ව නාමස්ස එකධාව පච්චයො හොති. පඤ්ඤානතිනාමරූපානි දුට්ඨා නාමස්ස පච්චයා හොනති. නාමරූපං නි ඉදං දායං නාමරූපදායස්ස තවධා පච්චයො හොති. එවං ඡබ්බිධො පච්චයසඛගහො. සො කථං හොති ති කථෙතුකමසනාපුව්ඡා.

13. අනන්තරනිරුද්ධා විතතවෙනසිකා ධම්මා පච්චුප්පන්නානං විතතවෙනසිකානං ධම්මානං අනන්තර—සමන්තන්තර—නන්දි—විගතවසෙන, පුරිමානි ජවනානි පච්ඡිමානං ජවනානං ආසෙවනවසෙන, සහජාතා විතතවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමපසුත්තවසෙනෙති ව ඡධා නාමං නාමස්ස පච්චයො හොති.

අනන්තරනිරුද්ධා ති අඤ්ඤාන විතතුපාදෙන අනන්තරිකා හුත්වා පච්චුප්පන්නානං පුබ්බෙ එව නිරුද්ධා. පටුපන්නානං ති මරමමපායො. සො පට්ඨානෙ ආගහො. අනෙථා පත අයමෙව. සමන්තන්තරනිරුද්ධා විතතවෙනසිකා ධම්මා අනන්තර-සමන්තන්තර-නන්දි විගතපච්චයෙහි පච්චුප්පන්නානං විතතවෙනසිකානං ධම්මානං පච්චයා හොනති. පුරිමානි ජවනානි පච්ඡිමානං ආසෙවන පච්චයෙන පච්චයා හොනති. සහජාතා විතතවෙනසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමපසුත්ත-පච්චයෙන පච්චයා හොනති. එවං නාමං අරුපිතො බන්ධා, නාමස්ස අරුපිතං බන්ධානං ඡධා පච්චයො හොති.

14. හෙතුජක්ඛානඛගමගහඛානි සහජාතානං නාමරූපානං හෙතාදිවසෙන, සහජාතා චෙතනා සහජාතානං නාමරූපානං, නානාකම්මානි චෙතනා කම්මානිනිබ්බහනානං නාමරූපානං කම්මවසෙන, විපාක-කම්මානා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතානං රූපානං විපාක-වසෙනෙති ව පඤ්චධා නාමං නාමරූපානං පච්චයො හොති.

හෙතු තී ජ හෙතු තෙසු යෙ කෙවි යථාසම්භවං සහජා-
තානං විතතවෙනසිකානං රූපානඤ්ච පච්චයා හොනති,
එවං සත්ත කොතඛානාති, ආදස මගගඛානාව. සහජානා
වෙනනා නි යෙන කෙතවි විඤ්ඤාණෙන සම්පයුතතා
වෙනනා, අනතමසො ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණෙනාපි. සා පි,
“වෙනනාහං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි” ති¹ [අභ්‍යුත්තර]
ඉමිතාපරියායෙන කම්මමෙව. නානාකම්මානි වෙනනා
ති යං කිඤ්ඤි විපාකදායකං කුසලාකුසලං
කම්මං. කම්මාභිනිබ්බතනානං ති පටිසංඝිතාමසං ව
උපාදිත්තරූපසං ව.

15. පච්ජාජාතා විතතවෙනසිකා ධම්මා පුරෙජා-
තසං ඉමසං කායසං පච්ජාජාතවසෙගෙනි ජිහ්වා ව
නාම. රූපසං පච්චයො හොති.

16. ජ වජ්ඣති පටිත්තයං සත්තනානං විඤ්ඤාණ-
ධාතුනං, පඤ්චාරම්මණාති ව පඤ්චවිඤ්ඤාණවිපිසා
පුරෙජාතවසෙගෙනි ජිහ්වා ව රූපං නාමසං පච්චයො
හොති.

වකඛුච්ඡුආදීති පඤ්චනානං විඤ්ඤාණධාතුනං, හදයච්ඡු
මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුනං නි සත්තනානං විඤ්ඤාණ-
ධාතුනං. රූපාදීති පඤ්චාරම්මණාති වකඛුච්ඤ්ඤාණාදීනං
පඤ්චනානං විඤ්ඤාණවිපිකං.

17. ආරම්මණවසෙන උපනිස්සයවසෙගෙනි ද්විධා
පඤ්ඤාතනිනාමරූපාති නාමසංඝව පච්චයා හොනති.
තත්ථ රූපාදිවසෙන ජබ්බිධං හොති ආරම්මණං.

1. ජහකතිපතෙ උනියපණ්ණාසකො මහාවග්ගසං නවමෙ සුතෙන.

පඤ්ඤානති ති ඉන්ද්‍රියරිසාදිකා, සෙනාසනාදිකා, කසිණාදිකා ව. සාව නාමරූපානි, ව. හෙට්ඨා, චූතනං රූපං පුරෙජාතපච්චයෙන එකධා ව නාමස්ස පච්චයො හොති. ඉධ ආරම්මණපච්චයෙන උපනිස්සයපච්චයෙන ව න කොවලිං රූපමෙව, අථ ව පන නාමමපි පඤ්ඤානති පි නාමස්ස පච්චයා හොනති, තානි ව න එකතො ති. රූපාදිවසෙනා ති, රූපං, සද්දං, ගන්ධො, රසො, ථොට්ඨබ්බං, ධම්මා වා ති ඡබ්බිධා.

18. උපනිස්සයො පන නිවිධො හොති, ආරම්මණුපනිස්සයො අනන්තරූපනිස්සයො, පඤ්ඤාපනිස්සයො වෙති.

19. තස්ස ආරම්මණමෙව ගරුකතං ආරම්මණුපනිස්සයො. අනන්තරනිරුද්ධා විතතවෙනසිකා ධම්මා අනන්තරූපනිස්සයො. රාගාදයො පන ධම්මා, සද්ධාදයො ව, සුඛං, දුකඛං, පුග්ගලො, නොජනං, උතු, සෙනාසනාදි සථාරහං අජ්ඣන්තාදි බහිද්ධා ව කුසලාදිධම්මානං, කම්මං විපාකානං ති බහුධා හොති පඤ්ඤාපනිස්සයො.

තස්මා ති තිසු උපනිස්සයෙසු. රාගාදයො ති රාගො, දොසො, මොහො, මානො, දිට්ඨි, පඤ්ඤා, දස අකුසලකම්මපථා, පඤ්ඤා ආනන්තරියකම්මානි ව. සද්ධාදයො ති සද්ධා, සීලං, සුතං, වාගො, පඤ්ඤා ව. ඉමෙ ධම්මා පට්ඨානෙ පඤ්ඤාචාරවිභලිග උපනිස්සයපච්චයනිද්දෙසෙ චූතනකයෙන වෙදිතබ්බා.

20. අධිපති-සහජාත-අඤ්ඤාමඤ්ඤ-නිස්සය-ආහාර-ඉන්ද්‍රිය-විපසසුතන - අන්ධ - අවිගතවසෙතොති සථාරහං නවධා නාමරූපානි නාමරූපානං පච්චයා භවන්ති.

21. තස්ස ගරුකතමාරම්මණං ආරම්මණාධිපති-වසෙන නාමානං, සහජාතාධිපති වතුබ්බිධො පි සහජාතවසෙන සහජාතානං නාමරූපානං ති ව දුට්ඨො හොති අධිපතිපච්චයො.

අධිපති, ආරම්භෝධිපති සහජානාධිපති ති ද්විධො. ගරුකතං ආරම්භං ආරම්භෝධිපති. චතතාරො අධිපති සහජාධිපති. තෙසු යො කොචි අධිපති සහජානාතං නාමරූපානං අධිපතිපච්චයෙන පච්චයො හොති.

22. විතතචෙතසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතරූපානඤ්ඤං, මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං උපාදුරූපානඤ්ඤං, පටිසංඝිකතභේ වජ්ඣ—විපාකා අඤ්ඤමඤ්ඤං නි ච නිව්ධො හොති සහජතපච්චයො.

වජ්ඣ—විපාකා නි හදයවජ්ඣ චතතාරො ච විපාකකකිකා.

23. විතතචෙතසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිසංඝිකතභේ වජ්ඣවිපාකා අඤ්ඤමඤ්ඤං නි ච නිව්ධො හොති අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො.

24. විතතචෙතසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතරූපානඤ්ඤං මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං උපාදුරූපානඤ්ඤං, ජ වජ්ඣනි සතතභතං විඤ්ඤාණධාතූනං නි ච නිව්ධො හොති නිසංසපච්චයො.

25. කබලිකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස, අරුපිනො ආහාර සහජානාතං නාමරූපානං නි ච ද්විධො හොති ආහාරපච්චයො.

අරුපිනො ආහාරනි, එස්සො මනොසඤ්ඤෙතතා විඤ්ඤාණං නි ඉමෙ තයො.

26. පඤ්ච පසාදු පඤ්චනනං විඤ්ඤාණානං, රූපජීවිතිඤ්ඤං උපාදිතතරූපානං, අරුපිනො ඉඤ්ඤා සහජානාතං නාමරූපානං නි ච නිව්ධො හොති ඉඤ්ඤපච්චයො.

පඤ්ච පසාදු නි චකකාදීනි පඤ්චිඤ්ඤානි ජීවිතිඤ්ඤායස්ස එකො භාගො රූපජීවිතිඤ්ඤං. අරුපිනො ඉඤ්ඤා නි අරුපජීවිතිඤ්ඤං, මනිඤ්ඤාදීනි ච අරුපිඤ්ඤානි.

27. ඔක්කනනිකමණ වසු විපාකානං, විහත-
වෙනසිකා ධම්මා සහජානරූපානං සහජානවසෙන,
පච්ඡාන්තා විහතවෙනසිකා ධම්මා පුරෙජානස්ස ඉමස්ස
කායස්ස පච්ඡාන්තවසෙන, ඡ වසුනි පචනතියං සතන-
නං විඤ්ඤාණධාතුනං පුරෙජානවසෙනෙති ව නිවිට්ඨො
හොති විපසයුතනපච්චයො.

විපසයුතනපච්චයො සහජාන-පච්ඡාජාන පුරෙජානවසෙ-
න තිඨා විහතො, ඔක්කනනිකමණ නි පටිසංකිකි-
ණේ. වසුනි හදයවසු. තඤ්ච විපාකකකිකා ච සහජානා
පි විපසයුතනා ඵල. තාමිං රූපෙන රූපඤ්ච තාමෙන සම්පයො-
ගං න ගව්ඡති. තස්මා වසු විපකානං බකිං විපසයුතන-
පච්චයෙන පච්චයො හොති. ඵලං පච්ඡාජානා විහතවෙන-
සිකා ඉමස්ස කායස්ස, ඡවසුනි ච පුරෙජානානි සතනනං
විඤ්ඤාණධාතුනං විපසයුතනපච්චයෙන පච්චයා හොති.

28. සහජානං පුරෙජානං පච්ඡාජානඤ්ච සබ්බථා,
කබලිකාරො ආහාරො රූපජීවිතමච්චයං නි.
පඤ්චවිට්ඨො හොති අත්ථිපච්චයො, අවිගත-
පච්චයො ච.

අත්ථිපච්චයො නි විහතවෙනසිකානි රූපානඤ්ච එක-
ස්මිං බණේ අත්ථිභාවො. තෙන පච්චයෙන තෙ ධම්මා
අඤ්ඤාමඤ්ඤං පච්චයා හොති. සොච පච්චයො සහජානා-
ත්ථිපච්චයාදිවසෙන පඤ්චධා විහතො, ඵලං අවිගතපච්චයො
පි. ඉමෙ දොපච්චයා අත්ථො එකා ච. සහජානා විහත-
වෙනසිකා රූපඤ්ච අඤ්ඤාමඤ්ඤං අත්ථිපච්චයෙන පච්චයො.
පුරෙජානානි රූපායනනාදීනි වකඛුචිඤ්ඤාණාදීනං අත්ථිපච්ච-
යෙන පච්චයො. පච්ඡාජානා විහතවෙනසිකා පුරෙජානස්ස
ඉමස්ස කායස්ස අත්ථිපච්චයෙන පච්චයො. කබලිකාරො
ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස අත්ථිපච්චයෙන පච්චයො. රූප
ජීවිතීන්ද්‍රියං කට්ඨනා රූපානං අත්ථිපච්චයෙන පච්චයො. අය-
මෙත්ථ සබ්බෙහි. විජ්ඣාරො පට්ඨානෙ පඤ්ඤාචාරවිහරෙහ
අත්ථිපච්චයනිදදුසෙ ආගතනගෙන වෙදිතබ්බො. කට්ඨනා-
රූපං නි කම්මස්ස කතතතා රූපං, උපාදිණණරූපං නි අත්ථො.

29. ආරම්භණපටිච්ඡයකම්මන්තිපට්ඨයෙසු ච සබ්බෙ පි පට්ඨයා සමොධානං ගච්ඡන්ති.

ආරම්භණපට්ඨයාදීසු චතුසු පට්ඨයෙසු සබ්බෙ පට්ඨයා සමොධානං ගච්ඡන්ති. තථා හි සහජාන-පුරෝජාන-පච්ජා-ජාන-ආහාර-ඉන්ද්‍රියපට්ඨයා සරූපෙනෙව් අත්තිපට්ඨයෙන සංගහිතා. කෙච්ඡි පනෙත්ථ ආරම්භණ-උපනිස්සයෙසු පි සමොධානං ගච්ඡන්ති. හෙතු-අඤ්ඤමඤ්ඤ-නිස්සය-විපාක-කුමාර-මග්ග-සම්පයුත්ත-විපයුත්තපට්ඨයා පි අත්තිපට්ඨයෙ ච සමොධානං ගච්ඡන්ති, කෙච්ඡි ගරුකතාදිවසෙන උපනිස්සයප-ට්ඨයෙ පි. අවිගතපට්ඨයො අත්තිපට්ඨයො එව. අනන්තර-සමන්තන්තර-ආසෙවන-තත්ති-විගතපට්ඨයා උපනිස්සයපට්ඨයෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති. අධිපතිපට්ඨයො ආරම්භණාධිපති-සහ-ජානාධිපතිවසෙන දුට්ඨො. තත්ථ ආරම්භණාධිපති උපනිස්සය-පට්ඨයෙ, සහජානාධිපති අත්තිපට්ඨයෙ සමොධානං ගච්ඡති. කම්මපට්ඨයො විසුං යෙව ගතිතො ති. ඉදමෙත්ථ මුඛමන්තං. විත්ථාරො පට්ඨානෙ පඤ්ඤාචාරවිහරෙග ආගතනසෙන වෙදි-තබ්බො.

30. සහජානරූපං ති පනෙත්ථ සබ්බන්තාපි පට්ඨෙන විතතසමුට්ඨානානාං, පටිසංඝිතං. කට්ඨනාරූපානඤ්ච වසෙන දුට්ඨං හොති ති වෙදිතබ්බං.

එත්ථා ති ඉමසම් පට්ඨානනසෙ.

තාමරූපපඤ්ඤනතිසො

31. ඉති තෙකාලිකා ධම්මා කාලමුත්තාව සමගවා,
අජ්ඣන්තඤ්ච බහිද්ධා ච සංඛ්ඛාතාසංඛ්ඛාතා තථා.
පඤ්ඤනතිනාමරූපානං වසෙන නිව්ඨා සිතා,
පට්ඨයා නාම පට්ඨානෙ චතුච්ඡති සබ්බථා.

තෙකාලිකා ති අතිතානාගතපට්ඨප්පන්නා. පඤ්ඤනති-නිබ්බානාති කාලවිමුත්තාති. චක්ඛාදිකා අජ්ඣන්තා, රූපා-දිකා බාහිරි. නිබ්බානං අසංඛ්ඛිතං, ඉතරෙ සංඛ්ඛිතා. තෙ පට්ඨානෙ වුත්තා චතුච්ඡති පට්ඨයා පඤ්ඤනතිනාම-රූපවසෙන සබ්බථා තිඨා සිතා.

32. තඤ්ඤා රූපධර්මා රූපකම්මෙකාව. විතතචෙත-
සිකසංඛාතා චතතාරො අරුපිනො ඛිඩ්ධා නිබ්බානං.
චෙති පඤ්ඤවිධම්පි අරුපංති ච නාමං ති ච පච්චවති.
තතො අවසෙසා පඤ්ඤානති පන පඤ්ඤාපියතො
පඤ්ඤානති, පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤානති ති ච දුට්ඨා
හොති.

පඤ්ඤාපියතො පඤ්ඤානති

33. කථං? තං තං භූතවිපජිණාමාකාරමුපාදය
තථා තථා පඤ්ඤානතා භූමිපබ්බතාදිකා, සමහාරසනති-
වෙසාකාරමුපාදය ගෙහරථසකථාදිකා, ඛිඩ්ධපඤ්ඤ-
කමුපාදය පුජිසපුගගලාදිකා, චතුරකතනාදිකමුපාදය
දිසාකාලාදිකා, අසමපුට්ඨාකාරමුපාදය කුපගුහාදිකා,
තං තං භූතනිමිතනං භාවනාවිසෙසපඤ්ඤ උපාදය කසිණ-
නිමිතනාදිකා චෙති එවමාදිපසහෙද, පන පරමජාතො
අවිජ්ජමානා පි අත්ථවජායාකාරෙන විතතුප්පාදනං
ආරම්මණභූතා තං තං උපාදය* උපනිධාය කාරණං
කථා තථා තථා පජිකපිපියමානා සංඛායති සමඤ්ඤා-
යති වොහරියති පඤ්ඤාපියති ති පඤ්ඤානති ති පචු-
චවති. අයං පඤ්ඤානති පඤ්ඤාපියතො පඤ්ඤානති නාම.

පඤ්ඤාපියතො පඤ්ඤානතිං දෙසෙති. චතුරකං මහා-
භූතානං විපරිණතාකාරං භූතවිපජිණාමාකාරං. භූමිපබ්බ-
තාදිකා පඤ්ඤානති. කට්ඨාදීනං සමහාරානං උපකරණානං
සනතිවෙසාකාරං සමහාරසනතිවෙසාකාරං. භූතනි-
මිතනං ති පථවිකසිණ-ආපොකසිණ-තෙජොකසිණ-වායො-
කසිකාදීනං මහාභූතනිමිතනං. භාවනාවිසෙසං පරිකමම-
භාවනාදිහෙදං. අත්ථවජායාකාරෙනා ති පරමජාතං
පටිභාගාකාරෙන. සංඛායති ති ගණියති. අයං අවිජ්ජ-
මානා පඤ්ඤානති ඉතො පරං වුත්තාසු ඡස්සපඤ්ඤානතිසු
ආගතා එව.

* සී. තං තං පරිණාමසනතිවෙසාදිආකාරමුපාදය.

පඤ්ඤාපනතො ඡබ්බිධා පඤ්ඤානති

34. පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤානති පන නාම-නාම-කම්මාදිනාමෙන පටිදිපිතා. සා, විජ්ජමානපඤ්ඤානති, අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති, විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමාන පඤ්ඤානති, අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤානති, විජ්ජමානෙන විජ්ජමාන පඤ්ඤානති, අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති චෙති ඡබ්බිධාහොති.

නාම-නාමකම්මාදිනාමෙනා ති කාමං, කාමකම්මං, කාමධෙය්‍යං, නිරුතති, ව්‍යඤ්ජනං, අභිලාපො ති ඉමෙහි ඡති කාමෙහි. කාමං අන්වත්තරුලුතිවසෙන දුට්ඨං, ඥාමඤ්ඤා—ගුණ—ක්‍රියා—සද්විච්ඡාවසෙන චතුර්බ්බං. නාමකම්මං, නාමධෙය්‍යං ති ච තසෙව වෙවච්ඡානති. සද්දසත්ථානුසාරෙන නීහරිතා උතති නිරුතති. අත්ථසාධකං පදං ව්‍යඤ්ජනං. අභිලාපො ති භාසාවොභාරො, මාගධිකාදයො භාසා.

35. තස්ස යද්‍ය* පරමත්ථතො විජ්ජමානං රූපවෙදනාදිං ඵතාය පඤ්ඤාපෙතති, තද්‍යයං විජ්ජමානපඤ්ඤානති. යද්‍ය පන පරමත්ථතො අවිජ්ජමානං භූමිපබ්බතාදිං ඵතාය පඤ්ඤාපෙතති, තද්‍යයං අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති ති පවුච්චති. උභින්නං පන චොමිස්සකවසෙන සෙසා යථාකාමං, ඡලහිඤ්ඤා, ඉත්ථිසඤ්ඤා, චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං, ගජජුතෙනා ති ච වෙදිතබ්බා.

ඡති අභිඤ්ඤාහි පුග්ගලො දස්සිතො, අභිඤ්ඤා විජ්ජමානා, පුග්ගලො අවිජ්ජමානො, තස්මා ඡලහිඤ්ඤා ති විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති. ඉත්ථි අවිජ්ජමානා, සඤ්ඤා විජ්ජමානො, තස්මා ඉත්ථිසඤ්ඤාහි අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤානති. චක්ඛුමපි විජ්ජමානං, විඤ්ඤාණමපි විජ්ජමානං තස්මා චක්ඛුච්ඤ්ඤාණං ති විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤානති.

* ම. යද්‍ය පන.

රුජ් පි අවිජ්ජමානො, පුත්තො පි අවිජ්ජමානො, තස්මා
 උත්තරානි අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානි. එවං
 අඤ්ඤාසු පි යානෙසු යථාසම්භවං එතා පඤ්ඤානි යො
 යොජෙතබ්බො.

**36. චචික්ඛාසානුසාරෙන සොතවිඤ්ඤාණවිජියා,
 පචතතානනනරූපපනන - මනොඥාරස්ස ගොවරු.
 අත්ථායස්සානුසාරෙන විඤ්ඤායනන් තතො පරං,
 සායං පඤ්ඤානි විඤ්ඤායා ලොකසංඛිකත-
 නිමමිතා.**

සාත්ථකං චචික්ඛාසං අනුසරිත්වා සොතවිඤ්ඤාණවිජියා
 පචතතියා අනනනරං යා මනොඥාරවිජී පචතතනී, තස්සා
 අයං විඤ්ඤානි ගොවරු ආරම්භණභූතා, යස්සා අනුසාරෙන
 තතො පරං අඤ්ඤාය මනොඥාරවිජියා අත්ථා පඤ්ඤායනි.
 සායං පඤ්ඤානි ලොකසංඛිකතෙන නිමමිතා, උපපාදිතා
 නි විඤ්ඤායා.

**ඉති අභිධම්මසංඝඛගහෙ පච්චයසංඛගහවිභාගො නාම
 අට්ඨමො පටිච්ඡෙදො.**

නවමො පරිච්ඡේදො

කම්මට්ඨානසංගහනවිභාගො

1. සමථවිපස්සනානං භාවනානං ඉතො පරං,
කම්මට්ඨානං පට්ඨකම්මානං දුට්ඨමපි යථාකම්මං.

සමථොති සමාධි, විපස්සනාති පඤ්ඤා, තෙසං භාවනානං. යොගානුකූලකම්මස්ස ධාතං සාධනංති කම්මට්ඨානං. රුද්‍රිහිසද්දො ඵසො. සමථකම්මට්ඨානං විපස්සනාකම්මට්ඨානංති දුට්ඨමපි කම්මට්ඨානං ඉතො පරං පච්චයසංගහනො පරං පට්ඨකම්මානංති යොජනා.

සමථසංගහනො

2. තත්ථ සමථසංගහනෙ තාව, දස කසිණානි, දස අසුභා, දස අනුස්සන්ධියො, චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො, එකා සඤ්ඤා, එකං වච්ඡානං, චතතරො ආරුප්පා වෙති සත්තවිධෙන සමථකම්මට්ඨානසංගහනො [වි].

3. ග්ගච්ඡිතා, දෙසච්ඡිතා, මොහච්ඡිතා, සද්ධාච්ඡිතා, බුද්ධච්ඡිතා, විතකච්ඡිතා, වෙති ජබ්බිධෙන ච්ඡිතසංගහනො [වි].

4. පරිකම්මභාවනා, උපචාරභාවනා, අප්පනාභාවනා වෙති තිස්සො භාවනා.

අප්පනාති පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ලොසමාධි. තස්සා භාවනා දුතියජ්ඣානාදිපටිලාභෙන වසංඝාතා අප්පනාභාවනා. අප්පනාය පුබ්බභාගෙ තස්සා පරිකම්මභාවනා සබ්බා පි භවතා පරිකම්මභාවනා. චුත්තං හෙතං පට්ඨානෙ උපනිස්සයපච්චයතිද්දොසෙ—“පඨමස්ස ක්කාතස්ස පරිකම්මං පඨමස්ස ක්කාතස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො” ති [පඤ්ඤාචාරවිහරෙග]. සා පන පරිකම්මභාවනා. ඉධ, පඨවිකසිණාදිපරිකම්මනිමිත්තස්ස භාවනා පරිකම්මභාවනා, අප්පනාය පුබ්බභාගෙ ආසන්නා භාවනා උපචාරභාවනාති දුට්ඨා භිත්තා. උපචාරස්ස ච අප්පනායව විසෙසො විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තානයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

5. පරික්ෂමනිමිත්තං, උග්ගහනිමිත්තං, පටිභාගනිමිත්තං ඤෙවති තිණි නිමිත්තානි ච වෙදිතබ්බානි.

පරික්ෂමනිමිත්තං නි යං කිඤ්චි පඨවිකසිණාදිකං දිට්ඨ-පුට්ඨ-සුතෙන ගහෙනබ්බං නිමිත්තං [වි]. තං නිමිත්තං යද මනොඥාතො රිපට්ඨානි, දිට්ඨාදිසදිසමෙව බායනි, තද උග්ගහනිමිත්තං ඡන්තං නාම හොති. තං භාවයතො තප්ප-ටිභාගං සුපරිසුද්ධං පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති, උප්පන්න-කාලතො චස්ස රිපචාරසමාධිතා චිත්තං සමාභිතං හොති. ඉදමෙව නිමිත්තං අප්පනාය පි ආරමමණං හොති.

කමමට්ඨානසමුද්දෙසො

6. කථං? පඨවිකසිණං, ආපොකසිණං, තෙජො-කසිණං, වායොකසිණං, නිලකසිණං, පිතකසිණං, ලොහිතකසිණං, ඔද්ධකසිණං, ආකාසකසිණං, අලො-කකසිණං ඤෙවති ඉමානි දස කසිණානිනාම.

විසුද්ධිමග්ගෙ චතුත්ථංසං චරිතෙව පරිච්ඡේදෙසු ඉමානි කසිණා-නි විත්ථාරෙන චණ්ණිතානි.

7. උදග්ගමානකං, විනිලකං, විපුබ්බකං, විච්ඡේද-කං, විකඛාසිතකං, විකඛිතකං, හතවිකඛිතකං, ලොහිතකං, පුලවකං, අට්ඨිකං ඤෙවති ඉමෙ දස අසුභා නාම.

එතෙසං අසුභානං අත්ථවණ්ණනා විසුද්ධිමග්ගෙ ඡට්ඨං පරිච්ඡේදෙ ආගතනායෙතෙව වෙදිතබ්බා.

8. බුද්ධානුස්සනි, ධම්මානුස්සනි, සංඝානුස්සනි, සීලානුස්සනි, වාගානුස්සනි, දෙවතානුස්සනි, උපසමානුස්සනි, මරණානුස්සනි, කායගතාසනි, ආනාපානාසනි චෙති ඉමා දස අනුස්සනියො නාම.

බුද්ධානුස්සනි ආදයො ඡ අනුස්සනි විසුද්ධිමග්ගෙ සත්තම-පරිච්ඡේදෙ, සෙසා ච අට්ඨමපරිච්ඡේදෙ විත්ථාරෙන චණ්ණිතා. තෙසං අත්ථවණ්ණනා තතො වෙදිතබ්බා.

9. මෙතනා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා වෙති ඉමා චතසො අප්පමඤ්ඤායො නාම, බ්‍රහ්මවිහාරති පි* වුවවනති.

එතා විසුද්ධිමග්ගෙ තවමපරිච්ඡේදෙ වණ්ණිතතයෙන ජාතිතබ්බා.

10. ආහාරෙ පටිකකුලසඤ්ඤා එකා සඤ්ඤා නාම. චතුර්ධාතුවච්ඡානං එකං චච්ඡානංනාම.

ඉමාති දො කම්මට්ඨානාති විසුද්ධිමග්ගෙ එකාදසමෙ පරිච්ඡේදෙ වණ්ණිතාති.

11. ආකාසානඤ්චායනිනාදයො චතතාරො ආරුප්පා නාමාති සබ්බථා පි සමථනිද්දෙසෙ චතතා-ලීස කම්මට්ඨානාති භවනති.

ඉමෙ චතතාරො ආරුප්පා විසුද්ධිමග්ගෙ දසමපරිච්ඡේදෙ විජාරිතතයෙන වෙදිතබ්බා.

සප්පායහෙදො

12. චිත්තාසු පන දස අසුභා, කායගතාසති-සබ්බාතා කොට්ඨාසභාවනා ගිහවර්තස්ස සප්පායා. චතසො අප්පමඤ්ඤායො, නිලාදිති ච චතතාරි කසිණාති දෙසවර්තස්ස. ආනාපානං මොහවර්තස්ස විතකකවර්තස්ස ච. බ්‍රද්ධානුස්සති ආදයො ජ සද්ධාවර්තස්ස. මරණ—උපසම—සඤ්ඤා—චච්ඡානාති බ්‍රහ්මවර්තස්ස. සෙසාති පන සබ්බාති පි කම්මට්ඨානාති සබ්බෙසමපි සප්පායාති. තස්සාපි කසිණෙසු පුළුලං මොහවර්තස්ස, බ්‍රද්ධකං විතකකවර්තස්සෙව නි අසමෙත්ථ සප්පායහෙදො.

නිලාදිනි ති නිල—පිත—ලොහිත—ඔදනකසිණානි. මරණානුස්සති, උපසමානුස්සති, එකා සඤ්ඤා, එකං චතුර්ධානුච්චන්දානං ති ඉමානි චතූරාරි කම්මට්ඨානානි බුද්ධිචරිතස්ස සප්පායානි. සෙසානි ති පථවී—ආපො—නෙජො—වායො ආකාස—ආලොකකසිණානි, චතූරාරො ආරුප්පා ති ඉමානි දස කම්මට්ඨානානි. තස්මාපි ති තෙසු දසසු පි. පුච්චං ති මහත්තං. අයං සප්පායහෙදො විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතකයොනාපි චෙදිතබ්බො.

භාවනාහෙදො,

13. භාවනාසු පන සබ්බස්මාපි පරිකම්මභාවනා ලබ්භතෙව. බුද්ධානුස්සති ආදිසු අට්ඨසු සඤ්ඤාච්චන්දානෙසු වා ති දසසු කම්මට්ඨානෙසු උපචාරභාවනා ච සම්පජ්ජති, නත්ති අප්පනා. සෙසෙසු පන සමතිංස-කම්මට්ඨානෙසු අප්පනාභාවනා පි සම්පජ්ජති [වි].

14. තස්මාපි දස කසිණානි ආනාපානඤ්ච පඤ්ච-කජ්ඣානිකානි, දස අසුභා කායගතා සති ච පඨම-ජ්ඣානිකා, මෙතනා-දයො තයො චතුකකජ්ඣානිකා, උපෙක්ඛා පඤ්චමජ්ඣානිකා ති ජබ්බිසති රූපාච්චර-ජ්ඣානිකානි කම්මට්ඨානානි. චතූරාරො පන ආරුප්පා ආරුප්පජ්ඣානිකා ති [වි].

අයමෙධු භාවනාහෙදො.

නිමිත්තහෙදො,

15. නිමිත්තෙසු පන පරිකම්මනිමිත්තං උග්ගහනිමි-ත්තඤ්ච සබ්බස්මාපි යථාරහං පරියාසෙන ලබ්භතෙව. පටිභාගනිමිත්තං පන කසිණාසුහකොට්ඨාසානාපානෙ-සංච්ච ලබ්භති. තස්මා හි පටිභාගනිමිත්තමාරබ්භ උපචාරසමාධි අප්පනාසමාධි ච පවත්තන්ති.

සබ්බස්මාපි ති සබ්බෙසු කම්මට්ඨානෙසු. යථාරහං ති තස්ස තස්ස කම්මට්ඨානස්ස අනුරූපං. පරියාසයනා ති, යථා පථවීකසිණමණ්ඩලාදිනි චක්ඛුතා ඔලොකෙත්වා තෙසං

පරිකමමනිමිත්තං සකකා උග්ගණනිතුං, න තථා බුද්ධානුසස්සති
 ආදීනි. තෙසං හි නිමිත්තං සුඤ්ච ගහෙනබ්බං භොති.
 තෙසු පි ආරමමණෙසු උපචාරසමාධිතා විත්තං සමාධියති.
 තස්මා පරියායෙන තත්ත්ව පි උග්ගහනිමිත්තං ලබ්භති. පඨවි-
 කසිණාදිසු පන තිණි පි නිමිත්තානි ලබ්භනොති. පටිභා-
 ගනිමිත්තං, දසකාසිණානි, දස අසුභානි, කොට්ඨාසභාවනා-
 සංඛාරා කයගතාසනි, ආනාපානසනිවා ති ඉමෙසු ද්වාවිසති-
 කමමට්ඨානෙසු ලබ්භති.

16. කථං? ආදිකමමිකස්ස හි පඨවිමණ්ඩලාදිසු
 නිමිත්තං උග්ගණනනස්ස තමාරමමණං පරිකමමනිමි-
 ත්තං ති පවුච්චති. සාව භාවනා පරිකමමභාවනා
 නාම.

17. යද්ද පන තං නිමිත්තං විතොගන සමුග්ගති-
 තං භොති, චක්ඛනා පස්සනසංස්ච මනෝදාරස්ස
 ආපාඨමාගතං, තද්ද තමමාරමමණං උග්ගහනිමිත්තං
 නාම. සාව භාවනා සමාධියති.

භාවනා සමාධියති ති උග්ගහනිමිත්තතො පට්ඨාය
 භාවනා සමාධිමග්ගගාමිති භොති.

18. තථාසමානිතස්ස පනෙතස්ස තතො පරං තස්මි.
 උග්ගහනිමිත්තෙ පරිකමමසමාධිතා භාවනමනුසුඤ්ඤ-
 නාස්ස යද්දතප්පට්ඨිභාගං චක්ඛධම්මවිමුච්චිතං පඤ්ඤානති-
 සංඛාරානං භාවනාමයමාරමමණං විතොග සන්තිසිත්තං
 සමප්පිතං භොති, තද්දතං පටිභාගනිමිත්තං සමුප්පන්නං
 ති පවුච්චති. තතො පට්ඨායපරිපන්ථවිප්පනිතා කාමාවච්ච
 රසමාධිසංඛාරා උපචාරභාවනා නිප්පන්නා නාම
 භොති.

පරිතො කමමං පරිකමමං, යං කිඤ්චි සිකාසිප්පාදීනි
 උග්ගණනනස්ස පුනපුනං තස්මි. පයොගකාරණං ති

වුත්තං හොති. නාදිසෙත පයොගභුතසමාධිතා පඤ්ඤාමම-
සමාධිතා චක්ඛුධම්මවිමුච්චිතං ති කසිණදොසාදිවිමුච්චිතං
[වි]. පඤ්ඤානතිසංඛාතං ති තඤ්චබ්බො පඤ්ඤානතිමත්තං,
න චක්ඛුච්ඤ්ඤායං, කෙවලං භාවනාමයං ආරම්භං.

19. තතො පරං තමෙව පටිභාගනිමිත්තං උපචාර-
සමාධිතා සමාසෙවනනස්ස රූපාවචරපඨමජ්ඣාන-
මප්පෙති. තතො පරං තමෙව පඨමජ්ඣානං, ආව-
ජ්ජනං සමාපජ්ජනං අඛිට්ඨානං වුට්ඨානං* පච්චවේ-
කකිණා වෙති ඉමාහි පඤ්චගි වසිතාහි වසිභුතං කතො
විතතකකාදිකමොලාභිකඛං පහානාය විචාරදිසුඛ-
මඛගුප්පනතියා පදහතො යථාකාමං දුතියජ්ඣානා-
දයො යථාරහමප්පෙති. ඉවෙවච පඨවිකසිණාදිසු
ආවිසතිකමමට්ඨාණෙසු පටිභාගනිමිත්තමුපලබ්භති.

පඨමජ්ඣානං අප්පෙති ති පඨමජ්ඣානසංඛාතා අප්පනා
සමපජ්ජති. ක්කානඛානං සිසං සිසං ආවජ්ජනසමත්තා
ආවජ්ජනාවසී තාම. ක්කානස්ස සිසං සමාපජ්ජනං සමා-
පජ්ජනාවසී තාම. සමාපනනජ්ඣානං යාවදිවජ්ජනං යථෙත්තුං
සමත්තා අඛිට්ඨානාවසී තාම. ක්කානතො සිසං වුට්ඨානං
සමත්තා වුට්ඨානාවසී තාම. වුත්තං හෙතං පටිසම්භිදයං
—“වසී ති පඤ්ච වසියො, ආවජ්ජනාවසී, සමාපජ්ජනාවසී,
අඛිට්ඨානාවසී, වුට්ඨානාවසී, පච්චවේකකිණාවසී. පඨමජ්ඣානං
යත්ථිවජ්ජනං යදිවජ්ජනං යාවතිවජ්ජනං ආවජ්ජති, ආවජ්ජනාය
දකුංඝිතතනං තත්ථි ති ආවජ්ජනාවසී. පඨමජ්ඣානං යත්ථි-
වජ්ජනං—පෙ—සමාපජ්ජති, සමාපජ්ජනාය දකුංඝිතතනං තත්ථි
ති සමාපජ්ජනාවසී. පඨමජ්ඣානං යත්ථිවජ්ජනං—පෙ—අඛිට්ඨානි,
අඛිට්ඨානෙ දකුංඝිතතනං තත්ථි ති අඛිට්ඨානාවසී. පඨම-
ජ්ඣානං යත්ථිවජ්ජනං—පෙ—වුට්ඨානි, වුට්ඨානෙ දකුංඝිතතනං

* සී. ආවජ්ජනා සමාපජ්ජනා අඛිට්ඨානා වුට්ඨානා. පටිසම්භි-
දයං පන, ආවජ්ජනාවසී, සමාපජ්ජනාවසී, අඛිට්ඨානාවසී,
වුට්ඨානාවසී පච්චවේකකිණාවසී ති පාඨො.

තත්ථි ති වුට්ඨානවසී. පස්මජ්ඣානං යත්ථිච්ඡිකං-පෙ-පච්ච-
වෙකකති පච්චවෙකකිණාය දැනාසිත්තනං. තත්ථි තිපච්චවෙකකි-
වෙකකිණාවසී” ති.

එසත්තයො දුතියජ්ඣානාදිසු පදහතොති වයමනාසා
එත්ථිවිසුද්ධිමග්ගෙ ආගතතයෙනා පි වසිතානං අත්ථිච්ඡිකානා
වෙදිතබ්බං.

20. අවසෙසෙසු පන අප්පමඤ්ඤා සත්තපඤ්ඤා-
තතියං පවත්තනති.

අවසෙසෙසු ති අට්ඨාරසසු කම්මට්ඨානෙසු, මෙත්තා,
කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා ති ඉමා චතසො අප්පමඤ්ඤා-
යො. සත්තපඤ්ඤාතතියං ති සත්තසංඛාරායං පඤ්ඤාතතියං.
අප්පමාණා හි සත්තා එතාසං ආරම්භො. තෙ රූපාදිවසෙත
ආපාථං ත ආගච්ඡති, කෙවලං පඤ්ඤාතතිවසෙත ආරම්භ-
ණං හොනති.

21. ආකාසප්පිතකසිණෙසු පන යං කිඤ්චි කසි-
ණං උග්ගාවෙත්වා උදධමාකාසං අනන්තවසෙත පරි-
කම්මං. කතොනන්තං පස්මාරූප්පමපෙසති. තමෙව
පස්මාරූප්පවිඤ්ඤාණං අනන්තවසෙත පරිකම්මං. කතො-
නන්තං දුතියාරූප්පමපෙසති. පස්මාරූප්පවිඤ්ඤාණාභාවං
* පන නත්ථි කිඤ්චි ති පරිකම්මං. කතොනන්තං තතියා
රූප්පමපෙසති. තතියාරූප්පං සන්තමෙතං. පණ් තමෙ
තං ති පරිකම්මං. කතොනන්තං චතුස්මාරූප්පමපෙසති.

ආකාසකසිණං පරිච්ඡින්නං හොති. තං භාවෙත්වා
අනන්තං කාතුං ත සකකා. තස්මා තං චජ්ජේත්වා අවසෙ-
සෙසු යං කිඤ්චි භාවෙත්වා අනන්තං කත්වා තං උග්ගාවෙති,
අමනසිකාරවසෙත උද්ධරති. එතෙසං භාවනාවිධානං විසුද්ධි-
මග්ගෙ ආරූප්පනිද්දෙසෙ ආගතතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

22. අවසෙසෙසු ච දසසු කම්මට්ඨානෙසු බුද්ධා-
ගුණාදිකමාරම්මණමාරබ්බ පරිකම්මං. කත්වා තස්මිං.

නිමිතොන සාධුකමුගහනිතො තතොව පරිකමමඤ්ච
සමාධියති, උපචාරො ව සමපජ්ජති†.

බුද්ධානුස්සන්ධිආදීසු අටස්ස සඤ්ඤාවච්ඡානෙසු වා ති
දසසු. එතෙසං කමමට්ඨානානං නිමිතනං සුතවසෙන ගහෙ
තබ්බං හොති. තදෙව පරිකමමනිමිතනං සුභාවිතමෙත්ථ
උගහනිමිතනං ති චේදිතබ්බං. එතෙසු ව උපචාරභාවනා ව
සමපජ්ජති, තත්ථි අපපනා[වි].

පඤ්ච අභිඤ්ඤායො

23. අභිඤ්ඤාවසෙන පවතනමානං පන රූපාවචර-
පඤ්චමජ්ඣානං අභිඤ්ඤාපාදකපඤ්චමජ්ඣානා චූළං-
භික්ඛා අධිථෙඨය්‍යාදිකමාවජේජන්ඛා පරිකමම. කරො-
නනස්ස රූපාදීසු ආරමමණෙසු යථාරහමපෙසති.

තත්ථ, රූපාවචරපඤ්චමජ්ඣානං, පාදකපඤ්චමජ්ඣානං
අභිඤ්ඤාපඤ්චමජ්ඣානං ති දුට්ඨං. තත්ථ පඨමං පඨමජ්ඣා-
නාදීසු යොගං කන්ඛා අනුක්කමෙන චතුත්ථජ්ඣානං සමා-
පජ්ජන්ඛා උත්තරිං යොගං කරොනනස්ස සමපජ්ජති. අභිඤ්ඤා-
පඤ්චමජ්ඣානං පන භාවෙතුක්කමෙන පඨමං පඤ්ච-
මජ්ඣානං සමාපජ්ජතබ්බං හොති. තතො පරං තාය තාය
අභිඤ්ඤාය අනුකුලිං යං කිඤ්ඤි අධිට්ඨාතබ්බං, තං ආව-
ජේජන්ඛා පරිකමම. කරොනනස්ස අභිඤ්ඤාපඤ්චමජ්ඣානං
සමපජ්ජති. ඉධ පඨමං පඤ්චමජ්ඣානං අභිඤ්ඤාය පාදක-
තනනා පාදකපඤ්චමජ්ඣානං ති චූළවති රූපාදීසු ආරමම-
ණෙසු, යද්‍ය ‘එකො හුන්ඛා බහුධා පි හොති’ ති එවමාදිකං
ඉද්ධිට්ඨං කරොති, හත්ථිරථාස්සපාකාරපබ්බතාදයො වා මාපෙ-
ති, තද්‍ය. තං තං රූපං ආරමමණං හොති. යද්‍ය දිබ්බාය
සොනධාතුයා සද්දං සුණංති, තද්‍ය සද්දාරමමණං. එවං අඤ්ඤාසු
පි ආරමමණෙසු යථාසම්භවං යොජේතබ්බං.

24. අභිඤ්ඤා ව නාම—

ඉද්ධිට්ඨං දිබ්බසොතං පරවිතනවිජානනං,
සුබ්බෙහිවාසානුස්සන්ති දිබ්බචක්ඛු ති පඤ්චධා.

“(1) සො අනෙකච්ඡිනං ඉද්ධිවිධං පච්චනුහොති, එකො පි හුචා බාහුධා පි හොති බහුධාපි හුචා එකො එ හොති —පෙ—යාව බ්‍රමහලොකා පි කාශේන වසං වතොති (2) සො දිබ්බාය සොනධාතුයා විසුද්ධාය අතිකකන්තමානුසිකාය උභො සද්දෙ සුණාති දිබ්බෙ ව මානුසෙ ව, යෙ දුරෙ යෙ සන්නිකෙ ව. (3) සො පරසන්නානං පරපුග්ගලානං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාති, සාරුගංවා විතතං සරුගං විතතං ති පජානාති —පෙ— අවිමුත්තංවා විතතං අවිමුත්තං විතතං ති පජානාති (4) සො අනෙකච්ඡිනං පුබ්බෙත්ථාසං අනුසාරති. සෙයංවිදං, එකමිපි-ජාතිං —පෙ— අනෙකෙ පි සංවට්ටවිච්චිකප්පෙ. අමුත්‍රාසිං එවංකාමො එවංගොතොං —පෙ— ඉති සාකාරං සඋදෙදසං අනෙකච්ඡිනං පුබ්බෙත්ථාසං අනුසාරති. (5) සො දිබ්බෙත චකචුතා විසුද්ධිත අතිකකන්තමානුසිකෙතා සතොත පසස්ති චචමානෙ උපජ්ජමානෙ හිතෙ පණ්ණිතෙ—පෙ—යථා කමමුපගෙ සතොත පජානාති, ති ඉමිතා තයෙන එතා අභිඤ්ඤායො දීඝතිකායෙ සාමඤ්ඤඵලසුතොත චුතතා. තාසං විජාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ ද්වාදසමෙ ව තෙරසමෙ ව පරිච්චේදෙ ආගතා.

අයමෙක්ඛණ්ඩකාචරහෙදො. නිට්ඨිතො ව සමථික-මමට්ඨානනියො. ගොචරහෙදො ති උපචාරපපනානං ආරමමණ්හෙදො.

විපස්සනාකමමට්ඨානං

25. විපස්සනාකමමට්ඨානො පන, සීලවිසුද්ධි, විතන-විසුද්ධි, දිට්ඨිවිසුද්ධි, කම්මාචිතරණවිසුද්ධි, මග්ගාමග්ග-ඤ්ඤාදස්සනවිසුද්ධි, පටිපද්ඤ්ඤාදස්සනවිසුද්ධි, ඤාණදස්ස-නවිසුද්ධි, චෙති සත්තවිධොන විසුද්ධිසංඝහො.

ඉමා සත්ත විසුද්ධියො, පඤ්ඤාවිසුද්ධි විමුත්තිවිසුද්ධි වාති ඉමාහි ද්විති විසුද්ධිහි සද්ධිං, තව පාරිසුද්ධිපට්ඨානියංඝනීති දීඝතිකායෙ දසුත්තරසුතොත චුතතා. මජ්ඣිමනිකායෙ රථවි-නීතසුතොත පන ඉමා සතොතව චුතතා. එතාසං සඤ්ඤිපච-ණණතා ඉතො පරං චුතතතයෙනෙව චෙදිතබ්බා. විජාර-කථා පන විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතා. තස්සා ඨාතාති යථාරහං උපරි දසෙසස්සාම.

26. අනිවවලකතං, දුකතලකතං, අනන්තලකතං සෙවති තිණි ලකතානි.

27. අනිවවානුපස්සනා, දුකතානුපස්සනා, අනන්තානුපස්සනා වෙති තිණො අනුපස්සනා.

28. සමමසනඤ්ඤා, උදයබ්බයඤ්ඤා, භංගඤ්ඤා, භයඤ්ඤා, ආදිනවඤ්ඤා, නිබ්බිදඤ්ඤා, මුඤ්චිතුකමයනාඤ්ඤා, පටිසම්ඛානඤ්ඤා, සම්ඛාරප්පෙකතාඤ්ඤා, අනුලොමඤ්ඤා සෙවති දස විපස්සනානි.

සමමසනඤ්ඤාංති රූපාරූපධර්මානං අනිවවාදිවසෙන සමමසනෙ ඤ්ඤාං. විසුද්ධිමග්ගෙ විසතිමෙ පරිවෙෂ්ඨෙ විජාරෙත වණ්ණිනං. රූපාරූපධර්මානං උදයබ්බයදස්සනාං යෙන ඤ්ඤෙන සමම සමපජ්ජති, තං උදයබ්බයඤ්ඤාං. විතතස්ස භංගමෙව ඤ්ඤාං සමථං ඤ්ඤාං භංගඤ්ඤාං. සම්ඛාරානං නිරෝධං දිස්වා උපපජ්ජමානං ඤ්ඤාං භයඤ්ඤාං. සම්ඛාරෙසු ආදිනවදස්සනඤ්ඤාං ආදිනවඤ්ඤාං. තෙසු ඵල නිබ්බිදනං නිබ්බිදඤ්ඤාං. සම්ඛාරෙහි මුඤ්චිතුං ඉච්ඡා මුඤ්චිතුකමයනාඤ්ඤාං. අනිවවදුකතානන්තලකතාරොපනෙත සම්ඛාරෙ පරිගණහන්තස්ස උපපජ්ජමානං ඤ්ඤාං පටිසම්ඛානඤ්ඤාං. සබ්බසම්ඛාරෙසු උද්භින්නාය උපන්නං ඤ්ඤාං සම්ඛාරප්පෙකතාඤ්ඤාං. අනුලොමඤ්ඤාං ති ලොකුත්තරජ්ඣානානං පරිකමමං. ඉමාහි ඤ්ඤානි විසුද්ධිමග්ගෙ ඵකවිසතිමෙ පරිවෙෂ්ඨෙ විජාරෙත වණ්ණිනානි.

29. සුඤ්ඤානො විමොක්ඛා, අනිමිත්තො විමොක්ඛා, අප්පණ්ණිනො විමොක්ඛා වෙති තයො විමොක්ඛා, සුඤ්ඤානානුපස්සනා, අනිමිත්තානුපස්සනා, අප්පණ්ණිනානුපස්සනා වෙති තිණි විමොක්ඛමුඛානි ච චෙදිතබ්බානි.

විසුද්ධිමග්ගෙ

30. කථා? පතිමොක්ඛසංවරසීලං ඉද්දියසංවරසීලං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං, පච්චයසනතිස්සිතසීලං සෙවති චතුපාරිසුද්ධිසීලං සීලවිසුද්ධි නාම.

කථං ති විසුද්ධිආදීනං හෙදං දසෙස්සතුං වුත්තං. චතු-
පාරිසුද්ධිසීලං, විසුද්ධිමග්ගෙ චණ්ණිකානසෙතෙව වෙදිතබ්බං.

**31. උපචාරසමාධි අප්පනාසමාධි වෙති දුට්ඨො පි
සමාධි විතනවිසුද්ධි නාම.**

සො දුට්ඨො පි සමාධි හෙට්ඨා වුත්තො ඵ ව.

**32. ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන නාම
රූපපරිගහහො දිට්ඨිවිසුද්ධි නාම.**

ධම්මානං පච්චත්තසභාවො ලක්ඛණං නාම, කිච්චං වා
සමපනති වා රසො නාම, උපට්ඨානාකාරො පච්චුපට්ඨානං
නාම, අසාධාරණං ආසන්නාකාරණං පදට්ඨානං නාම [වි].
නාමරූපපරිගහහො විසුද්ධිමග්ගෙ අට්ඨාරසමෙ පරිචෙෂ්ඨෙ-
වුත්තනසෙන වෙදිතබ්බො.

**33. තෙසමෙව නාමරූපානං පච්චයපරිගහහො
කබ්බාවිතරණවිසුද්ධි නාම.**

නාමරූපානං අවිජ්ජාදසො පච්චයෙ සමමා පරිගහතිත්වා
අනිතානාගතපච්චුප්පනොසු අද්ධාසු කබ්බං විතරිත්වා සිතං
ඤ්ඤාණං කබ්බාවිතරණවිසුද්ධි. තස්සා විජාරකථා විසුද්ධි-
මග්ගෙ ඵකුත විසතිමෙ පරිචෙෂ්ඨෙ ආගතනසෙන වෙදිතබ්බො.

**34. තතො පරං තථාපරිගහතිතෙසු සප්පච්චයෙසු
තෙකුමකසංඛාරෙසු අනිතාදිහෙදහිනෙතෙසු ඛණ්ඩ-
නයමාරබ්බ කලාපවසෙන සංඛිප්පිත්වා, අනිච්චං ඛණ-
ට්ඨන, දුක්ඛං භයට්ඨන, අනත්තා අසාරකට්ඨනා
ති අද්ධානවසෙන, සන්තතිවසෙන, ඛණ්ඩවසෙන වා
සමමසනඤ්ඤාණෙන ලක්ඛණතායං සමමසනාස්ස තෙ-
සෙව පච්චයවසෙන ඛණ්ඩවසෙන ච උදයබ්බයඤ්ඤාණෙන
උදයබ්බයං සමනුපස්සනාස්ස ව-**

මහාසො පිති පසසද්ධි අබ්මොකෙතා ච පගගහො,
සුඛං ඤාණමුපපට්ඨානමුපෙක්ඛා ච නිකන්ති වෙති.

මහාසාදිවිපසසනුපකක්ඛෙසපරිපන්ථපරිගගහවසෙ
න*මගගාමගගලකඛණවච්ඡානං මගගාමගගඤාණදසස
නවිසුද්ධි නාම.

අනීතාදිහෙදගිනෙනසු නි අනීතානාගතපච්චුප්පනනහෙ-
දෙහි හිනෙතසු. බන්ධාදිනයං නි, පඤ්ඤා කබ්බා, ඡ ආරුහි,
ඡ ආරමමණානි, ඡ විඤ්ඤාණානි, ඡ එසසා, ඡ වෙදනා,
ඡ සඤ්ඤා, ඡ වෙනනා, ඡ තණහා, ඡ විතකකා, ඡ
විවාරා, ඡ ධාතුයො, දස කසිණානි, ආනතිංස කොට්ඨාසා,
ආදසායනනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, බාවිසති ඉන්ද්‍රියානි,
තිස්සො ධාතුයො, නව හවා, වතතාරි ක්කානානි, වතස්සො
අප්පමඤ්ඤා, වතස්සො සමාපත්තියො, පටිච්චසමුප්පාදබ්බානී
නි ඉමෙසං ධම්මරුසීතං වසෙන නයං ගහෙතො නමාරබ්බ
තෙ ධම්මෙ කල්‍යාණවසෙන සබ්බිපිඤ්ඤා කල්‍යාණො රුසිං
කතො. අනිච්චං කායඤ්ඤානා නි, රූපාදිකං යමනීතං
කල්‍යාණං තං තණ්හව බිණං, යං පච්චුප්පනනං තමපි තථෙව
බිසිසසති නි එවං බයට්ඨෙන අනිච්චං. භයඤ්ඤානා
නි භයාවහනනා. අසාරකඤ්ඤානා නි, නිවාසී කාරකො
වෙදකො නි එවං පරිකප්පිතසස අත්තසාරසස අභා-
වෙන. අද්ධානවසෙනා නි, පටිසංකිතො පුබ්බෙ අතීතො
අද්ධා, චුතීතො උද්ධං අතාගතො අද්ධා, උභින්නමනාර
පච්චුප්පනෙනා අද්ධා නි එවං තිණ්ණං අද්ධානං වසෙන.
සනනනිවසෙනා නි, සභාගඵකරිතුආහාරාදිරූපසනනනි, එක-
විථිපරියාපනනා අරූපසනනනි නි, ඉමාසං දව්වනං සනන-
නිතං වසෙන. බණ්ඩවසෙනා නි උප්පාදට්ඨිතිහඛිග-
වසෙන [වි].

මහාසො නි විපසසනොභාසො. පිති නි විපසසනාලාභව-
සෙනා උප්පනනා පිති. පසසද්ධි නි තෙනෙව කාරණෙන
උද්ධා පසසද්ධි. අබ්මොකෙතා නි සද්ධා. පගගහො නි

විපස්සනාසම්පයුත්තං විරියං. සුඛං ති පි විපස්සනාසුඛමෙව.
ඤාණං ති අනිවිසදං තිබ්බණං විපස්සනාඤාණං. උපට්ඨානං
ති විපස්සනාසම්පයුත්තා සුපට්ඨිතා සති. උපෙක්ඛා ති
සබ්බසංඛාරෙසු මජ්ඣිත්තභූතා විපස්සනුපෙක්ඛා. නිකන්ති
ති විපස්සනායං ආලයවසෙක උපපජ්ජමානා සුමුමා සන්තා-
කාරා නිකන්ති(තණ්හා). එතෙසු ඔහාසාදයො විපස්සනාය
පරිපත්ථත්තා උපකකිලෙසා ති වුත්තා. නිකන්ති පත උප-
කකිලෙසො වෙව විපස්සනාය ව පරිපත්ථො. තෙසු යසම්.
කසම්ඤ්චි උප්පන්නො යොගාවචරො, අයං අමගො නි
එතෙහි විපසයුත්තං විපස්සනා ඤාණං මගොති මග්ගා-
මග්ගලක්ඛණවච්ඡානං කරොති. තදෙව මග්ගාමග්ග-
ඤාණදස්සවිසුඤ්ඤි නාම.

35. තථාපරිපත්ථවිමුත්තස්ස පන තස්ස උදයබ්බය-
ඤාණෙනා පට්ඨාය යාවානුලොමා තිලක්ඛණං විපස්ස-
නාපරමපරය පටිපජ්ජනාස්ස නව විපස්සනාඤාණානි
පටිපද්දඤාණාදස්සනවිසුඤ්ඤි නාම.

යාවානුලොමා ති යාව අනුලොමඤාණං. තිලක්ඛණං
ආරොපෙත්වා පටිපජ්ජනාස්සා ති සම්බුද්ධො. නව විපස්ස-
නාඤාණානි ති හෙට්ඨාවුත්තානි උදයබ්බයඤාණාදීනි නව
ඤාණානි.

36. තස්සෙවං පටිපජ්ජනාස්ස පන විපස්සනා පරි-
පාකමාගමම ඉද්දති අස්සනා උපපජ්ජස්සානි ති භවබ්බං
වොජ්ජ්ඤ්ඤා උප්පන්නමනොආරාධනනතරං දො නිණි
විපස්සනාවිත්තානි යං කිඤ්චි අනිවචාදිලක්ඛණමාරබ්බ
පරිකමමාපචාරානුලොමනාමෙන පවත්තන්ති. යා
සිධාපත්තා, සා සානුලොමා සංඛාරාපෙක්ඛා වුට්ඨාන-
ගාමිනි විපස්සනා ති ව වුච්චති. තතො පරං ගොත්තු-
භූවිත්තං නිබ්බානමාලම්බිත්වා පුට්ඨජ්ජනගොතනමභිහ-
වන්තං අරියගොතනමභිසම්මොගනඤ්ඤ පවත්තති.
තස්සානනතරමෙව මග්ගොද්ඤ්ඤවච්චං පරිජානන්තො

සමුදයසව්ව. පජ්ඣනේනා, නිරෝධසව්ව. සවජ්ඣ-
රෝගනා මග්ගසව්ව. භාවනාවසේන* අප්පනා
විවිමොතරති. තතො පරං ඥෙ තිණි ඵලවිතතානි
පවතතිත්වා† හවඛගපාතො ව හොති. පුන හව-
ඛං චොවජ්ඣදිත්වා පච්චවේක්ඛණඤ්ණානි පවතනති.

මග්ගං ඵලඤ්ච නිබ්බානං පච්චවේක්ඛති පණ්ඩිතො,
තිණෙ කිලෙසෙ සෙසෙව පච්චවේක්ඛති වා න වා,

ජබ්බිසුද්ධිකකමෙනෙවං භාවෙනෙබ්බා චතුබ්බිමො,
ඤ්ණදස්සනවිසුද්ධි නාම මග්ගො පච්චවති.

අප්පනා ති සොනාපනතීමග්ගසමාධි. උප්පනාමනො-
ඥානනානරං ති මනොඥාරුවජ්ජනවිතො උප්පජ්ජත්වා
තිරුඥො. තිණි විපස්සනාවිතතානි ති මග්ගභාවනාය
තිණි පරිකමවිතතානි. තෙසු පඨමං පරිකමමං, දුතියං
උප්පාරං, තතියං අනුලොමං නි වුච්චති. අනිච්චාදිලක්ඛණං
ති අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තං ති ඉමෙසු එකං ලෙක්ඛණං.
යා සිඛාපනතා ති යා අයං විපස්සනා මත්ථකප්පනතා, සා
සානුලොමා අනුලොමාඤ්ණසතිතා සබ්බාරූපෙක්ඛා ති ව
වුට්ඨානගාමිනි විපස්සනා ති ව වුච්චති. අනිභවනං
ති අතිකකමමානං. අතිසමමානං ති ඔක්කමමානං [වි].
මග්ගො භාවනාවසේන අප්පනාච්චිමොතතර ති ති සමබ්බො.
කථං ඔතරති? දුක්ඛං පරිජානනේනා, සමුදයං තණහං පජ්-
ඣනේනා, නිරෝධං නිබ්බානං සවජ්ජනරොනේනා, අට්ඨබ්බි-
කඤ්ච මග්ගං භාවෙනේනා[වි]. පච්චවේක්ඛණඤ්ණානි ති
පච්චවේක්ඛණවිතතානි. තෙසං ආරමමණානි දස්සනේනා,
මග්ගං ඵලඤ්චා ති ආදිමාහ. පණ්ඩිතො සො සොනා-
පනේනා අරියො මග්ගං ඵලං නිබ්බානඤ්ච පච්චවේක්ඛති,

* එත්ථ, මග්ගසව්වස්ස භාවනාවසේනා ති පාඨො යුත්තාරූපො.
සො පත ත කසම්ඤ්ඤි පොත්ථකෙ උපලබ්භති.

† සී. පවතතිත්වා තිරුජ්ඣනති, තතො පරං හවඛගපාතො
ව හොති.

පභිතෙ කිලෙසෙ, අවසෙසෙ කිලෙසෙ ච පච්චවේකක ති
චා න චා පච්චවේකකති [වි]. එවං සීලවිසුද්ධිං ආදීං කත්වා
පටිපදාඤ්ඤාණදස්සනපරියොසානා ජබ්බිසුද්ධිකාමෙන යො,
සොතාපතනිමග්ගො, සකදාගාමිමග්ගො අනාගාමිමග්ගො, අර-
හතනමග්ගො චා ති එවං චතුබ්බිධො මග්ගො භාවෙ-
තබ්බො, සො ඤාණදස්සනවිසුද්ධි නාම පට්ඨවති.

අයමෙත්ථ විසුද්ධිහෙදෙ

විමොක්ඛහෙදෙ,

37. තත්ථ අනත්තානුපස්සනා අත්තාභිනිවෙසං
මුක්ඛනති සුඤ්ඤානානුපස්සනා නාම විමොක්ඛමුඛං හො
ති. අනිවච්චානුපස්සනා විපලාසනිමිතං මුක්ඛනති
අනිමිතානුපස්සනා නාම විමොක්ඛමුඛං. දුක්ඛානු-
පස්සනා තණ්හාපණ්ඨි මුක්ඛනති අප්පණ්ඨිතානු-
පස්සනා නාම විමොක්ඛමුඛං. තස්මා, යදි චුට්ඨාන-
ගාමිනි විපස්සනා අනත්තතො විපස්සති, සුඤ්ඤතො
විමොක්ඛො නාම හොති මග්ගො? යදි අනිවච්චතො
විපස්සති, අනිමිතතො විමොක්ඛො නාම, යදි දුක්ඛතො
විපස්සති, අප්පණ්ඨිතො විමොක්ඛො නාමා ති ච
මග්ගො විපස්සනාගමනවසෙන තිණි නාමානි ලහති,
තථා ඵලඤ්ච මග්ගාගමනවසෙන මග්ගවිජියං.

තත්ථා ති තාසු අනුපස්සනාසු. විමොක්ඛමුඛං ති
විමොක්ඛස්ස කාරණං. සුඤ්ඤානාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්භ-
ණං කත්වා පච්චතො මග්ගො සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො.
අනිමිතතාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්භණං කත්වා පච්චතො
මග්ගො අනිමිතතො විමොක්ඛො. අප්පණ්ඨිතාකාරෙන
නිබ්බානං ආරම්භණං කත්වා පච්චතො මග්ගො අප්පණ්ඨිත-
විමොක්ඛො [වි]. විපස්සනාගමනවසෙනා ති විපස්සනාය
ආගමනවසෙන. යදි විපස්සනා අත්තාභිනිවෙසං මුක්ඛිත්වා
සුඤ්ඤානාකාරෙන සංඛාරෙඅනුපස්සති, මග්ගො තෙනෙවා-
කාරෙන නිබ්බානං ආරම්භණං කරොති, එවං විපස්සනාතො
ආගමනවසෙන, සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ති නාමං ලහති,

එවං සෙසවිමොක්ඛඥයෙ පි. තථා මග්ගවිජියං ඵලමපි මග්ගතො ආගමනවසෙක. සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ති ඵච මාදීති කාමාති ලහති.

38. ඵලසමාපනතිවිජියං පන යථාචුත්තනයෙන විපසංසන්නානං යථාසකං ඵලමුපපජ්ජමානමපි විපසංසනාගමනවසෙකෙව සුඤ්ඤතාදිවිමෙක්ඛො තිව පටුවෙති. ආරම්මණවසෙක පන සරසවසෙක ච නාමත්තයං සබ්බස්ස සබ්බෙසමපි සමමෙව.

ඵලසමාපනතිවිජියං මග්ගතො ආගමනං තත්ථි, විපසංසනාවසෙකෙව ආගමනං. තස්මා තෙනෙව කාරණෙන ඵලමපි, සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො ති ඵචමාදීති කාමාති ලහති. ආරම්මණවසෙකො ති සබ්බෙසං මග්ගානං ඵලානඤ්ච නිබ්බාතමෙවාරම්මණං. සරසවසෙකො ති සකසහාසවවසෙක. ඉමානි මග්ගඵලානි සුඤ්ඤතං අතිමිත්තං අප්පණ්ණිතං නිබ්බාතං ආරම්මණං කත්වා පවත්තනති, රුගදොසමොහෙති සුඤ්ඤති, රුගදීනං නිමිත්තවිරහිනාති, තණ්හාපණ්ණිමුත්තනාති ච හොනති, තස්මා ආරම්මණවසෙකොපි සරසවසෙකොපි ඉමාණි තිණි කාමාති ලහනෙතව. සබ්බස්සා ති මග්ගවිජියමපි ඵලවිජියමපි. නාමත්තයං සබ්බෙසං මග්ගානං ඵලානඤ්ච සමමෙව ඵකසමානමෙව.

අයමෙස්ස විමොක්ඛහෙතො

පුග්ගලහෙතො

39 එස්ස පන සොවාපනතිමග්ගං භාවෙස්වා දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාපහානෙන පභිනාපායගමනො සත්තකම්මනාපරමො සොවාපනතො නාම හොති.

දසසු සංයොජනෙසු දිට්ඨි (සකකායදිට්ඨි), විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරමාසො ති ඉමානි තිණි සංයොජනානි පශ්මමග්ගවජ්ඣාති. සීලබ්බතපරමාසො ති දිට්ඨි යෙව, තස්මා දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාපහානෙනා ති ආග.පභිනාපායගමනො ති යස්ස අපායගමනං පභිනං, යො අපායෙසු ත උපපජ්ජති.

සත්තකම්මත්තපරමො ති උක්කංසනො සත්තකම්මත්ත දෙවෙ-
සු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිතො දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අට්ඨ-
මහවංත උපාදියති.

40. සකදගාමිමග්ගං භාවෙත්වා රුගදෙසමොභානං
තනුකරන්තා* සකදගාමි නාම හොති, සකිදෙව
ඉමං ලොකං ආගන්තා†.

තනුකරන්තා ති තනුකරණෙන. සකිදෙවො ති එකවා-
රමෙව ආගන්තො ති මරමමපාටො. ආගන්තා ති සුට්ඨතරො
'ආගන්තාරොඉත්තං' ති හි චතුක්කතිපාතෙ වුත්තං [අංගු-
ත්තර]. තස්මිං යෙව සුත්තෙ ආගන්තා ඉත්තං, අනා-
ගන්තා ඉත්තං' තිපි පටො දිය්සති.

41. ආනාගාමිමග්ගං භාවෙත්වා කාමරුගබ්බපා-
දානං අනවසෙසස්සභාගෙන අනාගාමි නාම හොති.
අනාගන්තා ඉත්තං.

අනාගන්තො ති මරමමපාටො. අනාගන්තා ති සුඤ්ජ-
තරො. 'අනාගන්තාරො ඉත්තං' ති හි වුත්තං [අඛණ්ඩත්තර].
ඉත්තං ති ඉමං භවං. සො සුඤ්චාචාසහවෙ යෙව
පරිනිබ්බායති.

42. අරහත්තමග්ගං භාවෙත්වා අනවසෙසකිලෙස-
ස්සභාගෙන අරහා නාම හොති බිණ්ණස්වො ලොකෙ
අගගදකිණ්ණෙය්සා.

ඉමෙසං සෙක්ඛාසෙක්ඛානං විත්තවිසෙසො චතුත්ථපරි-
චේජ්ඣ ආගතතයෙනෙව වේදිතබ්බො.

ආයමෙත්ථ පුගගලහෙදො.

එලසමාපනතිහෙදො.

43. එලසමාපනතියො පනෙත්ථ සබ්බසම්මි-
යථාසකඵලවසෙන සාධාරණාව. නිරෝධසමාපනති

* සී. තනුත්තා, එවංතිකායෙසු පි. † ම. ආගන්තො.

සමාපජ්ජනං පන අනාගාමිනස්සෙව ආරහනානස්සෙව ලබ්භති.

සබ්බං පි අරියා සකසකානි ඵලානි යථාරහං සමාපජ්ජනෙනව. තා විජ්ජයො සබ්බෙසං සබ්බසාධාරණා න තථා නිරොධ සමාපතති. තං අනාගාමිනො වෙව ආරහනා ව සමාපජ්ජනති, සාව විපි අසාධාරණා.

44. තස්ස යථාකාමං පඨමජ්ඣානාදිමහගගත-සමාපතති. සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය තස්සගතෙ සබ්බාර-ධමම තස්ස තස්සෙව විපස්සනෙනා යාව ආකිඤ්චා-යතනං ගතවා තතො පරං අධිට්ඨය්‍යාදිකං පුබ්බකිවචං කත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජති. තස්ස දවිනනං අප්පනාජවනානං පරතො චොවජ්ජන්ති විතතසගගති. තතො නිරෝධසමාපතෙනා නාම හොති.

තස්සා නිරෝධසමාපතතියා සමාපජ්ජනං දසෙසති. ඉමිනා යොගාවචරෙන සද්ධිං යං ඵකාබද්ධං ත හොති, තං නිවාසගෙහාදිකං සත්තාහබ්භනතරෙ මා විතස්සතුති අධිට්ඨා-තබ්බං භවති. තං අධිට්ඨය්‍යා නාම. අධිට්ඨය්‍යං, සතිස-පටිමානනං, සන්ත්‍රප්පකෙකාසනං, ජීවිතද්ධානපරිච්ඡෙද්‍යවජ්ජ-නස්සෙවති ඉදං චතුර්ඛිධං අධිට්ඨය්‍යාදිකං පුබ්බකිවචං. තස්ස වණණනා විසුද්ධිමග්ගෙ ආගතතයෙතොව වෙදිතබ්බා[වි]

45. වුට්ඨානකාලෙ පන අනාගාමිනො අනාගාමි ඵලවිතනං, ආරහනො ආරහනඵලවිතනං ඵකවාරමෙව පවතතිත්වා භවබ්ගපාතො හොති. තතො පරං පච්ච-මෙකබ්භස්සා පවතති.

අයමෙත්ථ සමාපතතිතෙදො.

නිට්ඨිතො ව විපස්සනාකම්මට්ඨානනගො.

46. භාවෙතබ්බං පනිවෙවචං භාවනාආයමුත්තමං, පටිපනතිරසස්සාදං පස්සයගෙනන සාසනො.

සමථො ච විපස්සනා චාති ඉදං උත්තමං භාවනාදායං.
 පරියතතිපටිපතතිවසෙන සාසනං දුට්ඨං. තත්ථ පරියතති ති
 බුද්ධිවචනස්ස පරියාපුණ්ණං, උග්ගණ්හනං ති අනෙථා. පටි-
 පතති ති සීලාදීති විසොධෙත්වා හෙට්ඨාචුත්තසත්තවිසුද්ධිකක-
 මෙන අරහත්තලාභාය උස්සකකතං. ඉමස්මිං බුද්ධිසාසනෙ
 තස්සා පටිපතතියා තිරුමිසස්ස රසස්ස අස්සාදං පඤ්ච
 යනෙනාන ඉච්ඡතොතන ඉති එවං ඉදං භාවනාදායං
 භාවෙතබ්බං ති යොජනා.

ඉති අභිධම්මසංඝරාජයා කමම ධර්මානසංඝරාජවිභාගො
 නාම නවමො පරිච්ඡේදො.
 නිගමනං

චාරිතතසොභිතවිසාලකුලොදයෙන
 සද්ධාතිවුබ්භිපරිසුද්ධගුණොදයෙන,
 නම්බවහයෙන පණ්ඩාය පරිනුකම්පං
 යං පතථිතං පකරණං පරිනිබ්බිතං තං,
 පුඤ්ඤාන තෙන විපුලෙන තුමුලසොමං.
 ධඤ්ඤාධිවාසමුදිතොදිතමාසුගතනං,
 පඤ්ඤවද්දනගුණසොභිතලජ්ජිතිකඤ්ඤ
 මඤ්ඤානතු පුඤ්ඤවිහවොදයමඛලාය.

චාරිතොතන කුලාචාරෙන සොභිතං ඤාතිමිත්තහොග-
 සමපතතියා විසාලං කුලං, තස්මිං උදයො නිබ්බතති යස්ස
 තෙන, සද්ධාය අභිවුබ්භානං සීලිභිරොත්තපපසුතවාගපඤ්ඤ-
 ගුණානං උදයො අබ්භුත්තති යස්මිං, තෙන නම්බවහයෙන
 තම්බිතමාකෙන පරිනුකම්පං පණ්ඩාය උපසාදෙත්වා යං
 පකරණං පතථිතං අභියාචිතං තං පරිනිබ්බිතං.

තෙන පකරණකරණලද්ධෙන විපුලෙන පුඤ්ඤාන,
 පඤ්ඤවද්දතෙන අරියමග්ගපඤ්ඤාය පරිසුද්ධෙන සීලාදිගුණ-
 සොභිතා ලජ්ජි භිරොත්තපසමපන්නා භිකඤ්ඤා ධඤ්ඤානං
 පුඤ්ඤවත්තානං අධිවාසභූතං උදිතොදිතං අච්චත්තපාකටං

ඉමං තුමුලිසොමනාමකං විහාරං පුඤ්ඤවිභවොදයමඛග-
ලාය පුඤ්ඤසම්පන්නං අභිවුද්ධිසංඛ්‍යාතමඛගලක්ඛං ආසු-
ගන්නං සුගපරියන්තං මඤ්ඤනතු. එතාදිසා භික්ඛු, ඉමස්මිං
විහාරෙ වාසො එාසුතො ති මඤ්ඤනතු.

ඉති අනුරුද්ධාවර්ගෙහි රචිතං අභිධම්මසම්මසංඛග්ගං
නාම පඤ්ඤාං.

උභින්නමපි වීතාතං සාරමාද්‍යය යා කතා,
නවනීතවීතා නාම ඉති සා පරිනිට්ඨිතා.
අකුසලං විච්ඡේදයා වර්ධයා කුසලං සදා,
මේතනාදිභාවනායුතනා මුත්තා කලහවිග්ගහා,
සත්තා භවනතු සුඛිතො සබ්බෙ සබ්බභිතෙරතා.

නිකපට්ඨානං

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

පච්චස්සද්දෙසො

හෙතුපච්චයො, ආරම්මණපච්චයො, අධිපතිපච්චයො, අනන්තරපච්චයො, සමනන්තරපච්චයො, සහජානපච්චයො, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො, නිස්සයපච්චයො, උපනිස්සයපච්චයො, පුරුෂජානපච්චයො, පච්ජාජානපච්චයො, ආසෙවනපච්චයො, කම්මපච්චයො, විපාකපච්චයො, ආහාරපච්චයො, ඉන්ද්‍රියපච්චයො, කුමාරපච්චයො, මග්ගපච්චයො, සම්පයුත්තපච්චයො, විප්පයුත්තපච්චයො, අත්ථිපච්චයො, නත්ථිපච්චයො, විගතපච්චයො, අවිගතපච්චයොති.

පච්චස්සද්දෙසො.

පච්චයනිද්දෙසො

1. හෙතුපච්චයො තී. හෙතු හෙතුසම්පයුත්තකානං ධම්මානං තං සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං හෙතුපච්චයෙනපච්චයො. 2. ආරම්මණපච්චයො තී. රූපායතනං චක්ඛුවිඤ්ඤණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආරම්මණපච්චයෙනපච්චයො. සද්දයතනං සොතවිඤ්ඤණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආර. ප. ප. ගන්ධායතනං ඝාතවිඤ්ඤණධාතුයා—පෙ—රසායතනං ජීවහා විඤ්ඤණධාතුයා—පෙ—ථොට්ඨබ්බායතනං කායවිඤ්ඤණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආර...ප...ප... රූපයතනං, සද්දයතනං, ගන්ධායතනං, රසායතනං, ථොට්ඨබ්බායතනං මනෝධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආර...ප...ප...සබ්බෙ ධම්මා මනෝවිඤ්ඤණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ආර...ප...ප...යං යං ධම්මං ආරබ්භ යෙයෙ ධම්මා උපපජ්ජන්ති, විත්තවෙනසිකා ධම්මා, තෙ තෙ ධම්මා තෙසං තෙසං ධම්මානං ආරමුඛපච්චයෙන පච්චයො.

3. අධිපතිපච්චයෝ ති. ඡන්දධිපති ඡන්දසමපයුත්තා-
කානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අධිපතිපච්ච-
යෙන පච්චයෝ. විරියාධිපති විරියසමපයුත්තානං ධම්මානං
තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං.....විත්තාධිපති විත්තසමප-
යුත්තානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං චිම-
සාධිපති චිමසමපයුත්තානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානා-
නඤ්ච රූපානං අධිපතිපච්චයෙන පච්චයෝ. යං යං ධම්මං
ගරුං කතො යෙ යෙ ධම්මා උපපජ්ජන්ති, විත්තවෙනසිකා
ධම්මා, තෙ තෙ ධම්මා තෙසං තෙසං ධම්මානං අධිපති-
පච්චයෙන පච්චයෝ.

4. අනන්තරපච්චයෝ ති. චක්ඛුචික්ඛුඤ්ඤාණධාතු තං-
සමපයුත්තානං ච ධම්මා මනෝධාතුයා තංසමපයුත්තානඤ්ච
ධම්මානං අනන්තරපච්චයෙන පච්චයෝ. මනෝධාතු තංසමප-
යුත්තානං ච ධම්මා මනෝචික්ඛුඤ්ඤාණධාතුයා තංසමපයුත්තා-
නඤ්ච ධම්මානං අන.....ප.....ප..... සොතචික්ඛුඤ්ඤාණධාතු
——පෙ——ඝාතචික්ඛුඤ්ඤාණධාතු.....ජ්වහාචික්ඛුඤ්ඤාණධාතු.....
කායචික්ඛුඤ්ඤාණධාතු තංසමපයුත්තානං ච ධම්මා මනෝධාතුයා
තංසමපයුත්තානඤ්ච ධම්මානං අන...ප...ප...මනෝධාතු
තංසමපයුත්තානං ච ධම්මා මනෝචික්ඛුඤ්ඤාණධාතුයා තංසමපයු-
ත්තානඤ්ච ධම්මානං අන...ප...ප...පුරිමා පුරිමා කුසලා
ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං...පුරිමා
පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අඛ්‍යාකතානං...
ධම්මානං පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං
පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං...පුරිමා පුරිමා අකුසලා
ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අඛ්‍යාකතානං ධම්මානං
...පුරිමා පුරිමා අඛ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං
අඛ්‍යාකතානං ධම්මානං...පුරිමා පුරිමා අඛ්‍යාකතා ධම්මා
පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං... පුරිමා පුරිමා
අඛ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං
අන.....ප.....ප..... යෙසං යෙසං ධම්මානං අනන්තර
යෙ යෙ ධම්මා උපපජ්ජන්ති විත්තවෙනසිකා ධම්මා,
තෙ තෙ ධම්මා තෙසං තෙසං ධම්මානං අනන්තරපච්චයෙන
පච්චයෝ.

5. සමනන්තරපච්චයො ති. චන්ත්‍රවිඤ්ඤාණධාතු තං-සම්පයුත්තකා- ච ධම්මා මනෝධාතුයා තං සම්පයුත්තකා-නඤ්ච ධම්මානං සමනන්තරපච්චයෙන පච්චයො. මනෝධාතු තංසම්පයුත්තකා ච ධම්මා මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං...සොතවිඤ්ඤාණධාතු—පෙ—සාන-විඤ්ඤාණධාතු, ජ්වහාවිඤ්ඤාණධාතු, කායවිඤ්ඤාණධාතු, මනෝධාතු තංසම්පයුත්තකා ච ධම්මා මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං සම.....ප.....ප. පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං... පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානං ධම්මානං.....පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං...පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානං ධම්මානං... පුරිමා පුරිමා අබ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානං ධම්මානං..... පුරිමා පුරිමා අබ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං... අකුසලානං ධම්මානං සම...ප...ප... යෙසං යෙසං ධම්මානං සමනන්තරං යෙ යෙ ධම්මා උපපජ්ජන්ති, විත්තවේතසිකා ධම්මා, තෙ තෙ ධම්මා තෙසං තෙසං ධම්මානං සමනන්තර පච්චයෙන පච්චයො.

6. සහජාතපච්චයො ති. චත්තාරො බන්ධා අරුපිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතපච්චයෙන පච්චයො. චත්තාරො මහා භූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔක්කන්තිකම්මේන නාමරූපං අඤ්ඤමඤ්ඤං... විත්තවේතසිකා ධම්මා විත්තසමුට්ඨානානා රූපානං මහාභූතා උපාදාරූපානං සහ...ප...ප... රුපිනො ධම්මා අරුපිනං ධම්මානං කිඤ්චිකාලෙ සහජාතපච්චයෙන පච්චයො, කිඤ්චිකාලෙ න සහජාතපච්චයෙන පච්චයො.

7. අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො ති. චත්තාරො බන්ධා අරු-පිනො අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙන පච්චයො. චත්තාරො මහා භූතා අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙන පච්චයො. ඔක්කන්තිකම්මේන නාමරූපං අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙන පච්චයො.

8. නිසංසපච්චයොති. චන්දනාරො බන්ධා අරුපිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං නිසංසපච්චයෙන පච්චයො. චන්දනාරො මහා භූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං නි...ප...ප...මකකනනිකබ්බේන නාමරූපං අඤ්ඤමඤ්ඤං නි...ප...ප... විත්තවෙනසිකා ධම්මා විත්තසම්මුට්ඨානානං රූපානං නි...ප...ප... මහාභූතා උපාදරූපානං නි...ප...ප... චක්ඛායනනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා නංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං නි...ප...ප...සොතායනනං... සොතායනනං... ජ්වහායනනං... කායායනනං කායවිඤ්ඤාණධාතුයා නංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං නි...ප...ප... යං රූපං* නිසංසාය මනොධාතු ච මනෝවිඤ්ඤාණධාතු ච චත්තනනි, නං රූපං මනොධාතුයා ච මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා ච නංසම්පයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං නිසංසපච්චයෙන පච්චයො.

9. උපනිසංසපච්චයොති. පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං උපනිසංසපච්චයෙන පච්චයො. පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං කෙසඤ්ච † උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා කුසලාධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානා ධම්මානං උ...ප...ප...පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං කෙසඤ්ච උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා අකුසලාධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානං ධම්මානං උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා අබ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අබ්‍යාකතානං ධම්මානං උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා අබ්‍යාකතාධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං උ...ප...ප... පුරිමා පුරිමා අබ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ධම්මානං උ...ප...ප... උතු භොජනමපි උ...ප...ප... පුග්ගලොපි උ...ප...ප... සෙනාසනමපි උපනිසංසපච්චයෙන පච්චයො.

* යං රූපං ති හදයවඤ්චරූපං.

† ආරම්මණුපනිසංස පකතුපනිසංසවසෙන ඉදං වුත්තං. අනුත්තරූපනිසංසවසෙන කුසලො ධම්මො අකුසලං, අකුසලො චා කුසලං පච්චයො න භොති.

10. පුරෙජාතපච්චයො ති. චක්ඛායතනං චක්ඛු-
විඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්පයුත්තකාතඤ්ඤාධිමමානං පුරෙජාත-
පච්චයෙන පච්චයො. සොතායතනං... ඝාතායතනං...
ජ්වහායතනං... කායායතනං කායවිඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්ප-
යුත්තකාතඤ්ඤාධිමමානං පු...ප...ප... රූපායතනං චක්ඛු-
විඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්පයුත්තකාතඤ්ඤාධිමමානං පු...ප...
ප... සද්දයතනං...ගන්ධායතනං... රසායතනං... ථොට්ඨබ්බා-
යතනං කායවිඤ්ඤාණධාතුයා තංසම්පයුත්තකාතඤ්ඤාධිමමා-
නං පු...ප...ප... රූපායතනං සද්දයතනං ගන්ධායතනං රසා-
යතනං ථොට්ඨබ්බායතනං මනෝධාතුයා තංසම්පයුත්තකා-
තඤ්ඤාධිමමානං පු...ප...ප... යං රූපං නිස්සාය මනෝධාතු-
ච මනෝවිඤ්ඤාණධාතු ච චතතනති, තා රූපං මනෝධාතුයා
තංසම්පයුත්තකාතඤ්ඤාධිමමානං පු...ප...ප..., මනෝවිඤ්ඤා-
ණධාතුයා තං... ධ... කිඤ්ඤිකාලෙ පු...ප...ප..., කිඤ්චි-
කාලේ* ත පුරෙජාත පච්චයෙන පච්චයො.

11. පච්ජාජාතපච්චයො ති. පච්ජාජාතා විතතවෙන-
සිකා ධම්මා පුරෙජාතස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ජාජාතපච්ච-
යෙන පච්චයො.

12. ආසෙවනපච්චයො ති. පුරිමා පුරිමා කුසලා
ධම්මා පච්ඡමානං පච්ඡමානං කුසලානං ධම්මානං ආසෙවන-
පච්චයෙන පච්චයො. පුරිමා පුරිමා අකුසලා ධම්මා පච්ඡ-
මානං පච්ඡමානං අකුසලානං ධම්මානං ආ.....ප.....ප
පුරිමා පුරිමා කිරියාබ්‍යාකතා ධම්මා පච්ඡමානං පච්ඡ-
මානං කිරියාබ්‍යාකතානං ධම්මානං ආසෙවනපච්චයෙන
පච්චයො.

13. කම්මපච්චයො ති. කුසලාකුසලං කම්මං විපා-
කානං බන්ධානං කථිතතා ච රූපානං කම්මපච්චයෙන
පච්චයො. වෙනතා සම්පයුත්තකානං ධම්මානං තංසමුට්ඨා-
නාතඤ්ඤාධිමමානං රූපානං කම්මපච්චයෙන පච්චයො.

* කිඤ්ඤිකාලේ ති පටිසංකිකිකිණේ. තත්ථ හි හදයච්ඡේදි
මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා සහජාතපච්චයෙන පච්චයො නොති.

14. විපාකපච්චයෝ නි. විපාකා වතතාරො ඛකා අරුපිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං විපාකපච්චයෙන පච්චයෝ.

15. ආහාරපච්චයෝ නි. කබලීකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයෝ. අරුපිනො ආහාරා සමපයුත්තකානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අහාරපච්චයෙන පච්චයෝ.

16. ඉන්ද්‍රියපච්චයෝ නි. චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණ-ධාතුයා තංසමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයෝ. සොත...සාන...ජීවහා... කායින්ද්‍රියං කායවිඤ්ඤාණ-ධාතුයා තංසමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං ඉ...ප...ප... රූප ජීවිතින්ද්‍රියං කච්චතාරූපානං ඉ...ප...ප... අරුපිනො ඉන්ද්‍රියා සමපයුත්තකානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයෝ.

17. ක්කානපච්චයෝ නි. ක්කානඛිගාති ක්කානසමප-යුත්තකානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ක්කානපච්චයෙන පච්චයෝ.

18. මග්ගපච්චයෝ නි. මග්ගඛිගාති මග්ගසමපයුත්ත-කානං ධම්මානං තංසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං මග්ගපච්ච-යෙන පච්චයෝ.

19. සමපයුත්තපච්චයෝ නි. වතතාරො ඛකා අරු-පිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං සමපයුත්තපච්චයෙන පච්චයෝ.

20. විපපයුත්තපච්චයෝ නි. රුපිනො ධම්මා අරුපි-නං ධම්මානං වි...ප...ප... අරුපිනො ධම්මා රුපිනං ධම්මා-නං විපපයුත්තපච්චයෙන පච්චයෝ.

21. අත්ථිපච්චයෝ නි. වතතාරො ඛකා අරුපිනො අඤ්ඤමඤ්ඤං අ...ප...ප... වතතාරො මහාභුතා අඤ්ඤ-මඤ්ඤං අ...ප...ප... ඔක්කන්තිකකිණේ නාමරූපං අඤ්ඤ-මඤ්ඤං අ...ප...ප... විත්තවෙනසිකා ධම්මා විත්තසමුට්ඨානා-නං රූපානං අ...ප...ප... මහාභුතා උපාද්‍යරූපානං අ...ප...ප... චක්ඛායකානං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා තංසමපයුත්තකානඤ්ච

ධම්මානං අ...ප...ප සොනායනනං...සානායනනං...ජ්වහායනනං ...කායායනනං කායවිඤ්ඤාණධාතුයා නං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං අ...ප...ප... රූපායනනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා නං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං අ...ප...ප... සද්දායනනං...ගක්ඛායනනං... රසායනනං... ථොට්ඨබ්බායනනං කායවිඤ්ඤාණධාතුයා නං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං අ...ප...ප...රූපායනනං සද්දායනනං ගක්ඛායනනං රසායනනං ථොට්ඨබ්බායනනං මනොධාතුයා නං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං අ...ප...ප...යං රූපං නිසසාය මනොධාතු ච මනොවිඤ්ඤාණධාතු ච චත්තනනි, නං රූපං මනොධාතුයා ච මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ච නං සමපයුත්තකානඤ්ච ධම්මානං අනිපච්චයෙන පච්චයො.

22. නත්තිපච්චයො ති. සමනන්තරනිරුඬා චිත්ත-
වේතසිකා ධම්මා පටුප්පන්නානං* චිත්තවේතසිකානං ධම්මා
නං නත්තිපච්චයෙන පච්චයො.

23. විගතපච්චයො ති. සමනන්තර විගතා චිත්ත-
වේතසිකා ධම්මා පටුප්පන්නානං චිත්තවේතසිකානං ධම්මා
නං විගතපච්චයෙන පච්චයො.

24. අවිගතපච්චයො ති. චත්තාරො බක්ඛා අරුපිනො
අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිගතපච්චයෙන පච්චයො—පෙ—(යථා
අනිපච්චයං එවං විජාරෙතබ්බං) යං රූපං නිසසාය
මනොධාතු ච මනොවිඤ්ඤාණධාතු ච චත්තනනි, නං රූපං
මනොධාතුයා ච මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ච නං සමපයුත්ත-
කානඤ්ච ධම්මානං අවිගතපච්චයෙන පච්චයො.

* පටුප්පන්නානං ති පච්චුප්පන්නානං පටිඋප්පන්නානං (පටි+
උප්පන්නානං)

පව්වයනිදෙදසො.

පඤ්ඤාචාරවිහරිතො*

(1. හෙතුපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස හෙතුපච්චයෙන පච්චයො. කුසලො හෙතු සම්පයුත්තකානං බන්ධානං හෙ... ප...ප...කුසලො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස ධම්මස්ස හෙ... ප...ප...කුසලො හෙතු විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං හෙ... ප...ප... කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්බසාකතස්ස ච ධම්මස්ස හෙ...ප...ප... කුසලො හෙතු සම්පයුත්තකානං බන්ධානං විත්තසමුට්ඨානානාඤ්ච රූපානං හෙ...ප...ප... අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස හෙතුපච්චයෙන පච්චයො. අකුසලො හෙතු සම්පයුත්තකානං බන්ධානං හෙ... ප...ප...අකුසලො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස ධම්මස්ස

* ධම්මසංග්ග්‍හණිමානිකායං, 'කුසලො ධම්මො, අකුසලො ධම්මො, අබ්බසාකතා ධම්මො' ති අයං තිකො පඨමං උද්දවෙය්‍යං. තස්ස චසෙනෙව විත්තුපපාදකණ්ඩරූපකණ්ඩානි නිද්දිට්ඨානි. තස්ම අයං තිකො අභිධම්මකථාය මුඛ්‍යානො නිට්ඨානි. ඉමසමිපි පඤ්ඤාචාරවිහරිතො එතස්ස තිකස්ස චසෙනෙව දෙසනා කතා. තත්ථ, කුසලො ධම්මොති, අට්ඨ කාමාවචරාති, තච මහග්ගතාති, චත්තාරි ච ලොකුත්තරමග්ගවිත්තාති ති එක-විසති විත්තාති භවන්ති. අකුසලො ධම්මොති ආදස අකුසලිවිත්තාති.

අබ්බසාකතා ධම්මො, විපාකාබ්බසාකතා, නිරියාබ්බසාකතා ති දුට්ඨා හොනති, තත්ථ, තෙවිසති කාමාවචරවිපාකාති තච මහග්ගතවිපාකාති, චත්තාරි ච ලොකුත්තරමග්ගවිත්තාතිනි ඡන්තිංස විපාකවිත්තාති, විපාකාබ්බසාකතා ධම්මොති චූච්චනති තිණ්ණි අහෙතුකක්‍රියාවිත්තාති, අට්ඨ කාමාවචරක්‍රියාවිත්තාති, තච ච මහග්ගතක්‍රියාවිත්තාති ති ඉමෙසං විත්තානං චසෙන විසති ක්‍රියාබ්බසාකතා ධම්මො වෙදිතබ්බො. රූපං පඤ්ඤානති, නිබ්බානං ති ඉමෙ පි ධම්මො අබ්බසාකතා.

හෙ...ප...ප...අකුසලො හෙතු චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං
හෙ...ප...ප... අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්බයා
කතස්ස ච ධම්මස්ස හෙ.....ප.....ප.....අකුසලො හෙතු
සම්පයුත්තකානං බන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං
හෙ.....ප.....ප.....

අබ්‍යකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස හෙ.....ප
.....ප.....විපාකාබ්‍යාකතා නිරියාබ්‍යාකතා හෙතු සම්පයුත්ත-
කානං බන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං හෙ.....ප
ප.....පටිසන්තිකිකිණේ විපාකාබ්‍යාකතා හෙතු සම්පයුත්ත-
කානං බන්ධානං කට්ඨනා ච රූපානං හෙතුපච්චයෙන
පච්චයො.

(2. ආරම්මණපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ආරම්මණපච්චයෙන
පච්චයො. දුතං දත්වා සීලං සමාදිසිත්වා උපොසථකම්මං
කත්වා තං පච්චවෙකකති, පුබ්බෙ සුචිණ්ණාති පච්චවෙකකති,
කුඛානා චූට්ඨතිත්වා කුඛානං පච්චවෙකකති, සෙකඛා ගොත්‍රභුං*
පච්චවෙකකන්ති, වොදුතං පච්චවෙකකන්ති, සෙකඛා මග්ගා
චූට්ඨතිත්වා මග්ගං පච්චවෙකකන්ති, සෙකඛා වා පුච්ඡ්ජානා
වා කුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සන්ති,
වෙතොපරියඤ්ඤෙන කුසලචිත්තසමඛිතියං චිත්තං ජානන්ති.
ආකාසානඤ්චායනකුසලං විඤ්ඤාණඤ්චායනකුසලස්ස
ආර.....ප.....ප.....ආකිඤ්චඤ්ඤායනකුසලං නෙවසඤ්ඤා
නාසඤ්ඤායනකුසලස්ස ආර.....ප.....ප.....කුසලො බන්ධා
ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණස්ස වෙතොපරියඤ්ඤාණස්ස පුබ්බෙතිවාසානුස්සති-
ඤ්ඤාණස්ස යථාකම්මප්පගඤ්ඤාණස්ස අනාගතංසඤ්ඤාණස්ස ආ...
...ප.....ප.....

කුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආර.....ප.....
ප.....දුතං දත්වා සීලං සමාදිසිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා

* ඉධ ගොත්‍රභු ති සොතාපත්තස්ස ගොත්‍රභුචිත්තං.
වොදුතං ති සකද්ගාමි-අනාගාමිනං ගොත්‍රභුචිත්තං.

තං අස්සාදෙති අභිනන්දති. තං ආරබ්භ රුගො උපපජ්ජති දිට්ඨි උපපජ්ජති, විචික්ඛන්තං උපපජ්ජති, උද්ධච්චං උපපජ්ජති, දොමනස්සං උපපජ්ජති. පුබ්බෙ සුචිණ්ණොති අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රුගො—පෙ—දොමනස්සං උපපජ්ජති. ක්කානා වුට්ඨතින්තා ක්කානං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රුගො—පෙ—උද්ධච්චං උපපජ්ජති, ක්කානෙ පරිභින්නෙ විප්පට්ඨාරිස්සං දොමනස්සං උපපජ්ජති.

කුසලො ධම්මො අබ්භංගතස්ස ධම්මස්ස ආර.....ප...
...ප.....අරහා මග්ගා වුට්ඨතින්තා මග්ගා පච්චවේකකති, පුබ්බෙ සුචිණ්ණොති පච්චවේකකති, කුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සති, චේතොපරියඤ්ඤානෙක කුසලචිත්තා-
සමඛතිස්ස චිත්තං ජානාති. සෙකඛා වා පුඤ්ජනා වා කුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සනති, කුසලෙ නිරුද්ධො විපාකො තදුරමමන්තා උපපජ්ජති. කුසලං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රුගො—පෙ—දොමනස්සං උපපජ්ජති, අකුසලෙ නිරුද්ධො විපාකො තදුරමමන්තා උපපජ්ජති. ආකාසානඤ්චායතනකුසලං විඤ්ඤාණංවායතන විපාකස්ස ච කිරියස්ස ච ආර...ප.....ප ආකිඤ්චඤ්ඤායතන කුසලං නෙච්ඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන විපාකස්ස ච කිරියස්ස ච ආර...ප...ප... කුසලා ඛක්ඛා චේතොපරියඤ්ඤාසංපුබ්බෙතිවාසානුස්සති ඤ්ඤාණස්ස යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස අනාගතංසඤ්ඤාණස්ස ආචජ්ජනාය ආර.....ප.....ප.....

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආර.....ප.....
ප.....රුගං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රුගො—පෙ—දොමනස්සං උපපජ්ජති. දිට්ඨිං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රුගො—පෙ—දොමනස්සං උපපජ්ජති. විචික්ඛන්තං, ආරබ්භ විචික්ඛන්තං උපපජ්ජති, දිට්ඨි උපපජ්ජති උද්ධච්චං උපපජ්ජති, දොමනස්සං උපපජ්ජති. උද්ධච්චං ආරබ්භ උද්ධච්චං උපපජ්ජති, දිට්ඨි...විචික්ඛන්තං...දොමනස්සං උපපජ්ජති. දොමනස්සං ආරබ්භ දොමනස්සං.....දිට්ඨි.....විචික්ඛන්තං..... උද්ධච්චං උපපජ්ජති.

අකුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ආර.....ප.....
 ප.....සෙකං පභිනෙ කිලෙසෙ පච්චවෙකිනි, විකම්භිනෙ කිලෙසෙ පච්චවෙකිනි, පුබ්බෙ සමුද්චිණ්ණෙ කිලෙසෙ ජානනි, සෙකං වා පුප්ඵජ්ජා වා අකුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සනි, වෙතොපරියඤ්ඤා අකුසලවිත්තසමඛිතිස්ස විත්තං ජානනි, අකුසලං ඛයා වෙතොපරියඤ්ඤාස්ස පුබ්බන්තිවාසානුස්සතිඤ්ඤාස්ස යථා කම්මපගඤ්ඤාස්ස අනාගතංසඤ්ඤාස්ස ආර.....ප.....ප.....

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආර.....
 ප.....ප.....අරහා පභිනෙ කිලෙසෙ පච්චවෙකිනි, පුබ්බෙ සමුද්චිණ්ණෙ කිලෙසෙ ජානාති, අකුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සනි, වෙතොපරියඤ්ඤා අකුසලවිත්තසමඛිතිස්ස විත්තං ජානාති. සෙකං වා පුප්ඵජ්ජා වා අකුසලං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සනි, අකුසලෙ නිරුද්ධෙ විපාකො තදුරම්මණතා උප්පජ්ජති. අකුසලං අස්සාදෙති අභිනන්ති, තං ආරම්භ රුගො—පෙ—දොමනස්ස උප්පජ්ජති. අකුසලෙ නිරුද්ධෙ විපාකො තදුරම්මණතා උප්පජ්ජති. අකුසලං ඛයා වෙතොපරියඤ්ඤාස්ස පුබ්බන්තිවාසානුස්සතිඤ්ඤාස්ස යථා කම්මපගඤ්ඤාස්ස අනාගතංසඤ්ඤාස්ස ආචර්ජනාය ආර.....ප.....ප.....

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආර.....
 ප.....ප.....අරහා එලං පච්චවෙකිනි, නිබ්බාතං පච්චවෙකිනි, නිබ්බාතං එලස්ස ආචර්ජනාය ආර.....ප.....
 ප.....අරහා චක්ඛං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සනි, සොතං, ඝාතං, ජීව්හං, කායං, රූපෙ, සද්දෙ, ගන්ධෙ, රසෙ, පොඨබ්බෙ, චන්ද්‍රිං*, විපාකාබ්‍යාකතෙ කිරියා බ්‍යාකතෙ බන්ධෙ අනිච්චතො.....විපස්සනි, දිබ්බික චක්ඛුතා රූපං පස්සනි, දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සුණාති,

* චන්ද්‍රිං ති හදයචන්ද්‍රිං.

වෙනොපරියඤ්ඤාන විපාකාබ්‍යාකතකිරියාබ්‍යාකතවිතන -
සමඛිතිස්ස විතනං ජානාති. ආකාසානඤ්චායතනකිරියං
විඤ්ඤාණඤ්චායතනකිරියස්ස ආර.....ප.....ප.....ආකිඤ්ච-
ඤ්ඤායතනකිරියං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකිරියස්ස ආර
.....ප.....ප.....රූපායතනං චකච්චිඤ්ඤාණස්ස ආර.....
ප.....ප.....සද්දායතනං සොතවිඤ්ඤාණස්ස,—පෙ— ථොට්ඨ-
බ්බායතනං කාසවිඤ්ඤාණස්ස ආර.....ප.....ප.....අබ්‍යාකතා
බන්ධා ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණස්ස වෙනොපරියඤ්ඤාණස්ස පුබ්බෙතිවසා
නුස්සතිඤ්ඤාණස්ස අනාගතංසඤ්ඤාණස්ස ආවජ්ජනාය ආර.....
ප.....ප.....

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ආර..ප..ප සෙකබ්බා
ඵලං පච්චවෙකකිනති. නිබ්බානං පච්චවෙකකිනති නිබ්බානං
ගොත්‍රභුස්ස, වොද්ඨස්ස, මග්ගස්ස ආර...ප...ප... සෙකබ්බා
වා පුච්ඡජ්ජනා වා චකච්චං—පෙ—චජ්ච, විපාකාබ්‍යාකතො
කිරියාබ්‍යාකතො බන්ධො අතිච්චතො දුක්ඛතො අනතතතො
විපස්සනති, දිබ්බෙත චකච්චනා රූපං පස්සනති, දිබ්බාය
සොතධාතුයා සද්දං සුණනති, වෙනොපරියඤ්ඤාන විපාකා-
බ්‍යාකතකිරියාබ්‍යාකතවිතනසමඛිතිස්ස විතනං ජානනති.
අබ්‍යාකතා බන්ධා ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණස්ස, වෙනොපරියඤ්ඤාණස්ස,
පුබ්බෙතිවසානුස්සතිඤ්ඤාණස්ස' අනාගතංසඤ්ඤාණස්ස ආර.....
ප.....ප.....

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආර...ප...ප
චකච්චං අස්සාදෙති අභිනජ්ඣති, තං ආරබ්භ රුගො...පෙ...
දෙමනස්සං උප්පජ්ජති. සොතං...පෙ...කිරියාබ්‍යාකතොබන්ධො
අස්සාදෙති අභිනජ්ඣති, තං ආරබ්භ රුගො...පෙ...දෙමන-
ස්සං උප්පජ්ජති.

(3. අධිපතිපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අධිපතිපච්චයෙන පච්ච-
යො. ආරම්භණාධිපති, සහජානාධිපති. ආරම්භණාධිපති-දුතං
දුතො සීලං සමාදිසිතො උපොසඨකමංකතො තං ගරුං කතො
පච්චවෙකකිති, පුබ්බෙ සුචිණ්ණාති ගරුං කතො පච්චවෙකකිති

කොතා වුට්ඨිතො කොතං ගරුං කතො පච්චවෙකකතී,
සෙකො ගොත්‍රභං ගරුං කතො පච්චවෙකකතනී, චොදනං
ගරුං කතො පච්චවෙකකතනී. සෙකො මග්ගා වුට්ඨිතො
මග්ගං ගරුං කතො පච්චවෙකකතනී. සහජාතාධිපති-කුස-
ලාධිපති සම්පයුත්තකාතං ඛකොතං අධි...ප...ප...

කුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අධි...ප...ප...
ආරම්මණාධිපති-දුතං දුතො...පෙ...තං ගරුං කතො අස්සා-
දෙති අභිනන්දති. තං ගරුං කතො රුගො උප්පජ්ජති,
දිට්ඨි උප්පජ්ජති. පුබ්බෙ සුචිණ්ණොති ගරුං කතො අස්සා-
දෙති අභිනන්දති. තං ගරුං කතො රුගො උප්පජ්ජති,
දිට්ඨි උප්පජ්ජති. කොතා වුට්ඨිතො කොතං ගරුං කතො
අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ගරුං කතො රුගො උප්පජ්ජති,
දිට්ඨි උප්පජ්ජති.

කුසලො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස ධම්මස්ස අධි...ප...ප...
ආරම්මණාධිපති සහජාතාධිපති. ආරම්මණාධිපති අරහමග්ගා
වුට්ඨිතො මග්ගං ගරුං කතො පච්චවෙකකතී. සහජාතාධි-
පති-කුසලාධිපති චිත්තසම්මුට්ඨානාතං රූපාතං අධි...ප...ප...
කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්බසාකතස්ස ච ධම්මස්ස
අධි.....ප.....ප.....සහජාතාධිපති-කුසලාධිපති සම්පයුත්ත-
කාතං ඛකොතං චිත්තසම්මුට්ඨානාතඤ්ච රූපාතං අධි.....
ප.....ප.....

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අධි.....ප.....
ප...ආරම්මණාධිපති, සහජාතාධිපති. ආරම්මණාධිපති රුගං
ගරුං කතො අස්සාදෙති අභිනන්දති. තං ගරුං කතො රුගො
උප්පජ්ජති, දිට්ඨි උප්පජ්ජති. දිට්ඨි. ගරුං කතො—පෙ—
රුගො උප්පජ්ජති, දිට්ඨි උප්පජ්ජති. සහජාතාධිපති-අකු-
සලාධිපති සම්පයුත්තකාතං ඛකොතං අධි.....ප.....ප.....

අකුසලො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස ධම්මස්ස අධි.....
ප.....ප.....සහජාතාධිපති-අකුසලාධිපති චිත්තසම්මුට්ඨානාතං
රූපාතං අධි..... ප.....ප.....

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්බසාකතස්ස ච ධම්මස්ස අධි.....ප.....ප.....සහජානාධිපතී-අකුසලාධිපතී සමපයුත්තකානං බන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අධි.....ප.....ප.

අබ්බසාකතො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස ධම්මස්ස අධි.....ප.....ප.....ආරමමණාධිපතී, සහජානාධිපතී, ආරමමණාධිපතී අරහා එලිං ගරුං කන්ධා පච්චවෙකකතී, නිබ්බානං ගරුං-කන්ධා පච්චවෙකකතී, නිබ්බානං ඵලස්ස අධි.....ප...ප... ..සහජානාධිපතී විපාකාබ්බසාකතකිරියාබ්බසාකතාධිපතී සමප-යුත්තකානං බන්ධානං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං අධි.....ප.....ප.

අබ්බසාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අධි...ප...ප... ආරමමණාධිපතී සෙකබ්බා එලිං ගරුං කන්ධා පච්චවෙකකතතී, නිබ්බානං ගරුං කන්ධා පච්චවෙකකතතී, නිබ්බානං ගොත්ර-භුස්ස වොද්ඨස්ස, මග්ගස්ස අධි.....ප.....ප.

අබ්බසාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අධි.....ප.....ප.....ආරමමණාධිපතී-චකචුං ගරුං කන්ධා අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ගරුං කන්ධා රුගො උපපජ්ජති, දිට්ඨි උපපජ්ජති. සොනං-පෙ-කිරියාබ්බසාකතෙ බන්ධෙ ගරුං කන්ධා අස්සාදෙති අභිනන්දති-පෙ-දිට්ඨි උපපජ්ජති.

(4. අනන්තරපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො.පුරිමා පුරිමා කුසලා බන්ධා පච්චමානං පච්චමානං කුසලානං බන්ධානං අන...ප...ප... අනුලොමං ගොත්රභුස්ස අනුලොමං වොද්ඨස්ස, ගොත්රභු මග්ගස්ස, වොද්ඨං මග්ගස්ස අන.....ප.....ප.

කුසලො ධම්මො අබ්බසාකතස්ස, ධම්මස්ස අන.....ප....ප.....කුසලං වුට්ඨානස්ස* මග්ගො එලිස්ස, අනුලොමං

* වුට්ඨානස්සා තී විපාකස්ස, තද්වරමණස්ස වා භවබ්ගස්ස වා ති අන්තො.

සෙකකාය ඵලසමාපත්තියා, නිරෝධා වූට්ඨිගන්තස්ස නෙව්-
සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකුසලං ඵලසමාපත්තියා අන...ප...
ප....

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අන...ප...ප....
පුරිමා පුරිමා අකුසලො ඛන්ධා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුස-
ලානා ඛන්ධානං අන...ප...ප....

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස අන...ප...ප...
අකුසලං වූට්ඨානස්ස අන...ප...ප.....

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස අන...ප...ප...
පුරිමා පුරිමා විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා ඛන්ධා පච්ඡිමානං
පච්ඡිමානං විපාකාබ්‍යාකතානං කිරියාබ්‍යාකතානං ඛන්ධානං
අන...ප...ප... භවභිගං ආවජ්ජනාය, කිරියං වූට්ඨානස්ස,
අරහතො අනුලොමං ඵලසමාපත්තියා, නිරෝධා වූට්ඨිගන්තස්ස
නෙව්සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකිරියං ඵලසමාපත්තියා, අන...
ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අන...ප...ප...
ආවජ්ජනා කුසලානං ඛන්ධානං අන...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අන...ප...ප...
ආවජ්ජනා අකුසලානං ඛන්ධානං අන...ප...ප...

(5. සමනනනරපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස සමනනනරපච්ච-
යෙන පච්චයො. පුරිමා පුරිමා කුසලා ඛන්ධා...පෙ...
(යථා අනනනරපච්චයෙ) වොද්දනං මග්ගස්ස සම...ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප....
කුසලො වූට්ඨානස්ස—පෙ—ඵලසමාපත්තියා සම...ප...ප....
අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප....
පුරිමා පුරිමා අකුසලා ඛන්ධා—පෙ—සම...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප...
අකුසලං චූට්ඨානස්ස සම...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප...
පුරිමා පුරිමා වීජාකාබ්‍යාකතා—පෙ—ඵලසමාපතතියා සම...
ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප...
ආවජ්ජනා කුසලානං බ්‍රහ්මානං සම...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස සම...ප...ප...
ආවජ්ජනා අකුසලානං බ්‍රහ්මානං සම...ප...ප...

(6. සහජාතපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස සහජාතපච්චයෙන
පච්චයො. කුසලො ඵකො බ්‍රහ්මා තිණ්ණන්නං බ්‍රහ්මානං
සහ...ප...ප...තයො බ්‍රහ්මා ඵකස්ස බ්‍රහ්මස්ස සහ...ප...ප...ථෙච්ච
බ්‍රහ්මා දභින්නං බ්‍රහ්මානං සහ...ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සහ...ප...ප...
කුසලො බ්‍රහ්මා විතතසමුට්ඨානානං රූපානං සහ...ප...ප...

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස
සහ...ප...ප...කුසලො ඵකො බ්‍රහ්මා තිණ්ණන්නං බ්‍රහ්මානං
විතතසමුට්ඨානානකථෙච්ච රූපානං සහ...ප...ප...තයො බ්‍රහ්මා
—පෙ—ථෙච්ච බ්‍රහ්මා දභින්නං බ්‍රහ්මානං විතතසමුට්ඨානානකථෙච්ච
රූපානං සහ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස සහ...ප...ප...
අකුසලො ඵකො බ්‍රහ්මා තිණ්ණන්නං බ්‍රහ්මානං සහ...ප...
ප...තයො බ්‍රහ්මා—පෙ—ථෙච්ච බ්‍රහ්මා දභින්නං බ්‍රහ්මානං සහ...
ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සහ...ප...ප...
අකුසලො බ්‍රහ්මා විතතසමුට්ඨානානං රූපානං සහ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව ධම්ම-
ස්ස සහ...ප...ප... අකුසලො එකො බ්‍රහ්මා තිණ්ණනනං
බ්‍රහ්මානං විතතසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං සහ...ප...ප...
තයො බ්‍රහ්මා—පෙ—ඤ්ච බ්‍රහ්මා ද්විතනං බ්‍රහ්මානං විතතසමු-
ට්ඨානානඤ්ච රූපානං සහ...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස සහ...ප...ප...
විපාකාබ්‍යාකතො කිරියාබ්‍යාකතො එකො බ්‍රහ්මා—පෙ—ඤ්ච
බ්‍රහ්මා ද්විතනං බ්‍රහ්මානං විතතසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං
සහ...ප...ප... පටිසංකිකතේ විපාකාබ්‍යාකතො එකො
බ්‍රහ්මා—පෙ— කට්ඨනා ව රූපානං සහ...ප...ප... බ්‍රහ්මා
වජ්ජස්ස සහ...ප...ප...වජ්ජ බ්‍රහ්මානං සහ...ප...ප...එකං මහා
භූතං තිණ්ණනනං මහාභූතානං සහ...ප...ප...තයො—පෙ—ඤ්ච
මහාභූතා ද්විතනං මහාභූතානං සහ...ප...ප...මහාභූතා විතත
සමුට්ඨානානං රූපානං, කට්ඨනා රූපානං, උපාද්‍ය රූපානං
සහ...ප...ප...බාහිරං එකං මහාභූතං තිණ්ණනනං—පෙ—
ද්විතනං මහාභූතානං සහ...ප...ප... මහාභූතා උපාද්‍යරූපානං
සහ...ප...ප... ආහාරසමුට්ඨානං එකං මහාභූතං—පෙ—
ද්විතනං මහාභූතානං සහ...ප...ප... මහාභූතා උපාද්‍යරූපානං
සහ...ප...ප...උතුසමුට්ඨානං එකං මහාභූතං...පෙ...ද්විතනං
මහාභූතානං සහ...ප...ප...මහාභූතා උපාද්‍යරූපානං සහ...ප...
ප... අසඤ්ඤාසත්තානං එකං මහාභූතං—පෙ—ද්විතනං
මහාභූතානං සහ...ප...ප...මහාභූතා කට්ඨනාරූපානං උපාද්‍ය-
රූපානං සහ...ප...ප...

කුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස
සහ...ප...ප...කුසලො බ්‍රහ්මා ව මහාභූතා ව විතතසමුට්ඨානානං
රූපානං සහ...ප...ප...

අකුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්ම-
ස්ස සහ...ප...ප...අකුසලො බ්‍රහ්මා ව මහාභූතා ව විතතසමු-
ට්ඨානානං රූපානං සහජාතපච්චයෙන පච්චයො.

(7. අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයෝ)

කුසලෝ ධම්මෝ කුසලස්ස ධම්මස්ස අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයෙන පච්චයෝ. කුසලෝ ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං ඛන්ධානං තයො ඛන්ධො ඵකස්ස...දො ඛන්ධො ද්විතනං ඛන්ධානං අඤ්ඤා...ප...ප...

අකුසලෝ ධම්මෝ අකුසලස්ස ධම්මස්ස අඤ්ඤා...ප... ප... අකුසලෝ ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං...තයො ඛන්ධො ඵකස්ස...දො ඛන්ධො ද්විතනං ඛන්ධානං අඤ්ඤා...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මෝ අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස අඤ්ඤා...ප... ප... විපාකාබ්‍යාකතො කිරියාබ්‍යාකතො ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං...තයො ඛන්ධො ඵකස්ස...දො ඛන්ධො ද්විතනං ඛන්ධානං අඤ්ඤා...ප...ප...පටිසන්ධිකත්තේ විපාකාබ්‍යාකතො ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං ඛන්ධානං ච්ඡේදස්ස ච අඤ්ඤා...ප...ප... තයො ඛන්ධො—පෙ—දො ඛන්ධො ද්විතනං ඛන්ධානං ච්ඡේදස්ස ච අඤ්ඤා...ප...ප... ඛන්ධො ච්ඡේදස්ස අඤ්ඤා...ප...ප... ච්ඡේද ඛන්ධානං අඤ්ඤා...ප...ප... ඵකං මහාභූතා තිණ්ණනාං මහාභූතානං අඤ්ඤා...ප...ප... තයො මහාභූතා ඵකස්ස...දො මහාභූතා ද්විතනං මහාභූතානං අඤ්ඤා...ප...ප... බාහිරං, ආහරසමුට්ඨානං, උතුසමුට්ඨානං, අසඤ්ඤාසත්තානං ඵකං මහාභූතා... තයො මහාභූතා... දො මහාභූතා ද්විතනං මහාභූතානං || අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයෙන පච්චයෝ.

(8 නිස්සයපච්චයෝ)

කුසලෝ ධම්මෝ කුසලස්ස ධම්මස්ස නිස්සයපච්චයෙන පච්චයෝ. කුසලෝ ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං... තයො ඛන්ධො ඵකස්ස... දො ඛන්ධො ද්විතනං ඛන්ධානං නි...ප...ප...

කුසලෝ ධම්මෝ අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස නි... ප... ප... කුසලො ඛන්ධො විතතසමුට්ඨානානං රූපානං නි... ප... ප...

කුසලෝ ධම්මෝ කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස නි... ප... ප... කුසලෝ ඵකො ඛන්ධො තිණ්ණනාං ඛන්ධානං

විනයසම්මුඛයානානඤ්ච රූපානං නි... ප... ප... තයො බ්බො
එකස්ස... දො බ්බො ද්විතීයං බ්බොතං විනයසම්මුඛයානා
නඤ්ච රූපානං නි... ප... ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස නි... ප... ප...
අකුසලො එකො බ්බො තිණ්ණතං... තයො බ්බො එකස්ස,
දො බ්බො ද්විතීයං බ්බොතං නි... ප... ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්බාසනස්ස ධම්මස්ස නි...ප...ප...
අකුසලො බ්බො විනයසම්මුඛයානං රූපානං නි... ප... ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්බාසනස්ස ච ධම්මස්ස
නි... ප... ප... අකුසලො එකො බ්බො තිණ්ණතං බ්බො
තං විනයසම්මුඛයානානඤ්ච රූපානං නි... ප... ප... තයො
බ්බො එකස්ස... දො බ්බො ද්විතීයං බ්බොතං විනයසම්මුඛයානා
නඤ්ච රූපානං නි... ප... ප...

අබ්බාසනො ධම්මො අබ්බාසනස්ස ධම්මස්ස නි...ප...ප...
විපාකාබ්බාසනො කිරියාබ්බාසනො එකො බ්බො තිණ්ණතං
බ්බොතං විනයසම්මුඛයානානඤ්ච රූපානං නි... ප... ප...
තයො බ්බො දො බ්බො ද්විතීයං බ්බොතං විනයසම්මුඛයානාන-
ඤ්ච රූපානං නි... ප... ප... පටිසංකිකිණි විපාකාබ්බාසනො
එකො බ්බො තිණ්ණතං බ්බොතං කට්ඨානං ච රූපානං
නි...ප...ප...තයො බ්බො දො බ්බො ද්විතීයං බ්බොතං කට්ඨානං
ච රූපානං නි... ප... ප... බ්බො චන්ද්‍රස්ස නි... ප... ප...
චන්ද්‍ර බ්බොතං නි... ප... ප... එකං මහාභූතං තිණ්ණතං...
තයො මහාභූතං එකස්ස දො මහාභූතං ද්විතීයං මහාභූතං
නි...ප...ප...මහාභූතං විනයසම්මුඛයානං රූපානං, කට්ඨානං
රූපානං, උපාද්‍ය රූපානං නි...ප...ප... බාහිරං, ආභාරසම්මුඛයා
නං, උතුසම්මුඛයානං අසඤ්ඤාසත්තං එකං මහාභූතං-පෙ-දො
මහාභූතං ද්විතීයං මහාභූතං නි... ප... ප... මහාභූතං
කට්ඨානං රූපානං උපාද්‍යරූපානං නි...ප...ප...ච නිබ්බාසනං
ච කච්ඡිවිඤ්ඤාණස්ස නි... ප... ප... සොවායතං... සාත්තං
තං...ඒවායතං කායාතං කායවිඤ්ඤාණස්ස නි...ප...චන්ද්‍ර
විපාකාබ්බාසනං කිරියාබ්බාසනං බ්බොතං නි...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස නි... ප... ප...
වඤ්ච කුසලානං බ්‍යාධානං නි... ප... ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස නි... ප... ප...
වඤ්ච අකුසලානං බ්‍යාධානං නි... ප... ප...

කුසලො ච අබ්‍යාකතො ච ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස
නි... ප... ප... කුසලො ඵකො බ්‍යෙධො ච වඤ්ච ච තිණ්ණ-
තතං බ්‍යාධානං නි... ප...ප... තයො බ්‍යාධො ච වඤ්ච ච...
ථෙව බ්‍යාධො ච වඤ්ච ද්විතතං බ්‍යාධානං නි...ප...ප...

කුසලො ච අබ්‍යාකතො ච ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස
නි...ප...ප...කුසලො බ්‍යාධො ච මහාභූතා ච චිත්තසම්මුට්ඨානානං
රූපානං නි...ප...ප...අකුසලො ච අබ්‍යාකතො ච ධම්මො
අකුසලස්ස නි...ප...ප...අකුසලො ඵකො බ්‍යෙධො ච වඤ්ච
තිණ්ණතතං බ්‍යාධානං—පෙ—ථෙව බ්‍යාධො ච වඤ්ච ච ද්විතතං
බ්‍යාධානං නි...ප...ප...

අකුසලො ච අබ්‍යාකතො ච ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස
නි...ප...ප...අකුසලො බ්‍යාධො ච මහාභූතා ච චිත්ත සම්මුට්ඨානානං
රූපානං නිස්සයපච්චයෙන පච්චයො.

(9. උපනිස්සය පච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස උපනිස්සය පච්චයෙන
පච්චයො. ආරම්මණුපනිස්සයො, අනන්තරූපනිස්සයො,
පකතූපනිස්සයො. ආරම්මණුපනිස්සයො—දුතං දුතො සීලං
සමාදිසිතො උපොසථකමංකතො තං ගරුං කතො පච්ච-
වෙකකති, පුබ්බෙ පුච්ඡිණ්ණාති ගරුං කතො පච්චවෙකකති,
කුතො වුට්ඨිතො කුතං ගරුං කතො පච්චවෙකකති
සෙකකි ගොත්‍රභූං ගරුං කතො පච්චවෙකකති, වොදුතං
ගරුං කතො පච්චවෙකකති. සෙකකි මග්ගා වුට්ඨිතො
මග්ගං ගරුං කතො පච්චවෙකකති. අනන්තරූපනිස්සයො—
පුරිමා පුරිමා කුසලො බ්‍යාධො පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං
බ්‍යාධානං උප...ප...ප...අනුලොමං ගොත්‍රභූස්ස, අනුලොමං
වොදුතස්ස, ගොත්‍රභූ මග්ගස්ස, වොදුතං මග්ගස්ස උප...ප...

ප...පකතුවනිසායො-සද්ධං උපනිසාය දුතං දෙති, සීලං සමාදියති, උපොසථකමං කරොති, ක්කානං උපපාදෙති, විපස්සනං උපපාදෙති, මග්ගං උපපාදෙති, අභිඤ්ඤං උපපාදෙති, සමාපන්නං උපපාදෙති. සීලං, සුතං, වාගං, පඤ්ඤං උපනිසාය දුතං දෙති—පෙ—සමාපන්නං උපපාදෙති. සද්ධා, සීලං, සුතං, වාගො, පඤ්ඤා සද්ධාය, සීලස්ස, සුතස්ස වාගස්ස, පඤ්ඤාය උප...ප...ප...පස්මස්ස ක්කාණස්ස පරිකමමං පස්මස්ස ක්කානස්ස උප...ප...ප...දුතියස්ස ක්කානස්ස පරිකමමං—පෙ—චතුත්ථස්ස ක්කානස්ස පරිකමමං චතුත්ථස්ස ක්කානස්ස උප...ප...ප...අකාසානඤ්චායතනස්ස පරිකමමං—පෙ—තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකමමං. තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස උප...ප...ප...පස්මං ක්කානං දුතියස්ස ක්කානස්ස—පෙ—චතුත්ථං ක්කානං අකාසානඤ්චායතනස්ස පෙ...අභිඤ්චායතනං තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස උප...ප...ප...දිබ්බස්ස චක්ඛුස්ස පරිකමමං දිබ්බස්ස චක්ඛුස්ස උප...ප...ප...දිබ්බාය සොතධාතුයා පරිකමමං...ඉද්ධිවිධඤ්ණස්ස පරිකමමං...වෙතොපරියඤ්ණස්ස පරිකමමං...පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ණස්ස පරිකමමං...යථාකම්මුපගඤ්ණස්ස පරිකමමං...අනාගතංසඤ්ණස්ස පරිකමමං අනාගතංසඤ්ණස්ස උප...ප...ප...දිබ්බං චක්ඛු දිබ්බාය සොතධාතුයා උප...ප...ප...දිබ්බා සොතධාතු ඉද්ධිවිධඤ්ණස්ස උප...ප...ප...ඉද්ධිවිධඤ්ණං වෙතොපරියඤ්ණස්ස...වෙතොපරියඤ්ණං පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ණස්ස...පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ණං යථාකම්මුපගඤ්ණස්ස...යථාකම්මුපගඤ්ණං අනාගතංසඤ්ණස්ස උප...ප...ප...පස්මස්ස මග්ගස්ස පරිකමමං පස්මස්ස මග්ගස්ස...පෙ—චතුත්ථස්ස මග්ගස්ස පරිකමමං චතුත්ථස්ස මග්ගස්ස උප...ප...ප...පස්මො මග්ගො දුතියස්ස...දුතියො මග්ගො තතියස්ස තතියො මග්ගො චතුත්ථස්ස මග්ගස්ස උප...ප...ප...සෙකඛා මග්ගං උපනිසාය අනුප්පන්නං සමාපන්නං උපපාදෙන්නි, උප්පන්නං සමාපජ්ජන්නි, සංඛාරෙ අතිච්චතො දුක්ඛතො අනන්තතො විපස්සන්නි. මග්ගො සෙකඛානං අත්ථපටිසම්භිද්දය, ධම්මපටිසම්භිද්දය, නිරුත්තරප...පටිභානපටිසම්භිද්දය, යානාට්ඨානකොසලීස්ස උප...ප...ප...

කුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප...
 ආරමමණුපතිස්සයො, පකතූපතිස්සයො,—දුතං දුතො
 පකතූපතිස්සයො—පෙ-තං ගරුං කතො අස්සාදෙනි අභිනඤ්ඤි.
 තං ගරුං කතො රාගො..දිට්ඨි උපපජ්ජති. පුබ්බෙ සුචිණ්ණානි
 ගරුං කතො අස්සාදෙනි අභිනඤ්ඤි තං ගරුං කතො රාගො...
 දිට්ඨි උපපජ්ජති. ක්කානා වුට්ඨිතිතො..අභිනඤ්ඤි. තං
 ගරුං කතො රාගො..දිට්ඨි උපපජ්ජති. පකතූපතිස්සයෙ
 සද්ධා උපතිස්සාය මාතං ජපෙති, දිට්ඨිං ගණ්හාති.
 මාතං ජපෙති, දිට්ඨිං ගණ්හාති. සද්ධා, සීලං, සුතං,
 වාගො, පඤ්ඤා රාගස්ස, දොසස්ස, මොහස්ස, මානස්ස,
 දිට්ඨියා, පඤ්ඤාය උප...ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්බාසකතස්ස ධම්මස්ස උ...පප...ප...
 ආරමමණුපතිස්සයො, අනන්තරූපතිස්සයො, පකතූප-
 තිස්සයො. ආරමමණුපතිස්සයො—අරහා මග්ගා වුට්ඨිතිතො
 මග්ගං ගරුං කතො පච්චවෙකකි. අනන්තරූපතිස්සයො—
 කුසලං වුට්ඨානස්ස, මග්ගො ඵලස්ස, අනුලොමං සෙක්ඛාය
 ඵලස්මාපත්තියා, නිරොධා වුට්ඨිගත්තස්ස භාවස්ඤ්ඤානා-
 සඤ්ඤායතනකුසලං ඵලස්මාපත්තියා උප...ප...ප...පකතූ-
 පතිස්සයො—සද්ධා උපතිස්සාය අත්තානං ආනාපෙති පරි-
 තාපෙති, පරියෙට්ඨිමුලිකං දුක්ඛං පච්චන්තොති. සීලං,
 සුතං, වාගං, පඤ්ඤා උපතිස්සාය අත්තානං..පෙ..දුක්ඛං
 පච්චන්තොති. සද්ධා, සීලං, සුතං, වාගො, පඤ්ඤා කායි-
 කස්ස සුඛස්ස, කායිකස්ස දුක්ඛස්ස, ඵලස්මාපත්තියා උප...
 ප...ප...කුසලං කම්මං විපාකස්ස උප...ප...ප...අරහාමග්ගං
 උපතිස්සාය අනුප්පන්නං කිරියස්මාපත්තිං උප්පාදෙනි උප-
 පන්නං සමාපජ්ජති, සතිධාරෙ අතිව්චතො දුක්ඛතො අනත්ත
 තො විපස්සති. මග්ගො අරහතො අත්ථපටිසම්භිදය, ධම්ම..
 නිරුත්ති..පටිභාසාපටිසම්භිදය. සානාට්ඨා නකොසලීස්ස
 උප...ප...ප...මග්ගො ඵලස්මාපත්තියා උප...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප...
 ආරමමණුපතිස්සයො, අනන්තරූපතිස්සයො, පකතූප-
 තිස්සයො. ආරමමණුපතිස්සයො—රාගං ගරුං කතො

අසාදෙනි අභිනන්දනි. නං ගරං කත්වා රුගො...දිට්ඨි
උපපජ්ජති. දිට්ඨිං ගරං කත්වා-පෙ-රුගො...දිට්ඨි උපපජ්ජ-
ති. අනන්තරූපනිසංයො-පුරිමා පුරිමා අකුසලා ඛයා
පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං අකුසලානං ඛයානං උප...ප...
පකතූපනිසංයො-රුගං උපනිසංයො පාණං හනති, අදින්නං
ආදියති, මුසා හණති, පිසුණං හණති, එරුසං හණති,
සම්ඵං පලිපති, සක්ඛිං ඡන්දනි, නිලේඛාපං හරති, එකාගාරිකං
කරොති, පරිපන්ථේ තිට්ඨති, පරදුරං ගව්ඡති, ගාමසානං,
නිගමසානං කරොති, මාතරං ජීවිතා වොරොපෙති, පිතරං
ජීවිතා වොරොපෙති, අරහන්තං ජීවිතා වොරොපෙති, දුට්ඨොත
විතොතන නවාගතස්ස ලොභිතං උපපාදෙනි, සංඝං භින්නි.
දෙසං, මොහං, මානං, දිට්ඨිං, පක්ඛං උපනිසංයො පාණං
හනති-පෙ-සංඝං භින්නි. රුගො, දෙසො, මොහො, මානො
දිට්ඨි, පක්ඛා රුගස්ස, දෙසස්ස, මොහස්ස, මානස්ස,
දිට්ඨියා, පක්ඛාය උප...ප...ප...පාණානිපාතො පාණානිපා
තස්ස අදින්නාද්‍යනස්ස, කාමෙසු මිච්ඡාචාරස්ස, මුසාවාදස්ස,
පිසුණාය වාචාය, එරුසාය වාචාය, සම්ඵප්පලාපස්ස, අභිජ්ඣාය,
ව්‍යාපාදස්ස, මිච්ඡාදිට්ඨියා උප...ප...ප... අදින්නාද්‍යනං
අදින්නාද්‍යනස්ස-පෙ-මිච්ඡාදිට්ඨියා, පාණානිපාතස්ස උප...ප...
ප...චක්කං ඛත්තිබ්බං. කාමෙසු මිච්ඡාචාරො-පෙ-මිච්ඡාදිට්ඨි
මිච්ඡාදිට්ඨියා උප ...ප...ප... මිච්ඡාදිට්ඨි පාණානිපාතස්ස
-පෙ-ව්‍යාපාදස්ස උප...ප...ප... මාතුසාතිකමමං මාතුසා
කමමස්ස*, පිතුසාතිකමමස්ස අරහන්තසාතිකමමස්ස, රුහිරුප්-
පාදකමමස්ස, සංඝහෙදකමමස්ස, නිශ්චා මිච්ඡාදිට්ඨියා උප...
ප...ප...පිතුසාතිකමමං පිතුසාතිකමමස්ස අරහන්තසාති-
කමමස්ස -පෙ- නිශ්චා මිච්ඡාදිට්ඨියා මාතුසාතිකමමස්ස
උප...ප...ප...

අරහන්තසාතිකමමං අරහන්තසාතිකමමස්ස-පෙ-නිශ්චා-
මිච්ඡාදිට්ඨි නිශ්චාමිච්ඡාදිට්ඨියා, මාතුසාතිකමමස්ස-පෙ-
සංඝහෙද කමමස්ස උප...ප...ප...චක්කං කාතබ්බං.

* අඤ්ඤාන කතං මාතුසාතිකමමං අපරෙතකතස්ස මාතු-
සාතිකමමස්ස, එවං පිතුසාතිකමමං පිතුසාතිකමමස්ස.

අකුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප...
 පකතුපතිස්සයො—රුගං උපතිස්සාය දුතං දෙනි, සීලං සමා
 දියති, උපොසථකමමං කරොති, ක්කානං උපපාදෙනි, විපස්සනං
 උපපාදෙනි, මග්ගං උපපාදෙනි, අභිඤ්ඤං උපපාදෙනි,
 සමාපත්තං උපපාදෙනි. දොසං, මොහං, මානං, දිට්ඨිං,
 පඤ්ඤං උපතිස්සාය දුතං දෙනි—පෙ—සමාපත්තං උපපා-
 දෙනි. රුගො—පෙ—පඤ්ඤා සංඛාය, සීලස්ස, සුතස්ස,
 වාගස්ස, පඤ්ඤාය උප...ප...ප... පාණං හනත්වා තස්ස
 පටිඝාතත්ථාය දුතං දෙනි—පෙ—සමාපත්තං උපපාදෙනි.
 අදින්නං ආදිසිත්වා, මුසා භණ්ණිත්වා, පිසුණං භණ්ණිත්වා, එරුසං
 භණ්ණිත්වා, සමිථං පලපිත්වා, සක්ඛිං ඡිත්ථිත්වා, නිලේඨාපං හරිත්වා,
 එකාගාරිකං කරිත්වා, පරිපත්ථෙ යත්වා, පරදුරං ගනත්වා,
 ගාමඝාතං කරිත්වා, නිගමඝාතං කරිත්වා, තස්ස පටිඝාතත්ථාය
 දුතං දෙනි—පෙ—සමාපත්තං උපපාදෙනි. මාතරං ජීවිතාවොරො-
 පෙත්වා—පෙ—පිතරං ජීවිතාවොරොපෙත්වා අරහත්තං ජීවිතා
 වොරොපෙත්වා, දුට්ඨෙන විතෙතන තථාගතස්ස ලොභිතං
 උපපදෙත්වා සංඝං භිත්ථිත්වා තස්ස පටිඝාතත්ථාය දුතං දෙනි,
 සීලං සමාදි යති, උපොසථකමමං කරොති.

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප..
 අනන්තරූපතිස්සයො, පකතුපතිස්සයො. අනන්තරූපති-
 ස්සයො—අකුසලං චූට්ඨානස්ස උප...ප...ප...පකතුපතිස්ස-
 යො—රුගං උපතිස්සාය අත්තානං ආතාපෙති පරිතාපෙති,
 පරියෙට්ඨිමුලකං දුක්ඛං පච්චන්තොති. දොසං, මොහං, මානං
 දිට්ඨිං, පඤ්ඤං උපතිස්සාය අත්තානං ආතාපෙති පරිතා-
 පෙති, පරියෙට්ඨිමුලකං දුක්ඛං පච්චන්තොති. රුගො—පෙ-
 පඤ්ඤා කාසිකස්ස සුඛස්ස, කාසිකස්ස දුක්ඛස්ස, එලසමා-
 පත්තියා උප..ප..ප..අකුසලං කමමං විපාකස්ස උප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප..
 ආරම්මණුපතිස්සයො, අනන්තරූපතිස්සයො, පකතුපති
 ස්සයො. ආරම්මණුපතිස්සයො—අරහා එලං ගරුං කත්වා
 පච්චවෙකති, තිබ්බානං ගරුං කත්වා පච්චවෙකති.

නිබ්බානං ඵලස්ස උප...ප...ප... අනන්තරූපනිස්සයො-පුරිමා
 පුරිමා විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා බ්‍යාධා පච්ඡිමානං
 පච්ඡිමානං විපාකාබ්‍යාකතානං කිරියාබ්‍යාකතානං බ්‍යාධානං
 උප...ප...ප...භවබ්‍රහ්මං ආචර්ජනාය, කිරියං වුට්ඨානස්ස, අරහ
 තො අනුලොමං ඵලසමාපත්තියා නිරුධා වුට්ඨානන්තස්ස
 තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකිරියං ඵලසමාපත්තියා උප...ප
 ...ප... පකතූපනිස්සයො-කායිකා සුඛං කායිකස්ස සුකම්-
 ස්ස, කායිකස්ස දුකම්ස්ස, ඵලසමාපත්තියා උප...ප...ප...
 කායිකං දුකම් කායිකස්ස සුඛස්ස, කායිකස්ස දුකම්ස්ස, ඵල-
 සමාපත්තියා උප...ප...ප... උතු කායිකස්ස සුඛස්ස-පෙ-ඵලසමා
 පත්තියා උප...ප...ප... භොජනං...සෙනාසනං කායිකස්ස
 සුඛස්ස-පෙ-ඵලසමාපත්තියා උප...ප...ප... කායිකා සුඛං
 කායිකං දුකම්, උතු, භොජනං... සෙනාසනං කායිකස්ස
 සුඛස්ස-පෙ-ඵලසමාපත්තියා ඵලසමාපත්ති කායිකස්ස
 සුඛස්ස උප...ප...ප... අරහා කායිකා සුඛං උපනිස්සාය
 අනුපපන්නං කිරියසමාපත්තිං උපපාදෙති, උපපන්නං සමා-
 පජ්ජති, සබ්බාතරෙ අනිච්චතො...විපස්සති. කායිකං දුකම්-
 පෙ-සෙනාසනං උපනිස්සාය -පෙ-අනත්තතො විපස්සති.

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප...
 ආරම්මණූපනිස්සයො, අනන්තරූපනිස්සයො, පකතූප-
 නිස්සයො. ආරම්මණූපනිස්සයො-සෙකකා ඵලං ගරුං කත්වා
 පච්චවේකකිනති, නිබ්බානං ගරුං කත්වා පච්චවේකකිනති,
 නිබ්බානං ගොත්‍රභුස්ස, වොදුනස්ස, මග්ගස්ස උප...ප...
 ප...අනන්තරූපනිස්සයො-ආචර්ජනා කුසලානං බ්‍යාධානං
 උප...ප...ප...පකතූපනිස්සයො-කායිකා සුඛං උපනිස්සාය
 දුකං දෙති-පෙ-සමාපත්තිං උපපාදෙති. කායිකං දුකම්,
 උතු භොජනං, සෙනාසනං, උපනිස්සාය දුකං දෙති-පෙ-
 සමාපත්තිං උපපාදෙති. කායිකා සුඛං, කායිකං දුකම්,
 උතු භොජනං, සෙනාසනං සද්ධාය, සීලිස්ස, සුතස්ස,
 වාගස්ස, පඤ්ඤාය උප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලිස්ස ධම්මස්ස උප...ප...ප...
 ආරම්මණූපනිස්සයො, අනන්තරූපනිස්සයො, පකතූපනිස්ස
 යො. ආරම්මණූපනිස්සයො-චකචුං ගරුං කත්වා අස්සාදෙති

අභිනන්දනී. තං ගරුං කතා රාගො උපපජ්ජති, දිට්ඨි උපප-
ජ්ජති. සොනං, ඝානං, ජීවහං, කායං, රූපෙ, සද්දං, ගන්ධි,
රසං, ථොට්ඨබ්බෙ, චක්ඛං, විපාකාබ්‍යාකතෙ කිරියාබ්‍යාකතෙ
බන්ධි ගරුං කතා අස්සාදෙති අභිනන්දනී—පෙ—දිට්ඨි උපප-
ජ්ජති. අනන්තරූපතිස්සයො ආවජ්ජනා අකුසලානං
බන්ධානං උප...ප...ප...පකතුපතිස්සයො—කායිකං සුඛං උප-
තිස්සාය පාණං හනති—පෙ—සංඝං භිද්දති. කායිකං දුක්ඛං,
උතුං, භොජනං, සෙනාසනං උපතිස්සාය පාණං හනති
—පෙ—සංඝං භිද්දති. කායිකං සුඛං —පෙ—සෙනාසනං
රාගස්ස, දොසස්ස, මොහස්ස, මානස්ස, දිට්ඨියා, පඤ්ඤාය
උපතිස්සාය පච්චයෙන පච්චයො.

(10. පුරෙජානපච්චයො)

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස පුරෙජාන
පච්චයෙන පච්චයො. ආරම්මණපුරෙජානං, චක්ඛුපුරෙජානං.
ආරම්මණපුරෙජානං - අරහා චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො
අනන්තතො විපස්සති. සොනං, ඝානං, ජීවහං, කායං—පෙ—
—චක්ඛං අනිච්චතො—පෙ—විපස්සති. දිබ්බෙන චක්ඛුතා
රූපං පස්සති, දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සුණති. රූපා-
යතනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස—පෙ—ථොට්ඨබ්බායතනං කායවි-
ඤ්ඤාණස්ස පුරෙ...ප...ප...චක්ඛු පුරෙජානං,—චක්ඛායතනං
චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස —පෙ— කායායතනං කායවිඤ්ඤාණස්ස
පුරෙ—ප—චක්ඛු විපාකාබ්‍යාකතානං කිරියාබ්‍යාකතානං
බන්ධානං පුරෙ...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස පුරෙ...ප...ප...
ආරම්මණපුරෙජානං, චක්ඛුපුරෙජානං. ආරම්මණපුරෙජානං—
සෙක්ඛා වා පුට්ඨජ්ජනා වා චක්ඛුං අනිච්චතො—පෙ—
විපස්සනති. සොනං—පෙ—චක්ඛං අනිච්චතො—පෙ—විප-
ස්සනති. දිබ්බෙන චක්ඛුතා රූපං පස්සනති. දිබ්බාය
සොතධාතුයා සද්දං සුණනති. චක්ඛුපුරෙජානං—චක්ඛු කුසලානං
බන්ධානං පුරෙ...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස පුරෙ...ප...ප
ආරම්භපුරෙජානං, චක්ඛුපුරෙජානං. ආරම්භපුරෙජානං
—චක්ඛුං අස්සාදෙති අභිනන්ති. නං ආරම්භ රුගො
උපපජ්ජති, දිට්ඨි උපපජ්ජති, විචිකිච්ඡා උපපජ්ජති, උභවං
උපපජ්ජති, ද්‍යෙමනස්ස උපපජ්ජති. සොනං—පෙ—චක්ඛුං
අස්සාදෙති, අභිනන්ති—පෙ—ද්‍යෙමනස්ස උපපජ්ජති. චක්ඛු
පුරෙජානං—චක්ඛු අකුසලානං බන්ධානං පුරෙජානපච්චයෙන
පච්චයො.

(11. පච්ඡාජානපච්චයො)

කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස පච්ඡාජාන-
පච්චයෙන පච්චයො. පච්ඡාජානා කුසලා බන්ධා පුරෙජා-
නස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡා ප...ප.

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස පච්ඡා ප...
ප...පච්ඡාජානා අකුසලා බන්ධා පුරෙජානස්ස ඉමස්ස
කායස්ස පච්ඡා ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස පච්ඡා ප...
ප...පච්ඡාජානා විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා බන්ධා පුරෙ-
ජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡාජානපච්චයෙන පච්චයො.

(12. ආසෙවනපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ආසෙවනපච්චයෙන
පච්චයො. පුරිමා පුරිමා කුසලා බන්ධා පච්ඡමානං පච්ඡමානං
කුසලානං බන්ධානං ආසෙ...ප...ප... අනුලොමං ගොත්‍රභුස්ස,
අනුලොමං වොද්‍යනස්ස, ගොත්‍රභු මග්ගස්ස, වොද්‍යනං මග්ගස්ස,
ආසෙ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආසෙ...ප...ප...
පුරිමා පුරිමා අකුසලා බන්ධා පච්ඡමානං පච්ඡමානං
අකුසලානං බන්ධානං ආසෙ...ප...ප.

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආසෙ...ප...
...ප... පුරිමා පුරිමා කිරියාබ්‍යාකතා බන්ධා පච්ඡමානං
පච්ඡමානං කිරියාබ්‍යාකතානං බන්ධානං ආසෙවනපච්චයෙන
පච්චයො.

(13. කම්මපච්චයෝ)

කුසලෝ ධම්මෝ කුසලස්ස ධම්මස්ස කම්මපච්චයෙන පච්චයෝ. කුසලෝ චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං කම්මප...ප.

කුසලෝ ධම්මෝ අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස කම්මප...ප... සහජාතා (චේතනා) නානාකම්මේකා (චේතනා) සහජාතා කුසලෝ චේතනා විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං කම්මප... ප...නානාකම්මේකා කුසලෝ චේතනා විපාකානං බ්බොතං කට්ඨනා ච රූපානං කම්මප...ප...

කුසලෝ ධම්මෝ කුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස කම්මප...ප... කුසලෝ චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං විත්තසමුට්ඨානානංකඤ්ච රූපානං කම්මප...ප....

අකුසලෝ ධම්මෝ අකුසලස්ස ධම්මස්ස කම්මප...ප... අකුසලෝ චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං කම්මප...ප...

අකුසලෝ ධම්මෝ අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස කම්මප... ප... සහජාතා නානාකම්මේකා. සහජාතා අකුසලෝ චේතනා විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං කම්මප...ප... නානාකම්මේකා අකුසලෝ චේතනා විපාකානං බ්බොතං කට්ඨනා ච රූපානං කම්මප...ප.

අකුසලෝ ධම්මෝ අකුසලස්ස ච අබ්‍යාකතස්ස ච ධම්මස්ස කම්මප...ප... අකුසලෝ චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං විත්තසමුට්ඨානානංකඤ්ච රූපානං කම්මප...ප.

අබ්‍යාකතෝ ධම්මෝ අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස කම්මප... ප... විපකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං විත්තසමුට්ඨානානංකඤ්ච රූපානං කම්මප... ප... පටිසංකිකම්මේකේ විපකාබ්‍යාකතා චේතනා සම්පයුත්තකානං බ්බොතං කට්ඨනා ච රූපානං කම්මප...ප... චේතනා වජ්ජස්ස කම්මපච්චයෙන පච්චයෝ.

(14. විපාකපච්චයො)

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස විපාක-
පච්චයෙන පච්චයො. විපාකාබ්‍යාකතො එකො බ්‍රහ්ම-
භිණ්ණනං බ්‍රහ්මනං විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං විපාක-
ප...ප...තයො බ්‍රහ්ම එකස්ස බ්‍රහ්මස්ස විත්තසමුට්ඨානා-
නඤ්ච රූපානං විපාකප...ප... ඤේ බ්‍රහ්ම ද්විතං—පෙ—
රූපානඤ්ච විපාකප...ප... පටිසංඝිකකිණේ විපාකාබ්‍යාකතො
එකො බ්‍රහ්ම—පෙ—කට්ඨනා ව රූපානං විපාකප...ප...
බ්‍රහ්ම වජ්ජස්ස විපාකපච්චයෙන පච්චයො.

(15. ආහාරපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ආහාරපච්චයෙන
පච්චයො. කුසලො ආහාරසම්පය්‍යන්තකානං බ්‍රහ්මනං ආහාර-
ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආහාරප...ප...
කුසලො ආහාර විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං ආහාරප...ප...

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව ධම්මස්ස
ආහාරප...ප.... කුසලො ආහාර සම්පය්‍යන්තකානං බ්‍රහ්මනං
විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාරප...ප....

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ආහාරප...ප...
අකුසලො ආහාර සම්පය්‍යන්තකානං බ්‍රහ්මනං ආහාරප...ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආහාරප...
ප... අකුසලො ආහාර විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං ආහාර-
ප...ප.

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව
ධම්මස්ස ආහාරප...ප... අකුසලො ආහාර සම්පය්‍යන්තකානං
බ්‍රහ්මනං විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාරප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ආහාරප...
ප... විපාකාබ්‍යාකතා කීරියාබ්‍යාකතා ආහාරා සම්පය්‍යන්ත-
කානං බ්‍රහ්මනං විත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං ආහාර

ප...ප... පරිසරිකවිකිණේ විපාකාබ්‍යාකතා ආහාරා සමපය්‍යතන
කානං බ්‍යානං කට්ඨතා ව රූපානං ආහාර ප...ප...
කබ්බිකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන
පච්චයො.

(16. ඉන්ද්‍රියපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන
පච්චයො. කුසලා ඉන්ද්‍රියා සමපය්‍යතනානං බ්‍යානං...ඉ...
ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉ...ප...ප...
කුසලා ඉන්ද්‍රියා චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං ඉ...ප...ප...

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව ධම්මස්ස
ඉ...ප...ප... කුසලා ඉන්ද්‍රියා සමප... බ්‍යානං චිත්තසමුට්ඨා-
නානාඤ්ච රූපානං ඉ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස ඉ...ප...ප...
අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සමප... බ්‍යානං ඉ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉ...ප...ප...
අකුසලා ඉන්ද්‍රියා චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං ඉ...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ව අබ්‍යාකතස්ස ව ධම්ම-
ස්ස ඉ...ප...ප... අකුසලා ඉන්ද්‍රියා සමප... බ්‍යානං චිත්ත-
සමුට්ඨානානාඤ්ච රූපානං ඉ...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස ඉ...ප...ප...
... විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා ඉන්ද්‍රියා සමප...බ්‍යානං
චිත්තසමුට්ඨානානාඤ්ච රූපානං ඉ...ප...ප... පරිසරිකා-
ණේ විපාකාබ්‍යාකතා ඉන්ද්‍රියා සමප... බ්‍යානං කට්ඨතා ව
රූපානං ඉ...ප...ප... චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස—පෙ—
කායින්ද්‍රියං කායවිඤ්ඤාණස්ස ඉ...ප...ප... රූපජ්චිතින්ද්‍රියං
කට්ඨතාරූපානං ඉන්ද්‍රියපච්චයෙන පච්චයො.

(17. කුසලපච්චයෝ)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස කුසලපච්චයෙන
පච්චයෝ. කුසලාති කුසලභගාති සමප...ඛකුං කුසල
ප...ප...

කුසලො ධම්මො අඛයා...ධම්මස්ස කුසලප...ප... කුසලාති
කුසලභගාති චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං කුසලප...ප...

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අඛයා... ච ධම්මස්ස
කුසලප...ප...කුසලාති කුසලභගාති සමප...ඛකුං චිත්ත-
සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං කුසලප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස කුසලප...ප...
අකුසලාති කුසලභගාති සමප...ඛකුං කුසලප...ප.

අකුසලො ධම්මො අඛයා...ධම්මස්ස කුසලප...ප...
අකුසලාති කුසලභගාති චිත්තස...රූපානං කුසලප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අඛයා ච...ධම්මස්ස
කුසලප...ප... අකුසලාති කුසලභගාති සමප... ඛකුං චිත්ත
සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං කුසල ප...ප...

අඛයාකභො ධම්මො අඛයාකභස්ස ධම්මස්ස කුසලප...
ප...විපාකඛයාකභාති කිරියාඛයාකභාති කුසලභගාති සමප
සුත්තභානං ඛකුං චිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං
කුසලප...ප... පටිසංකිකඛණේ විපාකඛයාකභාති කුසලභගාති
සමප... ඛකුං කට්ඨනා ච රූපානං කුසලපච්චයෙන
පච්චයෝ

(18. මග්ගපච්චයෝ)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස මග්ග—පච්චයෙන
පච්චයෝ. කුසලාති මග්ගභගාති සමප...ඛකුං මග්ගප...ප.

කුසලො ධම්මො අඛ්‍යාතතස්ස ධම්මස්ස මග්ග ප... ප...
කුසලානි මග්ගඛානි විත්තස්ස... රූපානං මග්ගප...ප...

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ච අඛ්‍යා... ච ධම්මස්ස
මග්ග ප...ප... කුසලානි මග්ගඛානි සමප...ඛ්‍යාතං විත්තං
සමුට්ඨානානඤ්ච රූපානං මග්ගප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස මග්ගප...ප...
අකුසලානි මග්ගඛානි සමප...ඛ්‍යාතං මග්ගප...ප...

අකුසලො ධම්මො අඛ්‍යා... ධම්මස්ස මග්ගප...ප...
අකුසලානි මග්ගඛානි විත්තස්ස... රූපානං මග්ගප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුලස්ස ච අඛ්‍යා... ච ධම්මස්ස
මග්ගප...ප...අකුසලානි මග්ගඛානි සමප ඛ්‍යාතං විත්තස්ස...
ච රූපානං මග්ග ප...ප.

අඛ්‍යාතතො ධම්මො අඛ්‍යා ධම්මස්ස මග්ගප...ප...
විපාකාඛ්‍යාතතානි කිරියාඛ්‍යාතතානි මග්ගඛානි සමප...
ඛ්‍යාතං විත්තස්ස...ච රූපානං මග්ගප...ප... පටිසන්තිකඛණේ
විපකා ඛ්‍යාතතානි මග්ගඛානි සමප...ඛ්‍යාතං කට්ඨතා ච
රූපානං මග්ග පච්චයෙන පච්චයො

(19. සමපයුත්තපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස සමපයුත්තපච්චයෙන
පච්චයො. කුසලො ඵතො ඛ්‍යො තිණ්ණන්තං ...පෙ...
ඤ්ච ඛ්‍යො දවින්නං ඛ්‍යාතං සමප...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස සමප...ප...ප...
අකුසලො ඵතො ඛ්‍යො...පෙ...ඤ්ච ඛ්‍යො දවින්නං ඛ්‍යාතං
සමප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යා...ධම්මස්ස සම්ප...ප...ප...
 විපාකාබ්‍යාකතො කිරියාබ්‍යාකතො එකො බ්‍යො—පෙ—
 දො බ්‍යො ද්විතනං බ්‍යොනං සම්ප...ප...ප...පටිසංකිකකිණේ
 විපාකාබ්‍යාකතො එකො බ්‍යො—පෙ—දො බ්‍යො ද්විතනං
 බ්‍යොනං සම්පයුත්තපච්චයෙන පච්චයො.

(20. විප්පයුත්තපච්චයො)

කුසලො ධම්මො අබ්‍යා...ධම්මස්ස විප්පයුත්තපච්චයෙන
 පච්චයො. සහජානං, පච්ජාජානං, සහජානා කුසලා බ්‍යො
 සචිත්ත...රූපානං විප්ප...ප...ප... පච්ජාජානා කුසලා බ්‍යො
 පුරෙජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස විප්ප...ප...ප...

අකුසලො ධම්මො අබ්‍යා...ධම්මස්ස විප්ප...ප...ප...
 සහජානං, පච්ජාජානං, සහජානා අකුසලා බ්‍යො චිත්තස
 ...රූපානං විප්ප...ප...ප...පච්ජාජානා අකුසලා බ්‍යො පුරෙ
 ජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස විප්ප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අබ්‍යා...ධම්මස්ස විප්ප...ප...ප...
 සහජානං, පුරෙජානං පච්ජාජානං, සහජානා විපාකාබ්‍යාකතා
 කිරියාබ්‍යාකතා බ්‍යො චිත්තස...රූපානං විප්ප...ප...ප...
 පටිසංකිකකිණේ විපාකාබ්‍යාකතා බ්‍යො කට්ඨාරූපානං
 විප්ප...ප...ප...බ්‍යො චන්ද්‍රස්ස...චන්ද්‍ර බ්‍යොනං විප්ප...ප...ප...
 පුරෙජානං චකබ්‍යානතං චකච්ඡිකිකුණස්ස—පෙ—කායා-
 යතනං කායච්ඡිකුණස්ස විප්ප...ප...ප...චන්ද්‍ර විපාකාබ්‍යා-
 කතානං කිරියාබ්‍යාකතානං බ්‍යොනං විප්ප...ප...ප...
 පච්ජාජානා විපාකාබ්‍යාකතා කිරියාබ්‍යාකතා බ්‍යො පුරෙජා-
 නස්ස ඉමස්ස කායස්ස විප්ප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස විප්ප...ප...ප...
 පුරෙජානං චන්ද්‍ර කුසලානං බ්‍යොනං විප්ප...ප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස විප්ප...ප...
 ප... පුරෙජානං චන්ද්‍ර අකුසලානං බ්‍යොනං විප්පයුත්ත
 පච්චයෙන පච්චයො.

(21. අනිපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අනිපච්චයෙන පච්චයො. කුසලො ඵකො ඛෙකො—පෙ—ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං අනි ප...ප...

කුසලො ධම්මො අබ්බා...ධම්මස්ස අනි ප...ප... සහජානං, පච්ඡාජානං. සහජානා කුසලා ඛකා විත්තස...රූපානං අනි ප...ප...පච්ඡාජානා කුසලා ඛකා පුරෙජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස අනි ප...ප...

කුසලො ධම්මො කුලස්ස ච අබ්බා...ච ධම්මස්ස අනි ප...ප... කුසලො ඵකො ඛෙකො—පෙ—ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං විත්තසමුට්ඨානානඤච රූපානං අනිප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අනි ප...ප... අකුසලො ඵකො ඛෙකො—පෙ—ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං අනි ප...ප;...

අකුසලො ධම්මො අබ්බා... ධම්මස්ස අනිප...ප... සහජානං, පච්ඡාජානං. සහජානා අකුසලා ඛකා විත්තස... රූපානං... පච්ඡාජානා අකුසලා ඛකා පුරෙජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස අනිප...ප...

අකුසලො ධම්මො අකුසලස්ස ච අබ්බා...ච ධම්මස්ස අනි ප...ප... අකුසලො ඵකො ඛෙකො—පෙ ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං විත්තසමුට්ඨානානඤච රූපානං අනිප...ප...

අබ්බාකතො ධම්මො අබ්බා...ධම්මස්ස අනිප...ප...සහජානං, පුරෙජානං, පච්ඡාජානං ආහාරං, ඉන්ද්‍රියං. සහජාතො විපාකා-බ්බාකතො කිරියාබ්බාකතො ඵකො ඛෙකො—පෙ—ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං විත්තස...ච රූපානං අනිප...ප... පටිසංකි-කඛණේ විපාකාබ්බාකතො ඵකො ඛෙකො—පෙ—ඳො ඛකො ද්විත්තං ඛකානං කට්ඨනා ච රූපානං අනිප...ප... ඛකා චක්ඛස්ස-චක්ඛ ඛකානං අත්ථි ප...ප...ඵකං මහාභූතං—පෙ—ඳො මහාභූතා ද්විත්තං මහාභූතානං අනි ප...ප... මහාභූතා

විතනස... රූපානං, කච්ඡන්දානං, උපාද්දානං අනිප...
ප... බාහිරං, ආභාරසමුදයානං, උතුසමුදයානං, අසඤ්ඤා-
සන්තානං එකං මහා භූතං—පෙ— ථෙව මහාභූතා ද්විතනං
මහාභූතානං අනිප...ප... මහාභූතා කච්ඡන්දානං, උපාද්-
දානං අනිප...ප... පුරෙජානං—අරහා චක්ඛුං අනිච්චතො
...පෙ... විපස්සති. සොනං...පෙ... චක්ඛුං අනිච්චතො...පෙ...
විපස්සති. දිබ්බෙන චක්ඛුතා රූපං පස්සති, දිබ්බාය සොන
ධාතුයා සද්දං සුණාති. රූපායතනං චක්ඛු විඤ්ඤාණස්ස—
පෙ— ථොට්ඨබ්බායතනං කායවිඤ්ඤාණස්ස අනිප... ප...
චක්ඛායතනං—පෙ— චක්ඛු විපාකාබ්‍යාකතානං කිරියාබ්‍යා-
කතානං බ්‍යාධානං අනිප...ප... පච්ඡාජානා විපාකාබ්‍යාකතා
කිරියාබ්‍යාකතා බ්‍යාධා පුරෙජානස්ස ඉමස්ස කායස්ස අනිප...
ප...ප... කඛ්ඤ්ජාතො ආභාතො ඉමස්ස කායස්ස අනිප...
ප...රූපජීවිතින්ද්‍රියං කච්ඡන්දානං අනිප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අනිප...ප...
පුරෙජානං—සෙක්ඛා වා පුට්ඨජානා වා චක්ඛුං අනිච්චතො
—පෙ—විපස්සන්ති සොනං, ඝාතං, ජ්වහං, කායං; රූපෙ
සද්දෙ, ගන්ධෙ, රසෙ, ථොට්ඨබ්බෙ, චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො
අනතතතො විපස්සන්ති. දිබ්බෙන චක්ඛුතා රූපං
පස්සන්ති, දිබ්බාය සොන ධාතුයා සද්දං සුණන්ති.
චක්ඛු කුසලානං බ්‍යාධානං අනිප...ප...

අබ්‍යාකතො ධම්මො අකුසලස්ස ධම්මස්ස අනිප...ප...
පුරෙජානං—චක්ඛුං අස්සාදෙති අභිනන්ති. තං ආරබ්භ
රාගො උප්පජ්ජති, දිට්ඨි උප්පජ්ජති, විවිකිච්ඡා උප්පජ්ජති,
උද්ධච්චං උප්පජ්ජති, ද්‍යෙමනස්සං උප්පජ්ජති. සොනං—පෙ—
චක්ඛුං අස්සාදෙති අභිනන්ති. තං ආරබ්භ රාගො—පෙ ද්‍යෙම
නස්සං උප්පජ්ජති. චක්ඛුං අකුසලානං බ්‍යාධානං අනිප...ප...

කුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස
අනිප...ප...සහජානං, පුරෙජානං. සහජාතො කුසලො
එකො බ්‍යාධා ව චක්ඛු ව තිණ්ණන්තං බ්‍යාධානං අනිප...ප...
පෙ—ථෙව බ්‍යාධා ව චක්ඛු ව ද්විතනං බ්‍යාධානං අනිප...ප...

කුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මා අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස අත්ථි ප...ප... සහජානං, පච්ඡාජානං, ආහාරං, ඉන්ද්‍රියං. සහජානා කුසලා ඛඩ්ධා ව මහාභූතා ව විතත සමුට්ඨානානං රූපානං අත්ථි ප...ප... පච්ඡාජානා කුසලා ඛඩ්ධා ව කබලීකාරො ආහාරො ව ඉමස්ස කායස්ස අත්ථි ප... ප... පච්ඡාජානා කුසලා ඛඩ්ධා ව රූපජීවිතින්ද්‍රියඤ්ච කට්ඨනාරූපානං අත්ථි ප...ප...

අකුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මා අකුසලස්ස ධම්මස්ස අත්ථිප...ප...සහජානං, පුරෙජානං. සහජානො අකුසලො ඵකො ඛඩ්ධා ව චන්ද්‍රි ව තිණ්ණනං ඛඩ්ධානං—පෙ—ඤ්ච ඛඩ්ධා ව චන්ද්‍රි ව දවිනං ඛඩ්ධානං අත්ථිප...ප.

අකුසලො ව අබ්‍යාකතො ව ධම්මා අබ්‍යාකතස්ස ධම්මස්ස අත්ථිප...ප...සහජානං, පච්ඡාජානං, ආහාරං, ඉන්ද්‍රියං. සහජානා අකුසලා ඛඩ්ධා ව මහාභූතා ව විතත සමුට්ඨානානං රූපානං අත්ථිප...ප... පච්ඡාජානා අකුසලා ඛඩ්ධා ව කබලීකාරො ආහාරො ව ඉමස්ස කායස්ස අත්ථිප...ප... පච්ඡාජානා අකුසලා ඛඩ්ධා ව රූපජීවිතින්ද්‍රියඤ්ච කට්ඨනාරූපානං අත්ථිපච්චයෙන පච්චයො.

(22. නත්ථිපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස නත්ථිපච්චයෙන පච්චයො. පුරිමා පුරිමා කුසලා ඛඩ්ධා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ඛඩ්ධානං නත්ථිප...ප... සංඛිතනං. යථා අනන්තරපච්චයං, එවං විප්ථාරෙනබ්බං.

(23. විගතපච්චයො)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස විගතපච්චයෙන පච්චයො. පුරිමා පුරිමා කුසලා ඛඩ්ධා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ඛඩ්ධානං විගතපච්චයෙන පච්චයො. සංඛිතනං. යථා අනන්තරපච්චයං, එවං විප්ථාරෙනබ්බං.

(24. අවිගතපච්චයෝ)

කුසලො ධම්මො කුසලස්ස ධම්මස්ස අවිගත පච්චයෙන පච්චයෝ. කුසලො ඵකො ඛණ්ඩො තිණ්ණන්නං ඛණ්ඩානං අවි...ප...ප... තයො ඛණ්ඩො ඵකස්ස—ප—දො ඛණ්ඩො දවින්නං ඛණ්ඩානං අවිගතපච්චයෙන පච්චයෝ. සංඛින්නං යථා අත්ථිපච්චයං, ඵලං විජ්ජාරෙතබ්බං.

පඤ්ඤාචාරස්ස විභවෙයා

පඤ්ඤාචාරවිහරිතය

සට්ඨෙව්ව වණ්ණනා

1. හෙතුපච්චයෝ

හෙතු ඡී සෝ පච්චයෝ වා ති හෙතුපච්චයෝ. හෙතු හුත්වා පච්චයෝ, හෙතුහාවෙන පච්චයෝ ති චුත්තං ගොති. ආරම්මණපච්චයාදිසු පි එසෙව තයෝ. යො ධම්මො යං ධම්මං අපච්චකතාය තිට්ඨති වා උපපජ්ජති වා තස්ස ධම්මස්ස සෝ උපකාරකො ධම්මො පච්චයෝ ති චෙදිතබ්බො (වි). තත්ථ, තයෝ අකුසල හෙතු, තයෝ කුසලාබ්‍යාකත හෙතු ති ඡ හෙතු. තෙසු යෙ යෙ යස්මිං යස්මිං විතො සංවිජ්ජන්ති, තෙ තෙ තස්ස තස්ස විතතස්ස සෙතරුතං චෙතසිකාතං විතතසමුට්ඨානාරුපානං හෙතුපච්චයෙන පච්චයා ගොන්ති.

අනෙත, පරිසක්ඛිකත්තේ විපාකාබ්‍යාකතා හෙතු සම්පසුගතකාතං ධර්මානං කටන්තා ව රූපානං හෙතු-පච්චයෙන පච්චයෝ ති චුත්තං. එත්ථ පරිසක්ඛිති සහෙතුකකාමාවචරරූපාවචර පරිසක්ඛි අධිප්පතා. පරිසක්ඛි-කත්තේ වත්තාඳෙ අරූපකඛිකා අප්පතිට්ඨිතවත්තකතා දුබ්බලා ගොන්ති. තස්මා තෙසු යො කොචි ධම්මො විතත සමුට්ඨාරුපානං පච්චයෝ ත හවති. කටන්තාරුපානං පන සබ්බෙ පි අරූපධම්මො යථාසම්භවං හෙතාදිවසෙන තස්මිං බණේ පච්චයා හවන්තෙව. පස්මහවසිගමුපාදය තෙ විපාක ධම්මො විතතසමුට්ඨාරුපානං පච්චයා ගොන්ති.

2. ආරම්මණපච්චයෝ

තත්ථ, ගොත්‍රභු ති සොතාපතනිමග්ගස්ස ගොත්‍රභු. ටොද්දනං ති සකද්දගාමිමග්ග—අනාගාමිමග්ගානං ග්‍රොත්‍රභු. ඉමස්මිං පට්ඨානපකරණේ කෙවලං සොතාපතනි මග්ගස්ස පුබ්බභාගෙ උපපජ්ජමානං විතතං ගොත්‍රභු ති චුත්තං.

තං හි පුජ්ජිත්තං ගොතං අභිනවිත්වා අරියගොතාමහි සම්-
 නොනතං පටිත්තති. සකදගාමිඅනාගාමිමග්ගානං පුබ්බසගමං
 පත තදෙව විතා, කිලෙසානං වොදපනට්ඨිතා වොදනා
 හි වුච්චති. ඵලසමාපන්නියං ගොතාභිනවිත්තං වා කිලෙ-
 සානං වා වොදපනට්ඨිතං අහ වා ඉදමෙව විතා, කෙවලං
 අනුලොමං හි වුච්චති. විසුද්ධිමයො අප්පකාය ආසනං
 අනුලොමවිතාං අවිසෙසෙන නොග්‍රහු හි පි වුත්තං. [වි].

කුසල නිරුද්ධං විජායකා තදාරම්මණතා හි
 තදාරම්මණතාය විජානො, තදාරම්මණතානාමනො වා
 විජානො, තදාරම්මණවිතා හි වුත්තං නොති. තං
 කාමාවචරනවෙ කාමාවචරධමෙවසු ආරම්මණභූතෙසු කාමා-
 වචරනමෙව ජවතානමනො උප්පජ්ජති.

ආවජ්ජනායා හි, පඤ්ඤාචාරුච්ඡන්—මනො ඤා—
 ච්ඡන්තවසෙන දුට්ඨං ආවජ්ජනා. තාසු එත් මනොචා-
 රුච්ඡන්තා අධිප්පතා.

විතතවෙනසිකරුපපඤ්ඤාත්තිතිබ්බානසබ්බානා සබ්බෙ පි
 ධමමා එකුතනවුතිවිත්තානං යථාසම්භවං ඉමිනා පටිච්ඡයෙන
 පටිච්ඡා භවනොති. තෙ පතආරම්මණසබ්බනෙ වුත්තනසෙන
 සබ්බෙපනො, ඉති විජාරතො ව වෙදිතබ්බා.

(3. අධිපතිපට්චයො)

ආරම්මණධිපති ඡන්දයිති හි අධිපතිපට්චයො දුට්ඨො.
 තත්ථ ගරුකතං ආරම්මණං ආරම්මණධිපති. ඡන්දො, විරියා,
 විතාං, චිත්තං හි ඉමෙසු යො කොචි එකො සහජානාධිපති.
 තත්ථ කාමාවචරො, රූපාවචරො, අරූපාවචරො වා කුසලො
 ධමමො අට්ඨන්තං කාමාවචරනං කුසලානා, අට්ඨන්තං
 වා ලොභසහගතානාං අකුසලානා ආරම්මණධිපට්චයවසෙන
 පට්චයො නොති. අකුසලෙසු, 'රුගො උප්පජ්ජති' දිට්ඨි
 උප්පජ්ජති හි ඉත්තකමෙව වුත්තතා, ගරුකතාරම්මණං
 පටිසම්භවතානං වා මොචුග්ගිත්තානං වා ආරම්මණං ත

හොඳි ති වෙදිනබ්බං. ලොකුත්තරො ධම්මො සද්දණ්ඩප්ප-
 යුත්තානමෙව කාමාවචරකුසලක්‍රියාවිත්තානං ආරමමණාධි-
 පච්චයෙන පච්චයො හොති. අකුසලෙසු ලොහසහගත
 විතතුප්පාදෙ, ව අසාදවසෙන ආරමමණාධිපතිභාවං ගව්ඡති.
 පටිසම්මතෙසු වා මොමුහවිතෙතසු වා අසාදනා නත්ති.
 ගරුකතාති වත්ථාරමමණාති නිසසාය රුගො වා දිට්ඨි වා
 උප්පජ්ජති, තස්මා තාති ලොහසහගතානමෙව විත්තානං
 ආරමම පතිවසෙන පච්චයා හොනති.

සහජාතාධිපතිසු චිමංසාධිපති තිහෙතුකජවනෙසෙව
 ලබ්භති. ඉතරෙ තයො අඤ්ඤාසමානා. තෙ සබ්බෙසව්පි
 ද්විහෙතුකතිහෙතුකජවනෙසු යථාසම්භවං ලබ්භන්ති, න
 බො පන එකතො. එතෙසු වතුසු එකසමීං චිතොන එකො
 ව අධිපති හොති. අධිපති නාම ජෙට්ඨකට්ඨන උපකාර
 කො ධම්මො. න ව එකසමීං කිචෙව බහු ජෙට්ඨකා
 උපකාරකා- තස්මා වුත්තං—“ද්විහෙතුකතිහෙතුකජවනෙ-
 සෙව යථාසම්භවං අධිපති එකො ව ලබ්භති”ති.

4. අනන්තරපච්චයො

අනන්තරභාවෙන උපකාරකො ධම්මො අනන්තර-
 පච්චයො. සෙව්ව සමනන්තරපච්චයො. බ්‍යඤ්ජනමත්තමෙව
 හෙත්ථ තානං, අත්ථතො පන තානං නත්ති (වි).

නිග්ගො වුට්ඨිහග්ගස්ස නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාය-
 නනක්ඛසලං ඵලසමාපනතියා ති ඉධං අනාගාමිනං සක්ඛාය
 වුත්තං. සෙබ්බෙසු සො ව නිරුධ්ධසමාපතනිං සමාපජ්ජති.
 එත්ථ කාලානන්තරතා නත්ති, විත්තානන්තරතා අධිප්පතා ව
 අනාගාමිකො ව අරහන්තො ව සත්තාහම්පි නිරුධ්ධසමාපතනිං
 සමාපජ්ජන්තො අවිත්තකා හුන්තො විහරන්ති. නිරුධ්ධස්ස ආසන්නං
 තෙසං තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනවිත්තං නිරුධ්ධං වුට්ඨි-
 හග්ගානං අනාගාමිඵලස්ස වා අරහන්තඵලස්ස වා අනන්තර-
 පච්චයෙන පච්චයො හොති.

භවංගං ආවජ්ජනායා ති, පඤ්චඥාතවජ්ජනං මනෝ-
ඥාතවජ්ජනං ති දුට්ඨාය පි ආවජ්ජනාය භවංගං අනන්තර-
පච්චයෙජ්ඣ පච්චයො හොති.

සහජාතපච්චයාදයො ටිත්තානන්තො එව.

9. උපනිස්සයපච්චයො

බලවකාරණභාවෙන ටිපකාරකො ධම්මො උපනිස්ස-
යපච්චයො. සො, ආරම්මණුපනිස්සයො, අනන්තරුපනිස්සයො
පකතුපනිස්සයො ති තිවිධො. තත්ථ ආරම්මණුපනිස්සයො.
ආරම්මණාධිපතිනා සද්ධිං එකත්තං ගවුජති. අනන්තරුප-
නිස්සයො අනන්තරපච්චය සද්දසො ව. පකතුපනිස්සයො
සද්ධාසිලාදිවසෙන විහත්තො.

12. ආසෙවනපච්චයො

ගන්ථාදිසු පුරිමපුරිමාභියොගො චිය අනන්තාරානං
ජවනානං පගුණභාවාය ටිපකාරකො ධම්මො ආසෙවන-
පච්චයො. සො හෙගුමකජවනෙසෙව උබ්භති. ලොකුත්තර
ජවනෙසු මග්ගා එකකඛණිකා, තස්මා නෙසු ආසෙවනං
නත්ථි. මග්ගානං විපාකභුතත්තා එවෙසු පි ආසෙ වතස්ස
අභාවො වුත්තො.

13. කම්මපච්චයො

සහජාතා චෙත්තා, තාතාකඛණිකා චෙත්තා ති කම්ම-
පච්චයො දුට්ඨො හොති. තත්ථ සහජාතා චෙත්තා සබ්බවිත්ත
සාධාරණ සෙබ්බස්වපි එකුත තවුතිවිත්තෙසු උපලබ්භති,
තාතාකඛණිකා චෙත්තා ති පටිසන්ධියං කුසලා
කුසලං කම්මං. සා සහජාතානං විත්තචෙතසිකානං විත්ත
සමුට්ඨානරූපානඤ්ච, පටිසන්ධියං විපාකකඛණිකානං කටත්තා
රූපානඤ්චකම්මපච්චයෙන පච්චයො හොති. එත්ථ සහජාතා
සබ්බාපි චෙත්තා අත්ථිපච්චයෙ සමොධානං ගවුජති.
යා පන තාතාකඛණිකා විපාකානං බ්බානං කටත්තා ව
ූපානං පච්චයො හොති, සා ත අඤ්ඤස්මිං පච්චයෙ
සමොධානං ගවුජති (ටිකා).

15. ආහාරපච්චයෝ

චන්ද්‍රාණා ආහාරා. තෙසු කබලිකාණා ආහාරා රුපධි-
මේමා ව. ඉතරෙ තයෝ සබ්බවිත්තසාධරණා, සබ්බස්වප්පි
විතොසු සංවිජ්ජනති, අරුපකකිකානඤ්ච ආහාරපච්චයෙන
පච්චයා ගොනති.

16. ඉන්ද්‍රියපච්චයෝ

සො, “ඉන්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියවජ්ජානං සමවිසතියා ඉන්ද්‍රියානං
වසෙන සිතො. ඉන්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියානි හි කිඤ්ඤාපි ඉන්ද්‍රියා-
දීනං බිජ්ජානාති, කලොදිකාලෙ පන විජ්ජමානොසු පි තෙසු
ඉන්ද්‍රියපුරිසිදීනං අභාවහවානාති තෙව හෙසං න
අඤ්ඤාසං ඉන්ද්‍රියපච්චයනං ඵරන්ති. ඉන්ද්‍රියපච්චයෝ හි
අත්තතො විජ්ජමානකකිණෙ අවිතිබ්බතධම්මානං ඉන්ද්‍රිය-
පච්චයනං අඵරන්තො නාම තත්ථි. තස්මා තාති
(ඉන්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියානි) ඉන්ද්‍රියපච්චයෝ න ගොනති.” (පට්ඨා-
නට්ඨාකථා). ඉතරෙසු චක්ඛාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චානාං
විඤ්ඤාණධාතුනං, රුපරූපිනින්ද්‍රියං කට්ඨාරාථානං,
අරුපිත්ථිද්‍රියානි ව යථාසම්භවං අරුපිනං බ්බානං පච්චයා
ගොනති.

17. කාන පච්චයෝ

සො සත්තන්තං කානඛිනානං වසෙන වෙදිතලො. “පඤ්චානං පන විඤ්ඤාණකායානං අභිනිපාතමත්තවා
තෙසු විජ්ජමානාති උපෙක්ඛා සුබ්දකිනාති උපනිජ්ජානා
කාරස්ස අභාවතො කානඛිනාති ති න උද්ධාවාති” (පට්ඨා-
නට්ඨාකථා). තස්මා, “පඤ්චවිඤ්ඤාණෙසු කානඛිනාති න
ලබ්භනති” ති චුත්තං. එතෙසු කානඛිනෙසු දොමනස්සං
එකන්තාකුසලං, ද්විසු පටිසසම්පය්‍යත්තවිතොතසෙච්ච උප-
ලබ්භති. ඉතරාති අඤ්ඤාසමානාති කුසලාකුසලාබ්බාකත
විතොසු. යථාසම්භවං ලබ්භනති.

18. මග්ගපච්චයො

සො ඥාදසන්නං මග්ගඛිගානං වසෙන වුතොතා. තත්ථ සම්මාදිට්ඨි, සම්මාවාචා, සම්මාකාමමනොතා, සම්මා ආච්ඡෝ, සම්මාසතී වා ති ඉමානි පඤ්ච අඛිගානි සොහනානි, සොහන විතොතසෙවච යථාසම්භවං උපලබ්භානති. මිච්ඡාදිට්ඨි චතුසු දිට්ඨිගත විතොතසෙවච ලබ්භති. සඛ්ඛාපෙසා, වායාමො සමාධිති ඉමානි තිණි අඤ්ඤාසමානානි කුසලාකුසලබ්භානානෙසු යථාසම්භවං උපලබ්භානති.

19. සම්පයුත්තපච්චයො

යස්මිං තාමං රූපෙන, රූපඤ්ච තාමන සම්පයොගං තගච්ඡති, තස්මිං අයං පච්චයො කෙවලං අරුපිකං බ්ඤ්ඤානං වසෙනෙව වු තොතා.

20. විප්පයුත්තපච්චයො

තාමඤ්ච රූපෙන රූපඤ්ච තාමෙන සම්පයොගං අගනත්වා පි අඤ්ඤාමඤ්ඤං ඉමිනා පච්චයෙන පච්චයා භොනති.

21—24, අත්ථපච්චයාදයො

අත්ථපච්චයො අවිගත පච්චයො ති ඉමෙ ඥෙ පි පච්චයා එකත්ථාව, ව්‍යඤ්ජනමෙවෙත්ථ තාමං. එවං තත්ථි විගත පච්චයා. නිදද්දසවාරෙ තත්ථපච්චයෙ “සමනන්තර නිරුද්ධා” ති, විගතපච්චයෙ “සමනන්තරවිගතා” ති ච වුත්තං, තමපි එකත්ථමෙව.

කාලච්ඡි ව්‍යයො

“එනෙසු හි, හෙතුපච්චයො සහජාත—අඤ්ඤාමඤ්ඤා—නිස්සය—පුරෙජාත — පච්ඡාජාත — විපාක — ආහාර—ඉන්ද්‍රිය — කුන්ධ—මග්ග—සම්පයුත්ත—විප්පයුත්ත — අත්ථි—අවිගත පච්චයො ති ඉමෙ පන්තරස පච්චයා පච්චුප්පනා ධම්මා ව භොනති. අනන්තර පච්චයො සමනන්තර—ආසෙවන—තත්ථි

—විගතපච්චයෝ නි ඉමෙ පඤ්ච අතීතා යෙව් හොනති. එකොපන කමමපච්චයෝ තෙ පච්චුප්පනානිතෙ ඥෙ පි කාලෙ නිසසිතො හොති. සෙසා, ආරමමණපච්චයෝ, අධිපති පච්චයෝ, උපතිස්සයපච්චයෝ නි ඉමෙ තයො පච්චයා තෙකාලිකා පි හොනති, පඤ්ඤානති යා සද්ධිං නිබ්බානස්ස සංගහිතතතා කාලච්ඡින්නා පි” නි [පට්ඨානාට්ඨකථා, උද්දෙසචාරවණණ්ඩා].

එත් පච්චුප්පනාධිමෙසු පච්චයෙසු වුද්දස පච්චයා අත්තිපච්චයෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති. කමමපච්චයෙ සහජානා පච්චුප්පනා වෙනනා පි ඉමස්මිං යෙව් පච්චයෙ සංගහෙ තබ්බා, එවං සහජානාධිපති පි. අතීතා පඤ්චපි පච්චයා අනන්තාරපතිස්සයෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති. ආරමමණාධි-පති ආරමමණුප නිස්සයසද්දෙසාව. ඉමෙසා දවින්නං ආරමමන පච්චයස්ස වා නි තිණණං පච්චයානං වසෙනෙව නිබ්බානං යථාරහං අරුපිනං බන්ධානං පච්චයොහොති. පඤ්ඤානති පන ඉමෙසං තිණණං පකතුපතිස්සයස්ස වා නි වතුන්නං පච්චයානං වසෙන පච්චයො හොති.

හෙතාදයො යෙ යෙ පච්චයා විත්තසමුට්ඨානානං වා කට්ඨනාරූපානා වා පච්චයා නි වුත්තා තෙ තෙ කාම ලොකෙ රූපලොකෙ තෙව් වෙදිතබ්බා. අරූප ලොකෙ පන රූපස්ස නත්තිතාය තෙ සමපසුන්නානමෙව පච්චයා හොනති.

ශුද්ධ පත්‍රය

අශුද්ධ	පට පෙළ	ශුද්ධ
දිව්ගත	2 16	දිව්ගත
අය	2 3	අයං
දිව්ගතසංඝදාන	3 3	දිව්ගතසංඝදාන
රබ්ගති	9 15	රබ්ගති
සුතො	9 2	සුතො (අබ්බොලපියෙහි)
සුතො සුතො	13 11	සුතො විප්පුසුතො
සුතො	15 19	සුතො

16 වැනි පිටුවේ දෙවැනි පෙළේ විකල්පයකට වෙනස් වී පාන විනය යටතේ පසුව “ආකල්පයකට වෙනස් වී පාන විනය” යනුවෙන් යෙදිය යුතුය.

රුපිකමනා	16 20	රුපිකමනා
රුපිකමනා	18 14	පනතරසිරයෙ
පනතරසිරයෙ	19 16	එකවිස සතං
එකවිස සතං	21 2	වෙනො
වෙනො	27 1	ලොහසහගතවිතො
ලොහසහගතවිතො	28 4	වතුදෙව්වං
වතුදෙව්වං	28 21	පටිවිරතො
පටිවිරතො	29 16	සද්ධිමෙව
සද්ධිමෙව	35 11	පසුද්ධිමෙව විපාක
පසුද්ධිමෙව විපාක		කුසලාකුසල විපාක
කුසලාකුසල විපාක	41 16	කාලොව
කාලොව	42 12	වුතිකිවිවානි
වුතිකිවිවානි	52 5	විත්තුප්පාදානං
විත්තුප්පාදානං	52 14	විපියං

54 වැනි පිටුවේ ආරම්භයේ “අවබෝධක පණණං” යන ශීර්ෂය යෙදිය යුතුය.

රුපධම්මානං	55 14	ධම්මානං
පසුද්ධිමෙව	55 16	පසුද්ධිමෙව

අංකය

පිට පෙළ

ශුද්ධ

56 වැනි පිටුවේ පස් වැනි පෙළ පසුබාසර යන්තට පසුව 'මනෝපාසර' යන්න යෙදිය යුතු යි.

සුපරිවිතරං

56 8 සුපරිවිතරං

උපාදායිකිභවති

56 10 උපාදායිකිභවති

ද්විදිකභවතා

56 16 ද්විකභවතා

57 වැනි පිටුවේ දහ අට වැනි පෙළ පසුබාසර යන්තට පසුව 'එකසාර' යන්න යොදනු.

පසුබාසරපිටි

58 28 පසුබාසරපිටි

63 වැනි පිටුවේ පස් වැනි පෙළ අප්පටික්කුල සද්ධා විහරෙය්‍යංති. යන්නට පසුව අප්පටික්කුල සද්ධා යන්න යෙදිය යුතු යි.

තනොවතොරො

65 11 චතොරො

තිරොධසමාපනති

65 13 තිරොධසමාපනති

අරහතනාඵලා

65 18 අරහතනාඵලා

යමකපටිභිරො

65 25 යමකපටිභිරො

අරහතො

72 14 අරහතො

දුබ්බලද්විගෙතුකා

73 15 දුබ්බලද්විගෙතුකා

සුභෙ කග්ගතා

75 4 සුභෙකග්ගතා

බාහුලලවුතතිතො

77 28 බාහුලලවුතතිතො

සමුට්ඨනති

79 14 සමුට්ඨනති

විජ්‍යාංත

79 18 විජ්‍යාංත

භාවනාව

80 3 භාවනාවසෙත

අඤ්ඤාව

80 16 අඤ්ඤාව

සුගුණ

80 16 ගුණ

සමමාදිට්ඨියා

80 24 සමමාදිට්ඨියා

කමෙම.

81 10 කමෙම.

ද්විගෙතුකා

82 10 ද්විගෙතුකා

අප්පමාසුගෙසු

83 11 අප්පමාසුගෙසු

අවසිට්ඨි.

85 19 අවසිට්ඨි.

අශුඳ්ඛ	පිට පෙළ	ශුඳ්ඛ
අවිනිබ්බහාගරූපං	87 11	අවිනිබ්බහාගරූපං
ජඛිසේනාත	87 25	ජඛිසේනාති
විපිතිනතුප්පාදෙ	88 3	විපිතිනතුප්පාදෙ
පරිවතන	88 12	පරිවතනති
ආහාරජරූපං	90 2	ආහාරජරූපං
කාසිතං	90 15	කාසිතං
ජරතා	90 31	ජරතා
භාවා	91 10	භාවා
ජරතා	91 12	ජරතා
තාසං	91 13	තාසං හෙදෙ
අනාසවානං	92 12	අනාසවානං
මොවෙතුකාමා	92 20	මොවෙතුකාමා
වායමිමිකා	92 22	වායමිකා
ඔලාරිකරූප	93 3	ඔලාරිකරූපං
අච්චාසනා	93 28	අච්චාසනා
කාමාවචරජචනා	94 20	කාමාවචරජචනා
කිතිප්පනතා ව	95 6	කිතිප්පනතා ව
සපාරහං	95 7	සපාරහං
විතනජමෙව	95 17	විතනජමෙව
සහවුතතිනො	96 8	සහවුතතිනො
උතුසමුට්ඨාන	97 4	උතුසමුට්ඨාන
ජලබුජනං	98 20	ජලබුජනං
ජරතා	99 29	ජරතා
වතනති	100 19	වතනති
චිජ්ජාසො	102 22	අචිජ්ජාසො
සද්දානුසං	106 5	සද්දානුසං
ඔතප්පබ්බං	106 16	ඔතතප්පබ්බං
චකොවලබ්බති	107 16	චකොවලබ්බති
චතොතග්ගතා	107 24	විතොතකග්ගතා
ජන්ද	109 21	ජන්ද
ආප්පතිනා	111 3	ආප්පතිනා
චජෙජ්ජා	112 7	චජෙජ්ජා
අරියසවේචි	112 7	අරියසවේචි

අශුද්ධ

පිට පෙළ ශුද්ධ

ආහවච	113	22	ආහවච
ආහාවච	113	22	ආහවච
අහාවච	113	23	ආහවච
එසෙසා	114	10	එසෙසා
එසස	114	10	එසස
අයනිං	115	11	අයනිං
තසමා	115	13	තසස
සථාරහං	95	7	සථාරහං
තසසා	115	14	තසමා
භවගගහණෙන	115	25	භවගගහණෙන
පවනතයනති	116	21	පවනතයනති
සුනිවට්ඨිතං	117	6	සුනිවට්ඨිතං
පවචයො	117	16	පවචයො
රූපානි	117	26	රූපංති
සඛගහති	117	27	සඛගස්හති
ජවනාති	118	20	ජවනාති
නිද්දෙසෙ	127	21	නිදෙදෙසෙ
ආදිකමමිකසස	131	9	ආදිකමමිකසස
කමමට්ඨානෙසු	132	13	කමමට්ඨානෙසු
වයමනතසස	133	4	වයමනතසස
එකො එ	135	2	එකොපි
නිපධානියඛග	135	26	පධානියඛගානි
විපසසතානි	136	8	විපසසතානදුණානි
චිසුද්ධිමග්ගෙ	136	10	තං විසුද්ධිමග්ගෙ
විතක්කා	138	9	විතක්කා
බිසිසසති	138	17	බිසිසසති
උභින්නමනතර	138	21	උභින්නමනතරෙ
ලාභවසෙතා	138	28	ලාභවසෙත
විපපසුතතං	137	10	විපපමුතතං
වොච්ඡිදිත්වා	139	22	වොච්ඡිදිත්වා
සකසහාසවචසෙත	142	13	සකසහාසවචසෙත
ඉත්ථං	143	12	ඉත්ථානතං

සබ්බපි	144	3	සබ්බපි
අරහන්තාව	144	5	අරහන්තාව
කායවිඤ්ඤාණධාතුයා	151	8	කායවිඤ්ඤාණධාතුයා
මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා	151	12	මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා
මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා	151	13	මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා
අහාරපච්චයෙක	152	16	අහාරපච්චයෙක
පච්චවේකනි	166	23	පච්චවේකනි
විත්තසමුට්ඨානානසාව	177	22	විත්තසමුට්ඨානානසාව
සවිත්ත	179	8	විත්තස
සහතා	180	14	සහජාතා
විත්තසමුට්ඨානාරූපානං	184	18	විත්තසමුට්ඨානාරූපානං
සෙබ්බස්වපි	187	18	සෙබ්බස්වපි

පැසසුම්

මාගේ ප්‍රවෘත්තියාවාසයසීතනම නාවලපිටියේ
වෙළුනාගමාබිසති මහොපාධ්‍යාය ශ්‍රී සුගත සද්ධම්ම
වාගිගවර ආභිධම්මිකාවාසයී ඇම. සු. ශ්‍රී කවිගවර
මධ්‍යම පළාතේ මහානායක මානිමිපාණන් වහන්සේ
මෙසේ කියති.

අභිධම්ම සිසුම් ධාතුසවහාව මාත්‍රයයක්, මෙයට මනො
වික්‍ෂිප් යයිද කිවහැකිය. මේ අභිධම්මය ලංකාද්වීපවාසී භික්‍ෂූන්
වහන්සේගේ ද බෞද්ධයන්ගේද උද්ග්‍රහණ ධාරන වාවනා
මාගියෙන් පසු ක්‍රමයෙන් අනාවයට ගොස් අනතුරුව එම
උද්ග්‍රහණ ධාරන වාවනාමාගියම බුරුමයට ලැබී බුරුම ගිහි
පැවිද්දන් තුළ භාවිතයට පත්වී අද එහි උසස් ලෙසම අභිධම්ම
හැදෑරීම කරගෙන යනු ලැබේ. එහෙයින් මේ ධම්මය යලිත්
ලක්දිවට ක්‍රමයෙන් පුරුදු පුහුණු වන්නට විය. එයින්
අපරට පැවිද්දන් තුළද මේ අභිධම්මය ප්‍රචලිත විය. එයින්
ගිහිපින්වතුන් අතට ද ලැබී මේ කාලයේ බොහෝ දෙනාට
අභිධම්මය ඉගෙනීමේ බලවත් අභිලාෂයක් ඇල්මක් ඇති වී
තිබේ. භිතාමතා තේරුම් කරගන්නට බැරි කාරණයකදී
“ඵක ලොකු අභිධම්මයක්” යන සම්ප්‍රදාය කියමනක්
ලක්වැස්සා අතර අදත් පවතී. ඇත අතීතයේ සිට ම
ලක්වැස්සා තුළ අභිධම්මය පිළිබඳ හැඟීමක් තුබූ බවට
හොඳම නිදසුන කි මේ කියමන.

වනිමාන ජනතාවටද මේ පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබා
දීමට පෙළු අටුවා විකා හැරෙන්නා ලියවී ඇති අභිධම්ම
පොත පත ගණනින් ඉතා අල්පය. අභිධම්ම පොත පත
ලිව්ම අභිධම්මධරයන්ට හැර හැමෝටම කළ හැක්කක්
නොවේ. එය ගැඹුරු ධම්මයක් හෙයින්. එබැවින් අභිධම්මය
හදාරන්නන්ට කරදරයකට මුහුණපාන්නට සිදුවී තිබේ. බුරුම
රට අභිධම්මධරයන් අතින් ඒ ගැන ලියවී ඇති විස්තර
අභිධම්ම පොත පත ගණනින් ඉතා විශාලය. එහෙත් වැඩි
හරියක් ලියවී ඇත්තේ බුරුම භාෂාවෙනි. ලක්දිවට සිදුවී

ඇති මේ ලොකුම පාඩුව බොහෝ දුරට පිරිමැසීමක් වශයෙන් මහා වායූ කෝසමිබ් ධර්මානන්ද පඨවරයන් විසින් අභිධර්මානු සංග්‍රහයට නාගර අකුරෙන් පාලි භාෂාවෙන් රචිත “නවනීත අභිධර්ම ටීකාව” නම් ග්‍රන්ථය අග්‍රගණ්‍ය වේ.

කාරුණික මවක් දරුවකුට කිරිදෙන අවස්ථාවේ දී කිරි උරන දරුවා කොතරම් ප්‍රීතියකින් කිරිබෝසද? එතරම්ම ලෝලතාවයක් අභිධර්මය පිළිබඳව බොහෝ ජනතාවට ඇත. එවැනි මොහොතක් වන අද පාලි භාෂාව දත් හැමදෙනා ගේ ම මනදොළ සම්පූර්ණවන පරිදි ඉතා සරළ පාලි භාෂාවෙන් අභිධර්මානු සංග්‍රහයට ලියා තිබෙන නවනීත ටීකාව උසස්ම තැනක් ගනී. මේ පාලි අභිධර්ම ග්‍රන්ථය නාගර අකුරෙන් ලියවී ඇතත් කිසිවෙකු මේතාක් සිංහල අකුරෙන් ලියා මුද්‍රණයට පමුණුවා නැත. එසේ නොකෙළේ දුෂ්කර වැඩක් නිසා වේන්නට ඇත. මේ දුෂ්කර කාර්යයට අත හිත ගසා සිංහල අකුරට පෙරළු මෙම ග්‍රන්ථය මා අතින් ප්‍රවෘත්තාභූතියට පත්ව සිටින විනිත සිසුවරයෙක් වන එළු පාලි සිංහල වංග හින්දි ඉංග්‍රීසි භාෂා ශාස්ත්‍ර ගණනාවක් දත් ශාස්ත්‍රාචාර්ය උදම්මිට ධම්මජෝති තැන, ශ්‍රීමත් බුද්ධාංකුර අනුගාමික ධම්පාල විරෝත්තමයාගේ ඇසුරෙන් හැදී වැඩි ඉන්ද්‍රිය දේශයේම 20 වර්ෂයක් ධම් ප්‍රචාරයෙහි යෙදී දැනට කොළඹ මරදනේ මංගල විද්‍යාලයෙහි ආධිපත්‍යය උසුලති. නාගර අකුරෙන් ලියවී තිබුණ එම නවනීත ටීකාව නම් අභිධර්ම ග්‍රන්ථය ශාස්ත්‍රාචාර්ය උදම්මිට ධම්මජෝති තැනගේ අතින් සිංහලට පෙරලා ඉතා හොඳ කඩදැසිවල මුද්‍රණය කරවා අලංකාර ආදර්ශීයත් කවරයකින් යුක්තව ජනප්‍රිය ලෙස බොහෝ ලෝකයා අතට පත්කිරීම ලෝකශාසනොපකාරී උදාර ධම් ශාස්ත්‍ර සංග්‍රහයක් කොට සලකමි.

මේවගට,

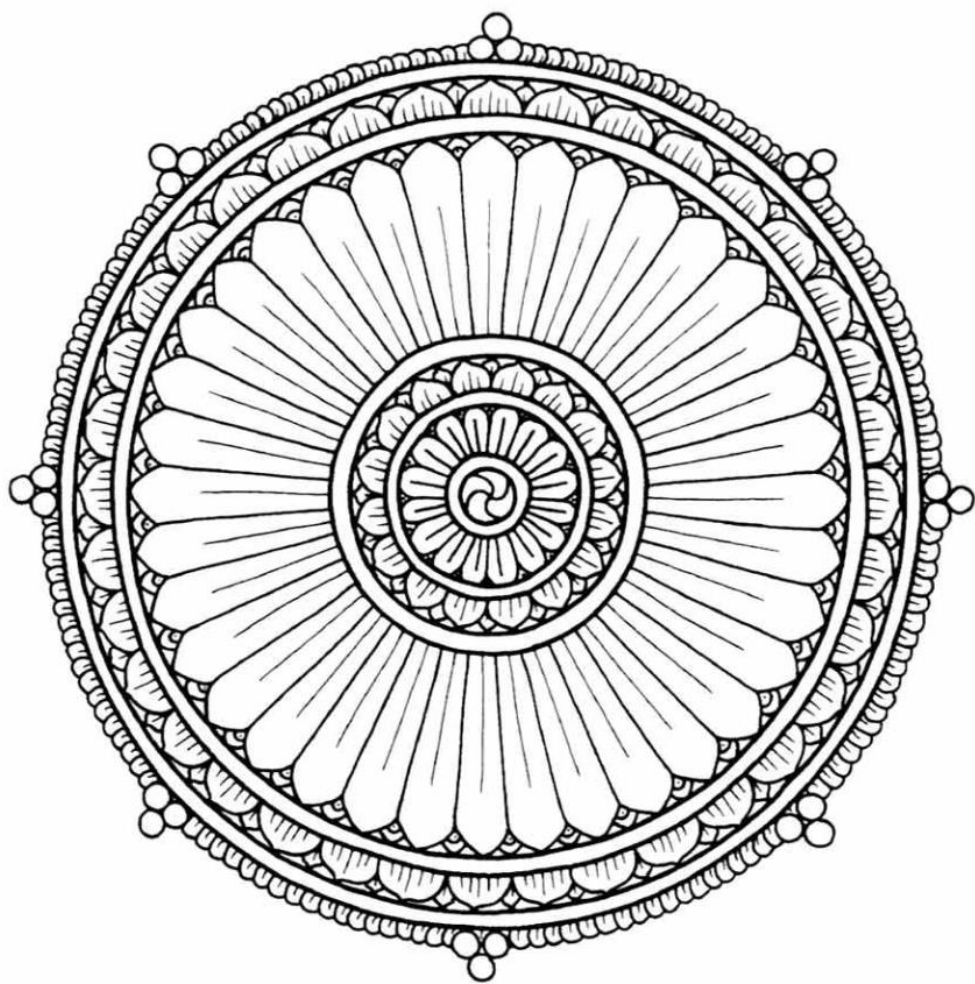
නාවලපිටියේ වේළුවනාරාමාධිපති

මහෝපාධ්‍යාය ශ්‍රී සුගත සඬ්ථි

වාගිශ්වර ආභිධර්මිකාචාර්ය ඇම්. සු. ශ්‍රී කවිශ්වර

මධ්‍යම පලාතේ මහා නායක සථවිර.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු